VOJNI USTROJ I DJELOVANJE POBUNJENIH SRBA NA PODRUČJU SJEVERNE DALMACIJE 1991. – 1995.

RADOŠ, IVAN

Doctoral thesis / Disertacija

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:418724

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

Hrvatski studiji

Ivan Radoš

VOJNI USTROJ I DJELOVANJE POBUNJENIH SRBA NA PODRUČJU SJEVERNE DALMACIJE 1991. – 1995.

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

Hrvatski studiji

Ivan Radoš

VOJNI USTROJ I DJELOVANJE POBUNJENIH SRBA NA PODRUČJU SJEVERNE DALMACIJE 1991. – 1995.

DOKTORSKI RAD

Mentor: dr. sc. Davor Marijan

Zagreb, 2018.

University of Zagreb

Centre for Croatian Studies

Military structure and activity of rebelled Serbs in Northern Dalmatia 1991. – 1995.

DOCTORAL THESIS

Supervisor: Davor Marijan, Ph. D.

Zagreb, 2018.

ŽIVOTOPIS MENTORA

Davor Marijan rođen je 1996. u Livnu gdje je završio osnovnu i srednju školu. Studij povijesti i arheologije završio je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je 2005. magistrirao i 2006. doktorirao s temom „Jugoslavenska narodna armija i raspad SFRJ 1987. – 1992“. Od 2001. radi u Hrvatskom institutu za povijest. Bavi se vojnom i političkom poviješću Hrvatske i Jugoslavije za razdoblje od 1941. do 1995. godine. Dosad je objavio 12 autorskih knjiga i tridesetak znanstvenih i stručnih članaka.

SAŽETAK

Nakon prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj, značajan dio srpskog stanovništva pobunio se u ljeto 1990. protiv demokratski izabrane hrvatske vlasti. Pobunu je politički i tajno podržala Srbija potom i JNA koja je od početka onemogućavala Hrvatsku u uspostavi ustavnog poretka na okupiranim područjima. U ljeto 1991. počela je otvorena agresija JNA na Hrvatsku. U radu će se prikazati nastanak, ustroj, organizacija, značajke i djelovanje oružanih snaga pobunjenih Srba na području sjeverne Dalmacije. Najveći grad u području, Knin bio je političko i vojno središte pobune, a do 1995. i središte srpske paradržave u Hrvatskoj. Oružane snage pobunjenih Srba isprva su činile milicija i Teritorijalna obrana kojima je od rujna 1991. do svibnja 1992. zapovijedala JNA. Snage Teritorijalne obrane u sjevernoj Dalmaciji JNA je organizirala u 1. operativnu zonu, koja je krajem veljače 1992. preustrojena u Zonski Štab Teritorijalne obrane Sjeverna Dalmacija. Krajem 1992. pobunjeni Srbi od Teritorijalne obrane i Posebnih jedinica milicije stvaraju Srpsku vojsku Krajine, a Zonski štab je preimenovan u njezin 7. (Sjevernodalmatinski) korpus. Korpus se sastojao od šest brigada, tri puka, dva bataljuna i pozadinske baze. Bio je dobro naoružan i opremljen, a po organizacijsko ustrojbenim značajkama od svih korpusa Srpske vojske Krajine bio je najbliži ustrojbenom korpusu JNA. Usprkos tome, na temelju analiziranih izvora može se zaključiti da su se, do propasti u kolovozu 1995., oružane snage pobunjenih Srba u sjevernoj Dalmaciji suočavale sa značajnim poteškoćama u djelovanju koje se očito nisu uračunale kada je u ljeto 1990. počela njihova pobuna.

SUMMARY

In the summer of 1990, after the first multiparty elections in Croatia, majority of the Serbian population started an open rebellion against the democratically elected Croatian authorities. During the second half of 1990 and the first half of 1991, they were organized by, received assistance, weapons and equipment from the State Security Service of Serbia and then the Yugoslav People's Army, which has from the beginning, prevented Croatia from establishing the constitutional order of the occupied territories. In the summer of 1991, Yugoslav People's Army had started an open aggression against Croatia.

This paper aims to present the emergence of, the structure, organization, characteristics and activities of the armed forces of the rebelled Serbs in the Northern Dalmatia, which along with the city of Knin, was the political and military center of the rebellion, and until 1995 the center of the Serbian parastate in Croatia. The armed forces of the rebelled Serbs consisted of the police and the Territorial Defense, which were commanded by the Yugoslav People's Army from September 1991 to May 1992. The forces of the Territorial Defense in northern Dalmatia have been organized by the Yugoslav People's Army as the 1st operational zone, which has been restructured at the end of February 1992 as the Regional Headquarters of the Territorial Defense of Northern Dalmatia. At the end of 1992, the rebelled Serbs joined together the Territorial Defence and the Special Police Forces and formed the Army of the Republic of Serb Krajina, and the Regional Headquarters was renamed as its 7th (North Dalmatian) corps. The corps consisted of six brigades, three regiments, two battalions and a logistics base. It was well-armed and equipped, and of all the corpses of the Army of the Republic of Serb Krajina it was by its organizational and structural features the one most similar to the Yugoslav People's Army corps.

Nonetheless, based on the information gathered from the analyzed sources, it can be concluded that, until their downfall in August 1995, the armed forces of the rebelled Serbs in Northern Dalmatia faced significant difficulties in their functioning.

KLJUČNE RIJEČI

Jugoslavenska narodna armija, 9. korpus JNA, 7. korpus SVK, Srpska vojska Krajine, sjeverna Dalmacija, Teritorijalna obrana, milicija

KEYWORDS

Yugoslav People's Army, 9th corps of YPA, 7th (North Dalmatian) corps, Army of the Republic of Serb Krajina, Northern Dalmatia, Territorial Defence, police

SADRŽAJ

ŽIVOTOPIS MENTORA I
SAŽETAK II
SUMMARY III
KLJUČNE RIJEČI IV
KEYWORDS IV
1. UVOD 1
1.1. O predmetu istraživanja 1
1.2. Izvori i literatura 3
2. OSNOVNE KARAKTERISTIKE PROSTORA SJEVERNE DALMACIJE 6
2.1. Geografske i prometne odrednice sjeverne Dalmacije 6
2.2. Etnička struktura 7
3. RASPAD SFRJ I STVARANJE REPUBLIKE HRVATSKE 1989. – 1995. 10
3.1. Raspad SFRJ i velikosrpska ideja 10
3.2. Stvaranje Republike Hrvatske 13
3.3. Srpska pobuna u Hrvatskoj i njezine značajke u sjevernoj Dalmaciji 16
3.3.1. Od ljeta 1989. do prvih višestranačkih izbora 16
3.3.2. Tijek srpske pobune od izbora do proglašenja Republike Srpske Krajine 18
3.4. Velikosrpska agresija na Republiku Hrvatsku i vojno političko stanje na ratištu 1991. – 1995. 26
4. ORGANIZACIJA I DJELOVANJE JNA U SJEVERNOJ DALMACIJI 36
4.1. Ustroj Oružanih snaga SFRJ 36
4.2. Organizacija JNA na području sjeverne Dalmacije 41
4.3. Značajke i tijek vojnih operacija u sjevernoj Dalmaciji 1991. 44
4.4. Od Sarajevskog sporazuma do odlaska JNA s područja sjeverne Dalmacije 48
5. ORGANIZACIJA I USTROJ MILICIJSKIH I VOJNIH SNAGA POBUNJENIH SRBA DO STVARANJA SVK 54
5.1. Naoružavanje i paravojno organiziranje pobunjenih Srba tijekom 1990. i 1991. godine 54
5.2. Sekretarijat/Ministarstvo unutrašnjih poslova SAO Krajine 60
5.2.1. Obučni centar SUP-a SAO Krajine u Golubiću 62
5.3. Teritorijalna obrana SAO Krajine i RSK 64
5.3.1. Teritorijalna obrana SAO Krajine do ljeta 1991. godine 64
5.3.2. Teritorijalna obrana SAO Krajine od ljeta do listopada 1991. godine 66

5.3.3. Sukob Milana Babića i Milana Martića o koncepciji oružanih snaga SAO Krajine 68
5.3.4. Teritorijalna obrana SAO Krajine/RSK do kraja 1991. godine 71
5.3.5. Teritorijalna obrana RSK u 1992. godini 75
5.4. Posebne jedinice milicije 79
5.4.1. Sedamdeset peta brigada PJM Knin 81
5.4.2. Devedeset druga brigada PJM Benkovac 82
5.4.3. Neke značajke brigada PJM 82
5.4.4. Posebne jedinice milicije nakon ulaska brigada PJM u Srpsku vojsku Krajine 83
5.5. Ustroj Teritorijalne obrane SAO Krajine/RSK u sjevernoj Dalmaciji 86
5.5.1. Operativna zona Dalmacija/Zonski štab TO za sjevernu Dalmaciju 86
5.5.2. Preuzimanje zone odgovornosti od 9. korpusa JNA i predaja položaja jedinicama PJM i UNPROFOR-u 92
5.5.3. Neke značajke djelovanja Zonskog štaba TO Sjeverna Dalmacija 94
5.6. Prostorna struktura TO SAO Krajine u sjevernoj Dalmaciji 95
5.6.1. Općinski štab TO Knin 95
5.6.2. Općinski štab TO Benkovac 101
5.6.3. Općinski Štab TO Obrovac 104
5.7. Brigade Teritorijalne obrane SAOK/RSK u sjevernoj Dalmaciji 108
5.7.1. Prva partizanska brigada JNA/ Prva brigada TO 108
5.7.2. Prva brigada TO (Kninska) 110
5.7.3. Druga brigada TO (Bukovička) 113
5.7.4. Treća brigada TO (Benkovačka) 116
5.7.5. Odred TO Obrovac/Četvrta brigada TO (Obrovačka) 119
5.7.6. Neke značajke brigada TO 120
6. SEDMI KORPUS SRPSKE VOJSKE KRAJINE 125
6.1. Stvaranje Srpske vojske Krajine 125
6.2. Organizacija i ustroj 7. korpusa SVK 134
6.3. Brojčani pokazatelji i mobilizacijska problematika 7. korpusa 140
6.3.1. Brojčani pokazatelji 140
6.3.2. Mobilicijska problematika 142
6.4. Ratni planovi i bojna djelovanja 7. korpusa 147
6.5. Neke značajke ustroja 7. korpusa Srpske vojske Krajine 157
6.5.1. Moralno – politička problematika 157
6.5.2. Sigurnosno – obavještajna problematika 161

6.5.3. Inženjerijsko osiguranje 166
6.5.4. Pozadinsko osiguranje 166
6.5.5. Financijska problematika 172
6.5.6. Obuka u 7. korpusu 173
6.5.7. Dobrovoljci u 7. korpusu 176
7. USTROJBENI SASTAV 7. KORPUSA SVK 181
7.1. Prva laka brigada 181
7.1.1. Ustroj 181
7.1.2. Brojčani pokazatelji i mobilizacijska problematika 182
7.1.3. Ratni put brigade 183
7.1.4. Značajke stanja u brigadi 185
7.2. Druga pješačka brigada 187
7.2.1. Ustroj 187
7.2.2. Brojčani pokazatelji i mobilizacijska problematika 188
7.2.3. Ratni put brigade 188
7.2.4. Značajke stanja u brigadi 189
7.3. Treća pješačka brigada 190
7.3.1. Ustroj 190
7.3.2. Brojčani pokazatelji i mobilizacijska problematika 193
7.3.3. Ratni put brigade 194
7.3.4. Značajke stanja u brigadi 195
7.4. Četvrta laka brigada 198
7.4.1. Ustroj 198
7.4.2. Brojčani pokazatelji i mobilizacijska problematika 200
7.4.3. Ratni put brigade 201
7.4.4. Značajke stanja u brigadi 202
7.5. Sedamdeset peta motorizirana brigada 206
7.5.1. Ustroj 206
7.5.2. Brojčani pokazatelji i mobilizacijska problematika 208
7.5.3. Ratni put brigade 209
7.5.4. Značajke stanja u brigadi 211
7.6. Devedeset druga motorizirana brigada 213
7.6.1. Ustroj 213
7.6.2. Brojčani pokazatelji i mobilizacijska problematika 216
7.6.3. Ratni put brigade 217

7.6.4. Značajke stanja u brigadi 219
7.7. Sedmi mješoviti artiljerijski puk 221
7.8. Sedmi mješoviti protuoklopni artiljerijski puk 223
7.9. Sedmi laki artiljerijsko raketni puk protuzračne obrane 224
7.10. Sedmi oklopni bataljun 226
7.11. Oklopni vlak 227
7.12. Sedma pozadinska baza 228
7.13. Sedmi inženjerijski bataljun 228
8. PRIVREMENI SASTAVI 7. KORPUSA SVK 229
8.1. Prva operativna grupa (OG-1) 229
8.1.1. Četvrta taktička grupa (TG-4) 232
8.2. Privremeni sastavi 7. korpusa u 1995. godini 234
9. ZAKLJUČAK 236
10. IZVORI I LITERATURA 239
10.1. Izvori 239
10.1. Neobjavljeni izvori 239
10.1.2. Objavljeni izvori 239
10.2. Tisak 240
10.3. Literatura 240
10.3.1. Knjige 240
10.3.2. Članci i rasprave 242
10.4. World Wide Web 243
11. KRATICE 244
12. ŽIVOTOPIS AUTORA S BIBLIOGRAFIJOM RADOVA 250

1. UVOD

1.1. O predmetu istraživanja

Krajem 80-ih godina prošlog stoljeća počeo je raspad višenacionalne SFR Jugoslavije koji je kulminirao ratom u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini od 1991. – 1995. godine. Značajan dio Srba u Hrvatskoj nije prihvatio političke promjene i opredijelio se prvo za očuvanje Jugoslavije, a kasnije za projekt stvaranja države u kojoj bi bila okupljena većina Srba. U tom procesu bili su na istoj strani sa Srbijom Slobodana Miloševića, a od ljeta 1990. imali su i prešutnu potporu većeg dijela JNA. U ljeto 1991. počela je otvorena agresija na Hrvatsku, a u proljeće 1992. na Bosnu i Hercegovinu. U prosincu 1990. pobunjeni hrvatski Srbi u Kninu su proglasili Srpsku autonomnu oblast Krajinu, a godinu danas kasnije proglasili su Republiku Srpsku Krajinu. Od ljeta 1991. uz pomoć JNA intenzivnije su radili na organizaciji svojih vojnih snaga.

Predmet istraživanja ovoga rada je organizacija i ustroj vojnih snaga pobunjenih Srba u sjevernoj Dalmaciji, svom glavnom političkom i vojnom uporištu. Svoje oružane snage isprva su organizirali kroz miliciju i jedinice prostorne strukture Teritorijalne obrane koje su od rujna 1991. do svibnja 1995. bile u sastavu oružanih snaga SFRJ, odnosno, JNA. U tom razdoblju ona ih je opremila, naoružala, kadrovski popunila i nastojala organizacijski osposobiti za samostalno djelovanje. U veljači 1992. u organizaciji JNA osnovan je Zonski štab TO Sjeverna Dalmacija koji je krajem 1992. postao 7. sjevernodalmatinski korpus u sastavu Srpske vojske Krajine. On se, kao nijedan drugi korpus u SVK, organizacijski i ustrojbeno gotovo u potpunosti naslanjao na organizacijska rješenja 9. korpusa JNA koji je krajem svibnja prestao postojati. S izuzetkom jedne brigade sve njegovo naoružanje i opremu naslijedili su pobunjeni Srbi. Središnje istraživačko pitanje je kakva je i kolika bila uloga sjevernodalmatinske komponente u sustavu oružanih snaga pobunjenih Srba s naglaskom na okolnosti i početak vojnog organiziranja, organizacijsko ustrojbenu strukturu te temeljne značajke koje su obilježile njezino djelovanje tijekom oružane pobune i agresije na Hrvatsku, kao i presudna uloga JNA bez čije pomoći pobunjeni Srbi ne bi uspjeli organizirati svoje oružane snage. Cilj istraživanja je znanstvenom analizom izvora donijeti sustavan pregled dosad neobrađene tematike uloge, organiziranja i djelovanja pobunjenih Srba na području sjeverne Dalmacije. Teoretski, oslanjao sam se na tzv. dizajn studije slučaja u kojem je fokus na određenom slučaju, odnosno grupi ili instituciji promatranoj u dužem razdoblju. Kao

osnovne metode koristio sam poredbenu metodu, te kvalitativnu, kvantitativnu i kontekstualnu analizu podataka.

Dosadašnja znanstvena istraživanja Domovinskog rata (pojedinačna ili u okviru projekata) dala su značajne rezultate u smislu radova i monografija u kojima su obrađeni i dobrim dijelom istraženi srpska pobuna u Hrvatskoj, nastanak, ustroj, funkcioniranje i temeljne značajke Republike Srpske Krajine uključujući i oružane snage pobunjenih Srba. U zadnjih nekoliko godina sustavnije je, u obliku doktorskih disertacija ili znanstvenih radova, obrađeno nekoliko organizacijsko – ustrojbenih, odnosno, vojno – teritorijalnih cjelina oružanih snaga pobunjenih Srba (15 lički korpus, 18. zapadnoslavonski korpus, 39. banijski korpus). Područje sjeverne Dalmacije dosad nije historiografski obrađeno na toj razini. U uvodnom dijelu disertacije koristio sam i rezultate iz drugih znanstvenih disciplina poput demografije, geografije i sociologije.

Rad je podijeljen u četiri veće cjeline. Prva se odnosi na pregled političkih i društvenih prilika u Jugoslaviji i Hrvatskoj koje su dovele do raspada Jugoslavije, srpske pobune u Hrvatskoj, osamostaljenja Hrvatske te na pregled vojno političkog stanja na ratištu od 1991. do 1995 godine. U drugoj cjelini nastojao sam prikazati organizaciju Oružanih snaga SFRJ uoči raspada Jugoslavije s posebnim naglaskom na područje sjeverne Dalmacije radi važnosti i utjecaja sastavnica JNA na buduću organizaciju oružanih snaga pobunjenih Srba. Ovdje je također prikazan i tijek vojnih operacija koje su se vodile na tome području. Treća cjelina odnosi se na organizaciju i ustroj milicijskih i vojnih snaga pobunjenih Srba u sjevernoj Dalmaciji pri čemu je obrađena uloga Posebnih jedinica milicije i Teritorijalne obrane. Četvrta i najveća cjelina odnosi se na organizaciju i ustroj 7. korpusa Srpske vojske Krajine od preustroja koncem 1992. do sloma u operaciji *Oluja* u kolovozu 1995. godine. Osim organizacijsko – ustrojbenog dijela obradio sam ostale značajke važne za razumijevanje djelovanja oružanih snaga pobunjenih Srba poput bojnog djelovanja, uloge dobrovoljaca, opremljenosti materijalno tehničkim sredstvima i oružjem, mobilizacijskom problematikom i pitanjem morala i discipline. Iako ustrojbeno nisu bili dijelovi 7. korpusa SVK, u radu sam obradio nastanak, ulogu i djelovanje Nastavnog centra SVK „Alfa“ i Jurišne brigade „Vojvoda Vuk“ koji su bili pod zapovijedanjem Glavnog štaba SVK, ali su bili smješteni na području sjeverne Dalmacije i izvodili obuku za pripadnike 7. korpusa služeći se kapacitetima korpusa (NC „Alfa“) ili su djelomično nastali na području sjeverne Dalmacije (Jurišna brigada) kao posljedica bojnih djelovanja na tome području.

1.2. Izvori i literatura

U pisanju rada najviše sam se koristio primarnim povijesnim izvorima, odnosno, izvornim arhivskim gradivom srpske vojne i civilne provenijencije. Gradivo je najvećim dijelom pohranjeno u Hrvatskom memorijalno dokumentacijskom centru Domovinskog rata u čiji depozit je došlo osnivanjem Centra 2005. godine. Prethodno se, nakon što je prikupljeno tijekom i nakon operacija *Bljesak* i *Oluja*, nalazilo u posjedu nekoliko hrvatskih sigurnosnih agencija, a potom u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu. Većina gradiva je arhivistički obrađena i sređena u fondove i zbirke s pripadajućim inventarima što je olakšalo istraživanje. Dio gradiva je ostao nesređen ili se nalazio u postupku sređivanja. Temeljni izvor informacija bili su arhivski fondovi vojne provenijencije, u kojima se nalazi dokumentacija operativnih i taktičkih sastava JNA i oružanih snaga pobunjenih Srba. Riječ je o fondovima 9. korpusa JNA i 7. korpusa SVK u kojima se nalaze i najviše podataka obzirom da se radilo o tijelima operativne razine koja su donosila planove, izdavala zapovijedi podređenim postrojbama, primala njihova izvješća i ostale dokumente. U ovim fondovima može se naći i dokumentacija strateške razine, Generalštaba OS SFRJ i 2. vojne oblasti. Gradivo nastalo djelovanjem 9. korpusa važno je jer se u njemu nalazi i dokumentacija jedinica Teritorijalne obrane pobunjenih Srba koja ipak nije u cijelosti sačuvana, no, dovoljno da bi se napravila solidna rekonstrukcija. Gradivo Zonskog štaba TO Sjeverna Dalmacija nije bilo sređeno. Pojedine brigade izdavale su zapovijedi samo usmeno ili putem veze zbog čega nema pisanih dokumenata, a dio gradiva je prilikom povlačenja 7. korpusa SVK odnesen ili uništen što je otežalo istraživanje određenih razdoblja i što je razlog djelomično necjelovitih podataka o pojedinim postrojbama. Od ostalih fondova vojne provenijencije u Centru koristio sam fond Glavnog štaba SVK koji pruža mnoge informacije o organizaciji i djelovanju SVK i položaju 7. korpusa unutar te cjeline i fond Ministarstva unutrašnjih poslova gdje se nalaze podaci o organizaciji i djelovanju milicijskih snaga pobunjenih Srba. Dio dokumentacije vezane za obrambenu tematiku i organizaciju pobunjenih Srba nalazi se u fondovima Ministarstva obrane RSK i Vrhovnog savjeta obrane RSK. Od fondova civilne provenijencije u potrebnoj mjeri konzultirao sam fondove Vlade RSK, Skupštine RSK i općinskih tijela u sjevernoj Dalmaciji. Dio gradiva Centra preuzet od privatnih imatelja ili drugih arhiva digitaliziran je i pohranjen u Zbirku nekonvencionalnog gradiva koja se može pretraživati u elektroničkom obliku te sadrži raznovrsnu dokumentaciju uključujući gradivo Operativnog štaba MUP-a Republike Hrvatske važno za uvid u početke oružane pobune Srba u Hrvatskoj.

Dijelove navedenoga gradiva kao objavljenih izvora te mnoge druge dokumente može se naći u opsežnoj seriji zbornika dokumenata *Republika Hrvatska i Domovinski rat* 1990. – 1995., koju objavljuje Hrvatski memorijalno – dokumentacijski Centar Domovinskog rata. Dosad je objavljeno 20 knjiga s gradivom civilne i vojne provenijencije pobunjenih Srba. Posljednje dvije knjige u seriji (Knjige dokumenata 19. i 20.) odnose se tematski na područje sjeverne Dalmacije i djelovanje 9. korpusa JNA.

Kao vrlo dragocjen izvor podatak pokazao se arhiv Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju u Haagu dostupan putem mrežnih stranica. Ondje sam pronašao objavljenu dokumentaciju i izjave svjedoka sa suđenja predsjedniku Srbije Slobodanu Miloševiću i čelnicima pobunjenih Srba Milanu Babiću i Milanu Martiću. Te informacije su mi uvelike pomogle u rekonstrukciji zbivanja 1990. i 1991. na okupiranim područjima i razumijevanju procesa i odnosa u političkom vrhu pobunjenih Srba, ulozi Državne službe sigurnosti Srbije i političkog vrha Srbije na događaje u Hrvatskoj.

Obzirom na dostatnost arhivskih izvora, literaturom sam se najviše koristio u pisanju dva početna poglavlja disertacije. O organizaciji i ustroju snaga pobunjenih Srba u sjevernoj Dalmaciji ne postoje objavljene monografije i članci. Ipak, osnovne informacije o organizaciji, ustroju i bojnom djelovanju uklopljene su u šire prikaze i analize JNA, Domovinskog rata i srpske pobune u Hrvatskoj. Radi se o knjigama *Smrt oklopne brigade, Slom Titove Armije: JNA i raspad Jugoslavije 1987. – 1992.* i *Domovinski rat* Davora Marijana te knjizi *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990. -1995.* Nikice Barića, važnoj za širi kontekst pobune Srba u Hrvatskoj. Knjige Davora Marijana bile su temeljni i često jedini izvor za vojnu analizu zbivanja 1991. – 1995. i za prikaz ustroja i uloge JNA prije i tijekom agresije na Hrvatsku. Uz navedene knjige, u pisanju prve cjeline o političkim i društvenim prilikama tijekom raspada Jugoslavije, procesa osamostaljenja Hrvatske i početaka srpske pobune koristio sam knjige *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat* autora Zdenka Radelića, Davora Marijana, Nikice Barića, Alberta Binga i Dražena Živića te knjigu *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih* Ante Nazora.

U iste svrhe koristio sam se člancima u znanstvenim časopisima. Ovdje bih izdvojio članak *„Jedinstvo" – posljednji ustroj JNA* autora Davora Marijana o preustroju JNA uoči raspada Jugoslavije.

Od srpskih autora vrlo je korisna knjiga, odnosno, dnevnički zapisi *Poslednji dani SFRJ*, srpskog člana Predsjedništva SFRJ Borisava Jovića, prije svega za razumijevanje odnosa između Srbije i JNA u razdoblju 1990. – 1992. godine. O ustroju i organizaciji oružanih snaga pobunjenih Srba u knjizi memoarskog karaktera *Knin je pao u Beogradu* pisao

je Milisav Sekulić, general – major Srpske vojske Krajine. Iako donosi korisne podatke, pogotovo za razdoblje sloma SVK, odnosno 7. korpusa u *Oluji* o čemu je malo sačuvanih izvora, nije lišena teorija „izdaje i zavere“ protiv Srba i RSK. Od istih nedostataka pate i slične knjige autora visokih oficira SVK Koste Novakovića i Borislava Đukića koje sam koristio u nužnoj mjeri. Za razumijevanje svakodnevnog života u SVK i praktičnih problema koji su ju opterećivali, poput opskrbljenosti i pitanja morala može poslužiti knjiga *Rat za srpsku Krajinu* pukovnika Marka Vrcelja.

Izvorima iz tiska koristio sam se u zanemarivoj i nužnoj mjeri, uglavnom kao nadopunu informacijama. Obzirom da se u radu detaljno govori o vojnom ustroju i organizaciji te obzirom na sekundarnu vrijednost tiska kao povijesnog izvora, ondašnje novine i časopisi nisu pravo mjesto za pronalaženje ili potvrdu podataka o specifičnim pitanjima vojne organizacije. Iznimka je, za razdoblje početaka srpske pobune, interna publikacija *Dossier: Knin, veljača 1990./veljača 1991.* koju je na temelju novinskih napisa iz hrvatskog i srbijanskog tiska početkom 1991. izradilo Ministarstvo informiranja Republike Hrvatske. Ocjena uporabe izvora iz tiska vrijedi i za internetske izvore, osim, dakako, u slučaju arhive Međunarodnog kaznenog suda koja ipak djelomično funkcionira po načelima arhivističke struke.

U radu sam radi izvornosti koristio terminologiju JNA i izraze koje su koristile oružane snage pobunjenih Srba. U izvornom obliku ostavio sam ih u bilješkama dok sam ih u tekstu donekle prilagodio hrvatskom jeziku (motorizovan u motoriziran, protuvazdušni u protuzračni, bataljon u bataljun). Isto tako, pojedine nazive koji su u dokumentima korišteni neujednačeno i u više oblika sam ujednačio. Prilikom citiranja ostavljen je izvorni tekst dokumenata. Nazive ilegalnih srpskih tvorevina nisam pisao s navodnicima ili ispred njih stavljao izraz *takozvana*, iako im se time, kako je uvriježeno u historiografiji, ne daje nikakav legalitet i legitimitet. Termin *pobunjeni Srbi* odnosi se samo na one pripadnike srpskog naroda u Hrvatskoj koji su politički neustavno i oružano djelovali protiv legalnih institucija Republike Hrvatske. Terminom *srpske snage* obuhvatio sam sve naoružane postrojbe koje su djelovale protiv Republike Hrvatske, uključujući pobunjene Srbe iz Hrvatske, Srbe iz Bosne i Hercegovine, srpske dobrovoljce iz raznih područja i zemalja kao i pripadnike Jugoslavenske narodne armije koja je djelovala u okviru velikosrpske politike.

2. OSNOVNE KARAKTERISTIKE PROSTORA SJEVERNE DALMACIJE

2.1. Geografske i prometne odrednice sjeverne Dalmacije

Sjeverna Dalmacija prema svojim geografskim odrednicama smještena je između jugoistočnih obronaka Velebita (Sedlo 1058 m) i Dinare (1831 m) s kopnene i Ravnih Kotara s morske strane, a u okviru općina Benkovac, Knin i Obrovac prema stanju iz 1981. godine imala je 2.228 km i 89.642 stanovnika. Prirodno dio toga prostora je i općina Drniš s kojom kraj sjeverne Dalmacije zauzima 3.068 km i ima 117.004 stanovnika. Uzevši u obzir ostale dijelove Dalmacije, posebno uz more, kraj je relativno slabo naseljen (općina Benkovac 52, općina Drniš 33, općina Knin 40, općina Obrovac 24 stanovnika na km².

Općina Knin zauzimala je agrarno vrijedan prostor oko gornjeg toka rijeke Krke (Kosovo i Kninsko polje) i istočni dio Bukovice između rijeke Krke i obronaka Velebita. Zapadno od općine Knin proteže se općina Obrovac na prostoru Bukovice i podgorja Velebita do obale Novigradskog mora. Općina Benkovac najvećim dijelom je zapremala istočni dio Ravnih kotara, najvredniji agrarni prostor sjeverne Dalmacije. Općina Drniš nalazila se južno od općine Knin, u prostoru Petrovog polja oko gornje Čikole te krškog prostora s planinom Promina

Područje sjeverne Dalmacije raznoliko je reljefom i sastavom zemljišta, karakteriziraju ga plodna krška polja, otvorene krševite zaravni, brdski prostori te Ravni kotari. Takav sastav zemljišta i submediteranska klima i vegetacija formiraju uvjete za razvoj složenog ratarsko – stočarskog gospodarenja.

Zahvaljujući svom geografskom položaju na prostoru koji gotovo jedini omogućava prometnu povezanost Dalmacije s kontinentalnim dijelom Hrvatske i zapadnom Bosnom područje sjeverne Dalmacije imalo je kroz povijest veliko društveno i gospodarsko značenje. Upravo tim područjem, između visokog planinskog okvira Velebit – Dinara, prolazi jedini prometni smjer Dalmacija – unutrašnjost prohodan tijekom cijele godine obzirom na klimatske uvjete čineći taj kraj jednim od prometno najvitalnijih krajeva Hrvatske. Najpogodnija veza je dolinom rijeke Une, odnosno prijevoja Kaldrma (670 m) kuda prolazi željeznička pruga. Komunikacija sjeverne Dalmacije s Bosnom i Hercegovinom ide preko Dinare i prijevoja Derala (965 m) i dalje preko Bosanskog Grahova. Veza sjeverne Dalmacije s Likom, a preko nje i ostalim dijelom Hrvatske ide cestama preko prijevoja jugoistočnog Velebita – Malog Alana (1045 m) i Prezida (766 m). Tim smjerom, ali preko prijevoja Malovan (800 m) također vodi željeznička pruga, tzv. Lička željeznica. Manje vrijedan i

prohodan smjer povezanosti sjeverne Dalmacije s ostalom Hrvatskom je obalna primorska strana Velebita.[1]

2.2. Etnička struktura

Uslijed osmanlijskih osvajanja i njihovih ratova s Mlecima tijekom 16. i 17. stoljeća, kao i tijekom međuratnih razdoblja do početka 18. stoljeća na uglavnom ispražnjeno područje sjeverne Dalmacije, odnosno, u njezino zaleđe (kninski kraj, Bukovica, dio Ravnih kotara), doseljava se pravoslavno (srpsko) stanovništvo s istoka, pretežno orijentirano na stočarstvo. Time je taj prostor postao narodnosno pomiješan s izvornijim katoličkim (hrvatskim) stanovništvom koje nije nikada potpuno napustilo te krajeve. Promjene u narodnosnom sastavu sjeverne Dalmacije tijekom 20. stoljeća do 1991.nisu bile velike osim kod Talijana koji su najvećim dijelom optirali za Italiju nakon Drugog svjetskog rata[2]

Također, nakon drugoga svjetskog rata, općine su često mijenjale površinu i broj naselja, a time i broj stanovnika što je onemogućavalo praćenje kretanja njihova broja između pojedinih popisnih razdoblja sve dok demografski podaci svih popisa nisu svedeni u teritorijalne okvire koje općine imaju od 1971. godine.[3] Na temelju provedenih popisa može se reći da je cijeli kraj sjeverne Dalmacije od početka 70-ih godina bio izrazito depopulacijski zbog intenzivnog iseljavanja. Istodobno, smanjuje se udio i broj Hrvata u stanovništvu sjeverne Dalmacije. Nakon Drugog svjetskog rata počinje se mijenjati nacionalna struktura u općinskim središtima (Knin, Benkovac, Obrovac) u kojima su dotad Hrvati bili većina u korist srpskog stanovništva. Tako se je do 1991. u svim općinskim središtima sjeverne Dalmacije osim Drniša (Benkovac, Biograd, Knin, Obrovac, Šibenik i Zadar) značajno povećao udio srpskog stanovništva u odnosu na podatke iz 1910. godine. Primjerice, u Kninu s 34.1% na 80,0%, Obrovcu s 39.9% na 75.5%, Benkovcu s 52,1% na 73.6%, a i u Zadru s 5.8% na 14.3 %.[4] Zakonskim promjenama 60-ih godina 20. stoljeća kojima je općinama data veća samouprava, a postupno se gubila njihova ovisnost o republičkim organima vlasti, nastavio se pad udjela hrvatskog stanovništva u središtima općina. Jedina iznimka bila je općina i naselje Drniš, u kojoj je ionako većinsko stanovništvo bilo hrvatsko. U takvim okolnostima, sve

[1] Ivan CRKVENČIĆ, *Sjeverna Dalmacija – „Hrvatski most"(Kninsko – drniški kraj)*, Političko-geografska i demografska pitanja Hrvatske, Savez geografskih društava Hrvatske, Posebna izdanja, svezak 8, Zagreb 1991., 187-190.
[2] Mladen Ante FRIGANOVIĆ, Franka VOJNOVIĆ, *Hrvati, Srbi i Talijani u gradovima sjeverne Dalmacije 1910. – 1991.*, Društvena istraživanja, br. 9, god.3 (1994.) Zagreb, 123.
[3] I. CRKVENČIĆ, *Sjeverna Dalmacija – „Hrvatski most"(Kninsko – drniški kraj)*, 199-201.
[4] Mladen Ante FRIGANOVIĆ, Franka VOJNOVIĆ, *Hrvati, Srbi i Talijani u gradovima sjeverne Dalmacije 1910. – 1991.*, 125.

važne odluke o razvoju tih općina bile su gotovo isključivo u rukama predstavnika srpskog stanovništva što se zadržalo i nakon provedenih prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj. Primjerice, u općini Benkovac, u kojoj je prema popisu iz 1981. bilo nešto više od 40% Hrvata, 1990. u tijelima općinskih vlasti i društvenim ustanovama bilo je zaposleno svega 12,6 % Hrvata.[5] Slična je situacija krajem 1990. bila u općini Obrovac, gdje od 30% Hrvata na razini općine, samo njih 18, odnosno 21% bilo zaposleno u poduzećima, odnosno u općinskoj upravi i drugim službama.[6]

Područje na kojem je podignuta oružana pobuna većeg dijela srpskog stanovništva sjeverne Dalmacije prema tadašnjem teritorijalnom ustroju Republike Hrvatske obuhvaćalo je osam općina: Benkovac, Biograd, Drniš, Knin, Obrovac, Sinj, Šibenik i Zadar.[7]

Prema popisu stanovništva na području tih općina živjelo je 411.503 ljudi u 431 naselju s gustoćom naseljenosti od 63 stanovnika po kilometru kvadratnom. Od toga je bilo 296.557 Hrvata (72 %), 95 967 Srba (23, 3 %) i 18.999 (4,6 %) pripadnika ostalih nacionalnosti.

Od navedenih osam općina Hrvati su imali apsolutnu većinu u pet općina (Biograd, Drniš, Šibenik, Zadar i Sinj) dok su Srbi imali apsolutnu većinu u tri općine (Benkovac, Knin i Obrovac). Općina Benkovac imala je površinu od 640 km², a u 52 naselja živjelo je 33.378 stanovnika, od čega 18.986 Srba (56,9 %) i 13.553 Hrvata (40,6 %). Srbi su činili većinu u 28 naselja, uključujući općinsko središte Benkovac, a Hrvati u 25 naselja. Općina Biograd imala je površinu 232 km², a u 19 naselja živjelo je 17.661 stanovnika, od čega 16.260 Hrvata (92.1 %) , 679 Srba (3.8 %) te 722 ostalih (4.1 %). Hrvati su činili većinu u svih 19 naseljenih mjesta općine Biograd. U općini Drniš na 840 km² živjelo je 24.169 stanovnika u 29 naselja, od čega 18.732 Hrvata (77.5 %) i 4.974 Srba (20.6 %). Hrvati su činili većinu u 52 naselja uključujući grad Drniš, a Srbi u 11 naselja. Općina Knin imala je površinu 1079 km², a u 42 naselja živjelo je 42.954 stanovnika, od čega 37.888 Srba (88.2 %) i 3.886 Hrvata (9.1 %). Srbi su činili većinu u 39 naselja uključujući grad Knin, a Hrvati u tri naselja (Kijevo, Potkonje i Vrpolje). Općina Obrovac imala je površinu 509 km², a u 15 naselja živjelo je

[5] Isto 209-210

[6] Luka KLANAC, *Demografske promjene obrovačkog kraja 1857-1991.*, Hrvati od etnocida do genocida, Zagreb 1992., 53-60.

[7] Prema regionalnoj podjeli koju su usvojili pobunjeni Srbi, sjeverna Dalmacija bila je uz Liku, Kordun, Baniju, zapadnu Slavoniju, istočnu Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem jedna od sastavnica Republike Srpske Krajine. Smatrali su da je sjeverna Dalmacija razmještena na zapadu do Zadra, Jadranske magistrale i Novigradskog ždrijela, na sjeveru do vrhova Velebita, na istoku zahvaća Dinaru i gornji tok rijeke Cetine, a na jugu planinu Svilaju, drniški prostor, srednji tok rijeke Krke do Vranskog jezera. Prema administrativnoj podjeli, u sjevernoj Dalmaciji bilo je pet općina, Knin, Benkovac, Obrovac, Drniš i Srpska općina Zadar. Podaci GŠ SVK preuzeti iz Vojska Krajine, list Srpske vojske Krajine, br. 9-10, veljača-ožujak 1994.

11.557 stanovnika, od čega 7572 Srba (65.5 %) i 3761 Hrvata (32.5 %). Srbi su činili većinu u 12 naselja uključujući općinsko središte Obrovac, a Hrvati u tri naselja (Jasenice, Kruševo i Medviđa). U općini Sinj na 1077 km² živjelo je 60.210 stanovnika u 75 naselja od čega 55789 Hrvata (92.6 %) i 2.785 Srba (4.6 %). Hrvati su činili većinu u 72 naselja, a Srbi u tri naselja (Otišić, Koljane i Laktac). U općini Šibenik na 1.020 km² živjelo je 85.002 stanovnika u 87 naselja od čega 71.386 Hrvata (84 %) i 8.971 Srba (10.6 %). Hrvati su bili većina u 73 naselja, a Srbi u 14 naselja. U općini Zadar površine 1121 km² živjelo je 136.572 stanovnika u 77 naselja od čega 113.170 Hrvata (82.9 %) i 14.112 Srba (10.3 %). Hrvati su činili većinu u 75 naselja, a Srbi u dva (Smoković i Zemunik Gornji).[8]

Iako se ne može reći da općina Sinj geografski pripada sjevernoj Dalmaciji, pridodana je ovome pregledu budući da je njezin sjeverozapadni, slabije naseljeni dio (uz Peručko jezero i planinu Dinaru) zahvatila srpska pobuna te se nalazio pod okupacijom sve do 1995. godine. Također, i po samoj vojno – teritorijalnoj podjeli pobunjenih Srba ulazio je u ono što su nazivali sjevernom Dalmacijom.

Općina Biograd imala je apsolutnu većinu hrvatskoga stanovništva, ali je u svojim rubnim dijelovima prema općini Benkovac bila zahvaćena srpskom pobunom. Ako se iz ovog pregleda izuzmu ove dvije općine, Biograd i Sinj, s izrazitom hrvatskom većinom, postotak srpskog stanovništva u preostalim općima se uvećava na 27,3 posto. Također, valja primijetiti da su se naselja sa srpskom većinom u općini Šibenik nalazila grupirana na sjeveru općine, naslonjena na općinu Benkovac sa srpskom većinom. Može se zaključiti da se srpska pobuna na području sjeverne Dalmacije razvila, a potom širila iz općina s apsolutnom (Benkovac, Knin, Obrovac) ili značajnom (Drniš) srpskom većinom na naselja sa srpskom većinom u ostalim općinama sjeverne Dalmacije. Pobunom, a kasnije agresijom pobunjenih Srba i JNA okupiran je značajan prostor i mnoga naselja na kojima nije bilo srpskog stanovništva.

[8] *Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava 31. ožujak 1991. Stanovništvo prema narodnosti po naseljima*, Zagreb, 1992., 3, 52, 78-80, 114, 138-140, 176-178, 188-189, 210-212 i prikazi IV, IXX, XXXIX, LVI, LV, LXXVIII, LXXXV i C.

3. RASPAD SFRJ I STVARANJE REPUBLIKE HRVATSKE 1989. – 1995.

3.1. Raspad SFRJ i velikosrpska ideja

Smrću dotada jedinog i doživotnog predsjednika Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije Josipa Broza Tita u svibnju 1980., započet će desetljeće dugo razdoblje raspada jugoslavenske državne zajednice. Nestanak neupitnog autoriteta i najvažnijeg kohezivnog faktora Jugoslavije, uz Jugoslavensku narodnu armiju i Savez komunista, omogućio je da u sljedećim godinama na površinu izađu svi problemi višenacionalne države opterećene ozbiljnim ekonomskim i gospodarskim problemima.

Sredinom 70-ih godina nakon što su jugoslavenske republike dobile pravo zaduživanja u inozemstvu, došlo je do neracionalnog investicijskog vala i prekomjernog zaduživanja u kojem je sva odgovornost vraćanja kredita bila na saveznim vlastima, a ne na republikama koje su stvarale dugove. Na to su se nadovezala globalna kretanja poput porasta cijene nafte 1978., a posljedično i porast kamata na kredite. Podaci pokazuju da je državni dug s 1,2 milijarde dolara u 1971. narastao na više od 20 milijardi dolara 1980. godine. Sve to označilo je početak razdoblja osiromašenja zemlje i značajan pad standarda stanovnika od 34 % između 1979. i 1984 godine. Galopirajuća inflacija, pad uvoza, uvođenje restrikcija u potrošnju struje, nestašice osnovnih artikala široke potrošnje poput benzina i kave te redovi pred trgovinama obilježit će 80-te godine u Jugoslaviji. Vlast nije znala i mogla pronaći rješenje za te poteškoće i provesti reforme, prvenstveno zbog političkih i ideoloških razloga. Također, među samim republikama i pokrajinama vladala je značajna razlika u stupnju gospodarske razvijenosti, što se pokušalo nivelirati prelijevanjem sredstava iz razvijenih republika i pokrajina (Slovenija, Hrvatska, Srbija, Vojvodina) u nerazvijene (Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Makedonija i Kosovo) u svrhu pomoći i razvoja što je imalo za posljedicu međurepublička sukobljavanja oko tih pitanja.[9] Kolektivno Predsjedništvo SFRJ sastavljeno od pod jednog člana iz svake republike, odnosno pokrajine, pokazalo se kao sasvim nedjelotvorno tijelo.

Gospodarskim problemima pridružili su se politički kad je u proljeće 1981. došlo do nemira na Kosovu gdje su većinski Albanci tražili status republike za tu pokrajinu što je potaknulo srbijansku intelektualnu i političku elitu na napad na Ustav iz 1974., federalizam i republičke granice. Sve više se postavljalo pitanje položaja pokrajina u Srbiji i položaja Srbije

[9] Zdenko RADELIĆ, Davor MARIJAN, Nikica BARIĆ, Albert BING, Dražen ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, Zagreb, 2006., 53-61.

u Jugoslaviji te se tvrdilo da republičke granice nisu ni povijesne ni nacionalne, a da su Srbi obespravljeni u drugim republikama.[10] Ukratko, isticalo se i dokazivalo da je Srbija ulaskom u Jugoslaviju, zapravo postala gubitnik.

Teze koje su se tih godina mogle čuti uobličene su u *Memorandumu Srpske akademije nauka i umetnosti* (SANU), čiji je nacrt objavljen u *Večernjim novostima* 24 i 25. rujna 1986. godine. Može se reći da je objava nacrta *Memoranduma* SANU označila početak homogenizacije Srba u Jugoslaviji oko ideja ugroženosti srpstva, rješenja „srpskog pitanja", posebice u SR Hrvatskoj i na Kosovu uz ponovno aktualiziranje velikosrpskih projekata osmišljenih u 19. i 20. stoljeću prema kojima je zapadna granica srpske države, odnosno, Velike Srbije, ulazila duboko u hrvatski teritorij do zamišljene linije Virovitica – Pakrac – Karlovac – Karlobag. Istovremeno, započela je snažna medijska kampanja i promidžba spomenutih ideja i teza što je imalo za cilj mobilizirati i homogenizirati srpski narod na području čitave SFRJ, a posebno u *Memorandumu* apostrofiranim Hrvatskoj i Kosovu. Tomu su pridonosili pojedini akademici, povjesničari i književnici objavljujući članke i knjige u velikim nakladama s naglaskom na težak položaj Srba na Kosovu, dok je posebno rasprostranjeno bilo objašnjavanje i podsjećanje na genocid nad Srbima u NDH te istovremeno dokazivanje, dakako, s namjerom upozoravanja Srba za budućnost, trajnog genocidnog karaktera Hrvata.[11]

Intelektualnoj eliti okupljenoj oko SANU pridružio se dio vladajuće komunističke nomenklature kao i Srpska pravoslavna crkva (SPC) koja je još 1982. uputila apel najvišim tijelima Srbije i Jugoslavije za „zaštitu duhovnog i biološkog bića srpskog naroda na Kosovu i Metohiji."[12]

Upravo sredinom 80-ih započeo je politički uspon Slobodana Miloševića, središnje figure srpskoga nacionalizma druge polovice 80-ih i 90-ih godina prošloga stoljeća koji početkom 1986. postaje predsjednikom Predsjedništva Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije. Nastupajući kao zaštitnik srpskih interesa, ispočetka prvenstveno na Kosovu, javnim nastupima zadobiva veliku podršku srpskog stanovništva, već dobrano pod utjecajem medija i propagande. Zadobivši prevlast u komunističkim strukturama SR Srbije krenuo je u akciju stavljanja pod kontrolu Beograda najprije autonomnih pokrajina, a potom i ostatka

[10] Isto, 66.
[11] Isto, 67.; Ljubomir ANTIĆ, *Velikosrpski nacionalni programi, Ishodišta i posljedice*, Zagreb, 2007., 220-234., Mirko VALENTIĆ, *Rat protiv Hrvatske 1991.-1995. (Velikosrpski projekt od ideje do realizacije)*, Zagreb 2010., 60-66.
[12] Milorad TOMANIĆ, *Srpska crkva u ratu i ratovi u njoj*, Beograd 2001., 11-15.

Jugoslavije.[13] Počevši od ljeta 1988 i demonstracija u Novome Sadu, organizirani demonstranti, mahom Srbi s Kosova, na čitavom nizu masovnih skupova tražili su ostavke vodstava Vojvodine, Kosova i Crne Gore optužujući ih da nisu u stanju riješiti nastale probleme po čemu su ta događanja, odnosno skupovi nazvani *antibirokratskom revolucijom*. Do proljeća 1989. promijenjena su spomenuta pokrajinska i republička vodstva, a 28. ožujka 1989. Skupština SR Srbije ograničila je autonomiju pokrajina Vojvodine i Kosova, ali su zadržani glasovi njihovih predstavnika u Predsjedništvu SFRJ koje je činilo osam članova, po šest iz republika i dva iz autonomnih pokrajina. Iako je ta odluka, odnosno oduzimanje konstitutivnosti pokrajinama, bila u suprotnosti s Ustavom SFRJ iz 1974., izostala je reakcija saveznih tijela. Postavljanjem prosrpskih članova iz redova Crne Gore, Vojvodine i Kosova u savezno Predsjedništvo, Milošević je ostvario kontrolu nad polovicom članova Predsjedništva, a SR Srbija političku dominaciju nad ostalim republikama. Predsjedništvo SFRJ, kao savezno tijelo, bilo je ujedno vrhovni zapovjednik Jugoslavenske narodne armije. Predratni uspon na vlast Slobodana Miloševića okončan je u svibnju 1989. izborom za predsjednika Predsjedništva SR Srbije.[14]

Posebno problematično stanje bilo je na Kosovu gdje Albanci, očekivano, nisu mirno prihvatili ograničavanje autonomije. Došlo je do demonstracija i nemira u kojima je bilo više desetaka mrtvih i ranjenih, a srbijanske vlasti različitim metodama suzbijali su sve pokušaje otpora i prosvjeda Albanaca protiv ograničavanja autonomije te je naposljetku 1990. uvedeno izvanredno stanje na Kosovu uz snažnu prisutnost policije i JNA. Upravo je s Kosova, koje je za Srbe imalo simboličko i gotovo mitsko značenje, Slobodan Milošević prilikom proslave šestote obljetnice Kosovske bitke 28. lipnja 1989., naznačio da će se jugoslavenska kriza rješavati i nasilnim putem.[15]

Milošević i srbijansko vodstvo u međuvremenu su uspostavili bliske veze s vodstvom JNA predvođenom generalom Veljkom Kadijevićem našavši se na liniji očuvanja Jugoslavije. Prvima je cilj bila Jugoslavija pod srpskom dominacijom, a drugima je cilj bio očuvanje Jugoslavije kao preduvjeta postojanja JNA, odnosno njihovih pozicija. Ti potezi, kao i postupanje prema Kosovu naišli su na otpor u Sloveniji u kojoj su se počeli pojavljivati prvi oblici pluralističkog političkog života i javno, kritičko razmatranje mnogih tema. Nakon što

---

[13] Nikica BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1991. – 1995.*, Zagreb 2005., 29. O usponu Slobodan Miloševića na vlast u Srbiji opširnije vidi: *VIII sednica CK SK Srbije, Nulta točka „narodnog pokreta“*, Beograd, 2007.

[14] Ante NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, Zagreb, 2011, 18; Raif DIZDAREVIĆ, *Od smrti Tita do smrti Jugoslavije*, Sarajevo, 1999., 185-233; Ivo PERIĆ, *Godine koje će se pamtiti*, Zagreb, 1995, 18.

[15] U govoru održanom tom prilikom pred stotinama tisuća okupljenih Milošević je rekao: „Danas, šest vekova kasnije, ponovno smo u bitkama i pred bitkama. Ovoga puta to nisu oružane bitke, ali ni takve nisu isključene.“ N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 30.

Miloševićeve pristaše nisu uspjele organizirati miting u Ljubljani i srušiti slovensku vlast, Srbija je uvela gospodarski bojkot slovenskih proizvoda. Za razliku od Slovenije, komunističko vodstvo SR Hrvatske manje se suprotstavljalo Miloševiću, djelomice u strahu da ne budu optuženi za vraćanje na pozicije „masovnog pokreta“ iz 1971., a djelomice jer su se na čelnim mjestima u Hrvatskoj nalazili ljudi vjerni postojećem sustavu jugoslavenske federacije.[16]

Od 20. do 22. siječnja 1990. u Beogradu je održan 14. izvanredni kongres Saveza komunista Jugoslavije na kojemu je Milošević pokušao preuzeti kontrolu nad SKJ i izolirati slovenske komuniste. Međutim, u tome ne uspijeva, a slovenska, potom i hrvatska delegacija 22. siječnja napuštaju Kongres. Time je došlo do raspada Saveza komunista Jugoslavije i počeo je proces raspada socijalističke Jugoslavije, a do kraja godine u svim jugoslavenskim republikama održani su slobodni višestranački izbori.[17]

3.2. Stvaranje Republike Hrvatske

Navedene unutrašnje slabosti i politička kretanja unutar SFRJ te razvoj demokratskih pokreta u dotadašnjem komunističkim zemljama europskoga istoka ubrzale su njezin raspad. Proces demokratizacije i uspostave višestranačja zahvatio je Hrvatsku 1989. kad se osnivaju prve političke stranke, *Hrvatski socijalno – liberalni savez* (HSLS) i *Hrvatska Demokratska zajednica* (HDZ), a potom i ostale, među njima i one proizašle iz Saveza komunista, poput *Saveza komunista Hrvatske – Saveza za demokratske promjene* (SKH – SDP).Na prijedlog razumnog dijela partije krajem 1989., komunističko vodstvo SR Hrvatske dopustilo je slobodno stranačko organiziranje građana, a Sabor RH u siječnju 1990. ozakonio je višestranačje čijem su razvoju pridonijeli događaji na 14. Izvanrednom kongresu SKJ u Beogradu. Tako je do 5. veljače 1990. u Hrvatskoj službeno registrirano osam političkih stranaka, a do 9. travnja 1990. u Republičkom sekretarijatu za upravu i pravosuđe bile su registrirane ukupno 33 stranke.[18]

Na temelju novih Amandmana na Ustav SRH omogućena je provedba prvih višestranačkih izbora zastupnika u sva tri doma Sabora SRH koji su raspisani 23. veljače 1990. godine. Nakon predizborne kampanje, izbori su održani u travnju i svibnju 1990. u dva izborna kruga (prvi 22. i 23. travnja, drugi 6. i 7. svibnja). Pojedinačno najuspješnija stranka i

[16] Isto, 32.
[17] A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, 27.; N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 52.
[18] Dragan ĐURIĆ, Bojan MUNJIN, Srđan ŠPANOVIĆ, *Stranke u Hrvatskoj*, Zagreb, 1990., 8.

pobjednik izbora s nešto više od 40% glasova bila je Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), ujedno osvojivši najveći broj saborskih mandata. Savez komunista Hrvatske – Stranka demokratskih promjena (SKH – SDP), koju je podupro značajan dio Srba u Hrvatskoj, dobila je oko 30% glasova.[19]

Reakcija vojnih vlasti na rezultate izbora u Sloveniji i Hrvatskoj bila je oduzimanje oružja republičkih TO i njegovo premještanje u skladišta JNA sredinom svibnja 1990 godine. To je provedeno na temelju zapovijedi načelnika Generalštaba OS SFRJ generala Blagoja Adžića od 14. svibnja 1990. godine i uz podršku srpskog dijela Predsjedništva SFRJ o čemu u svome dnevniku svjedoči tadašnji predsjednik Predsjedništva SFRJ Borisav Jović.[20] Istovremeno, u proljeće 1990., Generalštab oružanih snaga SFRJ počeo je primjenu treće faze plana Jedinstvo čime je mirnodopski ustroj JNA prilagođen prilikama u Hrvatskoj, odnosno, došlo je do povećanja bojnog potencijala u širem području Zagreba, sjevernoj Dalmaciji i pograničnim područjima Srbije i Bosne i Hercegovine prema Hrvatskoj.[21]

Konstituirajuća sjednica prvog demokratski izabranog, višestranačkog Sabora SRH održana je 30. svibnja 1990. godine. Na njoj je za predsjednika Predsjedništva SRH izabran Franjo Tuđman, a HDZ je preuzeo vlast i postao vodeća stranka u državi.[22]

Sabor SRH je 25. srpnja 1990. usvojio amandmane na Ustav SRH i time promijenio ime Socijalističke Republike Hrvatske u Republika Hrvatska, a crvena zvijezda petokraka na službenom znakovlju i zastavi zamijenjena je hrvatskim povijesnim grbom.[23]

U okolnostima rastuće srpske pobune u Hrvatskoj i samo dan nakon što su pobunjeni Srbi proglasili SAO Krajinu, Sabor Republike Hrvatske 22. prosinca 1990. proglasio je novi (tzv. Božićni) Ustav, kojim je Republika Hrvatska određena kao jedinstvena i nedjeljiva, demokratska i socijalna država te nacionalna država „hrvatskog naroda i država pripadnika inih naroda i manjina koji su njezini državljani: Srba, Muslimana, Slovenaca, Čeha, Slovaka, Talijana, Mađara, Židova i drugih, kojima se jamči ravnopravnost s građanima hrvatske

---

[19] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 53.

[20] Borisav JOVIĆ, *Poslednji dani SFRJ*, Kragujevac 1996., 146.; Davor MARIJAN, *Slom Titove armije: JNA i raspad Jugoslavije 1987-1992.*, Zagreb 2008., 151-156.; SSNO GŠ OS SFRJ, I. uprava, Operativni centar, str. pov. br. 19-1. 14. 5. 1990., Čuvanje naoružanja i municije TO – naređenje, *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. – 1995.– Dokumenti, knjiga 1, Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku (1990. – 1991.)*, (ur. Mate Rupić), Zagreb 2007., 19-20.

[21] Davor MARIJAN, *„Jedinstvo" – posljednji ustroj JNA*, Polemos, 6/2003., br. 1-2, 39-43.; SSNO, Generalštab OS SFRJ, I. uprava, drž. tajna br. 1487-172/89,15. 5. 1990., Naredba, *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. – 1995.– Dokumenti, knjiga 1*, 20-23.

[22] Ante NAZOR, *Počeci suvremene hrvatske države*, Zagreb 2007., 26-34.

[23] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 91-96.

narodnosti i ostvarivanje nacionalnih prava u skladu s demokratskim normama OUN i zemalja slobodnog svijeta".[24]

Istovremeno, u drugoj polovici 1990., jugoslavenske republike, a posebno Srbija, Slovenija i Hrvatska, svojim su odlukama i potezima narušile i razbile jedinstvo jugoslavenskog tržišta te novčanog i platnog prometa čime je Jugoslavija u gospodarskom smislu prestala postojati. Primjerice, Srbija je krajem 1990. i u prvoj polovici 1991. prisvojila imovinu hrvatskih i slovenskih poduzeća i uvela carine na uvoz robe iz tih dviju republika, a Narodna banka Srbije početkom 1991. upala je u savezni novčani sustav i prebacila 1,3 milijardu dolara na račune nekoliko fondova u Srbiji.[25]

Na političkom planu, vodstva Hrvatske i Slovenije vidjela su Jugoslaviju isključivo kao konfederaciju što je predloženo u rujnu 1990. *Nacrtom Ugovora u jugoslavenskoj konfederaciji – savezu jugoslavenskih republika*. Srbijansko vodstvo odbacilo je taj prijedlog smatrajući da je suverenost republika kao konfederalnih ili nezavisnih država moguća samo ako se promijene njihove granice i tako zadovolji srpska manjina, koja ne želi živjeti izvan jugoslavenske i srpske države.[26]

Pošto višemjesečni pregovori predsjednika šest jugoslavenskih republika o budućem uređenju zemlje nisu uspjeli, Hrvatska je organizirala i 19. svibnja 1991. provela referendum na kojem se velika većina građana (93, 24% ili 3 051 881 od 3 652 225 izašlih birača) opredijelila za nezavisnost i izlazak Hrvatske iz Jugoslavije. Na temelju rezultata referenduma hrvatski Sabor je 25. lipnja 1991. donio „Deklaraciju o uspostavi suverene i samostalne Republike Hrvatske." Istoga dana samostalnost je proglasila i Slovenija.[27] Međutim, na zahtjev i uz posredovanje međunarodne zajednice obje su republike 7. srpnja 1991. prihvatile tromjesečnu odgodu Deklaracije o samostalnosti („Brijunski sporazum") kako bi se nastavili pregovori o mirnom rješenju jugoslavenske krize.[28]

Nakon kratkotrajnog rata u Sloveniji krajem lipnja i prvih dana srpnja 1991., srbijansko vodstvo i JNA zaključili su da treba povući snage JNA iz Slovenije i usredotočiti se na zauzimanje područja u Hrvatskoj za koja su smatrali da trebaju pripasti pobunjenim Srbima što je i učinjeno do kraja 1991. godine. Dotadašnje terorističko djelovanje pobunjenih

---

[24] Ustav Republike Hrvatske iz 1990., glava I. – Izvorišne osnove, u: *Narodne novine*, br. 56, 22. prosinca 1990., str. 1237.
[25] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 95.
[26] Isto, 95.
[27] Slovenija je Plebiscit o neovisnosti održala 19. prosinca 1990. godine.
[28] A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, 68-69.

Srba, nakon proglašenja hrvatske samostalnosti u lipnju 1991., uz pomoć JNA prerast će u otvorenu agresiju Srbije i Crne Gore, odnosno JNA na Republiku Hrvatsku.

Budući da se rat intenzivirao, a mirnog rješenja nije bilo na pomolu, Hrvatska je nakon isteka tromjesečnog moratorija, a u skladu s rezultatima svibanjskog referenduma, 8. listopada 1991., donijela „Odluku o raskidanju svih državnopravnih sveza sa SFRJ.“[29]

Proces punog osamostaljenja Hrvatske dovršen je njezinim međunarodnim priznanjem od svih zemalja Europske zajednice 15. siječnja 1992. te primanjem u punopravno članstvo Organizacije ujedinjenih naroda 22. svibnja 1992. godine.

3.3. Srpska pobuna u Hrvatskoj i njezine značajke u sjevernoj Dalmaciji

3.3.1. Od ljeta 1989. do prvih višestranačkih izbora

Oživljeni i zatomljeni srpski nacionalizam pojavio se u Hrvatskoj, odnosno, u sjevernoj Dalmaciji u masovnom obliku 1989. godine. Tako je u veljači te godine u Kninu održan miting podrške politici Srbije u vezi sa stanjem na Kosovu na kojem se okupilo više tisuća ljudi i koji je bio prožet snažnim srpskim nacionalnim elementima. U mjesecima koji su uslijedili u srbijanskim medijima počinju se pojavljivati priče i nametati rasprava o (nepovoljnom) položaju Srba u Hrvatskoj. U takvom ozračju, 9. srpnja 1989., ono što je trebalo biti službena proslava 600. obljetnice Kosovske bitke kod crkve Lazarica u Kosovu kraj Knina, pretvorilo se u događaj u funkciji nacionalne homogenizacije Srba na tome području. Osim domaćih Srba, na proslavu su došli mnogi Srbi i Crnogorci, već iskusni „mitingaši“, s Kosova i iz drugih dijelova Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine.[30] Procijenjeno je da se okupilo oko 50.000 ljudi.[31] Na proslavi se veličalo Slobodana Miloševića, pojedinci su isticali velikosrpska i četnička obilježja, simbole i zastave SPC-a te izvikivali parole o velikoj i jedinstvenoj Srbiji. Vodstvo SR Hrvatske osudilo je „militantne grupe i pojedince“ koji su zloupotrijebili svečanost s pozicije „velikosrpskog nacionalizma“.[32] Posljedica reagiranja vlasti SRH bilo je uhićenje i prekršajna kazna od 50 dana zatvora za Jovana Opačića, koji je dan prije proslave, 8. srpnja 1995., izabran za predsjednika Srpskog kulturnog društva *Zora* na nenajavljenoj osnivačkoj skupštini u Kistanjama, a na samoj proslavi sudjelovao je u jednom incidentu. Opačićev slučaj iskorišten je kao još jedan dokaz

[29] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 96.
[30] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 42-52.
[31] B. JOVIĆ, *Poslednji dani SFRJ*, 42-44.
[32] „Zloupotreba proslave“, Vjesnik, 11. 7. 1989.

lošeg položaja Srba u Hrvatskoj i poslužio je srpskom tisku da nastavi i pojača s huškačkom i agresivnom promidžbom protiv Hrvatske i Hrvata, tvrdeći da se u Dalmaciji provodi neviđeni „policijski pritisak na Srbe“, a da su Knin preplavili „pretnje i strah“.[33]

Nositelj političkog organiziranja Srba u Hrvatskoj bila je Srpska demokratska stranka (SDS), osnovana u Kninu 17. veljače 1990., na skupu kojem je prisustvovalo oko 5000 – 6000 ljudi. Veliku ulogu u iniciranju osnivanja stranke, sastavljanju njezina programa i odabiru predvodnika, po vlastitom priznanju, imao je poznati srpski književnik Dobrica Ćosić.[34] Za predsjednika SDS – a izabran je psihijatar iz Šibenika Jovan Rašković, a za jednog od šest potpredsjednika izabran je stomatolog iz Knina Milan Babić. Program SDS-a zagovarao je demokraciju, višestranačje, federativno uređenje Jugoslavije, ali i princip „jedan građanin – jedan glas“, protiveći se ravnopravnosti republika, odnosno, favorizirajući većinski srpski narod u SFRJ. Istaknuto je da je „srpska dijaspora u Hrvatskoj istorijska žrtva starija od pritiska starčevićevskih pristaša i frankovačkog genocida“ te da se „svaka žrtva najbolje brani demokracijom i slobodom“. SDS je u svom programu otvoreno najavio i jasno naznačio cilj svojeg daljnjeg političkog djelovanja, a i neke konkretne poteze koji će uslijediti, smatrajući da je postojeći teritorijalni ustroj SRH nepovoljan za srpsko stanovništvo i da šteti očuvanju njegova identiteta, te su se zalagali za mogućnost osnivanja novih autonomnih jedinica u okviru federalnih jedinica.[35] Istodobno je donijeta *Rezolucija SDS-a o Kosovu* u kojoj se tvrdi da je ondje pobijedila koncepcija majorizacije Albanaca nad Srbima i Crnogorcima, i u kojoj je iskazano „energično“ protivljenje stvaranju druge albanske države na Balkanu.[36]

Prvi ogranci nakon osnivanja stranke osnivani su ponajprije na području Sjeverne Dalmacije i Like, a kasnije, pa i nakon prvih višestranačkih izbora, u ostalim dijelovima Hrvatske. Može se spomenuti da je osnivačkoj skupštini SDS-a 20 svibnja 1990. u Zadru prisustvovalo 8000 ljudi.[37]

Sama predizborna kampanja prošla je bez značajnijih incidenata, uz nekoliko većih mitinga SDS-a na kojima se uz prepoznatljivu velikosrpsku ikonografiju uglavnom govorilo o ugroženosti srpskog naroda u Hrvatskoj uz neizbježne usporedbe s ustaškim režimom. Tome je snažno pridonosilo već spomenuto pisanje srbijanskoga tiska, ali i neodmjerene izjave

---

[33] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 49.
[34] Isto, 51, 54.
[35] Domagoj KNEŽEVIĆ, „Srpska demokratska stranka od osnivanja do konstituiranja prvog višestranačkog sabora“, *Časopis za suvremenu povijest*, 43/2011,. br 1, 10; HR-HMDCDR, 2., kut 6046., *Programski ciljevi Srpske demokratske stranke*, Knin, 17. veljače 1990.; N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 55.
[36] HR-HMDCDR, 2., kut 6046., *Programski ciljevi Srpske demokratske stranke*, Knin, 17. veljače 1990.
[37] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 55.

pojedinih članova HDZ-a.[38] U takvom ozračju i pridonoseći takvom ozračju, 18. ožujka 1990., na predizbornom skupu HDZ-a u Benkovcu, jedan srpski ekstremist pokušao je atentat na predsjednika HDZ-a Franju Tuđmana.[39] Prema nekim izvorima, Srbi iz okolice Benkovca već tada, bojeći se „represalija Tuđmanova režima“, organiziraju noćne straže u selima Islam Grčki, Islam Latinski, Kašić i Biljane Donje.[40]

Neposredno nakon drugog kruga izbora, 18. svibnja 1990. u Benkovcu je došlo do insceniranog napada nožem na člana SDS-a Miroslava Mlinara., što je SDS potom iskoristio kao povod za suspenziju odnosa s Hrvatskim saborom. U međuvremenu, srbijanski je tisak obilato iskoristio „slučaj Mlinar“ kako bi još jednom ukazao na navodnu genocidnost Hrvata i HDZ-a.[41] Sam Jovan Rašković, ustvrdio je da „ono što se dogodilo u Benkovcu predstavlja demonstraciju genocidnosti i spremnosti nekih grupa na obračun sa srpskim narodom“.[42]

SDS je na prvim višestranačkim izborima dobio pet zastupnika u novom sazivu Hrvatskog sabora, a kako su istovremeno održani i općinski izbori, SDS je došao na vlast u općinama Donji Lapac, Gračac i Knin. Dio Srba ušao je u Sabor i u općinske vlasti na listi SKH – SDP koja je dobila značajan broj glasova Srba u područjima gdje SDS još nije bio dovoljno organiziran. Kasnijim zaoštravanjem odnosa, većina općinskih zastupnika prijeći će iz SKH – SDP u SDS i tako ga dovesti na vlast u tim općinama.[43] Saborski zastupnici iz SDS-a bojkotirali su konstituirajuću sjednicu prvog višestranačkog Sabora RH održanu 30. svibnja 1990. godine.

3.3.2. Tijek srpske pobune od izbora do proglašenja Republike Srpske Krajine

Nakon provedenih izbora čelnici SDS-a u sjevernoj Dalmaciji počeli su poduzimati konkretne političke poteze koji su pridonosili daljnjoj radikalizaciji situacije. Tako krajem svibnja donose odluku da kninska općina istupi iz Zajednica općina Dalmacije i da se stvori nova Zajednica općina sjeverne Dalmacije i Like što je i službeno pokrenuto od strane Skupštine općine Knin 6. lipnja 1990. godine, a na sjednici SO Knin 27. lipnja 1990. donosi se odluka o osnivanju i konstituiranju Zajednice općina sjeverne Dalmacije i Like sa sjedištem u Kninu. Zajednici su osim općine Knin, pristupile općine Gračac i Donji Lapac. Za predsjednika Privremenog predsjedništva Zajednice općina imenovan je Milan Babić,

[38] Opširnije o tome u N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 58-62.
[39] A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, 28.
[40] Hronika Republike Srpske Krajine 1989 – 1991., www.krajinaforce.com/dokumenti/hronika_rsk_89_91.pdf; Hronika Republike Srpske Krajine 1989 – 1991., pristup ostvaren 20. studenoga 2016.
[41] A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, 32; N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 65
[42] *Dossier: Knin, veljača 1990./veljača 1991.*, Republika Hrvatska, Ministarstvo informiranja, veljača 1991., 11.
[43] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 61.

predsjednik SO Knin, koji je 1. srpnja 1990. na proslavi Vidovdana u Kosovu kraj Knina proglasio njezin osnutak. Također, početkom lipnja odlučeno je da se uvede ćirilica kao službeno pismo u tijela uprave kninske općine.[44]

Istoga dana, 25. srpnja 1990., kad je Sabor SRH usvojio amandmane na Ustav SRH kojima su iz službene upotrebe izbačeni nazivi „socijalistički“ i slična nazivlja karakteristična za komunistički režim, a utvrđeni su novi hrvatski grb i zastava, u mjestu Srb održan je masovni „Srpski sabor“ na kojemu je novoosnovano tijelo nazvano „Srpsko nacionalno vijeće“ (SNV) usvojilo „Deklaraciju u suverenosti i autonomiji Srba u Hrvatskoj“. U skladu sa zaključcima donesenima u Srbu određeno je da se od 19. kolovoza do 2. rujna provede „izjašnjavanje srpskog naroda u Republici Hrvatskoj o srpskoj autonomiji,“ iako takva akcija nije imala uporište u saveznim i republičkim zakonima.[45]

Još prije toga, 3. srpnja 1990., skupina od 50 pripadnika Stanice javne sigurnosti u Kninu, odbijajući nositi hrvatski grb, uputila je otvoreno pismo saveznom sekretaru unutarnjih poslova Petru Gračaninu, žaleći se na „ekstremnu“ hrvatsku vlast koja „progoni“ milicajce srpske nacionalnosti. U cilju smirivanja situacije, u Kninu je 5. srpnja 1990. održan sastanak ministra unutarnjih poslova Hrvatske Josipa Boljkovca i njegova zamjenika Perice Juriča s kninskim milicajcima.[46] Ispred zgrade u kojoj se sastanak održavao okupilo se nekoliko tisuća građana izrazito negativno raspoloženih prema predstavnicima hrvatske vlasti.[47] Na sastanku glavnu riječ nisu vodili kninski milicajci, već prepoznatljivi politički predstavnici Srba u Hrvatskoj, Jovan Opačić, Milan Babić i Dušan Zelembaba, što nesumnjivo ukazuje na to odakle su milicajci dobili poticaj za spomenutu akciju. Jedan od zahtjeva bilo je ponovno osnivanje sekretarijata unutarnjih poslova u Kninu, odnosno, njegovo izuzimanje iz Sekretarijata unutarnjih poslova Šibenik što je pravdano činjenicom da je Knin postao sjedište novoosnovane Zajednice općina Sjeverne Dalmacije i Like. Boljkovac je, izložen pritisku, deklarativno pristao na zahtjeve pobunjenih milicajaca. Krajem srpnja hrvatska Vlada je odbila zahtjev Izvršnog vijeća SO Knin za uspostavom sekretarijata u Kninu što je srpskome vodstvu poslužilo kao novi „dokaz“ nepravednog tretiranja od strane hrvatske vlasti.[48]

U okolnostima otvorenog protivljenja legitimnim hrvatskim vlastima, širenja straha i mržnje od strane srbijanskih medija i pojava naoružanih straža u selima sa srpskim stanovništvom u sjevernoj Dalmaciji i Lici uoči najavljenog „referenduma“, MUP Republike

---

[44] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 65-66.
[45] A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, 38.
[46] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 68-70.
[47] Josip BOLJKOVAC, *Istina mora izaći van…*, Zagreb, 2009., 197.
[48] Dossier:Knin, 42-43, 61.

Hrvatske odlučio je preuzeti oružje rezervnog sastava policije iz općina u sjevernoj Dalmaciji i Lici, odnosno s područja moguće pobune. Akcija, pokrenuta ujutro 17. kolovoza 1990., rezultirala je djelomičnim uspjehom. Oružje iz policijskih stanica na području Like uglavnom je oduzeto, dok je u sjevernoj Dalmaciji to učinjeno samo djelomično u Benkovcu (oduzeto 70 automatskih pušaka) nakon čega je došlo do okupljanja i demonstracija srpskog stanovništva. U Obrovcu i Kninu oružje rezervne policije podijeljeno je srpskim civilima, a policajci srpske nacionalnosti priključili su se pobuni. Naoružani pobunjenici zaposjeli su i balvanima i kamenjem zapriječili prometnice koje spajaju sjever i jug Hrvatske. Hrvatska vlast u cilju uvođenja reda uputila je istoga dana dio policijskih snaga iz Zagreba oklopnim transporterima cestovnim putem, a dio snaga helikopterima. Transporterima je put prepriječilo srpsko stanovništvo u Titovoj Korenici dok su helikoptere presreli borbeni zrakoplovi JNA koja se tako otvoreno stavila na stranu pobunjenika[49] Novi pokušaj probijanja blokade prometnica uslijedio je 20. kolovoza 1990. kad su srpski pobunjenici u Civljanima između Knina i Sinja pucali na hrvatske policajce. Događaji od 17. kolovoza 1990. u hrvatskoj su javnosti nazvani i ostali poznati kao „balvan revolucija“ i mogu se smatrati početkom oružane pobune protiv legalno izabrane hrvatske vlasti s ciljem pripajanja dijela teritorija Republike Hrvatske Srbiji i stvaranja jedinstvene srpske države. S druge strane, među srpskim pobunjenicima, taj datum dobio je simboličan značaj kao „Dan ustanka srpskog naroda“ i službeno je odlučeno da je „rat na području RSK“ započeo upravo 17. kolovoza 1990. godine.[50]

Tijekom rujna 1990. održani su pregovori između hrvatskih vlasti i pobunjenih Srba u cilju smirivanja situacije i vraćanja otetoga oružja pri čemu je MUP Republike Hrvatske čak bio spreman predložiti Vladi osnivanje posebnog sekretarijata unutarnjih poslova u Kninu. No, na srpskoj strani nije bilo odustajanja od zacrtanih ciljeva te do stvarnog dogovora nije moglo doći. U Obrovcu, oteto oružje vraćeno je u stanicu javne sigurnosti do 10. rujna, no ondje se nije dugo zadržalo. Naime, krajem rujna MUP Republike Hrvatske zapovjedio je izvlačenje 60% naoružanja rezervnog sastava iz svih policijskih stanica u zemlji kako bi se naoružao povećani aktivni sastav policije. Tome se usprotivilo srpsko stanovništvo te je u nekim mjestima; Obrovcu, Glini, Dvoru na Uni, Donjem Lapcu i Petrinji došlo do nemira i

[49] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 78-79.
[50] HR-HMDCDR, 4., kut 3., Zapisnik 25. sjednice vlade RSK održane 29. 7. 1992.,; Službeni glasnik RSK (Knin), br.3, 20. 4. 1993., 188.

napada na policijske stanice i oduzimanja oružja. Primjerice, u Obrovcu je tom prilikom otuđeno 97 komada dugog i kratkog oružja i 15.643 komada streljiva raznog kalibra.[51]

S pojavom barikada i zaoštravanjem situacije rastao je broj naoružanih pojedinaca i skupina, te se drži da je krajem 1990. na području Knina bilo nekoliko tisuća Srba naoružanih puškama, pištoljima i ručnim bacačima.[52] Među stanovništvom koje je bilo pod utjecajem konstantne propagande od strane srbijanskih medija i zapaljivih izjava njihovih političkih predstavnika, uoči izjašnjavanja o autonomiji vladala je atmosfera iščekivanja hrvatskog napada. U općoj psihozi širile su se razne glasine i dezinformacije, najčešće o hrvatskom napadu ili tisućama crnokošuljaša smještenima na prilazima Kninu.[53] Tako se 17. kolovoza 1990. pojavljuju vijesti da se žene i djeca sklanjaju na sigurno, čak u druge republike, te da se ljudi okupljaju pred stanicom javne sigurnosti tražeći oružje. Iz stanice je toga dana oduzeto 100 automatskih pušaka, više od 100 pištolja, 10 mitraljeza i streljivo. Kninski radio širio je dezinformacije o izlasku JNA na ulice grada, a Milan Babić proglasio je ratno stanje, kao i predsjednik općine Obrovac, Sergej Veselinović. Sljedeće jutro u grad su počeli pristizati članovi SDS-a iz Bosanskog Grahova i Titovog Drvara, a okupljanja i prosvjedi pred stanicom javne sigurnosti u Kninu postali su uobičajena pojava. Primjerice, nakon što je sekretar šibenskog SUP-a Ante Bujas 20. kolovoza najavio otkaze trojici milicajaca koji su viđeni među pobunjenicima na barikadama, odmah se skupilo nekoliko tisuća ljudi pred stanicom prosvjedujući protiv takve odluke. Okupljenima su se obratili Dušan Zelembaba i Jovan Opačić koji su ustvrdili da ne može biti Hrvatske bez ravnopravnosti Srba i da Srbi neće prihvatiti nikakvo izdvajanje Hrvatske iz Jugoslavije.[54]

Blokade cestovnog i željezničkog prometa balvanima, kamenjem i vozilima od strane naoružanih skupina nastavile su se do kraja godine, a putnike se nerijetko zaustavljalo, maltretiralo i prijetilo im se. Na području od Gračaca do Sinja bile su česte dojave o eksplozijama i pucnjavi, a djelatnici MUP-a s poteškoćama su obavljali izvide i intervencije. Osim lokalnih Srba na barikade su već od ljeta 1990. na njihov poziv dolazili istomišljenici iz Srbije i Crne Gore.[55] Dolazi do sve ozbiljnijih incidenata s ljudskim žrtvama. Tako je u večernjim satima 2. listopada 1990. u selu Zelići kraj Vrbnika s barikade pucano na djelatnike MUP-a policijske postaje iz Drniša prilikom čega su dvojica policajaca ranjena i prebačena u kninsku bolnicu, a u noći 22./23. studenoga 1990. kod Obrovca su srpski pobunjenici u

[51] HMDCDR, ZPI: RH, MUP, Operativno dežurstvo, Broj: 511-01-35-D-26900/90, Zagreb, 30. 9. 1990. g.
[52] Isto, 83.
[53] HMDCDR, ZPI (Nikola Vukošić), Izvješće o aktivnostima SUP-a Šibenik po saznanjima o događajima na području Knina 17. 8. 1990.
[54] Dossier: Knin, 88-93
[55] HMDCDR, ZPI (Nikola Vukošić): RH, MUP,PU Šibenik, br: 511-13-01-279/91., Šibenik, 05. 6. 1991.

zasjedi ubili vlastitog sunarodnjaka, policajca Gorana Alavanju, koji se nakon početka oružane pobune iz Biograda, gdje je bio raspoređen, vratio u Benkovac.[56]

Unatoč protivljenju hrvatske Vlade, najavljeno izjašnjavanje o srpskoj autonomiji u Hrvatskoj održano je od 19. kolovoza do 2. rujna 1990. u 23 općine koje su trebale biti osnova za autonomiju Srba u Hrvatskoj. Krajem rujna Srpsko nacionalno vijeće priopćilo je da se za autonomiju izjasnilo 99,96% (765.549) osoba koje su glasovale (ukupno je glasovalo 756.781 osoba od čega 567.317 u Hrvatskoj) te je proglasilo srpsku autonomiju.[57] Sasvim nejasni kriteriji, provedba i ciljevi izjašnjavanja nisu spriječili organizatore da na taj način dodatno homogeniziraju Srbe u Hrvatskoj. Ostvaren je glavni cilj, dobivanje pokrića za proglašavanje srpske autonomije u Hrvatskoj. Iz dnevničkih zapisa tadašnjeg predsjednika Predsjedništva SFRJ Borisava Jovića „Poslednji dani SFRJ“ vidljivo je da je djelovanje pobunjenih Srba u Hrvatskoj bilo u skladu s planovima srbijanskog vodstva i vrha JNA koji nisu namjeravali dopustiti konfederalno uređenje Jugoslavije i izlazak Hrvatske iz nje ako bi to uključivalo područja sa značajnim udjelom srpskoga stanovništva.[58]

Sljedeća točka sporenja između hrvatskih vlasti i pobunjenih Srba, i novi razlog za njihovo nezadovoljstvo bile su pripreme za donošenje novoga hrvatskoga Ustava u drugoj polovici 1990. godine. Smatrali su da se novim Ustavom Srbima odriče pravo na konstitutivnost i da on ne uzima u obzir interese i potrebe srpskoga naroda, iako je usporedbom Ustava iz SRH iz 1974. i tada novoga Ustava iz 1990. jasno da se Srbima u Hrvatskoj jamči svaka ravnopravnost i da nisu izgubili nikakva prava.[59] Isto tako, pobunjeni Srbi odbijali su prijedloge i pokušaje hrvatskih vlasti za dijalog kojim bi se definirao poseban položaj i kulturna autonomija srpskoga stanovništva. Bez ikakve želje za racionalnim problematiziranjem i raspravom, pobunjeni Srbi iskorištavaju tobožnje „izbacivanje“ iz Ustava RH i 21. prosinca 1990. u Kninu proglašavaju Srpsku autonomnu oblast Krajinu (SAOK) definiranu kao teritorijalnu autonomiju u sklopu Republike Hrvatske i federativne Jugoslavije.

Okosnica SAO Krajine bila je Zajednica općina sjeverne Dalmacije i Like, kojoj su se priključivale općine s većinskim srpskim stanovništvom kao i naselja s većinskim srpskim stanovništvom nakon što bi se u njima održali referendumi o pripajanju tim općinama. Na dan

[56] HR-HMDCDR, ZPI (Nikola Vukošić), Izvješće o aktivnostima SUP-a Šibenik po saznanjima o događajima na području Knina 17. 8. 1990., 46.; A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, 41-42.
[57] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 85-86.
[58] B. JOVIĆ, *Poslednji dani SFRJ*, 160-161.
[59] Vidi opširnije u A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, 46-47.

proglašenja SAO Krajine, 21. prosinca 1990., njezin Statut prihvatile su općine Benkovac, Donji Lapac, Gračac, Knin, Obrovac, Titova Korenica, Vojnić i Dvor na Uni.[60]

Na području sjeverne Dalmacije, tijekom prosinca 1990. i siječnja 1991. u selima Smoković, Zemunik Gornji i Islam Latinski održani su referendumi o priključenju općini Benkovac, a u znatnom broju mjesnih zajednica u općinama Drniš, Sinj i Šibenik o priključenju općini Knin. Na temelju toga, Skupština općine Knin 18. ožujka 1991. donijela je odluku o uključivanju većeg broja mjesnih zajednica iz tih općina u svoj sastav. Krajem kolovoza 1991. općini Knin pripojena su još neka mjesta iz sastava općina Drniš i Sinj, a početkom rujna 1991., Vlada SAOK osnovala je, na području između sela Civljane i Otišić, Savez mjesnih zajednica Cetinske krajine, kao dio općine Knin.[61]

Početkom siječnja 1991. pobunjeni Srbi u Kninu osnivaju Sekretarijat unutarnjih poslova SAO Krajine, ne priznajući više nadležnost hrvatskoga MUP-a čime je zapravo samo legalizirano postojeće stanje na terenu od ljeta 1990. godine.[62]

Nedugo potom, 9. siječnja 1991., Predsjedništvo SFRJ na temelju informacije JNA o neovlaštenom ustrojavanju oružanih paravojnih postrojba donosi odluku kojom se u roku deset dana moraju raspustiti i razoružati svih paravojni sastavi.[63] Za JNA su paravojni sastavi bile sukladno zakonu osnovane hrvatske policijske postrojbe dok su za hrvatske vlasti paravojni sastavi bili oni pobunjenih Srba u Krajini. Do kraja siječnja 1991. uslijedilo je vrlo napeto i dramatično razdoblje pogoršanog sigurnosnog stanja u kojem se hrvatsko vodstvo suprotstavilo naredbi Predsjedništva SFRJ držeći je neustavnom, dok su pobunjeni Srbi podržali stav Predsjedništva SFRJ. Visok stupanj homogenizacije u Hrvatskoj odvratio je Predsjedništvo SFRJ i vrh JNA od drastičnijih poteza i oružanog sukoba za koji nisu bili spremni. U ozračju međusobnih optuživanja, povećanja bojne spremnosti JNA, prijetnje vojnim pučem, odnosno, s druge strane, odcjepljenjem Hrvatske došlo je do pregovora te izvanredno stanje nije uvedeno. Na sjednici Predsjedništva SFRJ 25. siječnja postignut je dogovor da Hrvatska 26. siječnja demobilizira pričuvni sastav policije, a da JNA spusti razinu borbene spremnosti na mirnodopsku razinu.[64]

---

[60] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 214.
[61] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 96.
[62] A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, 49; HR-HMDCDR, 4., kut 1., Zapisnik sjednice IV SAOK od 4.1.1991.
[63] SSNO, Generalštab OS SFRJ, I Uprava, str. pov. br. 102-1, 11. .1. 1991., Naređenje, *Zbornik dokumenata iz oblasti odbrane i bezbednosti Jugoslavije 1990.-1991. godine*, Beograd 2002., 237-238; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995.– Dokumenti, knjiga 1*, 70.
[64] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 231-241; HR-HMDCDR, 2., kut. 6046, Komanda 5. Vojne oblasti, pov. br. 25/168-6, 28. 1. 1991.

Došlo je do smirivanja stanja, iako je 25. siječnja 1991., prikazivanjem emisije o „naoružavanju HDZ-a u Hrvatskoj“, došlo do planiranog vrhunca kampanje za razoružavanje hrvatskih snaga u režiji Uprave bezbednosti SSNO-a (poznatije pod starim nazivom KOS – Kontra-obavještajna služba). Nekoliko hrvatskih građana s područja Virovitice je uhićeno, a hrvatski ministar obrane general Martin Špegelj optužen je za „oružanu pobunu“.[65]

Bez obzira na te događaje, pobunjeni Srbi nastavili su sa svojim protuustavnim djelovanjem s krajnjim ciljem pripajanja Srbiji. Kao odgovor na hrvatsko donošenje „Rezolucije o prihvaćanju postupka za razdruživanje SFRJ i o mogućem udruživanju u savez suverenih republika“ od 21. veljače 1991., tjedan dana kasnije pobunjeni Srbi donose „Rezoluciju o razdruživanju Republike Hrvatske i SAO Krajine“.[66]

U ožujku 1991. dolazi do prvih oružanih sukoba srpskih pobunjenika i hrvatske policije. Najprije je, 2. ožujka 1991., hrvatska policija ugušila pobunu policajaca srpske nacionalnosti koji su zauzeli policijsku postaju u Pakracu, a potom je 31. ožujka došlo do intervencije hrvatske policije u Nacionalnom parku Plitvice kojeg su zauzeli srpski pobunjenici. U sukobu u kojem su jedinice za posebne namjene hrvatske policije vratile to područje pod hrvatsku kontrolu, pale su prve žrtve na obje sukobljene strane. Nešto kasnije, 2. svibnja 1991., srpski su pobunjenici u jednome danu ubili 13 hrvatskih policajaca, od čega 12 u Borovom Selu kraj Vukovara, a jednoga, Franka Lisicu, u Polači kraj Benkovca prilikom izviđanja položaja pobunjenih Srba.[67]

Dan nakon sukoba na Plitvicama, Izvršno vijeće SAO Krajine donijelo je „Odluku o prisajedinjenju SAO Krajine Republici Srbiji“, a 30. travnja 1991., u međuvremenu konstituirana Skupština SAO Krajine odlučila je da se 12. svibnja 1991. provede referendum o ulasku SAO Krajine u sastav Srbije, odnosno o ostanku u Jugoslaviji. Na referendumu je od navodno 226 263 upisanih birača, pristupilo njih 179 840 (79, 48%), od kojih je za prisajedinjenje glasovalo 99,8 % odnosno 179 490.[68] Potom je Skupština SAO Krajine, u skladu s rezultatima, 16. svibnja 1991. potvrdila odluku Izvršnog vijeća o prisajedinjenju Republici Srbiji, koja, pak, te odluke nije nikada prihvatila. Srbijansko vodstvo smatralo je da nove srpske države nastale na području Hrvatske i Bosne i Hercegovine moraju biti posebne

---

[65] A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, 49-51; Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 115; Opširnije o naoružavanju MUP-a RH i „slučaju Špegelj“ u Aleksandar VASILJEVIĆ, *„Štit“, akcija vojne bezbednosti, dnevničke beleške operativca*, Beograd, 2012. i Martin ŠPEGELJ, Sjećanja vojnika, Zagreb, 2001.

[66] A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, 51-52,

[67] A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, 56.

[68] HR-HMDCDR, 2., kut 236., SFRJ, SAO Krajina, Skupština SAO Krajine, Centralna komisija za sprovođenje referenduma na području SAO Krajine, br. 27/91, Knin, 14. 5. 1991., Izvještaj o sprovedenom referendumu na teritoriji Srpske autonomne oblasti Krajina.

federalne jedinice u budućoj jugoslavenskoj državi pod srbijanskom dominacijom. Dakako, to ne znači da srbijansko vodstvo nije vojno, politički i gospodarski podupiralo SAO Krajinu i pobunu Srba u Hrvatskoj.[69]

Međunacionalne napetosti bivale su veće te su primjerice, početkom travnja u 9. korpusu procjenjivali da su odnosi mještana sela Kijevo i Civljane „pred oružanim sukobom.“[70] Istodobno, srpski pobunjenici su zarobili tri policajca iz Drniša i držali zatvorene u Kninu namjeravajući ih zamijeniti za uhićene Srbe na Plitvicama, što je pak rezultiralo zarobljavanjem srpskih civila od strane Hrvata iz Kijeva koji su tražili razmjenu za zarobljene drniške policajce.[71]

Kako bi se zaštitilo hrvatsko stanovništvo i onemogućilo širenje srpske pobune, krajem travnja 1991. MUP RH osniva policijske postaje u Kijevu, na smjeru Sinj – Knin, i Kruševu, na smjeru Obrovac – Zadar što je dodatno pojačalo ionako velike tenzije na tome području.[72] Taj hrvatski potez pobunjeničke vlasti shvatile su kao izravnu ugrozu SAOK te su tražili od JNA da onemogući njihovo djelovanje.[73] Kasnije, s rasplamsavanjem rata, upravo će ova mjesta biti među prvima koja će biti okupirana.

Osim pogibije policajca Franka Lisice 2. svibnja 1991. u sjevernoj Dalmaciji dogodio se još jedan incident, kad je iznad Civljana u smjeru Kijeva pogođen i oštećen helikopter MUP-a RH u kojem su se tada nalazili potpredsjednik Sabora Vladimir Šeks i pomoćnik ministra unutarnjih poslova Jerko Vukas.[74] Događaju se i sve češći su incidenti, pogotovo nakon događaja početkom svibnja, poput uništavanja imovine Hrvata i hrvatskih firmi u Kninu i drugim mjestima pod kontrolom pobunjenika, i s druge strane, uništavanja imovine – vikendica Srba i oficira JNA na Jadranu. Pripadnici milicije SAOK upadaju u sela oko Knina tražeći oružje kod hrvatskog stanovništva.[75]

U mjestu Golubić kraj Knina 19. svibnja 1991. održana je vježba „Jedinice za specijalne namjene SUP- Knin“ koju je promatralo oko tisuću građana, a nazočnima se

---

[69] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 216., A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih,* 60.
[70] Odelenje bezbednosti KRV i PVO, sumarni izveštaj za 2. 4. 1991. g., *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995.– Dokumenti, knjiga 1,* 103.
[71] Isto, 106.
[72] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 117.
[73] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 252.
[74] HMDCDR, ZPI (Nikola Vukošić): RH, MUP, PU Šibenik, Odjela za analitiku i AOP, broj: 511-13-01-279/91, Šibenik, 01. 07. 1991.
[75] HR-HMCDR, 7., kut 19., Dnevnik rada Organa bezbednosti 9. korpusa JNA; HR-HMDCDR, 7., kut. 26, Komanda 180. mtbr, str. pov. 3-181, 3. 5. 1991., Redovni borbeni izveštaj.

obratio Milan Martić optužujući hrvatsko vodstvo za ustaštvo i zazivajući ujedinjenje svih Srba.[76]

Krajem svibnja 1991. Skupština SAO Krajine proglasila je dotadašnji Statut SAO Krajine ustavnim zakonom prema čemu su potom proglašeni zakoni o vladi i ministarstvima SAO Krajine. Time je dotadašnje Izvršno vijeće reorganizirano u vladu SAO Krajine na čelu s predsjednikom Milanom Babićem. Tijekom 1991. pobunjeni Srbi u ostalim dijelovima Hrvatske sa znatnim udjelom srpskog stanovništva po uzoru na SAO Krajinu, osnivaju još dvije „srpske autonomne oblasti", najprije je, 12. kolovoza 1991. proglašena SAO Zapadna Slavonija, a potom 25. rujna 1991. „Srpska oblast Slavonija, Baranja i Zapadni Srem." Krajem 1991., situacija na ratištu u Hrvatskoj nije omogućavala pobunjenim Srbima i JNA da do kraja slome otpor hrvatskih snaga i sruše hrvatsku vlast, koja pak nije imala dovoljno snažnu, opremljenu i obučenu vojsku da krene u potpuno oslobađanje okupiranih područja. Stoga, okupiravši uz pomoć JNA dijelove Hrvatske s većinskim srpskim stanovništvom, a s ciljem stvaranja posebne federalne jedinice u sklopu buduće jugoslavenske države, pobunjeni Srbi 19. prosinca 1991. u Kninu proglašavaju Republiku Srpsku Krajinu (RSK) koju su činile „srpske oblasti Krajina, Slavonija, Baranja, Zapadni Srem i Zapadna Slavonija."[77]

3.4. Velikosrpska agresija na Republiku Hrvatsku i vojno političko stanje na ratištu 1991. – 1995.

Nakon pokušaja razoružavanja „paravojnih formacija" u siječnju 1991. i s izbijanjem prvih oružanih sukoba između hrvatske policije i srpskih pobunjenika, JNA zauzima sve aktivniju ulogu u rješavanju jugoslavenske unutarnjopolitičke krize, sukladno ulozi koju si je sama zadala određujući svoje postupanje u „izvanrednim prilikama." Krajem 1990., zbog događaja u Hrvatskoj, JNA u doktrinu postupanja u izvanrednim prilikama unosi zadaću sprječavanja građanskog rata čime dobiva još veći manevarski prostor.[78] Na tragu toga, sljedeće mjesece obilježit će „tampon zone", odnosno, razdvajanje sukobljenih strana, hrvatske policije i srpskih pobunjenika. Takvim postupanjem JNA zapravo su izjednačene legalne postrojbe hrvatske policije i srpske pobunjeničke skupine. Osim toga, takvo „zamrzavanje" postojećeg stanja i onemogućavanje hrvatske policije u uspostavi ustavnog

[76] HMDCDR, ZPI (Nikola Vukošić): RH, MUP, broj: 511-01-41-37/91. Zagreb, 21. svibnja 1991.
[77] A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, 105; Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 221-222.
[78] Davor MARIJAN, „Sudionici i osnovne značajke rata u Hrvatskoj 1990.-1991"., Časopis za suvremenu povijest, 40/2008., br. 1, 57.

poretka na svome teritoriju izravno je omogućavalo nesmetano širenje srpske pobune u Hrvatskoj.

Prva uporaba snaga JNA kao tampon zone i obrazac razdvajanja sukobljenih snaga u sljedećim mjesecima dogodila se u Pakracu 2. ožujka 1991. godine. Ondje su po prvi put postrojbe JNA i MUP-a RH izmijenile vatru.[79] Slična scenarij, intervencija JNA s ciljem razdvajanja sukobljenih snaga, ponovio se za sukoba na Plitvicama 31. ožujka, u Borovu Selu 2. svibnja i u Glini 26. lipnja 1991. godine. Aktivniju ulogu JNA, odnosno sve očitije svrstavanje na stranu pobunjenih Srba nagovijestio je početkom travnja plan za uklanjanje izvanrednih prilika *Radan* kojim je organizirana obrana od očekivanog napada 3000 pripadnika MUP-a RH na teritorij koji su kontrolirali pobunjeni Srbi. Prema zapovijedi, snage 9. korpusa u sudjelovanju s 8. VPS i 5.VO trebale su izaći na teren i spriječiti prodor snaga MUP-a na smjerovima prema Kninu, Benkovcu i Obrovcu te biti su spremnosti za borbena djelovanja.[80] Ovim potezom, odnosno, zatvaranjem prometnica koje su vodile u pobunjena područja u sjevernoj Dalmaciji i Lici, JNA je pobunjenim Srbima omogućila nesmetano djelovanje na ustroju svojih oružanih sastava i širenje pobune na druge dijelove Hrvatske.

Usporedno s time, brojni visoki oficiri i pripadnici JNA naoružavali su pobunjene Srbe dopremajući im naoružanje i opremu iz vojarna i skladišta JNA.[81]

Nakon kratkotrajnog sukoba u Sloveniji krajem lipnja i početkom srpnja 1991. u kojem je JNA neuspješno pokušala zaposjesti granicu Slovenije s Austrijom i Italijom započelo je povlačenje JNA iz Slovenije. Za trajanja sukoba na granicu Hrvatske i Srbije raspoređene su jake oklopno – mehanizirane snage čime je JNA jasno demonstrirala svoju vojnu nadmoć. U isto vrijeme, smijenjeni su zapovjednici 5. vojne oblasti i 5. korpusa RV i PVO, inače Slovenci, a zamijenjeni su Srbima, što je bio pokazatelj nepovjerenja u nesrpski zapovjedni kadar.[82]

Reakcija srbijanskog vodstva na sukob u Sloveniji bili su vrlo jasni zahtjevi upućeni saveznom sekretaru za narodnu obranu generalu Veljku Kadijeviću. Tražili su najprije da se Slovencima žestoko uzvrati, a potom povuče iz Slovenije što bi podiglo moral vojske, uplašilo

---

[79] HR-HMDCDR, 2., kut 6037., Komanda 5. Vojne oblasti, Operativni centar, pov.br. 10/43/220. 4.3.1991., Telegram.

[80] Komanda 9. korpusa, DT 1-4, 5. 4. 1991., *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995.– Dokumenti, knjiga* 1, 108-114.

[81] HR-HMDCDR, 20., kut 38., SDB SAOK, 11. 6. 1991., Službena zabilješka; HR-HMDCDR, 6., kut 30., Pukovnik Duško Smiljanić, pomoćnik k-danta za bezbednosno – obaveštajne poslove GŠ SVK, Proveru podataka i razgovor, traži, Knin 15. 10. 1994.

[82] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 119; Konrad KOLŠEK, *1991. Prvi pucnji u SFRJ (Sećanja na početak oružanih sukoba u Sloveniji i Hrvatskoj)*, Beograd 2005., 251.

Hrvatsku i umirilo srpski narod. Nadalje, zahtijevali su da se glavne snage JNA koncentriraju u Hrvatskoj na način da pokriju „sve teritorije gde žive Srbi“, i izbacivanje iz JNA slovenskih i hrvatskih kadrova.[83]

U skladu s time uslijedilo razdoblje u kojem su pobunjeni Srbi širili pobunu na nacionalno miješana područja uz podršku i djelovanje JNA. U istočnoj Slavoniji pobunjeni Srbi učvrstili su se u selima sa srpskom većinom koja će u kasnijoj fazi koristiti kao uporišta za napade na gradove. Pokušaji napada hrvatskih snaga na takva uporišta završavali su neuspjehom poput napada na Mirkovce kraj Vinkovaca tijekom srpnja. Pogoršavanjem sigurnosne situacije u istočnoj Hrvatskoj rasle su i tenzije između JNA i ZNG-a, a sukobi i napadi JNA su postajali sve češći. Tako je 25. srpnja JNA minobacačima napala Nastavni centar ZNG-a u Erdutu ubivši pritom pet, a ranivši 11 pripadnika 1. brigade ZNG-a, a samo dan kasnije zrakoplovima je napala vojarne ZNG-a kod Iloka. Istovremeno su pobunjeni Srbi pod vodstvom Dragana Vasiljkovića, poznatijeg kao kapetan Dragan, počeli čišćenje hrvatskih sela na Banovini i 26./27. srpnja zauzeli policijsku postaju u Glini. Prvog kolovoza dijelovi 51. mehanizirane brigade JNA prešli su Dunav preko mosta u Bogojevu i uz pomoć pobunjenih Srba napali sela Erdut, Dalj i Aljmaš protjeravši hrvatsko stanovništvo, a do kraja kolovoza okupirana je čitava Baranju.[84]

Sličan scenarij, uz sve aktivniju ulogu JNA od postavljanja „tampon zona“ do otvorenog uključivanja u sukob na strani pobunjenih Srba, odvijao se i u drugim krajevima Hrvatske gdje je izbila pobuna, zapadnoj Slavoniji, Kordunu, Lici i sjevernoj Dalmaciji. Uobičajeno objašnjenje vrha JNA za njihove agresivne postupke bilo je da postrojbe JNA djeluju isključivo u samoobrani i isključivo po vojnim ciljevima.[85]

Početkom kolovoza hrvatski Sabor zaključio je da je na djelu „ničim izazvana agresija organizirana od Republike Srbije i dijelova JNA uz pomoć terorističkih pobunjeničkih skupina“ te je zatraženo da se vojska povuče u vojarne i povuče s teritorija Republike Hrvatske u primjerenom roku u procesu razdruživanja.[86] Bez obzira na zaključke Sabora i zapovijed predsjednika Predsjedništva SFRJ Stjepana Mesića od 11. rujna za povlačenje postrojba JNA u vojarne, JNA je nastavila s napadima u suradnji s postrojbama pobunjenih Srba. Hrvatski vrh na to je odgovorio 12./13. rujna odlukom o potpunoj blokadi i napadu na

---

[83] B. JOVIĆ, *Poslednji dani SFRJ*, 349.

[84] Davor MARIJAN, *Obrana i pad Vukovara*, Zagreb, 2013., 92-99; Zdenko RADELIĆ, Davor MARIJAN, Nikica BARIĆ, Albert BING, Dražen ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, Zagreb, 2006., 122-125.

[85] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 121.

[86] Isto, 123.

vojarne i druge objekte JNA na teritoriju Hrvatske s ciljem onemogućavanja pokreta JNA i pribavljanja oružja i vojne opreme iz blokiranih vojarna i skladišta. S druge strane, JNA odgovara pokretanjem strateške napadne operacije kojom je u kratkom roku u suradnji s pobunjenim Srbima planirala poraziti hrvatske snage, prekinuti deblokadu vojnih objekata i dovršiti izvlačenje preostalih dijelova JNA iz Slovenije. Zamisao operacije iznio je u svojoj knjizi nekoliko godina kasnije sam general armije Veljko Kadijević:

„Ideja manevra sadržavala je sledeće osnovne elemente: - potpuno blokirati Hrvatsku iz vazduha i sa mora; - pravce napada glavnih snaga JNA što neposrednij vezivati za oslobođenje srpskih krajeva u Hrvatskoj i garnizona JNA u dubini hrvatske teritorije. U tom cilju ispresecati Hrvatsku na pravcima Gradiška – Virovitica; Bihać – Karlovac – Zagreb; Knin – Zadar; Mostar – Split. Najjačom grupacijom oklopno – mehanizovanih snaga osloboditi istočnu Slavoniju, a zatim brzo nastaviti dejstvo na zapad, spojiti se sa snagama u zapadnoj Slavoniji i produžiti ka Zagrebu i Varaždinu, odnosno ka granici Slovenije. Istovremeno jakim snagama iz rejona Herceg Novi – Trebinje, blokirati Dubrovnik sa kopna i izbiti u dolinu Neretve i na taj način sadejstvovati snagama koje nastupaju na pravcu Mostar – Split; - nakon dostizanja određenih objekata, obezbediti i držati granicu Srpske Krajine u Hrvatskoj, izvući preostale jedinice JNA iz Slovenije i nakon toga povući JNA iz Hrvatske; - za mobilizaciju, pripremu mobilisanih ili domobilisanih jedinica kao i njihovo dovođenje na planirane pravce upotrebe potrebno je 10 – 15 dana, zavisno od stepena borbene gotovosti jedinice i njene udaljenosti od pravca upotrebe.“[87]

Prema iznesenom planu Hrvatska je trebala biti ispresijecana na nekoliko smjerova te tako rascjepkana prisiljena na predaju i prihvaćanje uvjeta koje bi nametnula JNA i pobunjeni Srbi. Nema sumnje da je JNA tada djelovala kao srpska vojska, provodeći ciljeve srbijanske politike.[88] Operacija, započeta u drugoj polovici rujna 1991., usprkos početnim pomacima u zapadnoj Slavoniji, sjevernoj Dalmaciji i južnoj Hrvatskoj, početkom listopada doživljava neuspjeh. Najvažniji razlozi neuspjeha, uz snažan otpor hrvatskih snaga, bili su slaba mobilizacija, loše zapovijedanje postrojbama i nerealni planovi, a na operativnom planu neuspjeh Gardijske divizije u istočnoj Slavoniji i Srijemu.[89] Uslijed toga, JNA je odustala od prvotnog plana da sasvim porazi Hrvatsku i usredotočila se na izvlačanje okruženih snaga i zadržavanje dotad osvojenog teritorija na kojem je srpsko stanovništvo imalo većinu. U skladu s tim djelovanje JNA od sredine listopada 1991. usmjereno je na čišćenje teritorija u zaleđu njezinih snaga poput Vukovara i Dubrovnika. Vukovar je nakon tromjesečne opsade i velikih razaranja uz velike žrtve okupiran do 20. studenoga 1991., dok se Dubrovnik uspio obraniti.

---

[87] V. KADIJEVIĆ, M*oje viđenje raspada*, Politika, Beograd 1993., 134-136.
[88] A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, 86.
[89] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 125; D. MARIJAN, „Sudionici i osnovne značajke rata u Hrvatskoj 1990. – 1991.“, 60-61.

Usprkos nametnutom embargu na uvoz oružja, do kraja 1991. hrvatske snage su se konsolidirale, uspostavile crtu obrane, spriječile daljnje napredovanje JNA i pobunjenih Srba i poduzele prve uspješne oslobodilačke operacije u zapadnoj Slavoniji u studenome i prosincu (*Orkan '91, Otkos 10, Papuk*) u kojima je oslobođeno više od 2200 km² okupiranog teritorija.[90]

Veća ratna djelovanja na području Hrvatske zaustavljena su sporazumom o potpunom prekidu vatre potpisanom u Sarajevu 2. siječnja 1992. između predstavnika Republike Hrvatske i JNA uz posredovanje UN-a, odnosno, njegovim stupanjem na snagu 3. siječnja u 18 sati. Sporazum se temeljio na dogovoru iz Ženeve od 23. studenoga 1991. koji je predviđao prekid neprijateljstava, deblokadu vojarni JNA i njezin odlazak iz Hrvatske. Dogovor su potpisali predsjednik Hrvatske Franjo Tuđman, predsjednik Srbije Slobodan Milošević i savezni sekretar za narodnu obranu JNA general Veljko Kadijević. Sporazumu su posredovali predstavnici Europske zajednice lord PeterCarrington i predstavnik UN-a CyrusVance, a u prosincu 1991. je Vijeće sigurnosti UN-a objavilo plan mirovne operacije UN-a za Jugoslaviju, poznat kao „Vanceov plan.“ Prema tome planu, u proljeće 1992. na okupirano područje raspoređene su zaštitne snage Ujedinjenih naroda (United Nations Protection Forces) – UNPROFOR, i to u tri područja, odnosno četiri predviđene Zone pod zaštitom UN-a (UNPA – United Nations Protected Areas): istočna Slavonija i Baranja (UNPA istok), zapadna Slavonija (UNPA zapad) i Krajina (UNPA sjever i jug). Navedena područja trebala su biti demilitarizirana, a snage UN-a su trebale su se brinuti o sigurnosti stanovnika i omogućiti povratak raseljenih osoba. U sklopu snaga UN-a trebala je biti raspoređena Civilna policija UN-a (United Nations Civil Police) koja je trebala pratiti rad mjesne policije i nadzirati kršenje ljudskih prava. Demilitarizacija zaštićenih područja predviđala je povlačenje Zbora narodne garde i JNA dok su snage srpske Teritorijalne obrane trebale biti demobilizirane, a njihovo naoružanje stavljeno u skladišta pod nadzorom UN-a.Okupirana područja koja nisu ušla u UNPA zone jer nisu bila nastanjena Srbima u većem broju Vanceovim su planom trebala biti vraćena pod hrvatsku vlast. Tome se protivila srpska strana te je postignuto kompromisno rješenje da ta područja, nazvana „ružičaste zone“, ostanu izvan nadzora hrvatske vlasti, a međunarodna zajednica obvezala se vratiti ih „u najkraćem roku“pod hrvatsku vlast što se ipak nije dogodilo sve do kraja rata.[91] Područje sjeverne Dalmacije i Like nalazilo se u sklopu sektora Jug, površine 6.524 km², sa sjedištem u Kninu

[90] A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, 105-106.

[91] A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90*-ih, 123.; Ivica MIŠKULIN, *Imas puska, imas pistol, o mirovnim operacijama Ujedinjenih naroda u zapadnoj Slavoniji*, Slavonski Brod, 2014., 15-57; Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 223-224.

koji je obuhvaćao pet općina: Knin, Benkovac, Obrovac, Gračac, Korenica i Donji Lapac.[92] Nedugo nakon potpisivanja sporazuma o poptunom prekidu vatre, 15. siječnja 1992., Hrvatska je međunarodno priznata, što je ubrzalo dolazak mirovnih snaga.[93]

Sljedećih mjeseci primirje je sustavno kršeno za što su sukobljene strane okrivljavale jedna drugu. U tom razdoblju, hrvatske snage poduzele su nekoliko akcija lokalne razine kojima su uspjele ostvariti pomake linije bojišta. Početkom ožujka 1992. oslobođeno je selo Nos Kalik kod Drniša, a 21. lipnja 1992. oslobođen je Miljevački plato odakle su pobunjeni Srbi granatirali Šibenik i okolna mjesta. U operacijama od travnja do listopada 1992. oslobođen je jug Hrvatske i dubrovačko zaleđe.[94]

U međuvremenu, počeo je rat u Bosni i Hercegovini. U siječnju 1992. bosanskohercegovački Srbi proglasili su Srpsku Republiku BiH, a 29. veljače i 1. ožujka 1992. održan je referendum o neovisnosti BiH na kojemu je 99% od 64 % izašlih birača glasovalo za suverenost i samostalnost BiH (bosanskohercegovački Srbi bojkotirali su referendum). Na temelju rezultata referenduma države Europske zajednice priznale su 6. travnja 1992. BiH, a dan kasnije to su učinile Sjedinjene Američke Države istodobno priznajući Hrvatsku i Sloveniju. Istoga dana neovisnost BiH priznala je Hrvatska.[95] Ubrzo potom počela je otvorena srpska agresija na Bosnu i Hercegovinu. Hrvatske snage sudjelovale su u zaustavljanju srpskih napada na području Kupresa, Livna i Tomislavgrada u travnju 1992. pomažući snagama Hrvatskog vijeća obrane (HVO), a u lipnju 1992. zajedničkim snagama u operacijama *Čagalj* i *Lipanjske zore* deblokirale su Mostar i dolinu Neretve. Na sjeveru, u Bosanskoj Posavini, u žestokim borbama od ožujka do listopada 1992. srpske snage uspjele su nakon početnih uspjeha hrvatskih snaga i nakon vlastite reorganizacije u ljeto 1992. zauzeti veći dio Bosanske Posavine osim manjeg dijela oko Orašja čime su ostvarile svoj strateški interes osiguranja koridora prema Srbiji, ključnoga za opstanak RSK i RS. U ovim borbama sudjelovale su i snage pobunjenih Srba iz Hrvatske. Bosanskohercegovački Srbi u kolovozu 1992. proglasili su Republiku Srpsku.[96]

Nakon međunarodnog priznanja od strane zemalja Europske zajednice i SAD-a Hrvatska je 22. svibnja 1992. primljena u punopravno članstvo Ujedinjenih naroda. U

---

[92] A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, 123-130.
[93] Isto, 335-338.
[94] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 150-151.
[95] A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, 137-138.; Ivo LUČIĆ, *Uzroci rata, Bosna i Hercegovina 1980. – 1992. godine*, Zagreb 2013., 351.
[96] Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, Zagreb, 2015., 202-205, 213, 219-230, 240-260.

kolovozu 1992. u Hrvatskoj su održani parlamentarni i predsjednički izbori na kojima je pobijedio HDZ, odnosno, Franjo Tuđman.[97]

Budući da nije bilo napretka u reintegraciji okupiranih područja u Hrvatsku i obzirom na potrebu uspostavljanja neometane komunikacije između sjevera i juga, Hrvatska je u siječnju 1993. poduzela operaciju *Gusar* s ciljem odbacivanja snaga pobunjenih Srba sa šireg zadarskog područja. Operacija je uspješno provedena od 22. do 27. siječnja 1993. nakon čega je uslijedio snažan srpski protunapad koji su hrvatske snage uspjele zaustaviti. U ovim borbama hrvatske snage oslobodile su Novigrad, Maslenički most i područje zračne luke Zemunik, a južnije i branu Peruču. Pobunjeni Srbi tražili su da se hrvatske snage povuku s oslobođenih područja, no rezolucijom 815 Vijeća sigurnosti UN-a iz ožujka 1993. potvrđeno je da su okupirana područja sastavni dio Hrvatske što je pruzročilo dodatno nezadovoljstvo pobunjenih Srba pa su u lipnju 1993. organizirali referendum o ujedinjenju RSK i RS na kojemu se 99% izašlih izjasnilo za ujedinjenje koje ipak nikad nije provedeno. U srpnju 1993. potpisan je između pobunjenih Srba i Hrvatske „Erdutski sporazum“ kojim kojim je dogovoren prekid vatre i povlačenje hrvatskih snaga s oslobođenih područja čiju kontrolu su preuzele snage UN-a. U sklopu toga u promet je pušten pontonski Maslenički most.[98] Kako bi odbacile srpske snage od Gospića i smanjile diverzantske upade hrvatske snage su 9. rujna 1993. provele jednodnevnu operaciju *Džep-93* u kojoj je oslobođen prostor Medačkog džepa, odnosno sela, Divoselo, Čitluk i Počitelj. Za odmazdu je SVK raketirala brojne hrvatske gradove uz civilne žrtve i materijalnu štetu, a hrvatske snage su se 17. rujna zbog međunarodnog pritiska i optužaba za taktiku „spaljene zemlje“ povukle na početne položaje.[99]

Stanje u Bosni i Hercegovini postalo je složenije izbijanjem hrvatsko – muslimanskog rata koji je, procjenjujući da je vojno nadmoćnija, započela Armija BiH napadom na HVO u središnjoj Bosni u siječnju 1993. godine. Rat koji je trajao tijekom cijele 1993. i početkom 1994. okončan je potpisivanjem Washingtonskog sporazuma 18. ožujka 1994. kojim je uspostavljena hrvatsko – muslimanska federacija i zajednički stožer HVO-a i Armije BiH. U rujnu 1993. došlo je do rata u zapadnoj Bosni između snaga Autonomne pokrajine Zapadna Bosna na čelu s Fikretom Abdićem i 5. korpusa Armije BiH u kojem su potonje prevladale do

[97] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 328.; Marija SENTIĆ, *Kronologija Republike Hrvatske 1990. – 1998.*, Zagreb, 2015., 430, 433.
[98] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 159-161., N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 190-191, 198-199.
[99] D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 269-270.

kolovoza 1994., a snage AP Zapadne Bosne i dio civila povukle su se na područje RSK čiju su podršku uživale tijekom ovog međumuslimanskog sukoba.[100]

Krajem listopada i početkom studenoga 1994., 5. korpus Armije BiH pokrenuo je uspješnu operaciju odbacivanja srpskih snaga od Bihaća na što su združene srpske snage iz RSK i RS odgovorile pokretanjem operacije s ciljem uništenja 5. korpusa Armije BiH i zauzimanja Bihaća. Na njihovoj strani sudjelovale su jedinice AP Zapadne Bosne. Uspjeli su vratiti izgubljene položaje i napredovati do predgrađa Bihaća, no daljnje napredovanje usporeno je angažmanom hrvatskih snaga u operacijama *Cincar* i *Zima '94* te raketiranjem položaja SVK i VRS od strane zrakoplova NATO saveza zbog napada na zaštićenu zonu Bihaća. Obzirom da bi srpsko zauzimanje bihaćkog džepa omogućilo spajanje snaga VRS-a i SVK-a i kontinuirano područje pod srpskom kontrolom od Drine do Korduna Hrvatska je bila zainteresirana da se Bihać održi. Operacija *Cincar* HV-a i HVO-a u suradnji s Armijom BiH izvedena je od 1. do 4. studenoga 1994. te je oslobođena većina strateški bitne Kupreške visoravni. Uspjeh ove operacije iskorišten je za pokretanje operacije *Zima '94* u kojoj su snage HV-a i HVO-a od 29. studenoga do 24. prosinca 1994.oslobodile veći dio Livanjskog polja, dijelove Dinare i vezujući time dio srpskih snaga olakšali položaj snaga Armije BiH i HVO-a u obrani Bihaća. Pozicioniranjem na ovim položajima hrvatske snage postavile su temelj budućim oslobodilačkim operacijama na ovome području.[101]

Na političkom planu, Hrvatska je nastojala mirnim putem ostvariti integraciju okupiranih područja, a pobunjeni Srbi, pod utjecajem Slobodana Miloševića, postali su skloniji uspostavi primirja i pregovorima. Stoga su dvije strane krajem ožujka 1994. u Zagrebu potpisale sporazum o prekidu vatre koji se uglavnom poštovao, a uskoro je Hrvatska pristala na produžetak mandata mirovnih snaga UN-a. Do kraja godine srpska strana pristala je na pregovore o uspostavi i obnovi prometnih, infrastrukturnih i gospodarskih veza te je početkom prosinca 1994. potpisan Gospodarski sporazum koji je predviđao suradnju na uspostavi prekinutih sustava opskrbe vodom, električnom energijom, a od posebnog značaja bilo je otvaranje Jadranskog naftovoda i puštanje u promet autoceste Zagreb – Beograd preko okupiranih područja.[102]

Krajem 1994. pojavila se nova mirovna incijativa međunarodne zajednice poznata kao plan *Z-4* koji je predviđao integraciju okupiranih područja u Hrvatsku, ali uz široku autonomiju hrvatskih Srba s elementima državnosti što je Hrvatskoj bilo neprihvatljivo. Ipak,

---

[100] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*,, 165, 374-377, D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 319.
[101] Isto, 321-328.
[102] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 259-271.

Hrvatska je pristala na razgovore na temelju plana, no pobunjeni Srbi jednoglasno su krajem siječnja 1995. odbili plan. Nespremnost na pregovore i beskompromisan stav vodstva pobunjenih Srba samo će pospješiti konačan slom RSK. Tome nisu pridonosili ni unutarnji sukobi između kruga oko predsjednika RSK Milana Martića i predsjednika Vlade RSK Borislava Mikelića, eksponenta politike Slobodana Miloševića.[103] U takvim okolnostima, Hrvatska je najavila otkazivanje mandata mirovnim snagama UN-a istovremeno se pripremajući za vojno oslobađanje okupiranih područja. Vijeće sigurnosti UN-a uvažilo je hrvatske zahtjeve i krajem ožujka 1995. izmijenilo mandat mirovnih snaga UN-a prema kojemu su one morale uspostaviti nadzor nad međunarodno priznatim granicama RH i zaustaviti pristizanje vojne pomoći u RSK.[104]

Snage Zbornog područja Split izvele su 7. travnja 1995. taktičku operaciju *Skok 1* kojom su potisnule srpske snage s vrhova Dinare i stavile snage SVK u dolini Cetine pod vatreni nadzor omogućivši potrebnu stabilnost hrvatskim snagama na Dinari i u Livanjskom polju.[105] Potom je, od 1. do 5. svibnja 1995.u operaciji *Bljesak* oslobođeno oko 600km² preostalog okupiranog područja u zapadnoj Slavoniji. Glavninu posla hrvatske snage obavile su u prva dva dana operacije napadajući sa smjera zapada, istoka i sjevera, a razbijeni 18. korpus SVK i većina civila povukli su se u Bosnu i Hercegovinu. Radi odmazde, srpsko vodstvo zapovjedilo je raketiranje hrvatskih gradova.[106] U sljedećoj napadnoj operaciji, *Skok 2*, provedenoj od 4. do 11. lipnja 1995. hrvatske snage nastavile su napredovanje na smjeru Livno – Bosansko Grahovo zauzevši nove dominantne uzvisine na Dinari i oslobodivši cijelo Livanjsko polje.[107] Nakon niza poraza pobunjeni Srbi počeli su raditi na konsolidiranju svojih vojnih snaga; novi zapovjednik Glavnog štaba SVK u svibnju 1995. postao je general potpukovnik Mile Mrkšić, osnovan je Korpus specijalnih jedinica (KSJ) kao manevarska jedinica te predstavljen na vojnom mimohodu u Slunju na Vidovdan, 28. lipnja 1995. godine.[108] U drugoj polovici srpnja združene srpske snage ponovno su pokrenule operaciju zauzimanja Bihaća i ubrzo došle nadomak grada kojemu je prijetila humanitarna katastrofa. Tijekom srpskih napada Fikret Abdić proglasio je Republiku Zapadnu Bosnu. Obzirom da se civilno i vojno vodstvo opkoljenog područja Bihaća obraćalo za pomoć Hrvatskoj, kojoj, naravno, iz strateških razloga nije odgovaralo srpsko zauzimanje Bihaća, 22. srpnja 1995. u

[103] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 271-272.
[104] I. MIŠKULIN, *Imas puska, imas pistol?*, 49-57.
[105] D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 329.
[106] Isto, 330-335.
[107] Isto, 338-339.
[108] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 174-175.

Splitu je potpisan sporazum između Hrvatske i BiH kojim je i formalno omogućen angažman Hrvatske vojske na teritoriju BiH.[109] Sporazum je ubrzo rezultirao operacijom *Ljeto '95* u kojoj su hrvatske snage od 25. do 29. srpnja 1995. ušle u Glamoč i Bosansko Grahovo, zaustavile napade na Bihać i presjekle ključnu komunikaciju Knin – Drvar.[110]

Posljednji pokušaj mirnog razrješenja problema okupiranih područja pokušan je na pregovorima 3. kolovoza 1995. u Ženevi. Izaslanstvo pobunjenih Srba odbilo je prijedloge hrvatske strane za mirnom reintegracijom okupiranih područja, otvaranjem svih prometnica, primjenom hrvatskog Ustava uključujući sva politička i građanska prava Srba u Hrvatskoj. Stoga su hrvatske snage ujutro 4. kolovoza 1995 pokrenule operaciju *Oluja* s ciljem oslobađanja okupiranih područja Banovine, Korduna, Like i sjeverne Dalmacije. Drugoga dana operacije, 5. kolovoza, hrvatske snage oslobodile su Knin, a do 10. kolovoza izvršile su sve zadaće izbivši na državnu granicu. Poražene snage SVK izvukle su se u Bosnu i Hercegovinu, a velika većina srpskog civilnog stanovništva je po zapovijedi političkog vodstva pobunjenih Srba napustila dotad okupirana područja. U operaciji je oslobođeno oko 10.400 km² hrvatskog teritorija, razbijena je srpska opsada Bihaća i moguće ponavljanje masakra u Srebrenici. Pod srpskom okupacijom ostalo je još područje Hrvatskog Podunavlja, odnosno, istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema.[111]

Uspjeh u *Oluji* ipak nije značio kraj djelovanja hrvatskih snaga. Trebalo je okončati rat u Bosni i Hercegovini u čije se rješavanje aktivno uključila američka diplomacija. Sredinom rujna 1995. na američku sugestiju hrvatsko vrhovništvo poduzelo je operaciju *Una* kojom se s područja Banovine i Pounja nasilnim prelaskom Save htjelo stvoriti uvjete za prodor prema Prijedoru. Loše pripremljena operacije nije uspjela, a hrvatske snage uz velike gubitke morale su se povući preko Save. Mnogu uspješnije bile su operacije na jugu koje su se nastavile na uspjehe postignute tijekom *Ljeta '95* i O*luje*. Od 8. do 15. rujna 1995. izvedena je operacija *Maestral* u kojoj su hrvatske snage razbile 2. krajiški korpus VRS-a, oslobodile područje od oko 2500 km² i gradove Jajce, Šipovo i Drvar. Nakon *Maestrala,* uslijedila je operacija *Južni potez* od 8. do 12. listopada u kojoj su hrvatske snage zauzele Mrkonjić Grad, hidroelektrane

[109] Ante NAZOR, Ivan RADOŠ, *Arhivsko gradivo o području Bihaća pohranjeno u Hrvatskom memorijalno – dokumentacijskom centru Domovinskog rata*, Zbornik radova sa naučnog skupa „Dokumentaciona osnova ratnih zbivanja u Bosni i Hercegovini (1992 – 1995), Tuzla, 2016., 90-98.
[110] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 176.
[111] Davor MARIJAN, *Oluja*, Zagreb, 2007., 67-121, 131-137.; A. NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, 167-174.

na Vrbasu i došle 23 kilometra nadomak Banja Luke gdje su se zaustavile voljom međunarodne zajednice.[112]

Spomenuti uspjesi hrvatskih snaga i uspjesi Armije BiH na drugim ratištima prisilili su bosanskohercegovačke Srbe da prihvate mirovne pregovore. Pregovori su pod vodstvom američke diplomacije održani od 1. do 21. studenoga 1995. u američkom gradu Daytonu. Izaslanstva Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine predvodili su predsjednici Franjo Tuđman, Slobodan Milošević i Alija Izetbegović, a glavni američki pregovarač bio je Richard Holbrooke. Mirovni sporazum u Daytonu postignut je 21. studenoga, a potpisan u Parizu 14. prosinca 1995. godine. Njime je okončan rat u Bosni i Hercegovini koja je postala država tri konstitutivna naroda i dva entiteta, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Istovremeno, Hrvatska se, uz posredovanje međunarodne zajednice i SAD-a, posvetila mirnoj reintegraciji Hrvatskog Podunavlja. Tako je već 12. studenoga 1995. potpisan „Erdutski sporazum“ o mirnoj reintegraciji Hrvatskog Podunavlja u sastav Republike Hrvatske koji je predviđao dvogodišnje prijelazno razdoblje za vrijeme kojeg je tim područjem trebao upravljati UN. Proces mirne reintegracije okončan je 15. siječnja 1998. kad su napokon istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem vraćeni u sastav Republike Hrvatske.[113]

4. ORGANIZACIJA I DJELOVANJE JNA U SJEVERNOJ DALMACIJI

4.1. Ustroj Oružanih snaga SFRJ

Oružane snage SFRJ bile su sastavljene od dvije komponente, od JNA i Teritorijalne obrane (TO) pri čemu je JNA predstavljala saveznu i operativnu komponentu dok je TO bila organizirana po republikama i pokrajinama koje su bile zadužene za njezinu organizaciju, ali bez prava zapovijedanja. Bila je organizirana po štabovima, od republičkog do općinskih koji su djelovali u miru, a u slučaju sukoba mobilizirali su se sastavi TO predviđeni za gerilsku borbu i nadzor teritorija.[114]

---

[112] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 189-190.

[113] Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 403-406.; Ana Holjevac TUKOVIĆ, *Proces mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja*, Zagreb, 2015., 71-74, 262-263.

[114] D. MARIJAN, „Sudionici i osnovne značajke rata u Hrvatskoj 1990.-1991.“, 47-48.; Vojni leksikon, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981., 621.

Jugoslavenska narodna armija kao operativni dio OS SFRJ sastojala se do kraja 1988. od šest armija i jednog samostalnog korpusa kopnene vojske, Vojnopomorske oblasti, Ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane. Nakon smrti Josipa Broza Tita i nakon 20 godina postojanja sustava i organizacija JNA koja je percipirana kao republička (premda to stvarno nije bila), u vojnome vrhu počinju se osmišljavati i razrađivati planovi za novu teritorijalnu organizaciju. Idejni tvorac nove, vojišne organizacije JNA bio je admiral flote Branko Mamula, najprije načelnik Generalštaba JNA (1979.-1982.), a potom savezni sekretar za narodnu obranu (1982.-1988.).[115] Nova vojišna organizacija oružanih snaga nazvana *Jedinstvo* stupila je na snagu 25. prosinca 1988., i u svome imenu sintetizirala je osnovne ciljeve Armije: jedinstvo cijelog prostora Jugoslavije kao ratišta, jedinstvo oružanih snaga na ratištu, jedinstvo oružane borbe i jedinstvo zapovijedanja oružanim snagama.[116] Implementaciji plana *Jedinstvo* prethodio je čitav niz mjera u prethodnim godinama. Tako se je početkom 80-ih u vježbe i planove JNA počeo uvoditi izraz „izvanredne prilike“, odnosno, počelo se gledati na unutarnje probleme u zemlji kao na mogući faktor nesigurnosti i razlog uporabe JNA za razliku od dotad dominantne oružane agresija izvana.[117] Tomu su pojaviše pridonijeli nemiri na Kosovu 1981. godine. U takvim okolnostima, „izvanredne prilike“ bile su pretpostavka za uvođenje „izvanrednog stanja“ u zemlji, kojim bi se onda prvenstveno bavila Armija.[118] Također, provodile su se zapovjedno-stožerne vježbe gdje je Armija nastojala dokazati da su nužne promjene dotadašnjeg sustava općenarodne obrane što je u 1987. rezultiralo izbacivanjem republika iz zapovjednog lanca u oružanim snagama i podvrgavanjem republičkih i pokrajinskih štabova TO zapovjedništvima vojišta, a postrojba TO korpusima.[119] Iste godine, Generalštab JNA preimenovan je u Generalštab OS SFRJ.[120] Dvije godine ranije, 1986., sustav RZ i PZO već je prilagođen budućem vojišnom ustroju time što su dva zrakoplovna korpusa preustrojeni u tri korpusa RZ i PZO za pokrivanje vojišta.[121]

Sukladno planu *Jedinstvo*, Kopnena vojska kao najveći dio JNA organizirana je u tri vojne oblasti. Prva vojna oblast s Komandom u Beogradu nastala je spajanjem 1. i 7. armije i pokrivala je Srbiju bez jugoistočnog dijela, Vojvodinu, Slavoniju i Bosnu i Hercegovinu bez bihaćkog područja. U svome sastavu je imala šest korpusa: Sarajevski (4.), Banjolučki (5.),

---

[115] D. MARIJAN, *„Jedinstvo“ – posljednji ustroj JNA*, 14.
[116] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 108.
[117] D. MARIJAN, *„Jedinstvo“ – posljednji ustroj JNA*, 16.
[118] Izvanredno stanje moglo se je proglasiti tek onda kad je utvrđeno da postoje izvanredne prilike. O tome je procjenjivalo i odlučivalo Predsjedništvo SFRJ i donosilo odluku o uvođenju izvanrednog stanja koje se moglo proglasiti za cijelu državu ili za pojedine dijelove. D. MARIJAN, *Slom Titove* armije, 115-117.
[119] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 109; D. MARIJAN, *„Jedinstvo“ – posljednji ustroj JNA*, 8.
[120] Isto 10.
[121] Isto, 19.

Novosadski (12.), Tuzlanski (17.), Kragujevački (24.) i Užički (37). Osim korpusa imala je prištabne postrojbe, Komandu grada Beograda, 1. proletersku gardijsku mehaniziranu diviziju, 4. motoriziranu diviziju, 22. pješačku diviziju i Riječnu ratnu flotilu. Druga vojna oblast s Komandom u Skopju nastala je spajanjem 2. i 3. armije i Titogradskog korpusa i pokrivala je područje Makedonije, Crne Gore i jugoistočne Srbije te je u sastavu imala prištabne postrojbe, Titogradski (2.), Niški (21.), Bitolski (41.), Kumanovski (42.) i Prištinski (52.) korpus i 37. motoriziranu diviziju. Peta vojna oblast s Komandom u Zagrebu nastala je spajanjem 5. i 9. Armije i pokrivala je područje središnje Hrvatske i Slovenije. U sastavu je uz prištabne postrojbe imala: Riječki (13.), Ljubljanski (14.), Mariborski (31.) i Varaždinski korpus, Komandu obrane grada Zagreba i 6. proletersku pješačku diviziju.

U sustavu RZ i PZO na novu organizaciju prešlo se već 1986. kad su postojeća dva zrakoplovna korpusa preustrojena u tri kako bi se prilagodila budućem ustroju i služili kao zračna potpora i zaštita vojištima. Zrakoplovni korpusi dobili su redne brojeve prema vojištima (1.,3. i 5.) i imali su sjedišta u sjedištima vojišta osim 3. korpusa RZ i PZO koji je imao sjedište u Nišu.

Jedina sastavnica OS SFRJ koje nije mijenjala ustroj bila je Vojnopomorska oblast sa sjedištem u Splitu. Uz teritorijalno proširenje u Istri na račun 5. vojne oblasti, sastojala se od prištabnih postrojba, Flote, Kninskog (9.) korpusa i tri vojnopomorska sektora sa sjedištima u Puli (5.), Šibeniku (8.) i Kumboru (9.).

SSNO je zadržao zapovjedništvo nad školskim centrima, Gardijskom motoriziranom brigadom, tri puka veze, jednim inženjerijskim pukom, jednim lakim raketnim artiljerijskim pukom PZO-a, dijelom logističkih postrojbi, jednim nastavnim centrom i nekoliko samostalnih bataljuna (divizijuna).[122]

Planom *Jedinstvo* značajno je promijenjen položaj republičkih i pokrajinskih štabova TO koji su do preustroja imali strategijsko – operativnu razinu i bili su na razini sa zapovjedništvima armija. Preustrojem su spušteni razinu niže u zapovjednoj strukturi, odnosno, na operativnu razinu izjednačivši se tako s korpusima. Osim republičkih štabova TO-a, operativnu razinu u oružanim snagama imali su korpusi kopnene vojske i ratnog zrakoplovstva, vojnopomorski sektori, Flota i zapovjedništva obrane grada Beograda i Zagreba što je ukupno iznosilo 31 zapovjedništvo operativne razine. Ispod njih, na najvišoj taktičkoj razini bilo je pet divizija kopnene vojske, manevarskog i pričuvnog značaja, pod izravnim zapovjedništvom vojišta. Druga etapa plana *Jedinstvo*, planirana za prvu polovicu

[122] D. MARIJAN, *Slom Titove* armije, 113-115.

1990-ih godina, predviđala je tehničku modernizaciju, učinkovitije zapovijedanje, racionalnije poslovanje i veću borbenu spremnost. Treća etapa, odnosno plan *Jedinstvo-3,* usvojen je u veljači 1990. u sklopu čega je planirano smanjivanje mirnodopskog i ratnog sastava JNA putem ukidanja dijela postrojba ili prevođenja i nižu klasifikaciju. Od velike važnosti za budući razvoj JNA bila je odluka o novoj klasifikaciji mirnodopskih postrojba i unifikaciji ratnih brigada kopnene vojske. Tako je odlučeno da brigade „A“ klasifikacije imaju četiri bataljuna, a rodovske brigade 3 „A“ bataljuna.[123] Brigade „B“ klasifikacije imale bi dva ili tri bataljuna (divizijuna), a rodovske brigade po dva ili eventualno jedan „A“ divizijun (bataljun). Brigade „R“ klasifikacije planirane su s minimalnim brojem vojnika potrebnim za održavanje. Za bataljune „A“ klasifikacije bila je predviđena stopostotna popuna. Brigade kopnene vojske ustrojene su jednoobrazno po uzoru na Prištinski korpus. Tako se oklopna brigada sastojala od tri oklopna i jednog mehaniziranog bataljuna, mehanizirana brigada od dva oklopna i dva mehanizirana bataljuna, motorizirana brigada od tri motorizirana i jednog oklopnog bataljuna, ili dva motorizirana, jednog oklopnog i jednog mehaniziranog bataljuna, a pješačka brigada od četiri pješačka ili tri pješačka i jednog oklopnog bataljuna.[124]

Nakon višestranačkih izbora u Sloveniji i Hrvatskoj i očitog poraza vladajućih komunista Vojni savjet SSNO-a krajem travnja 1990. promijenio je i modificirao netom doneseni plan. Do tog trenutka tvrdilo se da se klasifikacija postrojba određuje na temelju procjena od vanjske ugroze, ali je tada zatražena provjera borbene spremnosti za krizna stanja unutar zemlje. Osim toga, zatražena je procjena mogućnosti ustroja korpusa u Zagrebu, sjedištu 5. VO koja je pokrivala središnju Hrvatsku i Sloveniju.[125] Na temelju procjena i usuglašavanja o formacijskim promjenama u 5. VO i njihovih prijedloga, što se radilo od ožujka 1990., 15. svibnja 1990. načelnik GS OS SFRJ donio je zapovijed za preustroj, preraspodjelu i preklasifikaciju snaga u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Njome je ugašena Komanda obrane grada Zagreba, a osnovan je 10. korpus KOV-a koji je u odnosu na postojeće korpuse u oblasti bio najmalobrojniji što je nadoknađeno vrlo jakim oklopnim i mehaniziranim sastavom.[126]

Osim na području 5. VO preraspodjele snaga izvršene su u zonama odgovornosti VPO i 3. VO, odnosno, po brigada u Kninu, Banja Luci i Mostaru prebačena su sasvim ili dijelom u

---

[123] Promjena klasifikacije pojedine postrojbe zapravo je značila promjenu njezina brojnog stanja. Postrojbe A klasifikacije imale su od 60 do 100%, B od 15-60% i R do 15% popunjenosti po ratnom ustroju postrojba. Postrojbe A klasifikacije imale su kadrovsku osnovu od vojnika na redovnom služenju vojnog roka te su vrlo brzo postizale ratnu formaciju i bile spremne za brzu uporabu.
[124] D. MARIJAN, *„Jedinstvo“ – posljednji ustroj JNA*, 33.
[125] Isto, 39.
[126] Isto, 40.

„A“ klasifikaciju.[127] Zamisao takvog rasporeda i jačanja postrojba s naglaskom na oklopnim i mehaniziranim komponentama bila je, po priznanju tadašnjeg političkog i vojnog vrha, napravljena po uzoru na Prištinski korpus, odnosno, na njegova uspješna iskustva i djelovanje u izvanrednim prilikama (pobunama Albanaca) na Kosovu od početka 80-ih.[128] Navedene promjene nesumnjivo su ukazivale na područja za koja je armijski vrh smatrao da će na njima biti veća mogućnost za primjenu postupanja u slučaju „izvanrednih prilika“.

Planom *Jedinstvo* ukinuta je neuobičajena i nelogična praksa, ali u skladu s Ustavom i Zakonom o obrani, da su oružane snage bile ustrojene od dvije sasvim ravnopravne komponente, teritorijalne i operativne. Međutim, *Jedinstvom* je na neustavan, odnosno, nezakonit način republikama onemogućeno zapovijedanje i rukovođenje oružanim snagama na svom teritoriju u slučaju rata, iako su republike smatrale to svojim pravom. Pritom posebno treba istaknuti položaj zapovjedništva vojišta i njihov odnos prema TO jer su odmah po osnutku uzurpirala prava koja su trebala imati u ratu što je posebno došlo do izražaja prilikom razoružanja TO Hrvatske i Slovenije u proljeće 1990. i kasnije u sukobu sa Slovenijom oko nadležnosti nad njenom TO koja je bila nezakonito podređena zapovjedniku 5. vojne oblasti. [129]

Krupna promjena napravljena ja na razini strategijskog zapovijedanja oružanim snagama što je bilo zadaća Vrhovne komande OS SFRJ i zapovjedništava vojišta. Vrhovna komanda kao najviša razina zapovijedanja sastojala od Predsjedništva SFRJ i novoosnovanog Štaba Vrhovne komande kao njezina izvršnog tijela u ratnim okolnostima. Tadašnji sekretar za narodnu obranu admiral Branko Mamula proveo je reorganizaciju Štaba Vrhovne komande na način da se za načelnika postavlja sekretar za narodnu obranu umjesto da to kao dotad bude načelnik Generalštaba JNA. Bila je to protuustavna odluka jer je vrhovno zapovijedanje prebačeno s predsjednika SFRJ na saveznog sekretara, no po mišljenju vrha JNA očito potrebna imajući u vidu slabosti koje je Predsjedništvo SFRJ pokazivalo u svome funkcioniranju, što je kasnije postalo jasno.[130] To je bio još jedan pokazatelj moći, utjecaja, pa i političkog angažmana JNA u okolnostima u kojima je samu sebe očito smatrala jedinim dovoljno čvrstim „čuvarem“ SFRJ.

Osim plana Jedinstvo, krajem 80-ih godina JNA je usvojila doktrinu *bitke u prostoru* koji je označio kraj dotadašnje koncepcije ONO i DSZ i odmak od tradicije iz Drugoga svjetskog rata. *Bitka u prostoru* bila je odgovor na vojne doktrine zemalja u sklopu NATO

---

[127] Isto, 42.
[128] Isto, 43; B. JOVIĆ, *Poslednji dani SFRJ*, 152.
[129] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 113-115.
[130] Isto, 121-122.

saveza i Varšavskog ugovora i pretpostavljala je iscrpljivanje neprijatelja i izbjegavanje odlučujuće bitke u cilju razvlačenje neprijatelja u dubinu i time gubljenja na snazi. U tako zamišljenom sustavu, obrana se temeljila na uporištima i otpornim točkama za što je bila potrebna koncentracija snaga na cijeloj dubini ratišta.[131]

Uzevši u obzir sve promjene i preustroj JNA može se s jedne strane reći da je JNA to poduzela kako bi samostalno djelovala u raspletu krize, i druge, da je planirala djelovanje s nekom od republika, odnosno sa Srbijom što je započeo general Kadijević.[132]

4.2. Organizacija JNA na području sjeverne Dalmacije

Područje sjeverne Dalmacije ulazilo je u Vojnopomorsku oblast, stratešku grupaciju koja je bila ekvivalent vojnim oblastima i koja je imala zadaću obrane obalnog mora, otoka i morske oblasti na jadransko – pomorskom vojištu. Osnovana je reorganizacijom JNA 1969. sa zonom odgovornosti na jadranskom priobalju, sjevernoj Dalmaciji i dijelu istočne Hercegovine. VPO se sastojala od Komande, Flote, tri vojnopomorska sektora i jedne pješačke divizije koja se nalazila u sjevernoj Dalmaciji. Preustrojem *Jedinstvo* i kasnijim njegovim modifikacijama VPO nije doživjela velike promjene za razliku od dotadašnjih armija osim što je zona odgovornosti VPO proširena na Istru. Sredinom 1991. VPO se sastojala od Komande s prištabnim jedinicama, više samostalnih jedinica, Flote sa sjedištem u Splitu, 9. korpusa KOV-a sa sjedištem u Kninu, 5. VPS sa sjedištem u Puli za kontrolu sjevernog Jadrana, 8. VPS sa sjedištem u Šibeniku koji je pokrivao srednji Jadran i 9. VPS sa sjedištem u Kumboru za južni Jadran. Zapovjedno mjesto VPO bilo je u Splitu, a zapovjednici VPO-a bili su admiral Božidar Grubišić i viceadmiral Mile Kandić. Povlačenjem u Crnu Goru u prosincu 1991. VPO je promijenila ime i postala Ratna mornarica.[133]

Početkom 1990. prema pregledu formacijskih mjesta VPO je u mirnodopskom stanju mogla računati na 28.922 pripadnika, od čega 2.284 oficira, 2.586 podoficira i 19.820 vojnika i pitomaca ŠRO, dok bi ratnom stanju ukupan broj narastao na 106.523 pripadnika od čega 7.422 oficira, 7.981 podoficira i 91.029 vojnika.[134]

---

[131] Isto, 118-119.
[132] Isto 123.
[133] Viceadmiral, a potom admiral Mile Kandić bio je zapovjednik VPO, odnosno Ratne mornarice od srpnja 1990. do svibnja 1992. godine. *Zapovjedni vrh JNA, siječanj 1990.- svibanj 1992.*(ur. Ante NAZOR, Ivan BRIGOVIĆ), Zagreb 2010., 193, 257, 300, 415
[134] Isto 54.

U sklopu VPO, za područje sjeverne i srednje Dalmacije bio je zadužen 9. korpus sa sjedištem u Kninu koji je osnovan 1988. od 9. motorizirane divizije JNA. Sastav korpusa je bio sljedeći: Komanda s prištabnim postrojbama, 180. motorizirana brigada sa sjedištem u Benkovcu, 221. motorizirana brigada sa sjedištem u Kninu, 316. motorizirana brigada sa sjedištem u Sinju, 9. mješoviti artiljerijski puk, 557. mješoviti protuoklopni artiljerijski puk, 9. inženjerijski bataljun, 70. bataljun veze, 98. sanitetski bataljun, 9. automobilski bataljun i 9. četa atomsko biološko kemijske obrane.[135]

Nakon što je u veljači 1990. savezni sekretar za obranu general Veljko Kadijević obznanio da ne postoji mogućnost agresije na SFRJ iz inozemstva, vrh JNA mogao se okrenuti grupiranju snaga po drugim osnovama, a ne više tako da bi bile spremne na napad izvana. Već 14. ožujka, načelnik Generalštaba general Blagoje Adžić donio je zapovijed kojom bi prioritet u preustroju snaga u sklopu plana Jedinstvo-2 i 3 imale postrojbe u „osetljivim regionima." Ubrzo se iz zapovijedi JNA otkrilo da su „osetljivi regioni" zapravo područja Zagreba i Knina.[136]

U sklopu preustroja *Jedinstvo-3* i preklasifikacije postrojba u VPO, odnosno, u 9. korpusu, u sastav 221. motorizirane brigade ugrađeni su oklopni i mehanizirani bataljun „A" klasifikacije čime je znatni promijenjena njezina rodovska struktura te je brigada do kraja 1990. bila „A" klasifikacije. U spomenutim bataljunima bilo je 80 oklopnih borbenih vozila (tenkova i transportera), pri čemu je oklopni bataljun dobio lokaciju u Benkovcu a mehanizirani u Kninu. Ljudstvo za formiranje oklopnog bataljuna trebala je dati 1. vojna oblast, a VPO za mehanizirani bataljun, dok su tehniku za njihovo formiranje osigurale 1. i 5. vojna oblast. Osim ta dva bataljuna, u „A" klasifikaciju ušli su Komanda brigade, 1. motorizirani bataljun i vod veze. Rok za preustroj brigade bio je 20. lipnja 1990. godine.[137] Preustroj je urađen po uzoru na preustroj 10. motorizirane brigade iz Mostara, kao dijela Sarajevskog korpusa, koja je od motorizirane postala brigada s jakim oklopništvom iako je nekoliko mjeseci prije razmatrana njezina preklasifikacija u R-tip. Upravo je 221. motorizirana brigada iz Knina bila jedina postrojba „A" ili „B" klasifikacije na teritoriju Hrvatske sa sjedištem u mjestu s većinskim srpskim stanovništvom. Ostale postrojbe bile su razmještene u svrhu pacifikacije područja s nesrpskim stanovništvom, a 221. motorizirana

---

[135] HR-HMDCDR, 2., kut. 5001., Komanda 9. korpusa, Naredba komandanta str. pov. br. 45-261, 25. 11. 1991., Organizacijsko – formacijske promene u JNA - 9. korpusu; HR-HMDCDR, 2., kut 5009., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 747-1, 2. 12. 1991., Referat štabu vrhovne komande o dosadašnjim rezultatima i izvođenju b/d, sadašnjem stanju i predlogu mera.

[136] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 157.

[137] HMDCDR, SSNO, GŠ OS SFRJ, 1. Uprava, državna tajna br. 1487-172/89, 15.05.1990., *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995.– Dokumenti, knjiga 1*, 19-20.

brigada radi zaštite Kninske krajine. Jedina postrojba iz Hrvatske kojoj je u to vrijeme smanjena klasifikacija, i to iz „B“ u „R“, bila je četa vojne policije iz Knina, ali je to bilo fiktivno smanjenje jer je četa u međuvremenu ojačana oklopnim transporterima što je zapravo povećalo njezinu borbenu moć. Zaoštravanjem situacije na kninskom području u proljeće 1991., četa prerasta u „A“ bataljun vojne policije 9. korpusa JNA.[138]

Sa sve većim angažmanom JNA i povećanjem razine popunjenosti formacijskih postrojba s područja SAO Krajine, popuna 9. korpusa je vršena upućivanjem rezervnog sastava i dobrovoljaca iz drugih republika. Tako je krajem kolovoza i početkom rujna 1991. 9. korpus ojačan s četiri bataljuna iz 1. i 3. VO: bataljunom 4. proleterske motorizirane brigade iz Pirota, bataljunom 592. motorizirane brigade iz Kumanova, oklopnim bataljunom iz Mostara i oklopnim bataljunom iz Kraljeva. Osim njih, u sastav korpusa je 405. pozadinska baza i aktiviran je 569. dopunski bataljun VPO. Nakon evakuacije garnizona Zadar, Sinj i Šibenik u sastav korpusa ušli su 594. inženjerijski puk koji je smješten u Knin, 271. laki artiljerijski puk protuzračne obrane koji je smješten u Benkovac i 11. proleterska brigada mornaričkog pješaštva, preimenovana u 11. motoriziranu brigadu koja je smještena u Drvar odakle se popunjavala. U lipnju 1991. počelo je gašenje 316. motorizirane brigade i prebacivanje naoružanja i opreme iz Sinja u Knin, a u prosincu 1991. planirano je njezino reaktiviranje u Svetom Roku od sastava Teritorijalne obrane SAO Krajine, no zbog protivljenja ljudstva broju brigade iz Sinja, napokon je formirana kao 1. motorizirana brigada.[139]

Na kraju 1991., 9. korpus ušao je u sastav 2. vojne oblasti sa sjedištem u Sarajevu osnovane umjesto ukinute 5. vojne oblasti. Osim 9. korpusa u njezin sastav ušli su 10. korpus iz bivše 5. vojne oblasti i 4., 5., i 17. korpus iz 1. vojne oblasti.[140]

Zapovjednici 9. korpusa bili su: general potpukovnik Tomislav Trajčevski (do svibnja 1991.), general – major Špiro Niković (svibanj – rujan 1991.), general – potpukovnik Vladimir Vuković (rujan – prosinac 1991.), general – potpukovnik Ratko Mladić (siječanj – svibanj 1992.) i general – major Savo Kovačević (svibanj 1992.).[141]

---

[138] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 161-164.
[139] HR-HMDCDR, 2., kut. 5009., Komanda 9. korpusa, Iskustva u izvođenju b/d do 09. 12. 1991.; HR-HMDCDR, 7., kut 8., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 23-24, 22. 1. 1992., Referat o b/g korpusa za 1991. godinu.
[140] D. MARIJAN, „Sudionici i osnovne značajke rata u Hrvatskoj 1990.-1991.“, Časopis za suvremenu povijest, 40/2008., br. 1, 51.
[141] *Zapovjedni vrh JNA, siječanj 1990.- svibanj 1992.*,199-200, 422-425.

4.3. Značajke i tijek vojnih operacija u sjevernoj Dalmaciji 1991.

Nakon početne faze djelovanja koju je obilježilo razdvajanje sukobljenih strana, a zapravo omogućavanje razvoja srpske pobune u sjevernodalmatinskim općinama, naoružavanje i opremanje pobunjenih Srba, 9. korpus krajem ljeta 1991. preuzima aktivniju ulogu i postaje glavna snaga u napadnim djelovanjima. Osim toga, izlaskom iz vojarni i raspoređivanjem na terenu 9. korpus dobio je polaznu osnovu za daljnje uspješno djelovanje na području sjeverne Dalmacije.[142] Dotad su napade vodile skupine i postrojbe pobunjenih Srba uglavnom minobacačima i pješačkim napadima na hrvatska sela maltretirajući i protjerujući preostalo hrvatsko stanovništvo.

Na osnivanje policijskih postaja MUP-a RH na rubnom području prema SAO Krajini krajem travnja 1991., u Kruševu i Kijevu, JNA je brzo reagirala rasporedivši postrojbe iz vojarne u Benkovcu na područje Obrovca, a one iz Knina na područje kod Kijeva gdje je tražila povlačenje hrvatske policije iz sela. Takve „zaštitne“ mjere oko Krajine bile su sasvim u skladu s podrškom koju je vrh JNA pružio vodstvu Srbije ustvrdivši kako JNA neće dopustiti da „hrvatska policija zauzme Knin i druge srpske gradove koji su sada pod srpskom vlašću.“[143] Te postrojbe organizirane su u vidu privremenih sastava, borbenih grupa (BG), odnosno, taktičkih grupa (TG). Početkom svibnja 1991. postojale su tri BG u sklopu 180. motorizirane brigade, od čega se jedna nalazila u rezervi. Iz primjera sastava BG-2 vidljivo je da je naglasak bio na mobilnosti, odnosno brzoj uporabi postrojbe koju je činilo četiri časnika, 56 vojnika, četiri tenka T-55 i pet oklopnih transportera.[144] Tadašnji zapovjednik 221. mtbr potpukovnik Borislav Đukić kasnije je posvjedočio da su sredinom lipnja 1991. od cjelokupnog sastava korpusa ustrojene četiri taktičke grupe za uspostavu tampon-zona.[145] U tom razdoblju postrojbe 9. korpusa popunjavane su kritičnim vojnoevidencijskim specijalnostima i pojedinačnim pozivima vojnim obveznicima i rezervnim časnicima.[146]

---

[142] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 250.

[143] Isto, 248; B. JOVIĆ, *Poslednji dani SFRJ*, 317. Jović u svome dnevniku opisuje susret početkom travnja 1991. između njega i Slobodana Miloševića te Veljka Kadijevića i Blagoja Adžića ispred JNA gdje je srbijansko vodstvo izravno upitalo „da li će vojska dozvoliti da hrvatska policija zauzme Knin i druge srpske gradove, koji su sada pod srpskom vlašću? Odgovor je bio vrlo jasan: neće. (...) Vojska neće nikoga napadati, ali će braniti i sebe i srpski narod u Krajini.“

[144] HR-HMDCDR 7., kut 26; Komanda 180. mtbr, str. pov. br. 3-182, 4.5.1991., Dnevni operativni izveštaj; HR-HMDCDR, 7., kut 26., Komanda 180. mtbr, str.pov. br. 5-182, 5.5.1991., Dnevni operativni izveštaj; HR-HMDCDR 7., kut 26, Komanda 108. mtbr, DT br. 58, 24.5.1991., Operativni izveštaj.

[145] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Borislava Đukića od 18. 10. 2006., str. 9705-9706.

[146] HR-HMDCDR, 2., kut. 5009.; Komanda 9. korpusa, Iskustava u izvođenju b/d do 9. 12. 1991. god., decembar 1991. god.

Prosvjedi pred Komandom VPO u Splitu 6. svibnja doveli su do pogibije vojnika JNA Saška Gešovskog i ranjavanja nekoliko vojnika iz osiguranja. To je uzrokovalo daljnji porast napetosti na području sjeverne Dalmacije, nove diverzije pobunjenih Srba na infrastrukturu, a JNA je reagirala podizanjem borbene spremnosti i zahtjevom za uhićenjem odgovornih za smrt i ranjavanja vojnika. U svrhu ojačanja postrojba JNA u zoni VPO vojni vrh je odlučio poslati postrojbe s teritorije Bosne i Hercegovine što je spriječilo lokalno hrvatsko stanovništvo, zaustavivši najprije 7. svibnja 1991. u selu Polog između Mostara i Širokog Brijega oklopno-mehaniziranu kolonu 10. mtbr iz Mostara, a potom kod sela Malovan na Kupreškom polju oklopnu kolonu iz Banja Luke na putu prema Šuici. Naposljetku su te postrojbe razmještene na Kupreškom polju.[147]

Obzirom da se 9. korpus nalazio u osjetljivoj situaciji „čuvara“ područja pod nadzorom pobunjenih Srba i u očekivanju napada hrvatskih snaga na to područje, od proljeća 1991. provodio je mjere prikupljanja obavještajnih podataka, povremenih pozivanja pričuvnika na obuku i gađanje pri čemu je, očekivano, bio veći odaziv srpskoga stanovništva. Najvažnije mjere priprema za budući sukob obavljene su u lipnju 1991. kad je ugašena 316,. motorizirana brigada iz Sinja, a njezina oprema i oružje raspoređeno u Kninu i Benkovcu, gdje je također dekonzerviran oklopni bataljun tenkova T-34 na kojima je potom počela obuka. Artiljerijska oruđa upućivana su na preglede i popravak te je dopremljeno topničko streljivo, a u Kninu je pripremljeno aktiviranje tri divizijuna za potporu 221. motoriziranoj brigadi. Istodobno sa sve većim zahtjevima za angažiranjem snaga 9. korpusa počela je intenzivnija mobilizacija s područja općina Knin i Benkovac, a ranije ustrojene i raspoređene TG obavljale su redovne dužnosti.[148]

Takvo stanje, uz povremene incidente, potrajalo je do druge polovice kolovoza 1991. kad se 9. korpus otvoreno uključuje u borbe na strani pobunjenih Srba koji bez podrške JNA nisu bili sposobni za značajnija napadna djelovanja i zauzimanja teritorija. Prve borbe uz sudjelovanje JNA počele su 24. kolovoza oko Vrlike i Otišića, a u posebno teškoj situaciji nalazili su se policajci i civili u Kijevu kojima je 18. kolovoza MUP SAO Krajine uputio ultimatum da se u roku 48 sati pod prijetnjom napada povuku iz sela nazivajući ih „nastavljačima i čuvarima ustaško – fašističke politike tzv. mlade hrvatske demokratije.“[149]

---

[147] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 256-257.

[148] HR-HMDCDR, 2., kut. 5009.; Komanda 9. korpusa, Iskustava u izvođenju b/d do 9. 12. 1991. god., decembar 1991. god.; D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 259-261; HR-HMDCDR, 7., kut 3., Komanda 9. korpusa, str. pov. 19-853, 10. 6. 1991., Dnevni raport.

[149] MUP SAOK, Knin, 18. 8. 1991. u 11, 00 sati**,** *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. – 1995., Dokumenti, knjiga* 1, 241.; HR-HMDCDR, 2., kut 6008, Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 19-1306, 25. 8. 1991., Operativni izvještaj; HR-HMDCDR, 6., kut 3, SAO Krajina, GŠ OS SAOK, pov. br. 167/2, od 25. 8. 1991.,

Nakon što je selo u međuvremenu napustio dio žena i djece, 26. kolovoza snage 9. korpusa i milicije SAO Krajine potpomognute zrakoplovima napale su i zauzele selo Kijevo zarobivši pritom 50-ak pripadnika MUP-a RH.[150] Komanda 9. korpusa opravdala je napad na Kijevo deblokadom postrojbe JNA koja se nalazila u okruženju u selu Civljane do kojeg se jedino moglo doći preko Kijeva.[151]

Početkom rujna borbe su se prebacile sjevernije, na područje Obrovca na smjeru prema Kruševu i Jasenicama gdje su od početka kolovoza bile raspoređene jače hrvatske snage organizirane u Taktičku grupu sastava četiri bojne (ukupno 1000 ljudi) pod zapovjedništvom Zapovjedništva 4. brigade ZNG-a. Snage 9. korpusa i pobunjenih Srba su 9. rujna 1991. započele su s topničko-raketnim napadima na tom smjeru, a snažnim oklopno-pješačkim napadom 11. rujna prisilile su hrvatske snage na povlačenje iz Jasenica i Kruševa i izbile na Maslenički most.[152] Ovladavanjem ovim džepom pod hrvatskom kontrolom u dubini okupiranog područja snage JNA i pobunjenih Srba mogle su nastaviti napredovanje s glavnim ciljem osvajanja Zadra i deblokade svojih snaga.

Budući da su se komande VPO-a i 8. VPS-a nalazile u Splitu i Šibeniku odakle nisu imale potpun uvid u stanje na terenu već tijekom kolovoza postalo je jasno da je 9. korpus, odnosno njegova Komanda, iako nominalno najmanja komponenta VPO, uz pristigla ojačanja postao glavni taktički i zapovjedni oslonac JNA na području srednje i sjeverne Dalmacije. To je postalo još očitije kad se zapovjednik VPO admiral Mile Kandić s većinom flote JRM-a 25./26. kolovoza prebacio iz Ratne luke „Lora“ na otok Vis.[153]

Zauzevši isturene točke hrvatskih snaga unutar teritorija pod kontrolom pobunjenih Srba poput Kijeva, Kruševa, Jasenica i Masleničkog mosta 9. korpus je osigurao povoljne uvjete za napade na gradove na obali. Napadna operacija započela je prema zapovijedima Komande 9. korpusa od 16. rujna 1991. za napad glavnim smjerom prema Vodicama, a pomoćnima prema Zadru, Drnišu i Sinju kako bi se stvorili preduvjeti za napad na Zadar, Šibenik, Sinj i Split i prema zapovijedi zapovijed Komande VPO od 20. rujna 1991. Kojom je 9. korpusu dodijeljena zadaća da uz pomoć 8. VPS, RZ i PZO, Flote i dobrovoljačkih

---

Izvještaj; HR-HMDCDR, 7., kut 3., Komanda 221. mtbr, str. pov. br.2274-18 od 25. 8. 1991., Operativni izvještaj.

[150] HR-HMDCDR, 6., kut. 3., SAO Krajina, GŠ TO SAOK, Knin, 27. 8. 1991., pov. br 167/4, Izvještaj; HR-HMDCDR, 2., kut. 6008., Komanda 9. korpusa, str. pov. 19-1317, 27. 8. 1991., Dnevni operativni izveštaj; HR-HMDCDR, 7., kut 3, Komanda 221.mtbr, str. pov. br. 2274-19, 27. 8. 1991., operativni izvještaj.

[151] HR-HMDCDR, 2., kut.2006., Komanda Kninskog korpusa, Bilten br 1.

[152] Ivo JELIĆ, 4. brigada ZNG -*čovjek i rat 90/92*, Split, 2005., 59-60, 67-69, 73-85; HR-HMDCDR, 2., kut 6046/1, Ratni dnevnik VPO.

[153] Ivan BRIGOVIĆ, *Odlazak JNA iz Zadra, Šibenika i Splita*, Časopis za suvremenu povijest, 43/2011., br. 2, 421.

postrojba deblokira snage JNA u Zadru, Šibeniku i Splitu, vrati vojne objekte, razbije hrvatske snage i prisili ih na predaju.[154] Nakon što nisu uspjeli zauzeti Šibenik, preusmjerili su napade prema Sinju i Drnišu gdje su imali više uspjeha zauzevši sela uz rijeku Cetinu, hidroelektranu „Peruča“ došavši na osam kilometara do Sinja, a 23. rujna ušli su Drniš iz kojeg su se hrvatske snage i civili povukli nekoliko dana ranije.[155] Pokušaj napada tenkovske kolone iz smjera Drniša prema Šibeniku zaustavljen je 20. rujna 1991. kod Pakova Sela i Sedramića pri čemu je onesposobljeno nekoliko tenkova, a veći broj pripadnika JNA zarobljen.[156]

Početkom listopada JNA je težište napadnih djelovanja usmjerila prema Zadru preko nizinskog područja Ravnih kotara pogodnijeg za veću uporabu tenkova. Opći napad na Zadar s kopna, mora i zraka počeo je 4. listopada 1991. godine. Nositelj napada s kopna na glavnom smjeru bila je 180. motorizirana brigada 9. korpusa. Zrakoplovnu podršku pružali su zrakoplovi RZ iz baza u Zemuniku, Udbini, Bihaću i Mostaru dok su s mora djelovale raketne topovnjače JRM. Značajna podrška očekivala se od okruženih snaga JNA u vojarnama i objektima zadarskog garnizona.[157] U prvoj etapi napadne operacije, 5. listopada 1991., dijelovi korpusa izbili su na rubne dijelove Zadra, spojili se sa snagama iz vojarne u Šepurinama i zauzeli Kakmu.[158] Iako je s Kriznim štabom Zadra dogovoren prekid vatre od 18 sati i pregovori sljedeće jutro do sastanka nije došlo zbog proglašenja opće mobilizacije u Hrvatskoj. Tako su 6. listopada nastavljeni žestoki napadi na Zadar, no upornom obranom hrvatskih snaga zaustavljene su postrojbe 180. mtbr koje su se na kraju dana nalazile na liniji Maslenički most – Islam Latinski – raskrsnica puteva južno od s. Bokanjac – Musapstan – Dračevac – brdo Križ.[159] Sljedećeg dana je ipak sklopljeno primirje, a u zračnoj luci u Zemuniku počeli su pregovori između predstavnika grada Zadra i 9. korpusa koji su 9. listopada rezultirali potpisivanjem sporazuma koji je stupio na snagu 10. listopada u 12 sati.[160] Između ostalog, tim sporazumom dogovoren je i odlazak postrojbi, naoružanja i obitelji

---

[154] HR-HMDCDR, 18., inv.br. 180, Komanda 9. korpusa, str.pov.br.19-1441; HR-HMDCDR, 2., kut 5010., Komanda Vojnopomorske oblasti, IKM o. Vis, str.pov.br. 167-1/47-911, 20.9.1991.

[155] I. JELIĆ,*Čovjek i rat*, 89, 92-96, 100-103; HR-HMDCDR, 2., kut 5010., SAO Krajina, Glavni štab TO SAOK, pov. br. 301/2, 22. 9. 1991.

[156] HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., SAO Krajina, Glavni štab TO SAOK, pov.br.301/2, 22. 9. 1991.

[157] HR-HMDCDR, 2., kut. 6045., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 571-11/4, 3. 10. 1991., Zapovest za napad.

[158] HR-HMDCDR, 2., kut. 5001., Komanda 9. korpusa, str. pov. br.19-1555, 5. 10. 1991., redovni borbeni izvještaj.

[159] HR-HMDCDR, 2., kut. 5001., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 19-1568, 6.101991., redovno borbeno izvješće.

[160] HR-HMDCDR, 2., kut. 6028., Komanda 9. korpusa, str. pov. br 335-1, 7. 10. 1991.; HR-HMDCDR, 2., kut 6028., Komanda 9. korpusa, str. pov. br 335-2, 8. 10. 1991.; HR-HMDCDR, 7., kut. 8, Komanda 9. korpusa, interno br. 335, 9. 10. 1991. godine, Sporazum o apsolutnom prekidu vatre i ratnih operacija, deblokadi grada Zadra i vojnih objekata u gradu Zadru i izvlačenju ljudstva, tehničkih, materijalnih i borbenih sredstava JNA.

časnika JNA iz Zadra, što je i izvršeno do 26. listopada 1991. godine.[161] Nakon izvlačenja ljudstva i tehnike iz vojarni u Zadru jedinice JNA i pobunjenih Srba, pregrupirale su se i popunile svoje redove svježim snagama te nastavile s napadima na zadarskom području. Nakon razdoblja bez većih borbi, 18. studenoga 1991. izvršili su žestoki napad tenkovima, artiljerijom i pješaštvom, uz podršku zrakoplova, na Škabrnju, Goricu, Nadin i Zemunik Donji. Istoga dana zauzeli su Škabrnju, a slijedeći dan i Nadin pri čemu je ubijeno više od 50 civila i pripadnika hrvatskih snaga.[162]

Nakon zauzimanja Nadina i Škabrnje te povlačenja JNA iz Šibenika, Splita i Divulja postignutog sporazumom u Žitniću 21. studenoga 1991., JNA i pobunjeni Srbi prebacuju težište svog djelovanja na sjeverni dio bojišta, poduzimajući napade na području Novigrada, Pridrage, Paljuva i Podgradine, koje krajem prosinca 1991. i početkom siječnja 1992. zauzimaju.[163] Napad na smjerovima Suhovare – Poličnik i Smoković – Donji Zemunik pokušan je 3. siječnja 1992., no uz neznatne pomake zbog uporne obrane hrvatskih snaga, nakon čega je 9. korpus prešao u obranu što se poklopilo sa stupanjem na snagu Sarajevskog primirja.[164]

4.4. Od Sarajevskog sporazuma do odlaska JNA s područja sjeverne Dalmacije

Sarajevskim sporazumom zaustavljena su ratna djelovanja i veći sukobi na području Hrvatske pa tako i na području sjeverne Dalmacije, a 9. korpus se odnedavno nalazio u sklopu novoosnovane 2. vojne oblasti u Sarajevu. Tim novim preustrojem JNA došlo je i do novih kadrovskih rješenja na čelu pojedinih korpusa, pri čemu se očito računalo na „dokazani“ generalski kadar iz 9. korpusa. Tako su bivši ratni zapovjednici 9. korpusa iz 1991. postali zapovjednicima korpusa, general – potpukovnik Vladimir Vuković postao je zapovjednik 5. (Banjalučkog) korpusa, a general – potpukovnik Špiro Niković zapovjednik 10. (Bihaćkog) korpusa ustrojenog od ljudi i sredstava izvučenih iz Zagrebačkog garnizona. Isto tako,

---

[161] I. BRIGOVIĆ, *Odlazak JNA iz Zadra, Šibenika i Splita*, 431.

[162] Ivan BRIGOVIĆ, Ivan RADOŠ, *Zločin JNA i srpskih postrojbi nad Hrvatima u Škabrnji i Nadinu, 18.-19. 1991.*, Kroatologija, god. 1., br. 2, Zagreb, 2010., 17; HR-HMDCDR, 2., kut. 5006, Komanda 180.mtbr, str. pov. br. 3-559, 18. 11. 1991., HR-HMDCDR, 2., kut. 299, Organ bezbednosti 180. mtbr, str. pov. br. 416-1, 23. 11. 1991. godine, Ubijanje u s. Škabrnja (izveštaj), Organ bezbednosti 180. mtbr, str. pov. br. 417-1, 23. 11. 1991. godine, Ubijanje civila u s. Škabrnja (izveštaj), , Organ bezbednosti 180. mtbr, str. pov. br. 423-1, 27. 11. 1991. godine, Ubijanje civila u s. Škabrnja (izveštaj).

[163] HR-HMDCDR, 7., kut. 8., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 704-1, 21. 11. 1991.; VP br. 7280, int. br. 2223-248, 3. 12. 1991, Sporazum o izmeštanju garnizona Split, Šibenik i Divulje; HR-HMDCDR, 2., kut. 5009., Komanda 9. korpusa str. pov., 30. 12. 1991., Obrazloženje odluke; HR-HMDCDR, 2., kut. 6036, Komanda 180. mtbr, IKM s. Gornji Biljani, str. pov. br. 3-638, 1. 1. 1992., vanredni borbeni izveštaj.

[164] HR-HMDCDR, 2., kut. 6036, Komanda 180. mtbr, IKM s. Biljani Gornji, 3. 1. 1991., vanredni borbeni izveštaj.

zapovjednikom 9. korpusa, u čiji sastav su ušle jedinice iz Sinja i Šibenika, postao je dotadašnji načelnik štaba general – major Ratko Mladić.[165]

Početkom prosinca 1991. u dva izvješća Komande 9. korpusa iznijeti su podaci o popunjenosti i dotadašnjem djelovanju korpusa. Tako je brojčano stanje korpusa, relativno maleno u mirnodopskim uvjetima, raslo sa zaoštravanjem situacije na terenu, stalnim mobilizacijama i dolaskom novih sastava. Najprije je izvršena djelomična mobilizacija korpusa 21. i 29. lipnja pozivanjem rezervnih časnika s područja općine Knin, a od 19. – 24. rujna 1991. izvršena je potpuna mobilizacija svih jedinica korpusa. Narastanje postrojba nastavilo se sve do 30. studenoga uključivanjem novoustrojenih postrojba TO, izmještenih postrojba kao i dodatnom mobilizacijom koja se vršila i iz drugih republika. U proljeće 1991. 9. korpus bio je popunjen s 4.098 ljudi ili 29% što je s početkom ustrojavanja ratnih jedinica do trenutka počinjanja ratnih djelovanja krajem kolovoza naraslo na 4.705 pripadnika ili 33%. Do kraja godine 9. korpus narastao je po ratnoj formaciji s 14.942 na 28.218 ljudi, a popuna je iznosila 17.942 ljudi ili 64%. Planiranim ustrojavanjem 316. i 11. motorizirane brigade broj ljudi u korpusu trebao je narasti do 28 – 30.000 pripadnika. Kao nepovoljna okolnost istaknuta je činjenica da je korpus popunjavan s područja tri općine (Knin, Obrovac, Benkovac) umjesto predviđenih 14, a dio ljudi „iskorišten“ je za postrojbe SUP-a i TO SAO Krajine. Isti problem utjecao je i na manjak određenih VES-ti, jer su se pojedine specijalnosti popunjavale uglavnom iz općina koje su bile pod kontrolom hrvatskih vlasti. Problem popune pokušavalo se riješiti osposobljavanjem rezervnog sastava već od srpnja 1991., dok se manjak VES-ti pokušavao nadoknaditi selektivnim pozivanjem rezervnih časnika, vojnika i intenzivnom obukom ili izvođenjem tečaja za složenije specijalnosti. Ipak, ocijenjeno je da korpus po svome sastavu, pokretljivošću i efektivama može uspješno kontrolirati zonu odgovornosti i izvoditi napadna djelovanja prvenstveno na području Like i prema Splitu.[166] Pritom se Komanda 9. korpusa pouzdavala u veliku vatrenu moć svojih topničkih sredstava na temelju uspješne podrške tijekom borbenih djelovanja 1991. godine. Naime, samo iz Artiljerijskog školskog centra iz Zadra primljeno je 51 topničko oruđe, a iz sastava 8. Vojnopomorskog sektora cijeli topnički divizijun čime je vatrena moć korpusa narasla na preko 400 sredstava. Uz takve vlastite snage i podršku zrakoplovstva bilo je moguće da

[165] D. MARIJAN, *Slom Titove* armije, 324.

[166] HR-HMDCDR, 2., kut. 5009., Komanda 9. korpusa, str. pov. 747-1, 2. 12. 1991., Referat Štabu Vrhovne komande o dosadašnjim rezultatima i izvođenju b/d, sadašnjem stanju i predlogu mera; HR-HMDCDR, 2., kut 5009.; Komanda 9. korpusa, Iskustava u izvođenju b/d do 9. 12. 1991. god., decembar 1991. god.

korpus izvodi borbena djelovanja u zoni širine 350 i dubine 100 do 200 kilometara.[167] Rukovođenje i zapovijedanje olakšala je činjenica da su snage TO SAO Krajine od rujna 1991. stavljene pod zapovjedništvo Komande 9. korpusa.[168]

Već krajem siječnja 1992. u Hrvatsku su počeli stizati časnici za vezu UN-a, a potom u veljači i prethodnica vojnih, civilnih i policijskih snaga UN-a sukladno postignutom sporazumu o razmještaju snaga UN-a.[169] Pobunjeni Srbi, ali i dio Armije gledali su negativno na dolazak mirovnih snaga UN-a i obvezu povlačenja JNA iz Hrvatske smatrajući da je jedina prihvatljiva uloga mirovnih snaga ona slična proklamiranoj ulozi JNA, odnosno, ulozi tampon-zone.[170] Odlazak JNA, odnosno 9. korpusa, među pobunjenim Srbima u sjevernoj Dalmaciji doživljavao se kao „isključenje RSK iz sastava Jugoslavije i kapitulacija državnog i vojnog rukovodstva“, a u tome slučaju „srpski narod bi krenuo zajedno sa jedinicama korpusa jer nema poverenja u mirovne snage OUN bez JNA na teritoriji Krajine.“[171] Među stanovništvom su bili rasprostranjeni stavovi da se radi o prevari srpskog naroda u Krajini od strane Predsjedništva SFRJ i gubitku onoga što je dobiveno u ratu uz angažiranje JNA, a vojni vrh optuživan je da želi razoružati TO, povući JNA iz Krajine i „prepustiti goloruk narod ustašama.“[172]

Usprkos protivljenju dijela pobunjenih Srba predvođenih Milanom Babićem, koji je zagovarao samostalnu Krajinu sa svojom vojskom, političko vodstvo pobunjenih Srba naposljetku je početkom veljače 1992. prihvatilo Vanceov mirovni plan i dolazak snaga UN-a. Tako je prevlast u međusobnom političkom obračunu u RSK odnijela struja Milana Martića koji je imao podršku političkog vodstva Srbije i JNA.[173] Zahtjeve lokalnog stanovništva za ostanak JNA i rast nezadovoljstva prema njoj, JNA je nastojala ublažiti dokazujući da je učinila sve što je mogla i tvrdeći da je dolazak UN-a u interesu pobunjenih Srba u Hrvatskoj, a da ne odgovara hrvatskoj vlasti koja pod svaku cijenu ratom želi povratiti izgubljena područja. Pritom je krajinskim Srbima jamčeno pružanje vojne pomoći u slučaju hrvatskog napada ili propasti mirovnog plana.[174]

---

[167] HR-HMDCDR, 7., kut 8., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 23-24, 22. 1. 1992., Referat o b/g korpusa za 1991. godinu.
[168] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 306.
[169] HR-HMDCDR, 7., kut. 8., Komanda 9. korpusa, pov. br. 73-9, 23. 1. 1992., Rad oficira za vezu UN, izveštaj.
[170] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 331.
[171] HR-HMDCDR, 7., kut. 8., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 23-24, 22. 1. 1992., Referat o borbenoj gotovosti korpusa za 1991. godinu.
[172] HR-HMDCDR, 6., kut. 10., SAO Krajina, Štab TO, br. 128/92, 3. 2. 1992., Reagovanja na Odluku Predsjedništva SFRJ o dolasku snaga OUN.
[173] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 150-162.
[174] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 332; HR-HMDCDR, 2., kut. 6046., Komanda 2. VO, pov. br. 25/142-204, 5. 2. 1992., Informacija.

Od sredine veljače počele su pripreme za planski prihvat mirovnih snaga UN-a, a do kraja ožujka određeni su objekti za smještaj mirovnih snaga u zoni odgovornosti 9. korpusa. Sam dolazak mirovnih snaga bio je predviđen za razdoblje od kraja ožujka do kraja travnja 1992. godine. Sredinom svibnja započela je predaja zona odgovornosti mirovnim snagama UN-a službeno nazvanima UNPROFOR nakon čega su na području RSK ostale ojačane postrojbe milicije RSK dok su nominalne oružane snage, odnosno TO RSK, demobilizirane i svedene na rad štabova.[175]

Istovremeno s pripremama za dolazak mirovnih snaga UN-a, JNA, Komanda 9. korpusa pripremala se za plansko povlačenje s okupiranih područja Hrvatske koje je trebalo početi nakon dolaska mirovnih snaga. Zamišljeno je da se primopredaja zone odgovornosti snagama UN-a i dijelovima MUP-a i TO RSK-a i premještanje postrojba 9. korpusa u suradnji s 10. i 5. korpusom, 5. vazduhoplovnim korpusom, snagama MUP-a i TO RSK i BiH odvija u tri etape. U prvoj u trajanju od deset dana trebalo je izvršiti primopredaju zone odgovornosti snagama UN-a i MUP-u RSK; u drugoj u trajanju od tri dana izvršiti ustrojavanje prednjih odreda (POd) i premještanje ostalih postrojba u nova područja razmještaja dok se u trećoj etapi, po dolasku u nova područja razmještaja, trebala izvršiti demobilizacija i otpuštanje v/o s kriznih područja te mobilizacija rezervnog sastava s novog područja i stavljanje postrojba u punu borbenu gotovost. Prema planu, postrojbe 9. korpusa trebale su se razmjestiti na područje zapadne i središnje Bosne i Hercegovine.[176]

Jedan od zadataka u drugoj etapi plana bilo je ustrojavanje prednjih odreda koji su trebali biti raspoređeni na rubnim područjima zaštićenih zona u spremnosti za brzu intervenciju u slučaju napada hrvatskih snaga sa zadaćom da sa snagama MUP-a i UN-a „spriječe zauzimanje teritorije i sve vrste genocida“. Od snaga 9. korpusa planirana su tri takva prednja odreda s razmještajem u Kulen Vakufu, Ličkoj Kaldrmi i Bosanskom Grahovu.[177]

---

[175] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 335-336.

[176] Razmještaj postrojba trebao je biti sljedeći: Komanda korpusa s prištabnim postrojbama i bataljunima veze i vojne policije iz Knina u Drvar; 180. motorizirana brigada u Bosanski Petrovac, 221. motorizirana brigada s oklopnim bataljunom i haubičkim divizijunom u šire područje Glamoča, s mehaniziranim bataljunom u Crni Lug kod Bosanskog Grahova; 9. mješoviti artiljerijski puk s Kosova u Bosansko Grahovo; 271. laki artiljerijski puk PVO-a iz Knina u Glamoč; 1. motorizirana brigada iz Gračaca u šire područje Mrkonjić Grada; 594. inženjerijski puk iz Knina u selo Lanište kraj Ključa i 557. mješoviti protuoklopni artiljerijski puk iz Benkovca u Ključ.; D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 337.; HR-HMDCDR, 2., kut. 6029, Komanda 9. korpusa DT br. 275-10, 18. 3. 1992.

[177] Nositelji sastava prednjih odreda bili su bataljuni iz motoriziranih brigada korpusa, za POd-1 oklopni bataljun 180.mtbr, za POd-2 motoriziranu bataljun 11. mtbr, za POd-3 motorizirani bataljun 221. mtbr. Oklopni bataljun bio je ojačan motoriziranom četom, a motorizirani bataljuni tenkovskim četama dok su ostala ojačanja bila uglavnom ista: haubička baterija, mješovita protuoklopna artiljerijska baterija, laka baterija PZO-a i pionirski vod. Zadaća POd-1 bilo je sprečavanje napada hrvatskih snaga na smjeru Kulen Vakuf – Gornji Lapac – Gračac

Već početkom svibnja 1992. od dijela ljudstva i opreme postrojba 9. korpusa, pretežno 11. motorizirane brigade, koje su već prešle na područje Bosne i Hercegovine po zapovijedi novog zapovjednika 2. vojne oblasti generala Ratka Mladića ustrojen je 2. krajiški korpus oružanih snaga Srpske republike Bosne i Hercegovine sa sjedištem u Drvaru.[178]

Nakon potpisivanja Sarajevskog sporazuma nije bilo značajnijih borbenih djelovanja postrojba 9. korpusa na okupiranom području Hrvatske. Ipak, kad su početkom ožujka 1992. hrvatske snage upale na područje sela Nos Kalik i zarobile dvadesetak pripadnika TO došlo je do angažmana dijela Prve taktičke grupe (TG-1) koja nije uspjela vratiti izgubljene položaje i izbaciti hrvatske snage tako da je pitanje kontrole nad tim područjem i oslobađanje zarobljenika rješavano pregovorima. Ako je suditi po analizi zapovjednika TG-1 pukovnika Slavka Lisice akcija je doživjela neuspjeh zbog „panike, straha i lošeg komandovanja“ nižih zapovjednika.[179]

Mjesec dana kasnije, početkom rata u Bosni i Hercegovini, pod istim imenom i s istim zapovjednikom ustrojen je privremeni sastav (Taktička grupa 1) u sklopu 9. korpusa sa zadaćom pomaganja snagama 5. korpusa u ovladavanju strateški iznimno važnim područjem Kupreške visoravni.[180] Sve snage ušle su u sastav novoosnovane Operativne grupe 11 koja je podređena Komandi 9. korpusa. Zahvaljujući tehničkoj nadmoći 7. travnja 1992. zauzeli su grad Kupres, a u sljedeća dva dana ovladali cijelom Kupreškom visoravni što je iskorišteno za napade na Livno čije bi zauzimanje imalo teške posljedice po hrvatske snage u Dalmaciji.[181] Tijekom sljedećih 15 dana odbijena su tri napada snaga JNA na Livno, najprije preko Šujice od 10. – 13. travnja, potom 13. travnja iz smjera Glamoča preko prijevoja Korićina te naposljetku 23. travnja iz smjera Bosanskog Grahova gdje su snage TG-1 teško poražene kod sela Čelebić i Donji Rujani.[182]

- Medak, POd-2 na smjeru Lička Kaldrma – Srb – Otrić – Gračac – Obrovac – Benkovac, a POd-3 na smjeru Bosansko Grahovo – Knin – Drniš i Bosansko Grahovo – Knin – Kistanje – Skradin. HR-HMDCDR, 2., kut. 6029., Komanda 9. korpusa, DT br. 275-3, 12. 3. 1992.

[178] HR-HMDCDR, 2., kut. 6032, Komanda 2. Vojne oblasti, str. pov., 10. 5. 1992., Organizacijsko naređenje za formiranje 2. krajiškog (drvarskog korpusa).

[179] HR-HMDCDR, 2., kut. 6025., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 4-1039, 3. 3. 1992., Dopuna redovnog borbenog izveštaja; HR-HMDCDR, 7., kut 4., Komanda TG-1, str. pov. br. 50-93, 4. 3. 1993., Izveštaj o dejstvu 3. 3. 1993. godine; HR-HMDCDR, 2., kut. 6025., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 4-1106, 5. 3. 1992., Redovni operativni izveštaj; HR-HMDCDR, 7., kut. 8., Komanda 9. korpusa, pov. br. 41-40, 4. 4. 1992., Izveštaj o razgovorima u Žitniću.

[180] U sastav TG-1 ušli su 3. bataljun 11. mtbr, 9. oklopni bataljun, baterija haubica 105 mm iz 11. mtbr, vod izviđača, odjeljenje vojne policije s dva BOV-a i odjeljenje veze iz 70. bataljuna veze. Skupina je kasnije pojačana i četom tenkova iz 51. mehanizirane brigade iz Topuskog, HR-HMDCDR, 2., kut . 6032., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 42-53., Naređenje za formiranje i upotrebu TG-1; D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 386.

[181] HR-HMDCDR, 2., kut. 6032., Komanda 9. korpusa, str. pov. br 24-53, 9. 4. 1992., Primerni rezultati u izvođenju borbenih dejstava, pohvala.

[182] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 386-387.

U cijelome tome razdoblju, osim priprema za prihvat mirovnih snaga UN-a i za premještaj vlastitih postrojba, Komanda 9. korpusa vodila je računa da kontrola prostora koji napuštaju bude i dalje čvrsta pružajući pomoć vlastima pobunjenih Srba u ustroju i opremanju njihovih snaga, MUP-a i Teritorijalne obrane. Tijekom travnja i svibnja 1992. vršena je primopredaja objekata, materijalno – tehničkih sredstava i položaja između 9. korpusa i snaga MUP-a i TO RSK u sklopu čega su Vladi RSK predane sve nekretnine, zemljišta u garnizonima Knin, Benkovac i Zemunik kao i sav vojni stambeni fond. Ratne jedinice korpusa trebale su predati opremu i naoružanje postrojbama pobunjenih Srba, a vojnici koji su željeli ostati na teritoriju na kojemu su postrojbe dotad bile mogli su to učiniti.[183]

Područje sjeverne Dalmacije bilo je posljednje od okupiranih područja Hrvatske koje su napustile postrojbe JNA i prepustile snagama MUP-a i TO RSK. Nakon nekoliko mjeseci priprema, službena primopredaja položaja između 9. korpusa Glavnog štaba TO RSK, odnosno, Zonskog štaba TO Sjeverna Dalmacija izvršena je 2. lipnja 1992. godine.[184] U tom trenutku snage 9. korpusa držale su dostignute linije kako je naznačeno početkom svibnja: na smjeru Gospić – Gračac: Lički Osik – s. Barlete – s. Graovci – s. Medak – s. Divoselo – isključno Popova kosa; na smjeru Starigrad – Obrovac: Vaganski vrh – s. Rovanjska – s. Maslenica; na smjeru Zadar – Benkovac: Sveti Duh – Zeleni Hrast – isključno Suhovare – isključno Briševo – Musapstan – selo Crno – Križ (tt 154) – Sveti Martin – BrigGromovača – isključno Donji Zemunik – Goleš – selo Škabrnja; na smjeru Biograd –Benkovac: Šarovine – selo Lišane Tinjske – selo Kakma – selo Stabanj – Mijovac (tt 214) – selo Pristeg – Gradina (tt 285); na smjeru Šibenik – Skradin – Kistanje: Morpolača – selo Čista Mala – selo Prokljan – selo Velika Glava – Debeljak (tt 233) – Visovac; na smjeru Šibenik – Konjevrate – Drniš: selo Drinovci – selo Ključ – desna obala Čikole – selo Kašići (Žitnić) – Umci (tt 618); na smjeru Split – Muć – Drniš: Ružića gradina (tt 431) – selo Baljci – Svilaja (tt 1508); na smjeru Sinj – Vrlika: Kitica (tt 6269 – selo Soldići – brana Peruča – Jukići (Bitelić); na smjeru Livno – Bosansko Grahovo: selo Čaprazlije – selo Čelebić – Runjavica (tt 921); na smjeru Livno – Glamoč: prijevoj Korićina (1113) – selo Dolac; na smjeru Tomislavgrad – Kupres:

[183] HR-HMDCDR, 2., kut. 6029., Komanda 9. korpusa, pov. br. 24-92, 20. 4. 1992., Obezbezbeđenje aerodroma Zemunik i drugih pravaca, zahtjev, HR-HMDCDR, 2., kut. 6029., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 28-94, 26. 5. 1992., Smeštaj i dugovanje RMS korpusa; HR-HMDCDR, 2., kut. 6046, Naredba str. pov. br. 660-1 komandanta 9. korpusa, 27. 5. 1992., Predaja vojne imovine 9. K i 405. PB Vladi SR Krajine.

[184] HR-HMDCDR, 2., kut. 2011., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 674-1, 1. 6. 1. 1992., Preuzimanje zone odgovornosti, obaveštenje; HR-HMDCDR, 7., kut 5., Komanda Benkovačke brigade, pov. br. 19-1, 3. 6. 1992., Informacija o angažovanju snaga UNPROFOR-a i formiranju Srpske vojske.

selo Duvnjaci – Batoglav (1271) – selo Donje Ravno – Gornje Vukovsko; na smjeru Bugojno – Kupres: selo Mračaj – selo Koprivnica (Titova vila) – Demirovac (tt 1765).[185]

5. ORGANIZACIJA I USTROJ MILICIJSKIH I VOJNIH SNAGA POBUNJENIH SRBA DO STVARANJA SVK

5.1. Naoružavanje i paravojno organiziranje pobunjenih Srba tijekom 1990. i 1991. godine

U prvim mjesecima pobune pobunjeni Srbi naoružavali su se individualno i oružjem pričuvne policije iz policijskih stanica na području s većinskim srpskim stanovništvom. Kao što je već napomenuto u uvodnom dijelu radilo se uglavnom o pješačkom naoružanju koje je dijeljeno uz znanje i podršku općinskih čelnika lokalnih Srba i vodećih ljudi u stanicama milicije. Nakon neuspjelog pokušaja izvlačenja oružja rezervnog sastava policije iz Obrovca 17. kolovoza 1990., a potom okupljanja srpskog stanovništva, predsjednik općine Sergej Veselinović izjavio je da je narod u Obrovcu „izuzetno dobro naoružan“.[186] U okolici Knina u svrhu naoružavanja pobunjenika na barikadama u ljeto i jesen 1990. završilo je i opljačkano muzejsko i trofejno oružje iz Spomen doma na Šamarici na Baniji, koje je predano izravno Milanu Martiću.[187]

Osim na ove načine, u drugoj polovici 1990., u nekoliko navrata došlo je do krađe naoružanja u vlasništvu JNA. Tako je 15. listopada 1990. na kninskoj željezničkoj stanici obijen vagon s oružjem JNA na putu iz Splita za remontni zavod u Hadžićima iz kojeg je ukradeno 20 automatskih pušaka, jedan puškomitraljez i tri mitraljeza.[188] Oružje je akcijom policije i JNA pronađeno i u nekoliko navrata vraćeno do 20. listopada 1990. o čemu je izvijestio SJS Knin 20. listopada 1990. da je po anonimnoj dojavi, također na željezničkom kolodvoru, pronađeno oružje koje je otuđeno, devet automatskih pušaka.[189] Dan prije, 19. listopada 1990., radnici SJS Knin i pripadnici vojne bezbednosti su po anonimnoj dojavi kraj crkve „Lazarice“ pronašli sedam pušaka i jedan puškomitraljez te ih pohranili u garnizon

[185] HR-HMDCDR, 2., kut 6032., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 42-69, 1. 5. 1992., dostavlja se.
[186] Dossier Knin, 83.
[187] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 17. 2. 2006., str. 1529.
[188] HMDCDR, ZPI: SJS Knin, d. br. 511-13-21-3411/2/90.077, Knin, 16. 10. 1990. godine.
[189] Dossier Knin,188; HMDCDR, ZPI: depeša broj 511-13-21-3501/90, Knin, 20. 10. 1990. godine

Knin.[190] Nova krađa iz vagona, ovaj put iz Hadžića za Knin dogodila se na kolodvoru 18./19. listopada 1990. kad je otuđeno devet automatskih pušaka.[191]

Djelatnik kninskog Sekretarijata za narodnu obranu, Ognjen Biserko, potvrdio je da je u drugoj polovici 1990. ilegalno naoružavanje Srba u sjevernoj Dalmaciji poprimilo masovne razmjere, procjenjujući da je tijekom listopada u općine Knin i Obrovac dopremljeno oko 1300 karabina i 400 pištolja. Oružje se najčešće dopremalo iz Srbije (tvornica *Crvena zastava* iz Kragujevca) posredstvom raznih poduzeća ili pojedinaca, potom se skladištilo po selima uz pomoć članova SDS-a, nakon čega se najčešće prodavalo ili dijelilo. Dio oružja pristizao je krijumčarenjem iz inozemstva, a stanovništvu je dijeljeno oružje rezervnog sastava milicije SJS Knin. Kao sudionik u prodaji i distribuiranju oružja na području Obrovca istaknut je Simo Dubajić, partizanski zapovjednik iz 2. svjetskog rata. Također je izjavio da seoski štabovi imaju popise ljudi koji posjeduju naoružanje i da su se u stanju brzo organizirati i formirati seoske čete koje bi organizirale obranu u slučaju napada MUP-a RH.[192] Baza za oružje koje je tajnim putem stizalo iz Srbije za pobunjene Srbe u okolici Knina bilo je selo Crni Lug kraj Bosanskog Grahova odakle se u manjim količinama prevozilo do Knina gdje se dalje distribuiralo po selima. Osim toga, Biserko je naveo da su pobunjeni Srbi u to vrijeme radili na stvaranju nekog središnjeg tijela koje bi rukovodilo njihovim aktivnostima.[193]

Ministarstvo unutarnjih poslova RH procijenilo je da je krajem 1990. na području Knina bilo nekoliko tisuća Srba naoružanih puškama, pištoljima i ručnim bacačima.[194]

Naoružavanje pobunjenih Srba dobilo je novi zamah nakon što je krajem siječnja 1991. JNA prikazala film o ilegalnom naoružavanju Republike Hrvatske, a potom ga medijski iskoristila za obračun s novom hrvatskom vlašću. Pritom je ustvrđeno da je zaplašeno srpsko stanovništvo u Hrvatskoj zagovaralo "samoorganizovanje radi odbrane."[195] Takav pristup isključivao je ravnomjeran odnos JNA prema srpskom naoružavanju, štoviše, ona ga je prešutno odobravala i opravdavala.

Nakon pobune 17. kolovoza 1990. u Omladinskom naselju Golubić formiran je Štab za odbranu Knina koji je kasnije preimenovan u Savjet narodnog otpora čiji su članovi bili istaknuti predstavnici SDS-a i kninske Stanice javne sigurnosti. Također, radi „ozbiljnosti u radu" pojedincima su od strane Milana Babića dodijeljene dužnosti. Sam Babić, predsjednik SO Knin, bio je zapovjednik Štaba; Milan Martić, inspektor SJS, načelnik Štaba, Dušan

[190] HMDCDR, ZPI: depeša broj 511-13-21-3498/90, Knin, 19. 10. 1990. godine
[191] HMDCDR, ZPI: RH, MUP, Operativno dežurstvo, broj: 511-01-35-D-29000/90.
[192] ICTY, Izjava Ognjena Biserka Zdravku Tolimiru od 2. 12. 1990.
[193] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje svjedoka MM-03 od 3. 3. 2006., str. 1989.
[194] HMDCDR, ZPI: RH, MUP, Operativno dežurstvo, Broj: 511-01-35-D-26900/90, Zagreb, 30. 9. 1990. g., 83.
[195] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 239.

Zelembaba, načelnik saniteta; Jovan Opačić, politički komesar; Branko Perić, pomoćnik zapovjednika za pozadinu; Nebojša Mandinić, oficir bezbednosti u Štabu. Zadaća Štaba bila je „rukovoditi organiziranjem otpora građana.“ Štab je mijenjao lokaciju nekoliko puta pa je jedno vrijeme bio smješten u selu Otonu, a neko vrijeme u spomen – domu na Sinobadovoj glavici u Kninu. Da je taj štab donekle bio operativan potvrđuje podatak da je ostvarivao radio i telefonsku vezu s Centrom za obavještavanje i javljanje u Kninu. Kasnije je očito došlo do gašenja ovoga Štaba te je njegovu ulogu preuzeo Savjet narodnog otpora protiv nasilja nad Srbima u sastavu Milan Martić, Milan Dragišić, Nikica Bradaš, Milenko Sučević, Stevo Žeželj, Jovan Vitas, Dušan Orlović i Ognjen Biserko. Nakon što su se članovi SDS-a uključili u Savjet smatrajući da ga trebaju voditi došlo je do neslaganja i izlaska nekih članova iz Savjeta. Biserko je potvrdio da je Centar operativno funkcionirao na način da je održavao sastanke u prostorijama Centra za obavještavanje u Kninu, da je izrađen plan obrane Knina, da su objavljivana priopćenja o postupcima hrvatskoga vodstva, a stanovništvo upućivano kako se organizirati za obranu. Također, održavana je veza sa seoskim štabovima s područja Knina i s vodstvima općina koje su se priključile Zajednici općina Sjeverne Dalmacije i Like. Na taj način su se sve informacije centralizirano dostavljale u Knin po čemu se može zaključiti da je tada u određenoj mjeri to tijelo funkcioniralo kao svojevrsna preteča Glavnog štaba TO.[196]

Ove navode je u svome svjedočenju na suđenju Milanu Martiću u Haagu potvrdio Milan Babić rekavši da je Štab za odbranu Knina djelovao svega nekoliko tjedana kao mjesto gdje su se skupljali „protestanti“ i odakle se upravljao i koordiniralo barikadama. Međutim nakon što se to počelo pretvarati u vojni logor, štab je u takvom obliku ugašen jer se smatralo da će očiti vojni karakter organiziranja do kojeg je došlo u Golubiću štetiti pozicijama SDS-a. Kasnije se taj štab kako je i Biserko naznačio, preselio u Oton pa Sinobadovu glavicu i oglašavao se kao Savjet narodnog otpora, i dalje na čelu s Martićem. Savjet je počeo djelovati nakon 10. rujna 1990., prema Babićevim riječima, s ciljem dizanja tenzija, izvođenja diverzija na infrastrukturu, puštanjem glasina i zazivanjem intervencije JNA i uvođenjem izvanrednog stanja, a protiv smirivanja situacije.[197]

O okolnostima dostave oružja pobunjenim Srbima govorio je Milan Babić na suđenjima Milanu Martiću i Slobodanu Miloševiću navodeći da su od siječnja 1991. postojali organizirani i uhodani kanali za dostavu oružja pobunjenim Srbima u Hrvatskoj uz znanje i kontrolu tadašnjega srbijanskoga vodstva. Prema njegovim saznanjima, po nalogu Slobodana

[196] ICTY, Izjava Ognjena Biserka Zdravku Tolimiru od 2. 12. 1990.
[197] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 15. 2. 2006., str. 1381-1385.

Miloševića glavni organizatori dopreme oružje ispred Srbije bili su ministar unutarnjih poslova Radmilo Bogdanović, načelnik Službe državne bezbednosti MUP-a Srbije Jovica Stanišić i član predsjedništva Republike Srbije Mihalj Kertes, zadužen za transport oružja. Radilo se o oružju iz skladišta TO Srbije koje je tajno dopremano u dijelove Hrvatske u kojima je izbila pobuna. Prvi kontingent toga oružja stigao je na područje Banovine u ožujku 1991., a potom na ostala područja uključujući sjevernu Dalmaciju. Naoružanje je dopremano preko Bosne i Hercegovine, a za njegov prihvat kao posljednja karika u lancu bili su zaduženi pripadnici SUP-a SAO Krajine. Jedno od skladišta tog oružja, među kojim je bilo i minobacača, nalazilo se u selu Radučić kraj Knina.[198]

Značajnu ulogu u organiziranju, obučavanju i naoružavanju pobunjenih Srba odigrala je Služba državne bezbednosti Srbije preko svojih čelnih ljudi, Jovice Stanišića i Franka Simatovića – Frenkija koji je bio operativac na terenu, osobno organizirao i nadgledao sve aktivnosti, osobito u središtu pobune, u sjevernoj Dalmaciji.[199] Osim uloge u naoružavanju i obučavanju pobunjenih Srba, Franko Simatović u lipnju 1991. osmislio je, za potrebe obrane SAO Krajine, izgradnju triju oklopnih vlakova na koje bi se postavili topovi 40 mm. Vlak stacioniran u Benkovcu štitio bi relaciju Benkovac – Knin, vlak iz Golubića pokrivao bi prostor oko pruge Knin – Martin Brod i relaciju Knin – Drniš dok je vlak smješten u Gračacu trebao osiguravati komunikaciju prema Gospiću i Kninu. Za vlak u Benkovcu bio je zadužen zapovjednik Benkovačke oblasti Boško Dražić, a za vlak u Golubiću načelnik TO Knin Milan Dragišić.[200]

Vođe pobunjenih Srba otvoreno su govorili o podršci i konkretnoj pomoći koju primaju od Srbije. Početkom travnja 1991. ispred zgrade Komande 9. korpusa JNA u Kninu okupilo se mnoštvo ljudi koje je proslavljalo priključenje Srbiji i nakon događaja na Plitvicama tražilo efikasniju zaštitu i oružje od JNA. Masi se obratio Milan Martić rekavši da se u Kninskom garnizonu nalazi „jugoslovenska i srpska vojska“, da su sad dio Republike Srbije te da je predsjednik Slobodan Milošević obećao naoružati narod. Poručio je okupljenima da naprave popise po mjesnim zajednicama i dostave SUP-u Knin koji će ih potom naoružati.[201]

---

[198] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 17. 2. 2006. str. 1527-1528; ICTY, Predmet: Milošević (IT-02-54), svjedočenje Milana Babića od 20. 11. 2002., str. 256-257.

[199] Zapisnik Štaba Centra za obuku u Golubiću od 14. 6. 1991.; Izvještaj Dragana Vasiljkovića o radu Centra za obuku u Golubiću, lipanj 1991**.,** *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995.– Dokumenti, knjiga 1***,** 148-149, 169.

[200] Isto, 156. Ideja o oklopnom vlaku je zaživjela te je oklopni vlak, kao samostalna jedinica nastavila postojati u sklopu 7. korpusa SVK.

[201] HR-HMDCDR, 8., kut 19., Dnevnik organa bezbednosti 9. korpusa JNA, bilješka za 1. travnja 1991.

Po podacima JNA dan kasnije su u Knin iz Srbije stigla četiri kamiona s automatskim puškama koje će biti podijeljene po mjesnim zajednicama prema zapovijedi SUP-a Knin.[202] Oružje je stizalo i kasnije tijekom travnja, najčešće iz Srbije i dijelilo se preko SUP-a Knin po mjesnim zajednicama, a eksploziv, među ostalim, se nabavljao krađama i provalama u skladišta kamenoloma ili tvornica.[203] Ručne bombe proizvodile su se ilegalno u TVIK-u (Tvornica vijaka Knin).[204] Doprema kamiona s oružjem izvršena je i 12. i 22 travnja 1991. kamionima sarajevskih i novosadskih registracija. Osim oružja, pristizali su i dobrovoljci, njih 50-ak s Kosova, u organizaciji udruženja „Božur“ te raznorazna pomoć u opremi i hrani.[205] Pristiglo oružje dijelilo se najčešće iza policijske postaje u Kninu ili po okolnim selima (početkom svibnja 1991. u Tepljuhu je podijeljeno 150-200 komada oružja), gdje se također vršila obuka u rukovanju puškama i tromblonskim minama.[206] Dio stanovništva organizirao se, naoružavao i obučavao po selima u okolici Knina. Početkom travnja 1991., u selu Pađane formirana je jedinica od 100 – 120 ljudi od 18 do 45 godina starosti koja je vršila obuku pod vodstvom inspektora SUP-a Nikole Rastovića.[207]

Naoružavanje srpskih pobunjenika nije promaklo hrvatskim vlastima. Početkom lipnja 1991. konstatirano je da su naoružane skupine su sve prisutnije u sjevernoj Dalmaciji, tako je javljano 200 „naoružanih martićevaca“ u Benkovcu, i o grupi ljudi u selu Brgud u četničkim odorama.[208] Također, prema izvješću Službe za zaštitu ustavnog poretka RH krajem srpnja 1991. na području sjeverne Dalmacije nalazili su se umirovljeni general Rade Suša i pukovnik Vojo Radaković iz Udruženja Srba iz Hrvatske u Beogradu koji su obilazili teren, prikupljali podatke, pomagali u organizaciji „obrane“ i radili popis potreba s naglaskom na sanitetski materijal. U tome im je pomagao umirovljeni pukovnik JNA iz Zadra Bogoljub Popović, a akcija je koordinirana preko Klare Mandić, predsjednice srpsko-židovskog društva prijateljstva.[209]

Svojim zaslugama i sudjelovanjem u ilegalnom naoružavanju, opremanju i financiranju pobunjenih Srba u Hrvatskoj „kada niko nije htio ni iglu da im da“ javno se hvalio Željko Ražnatović Arkan, zapovjednik paravojne Srpske dobrovoljačke garde.[210]

---

[202] HR-HMDCDR, 8., kut 19., Dnevnik organa bezbednosti 9. korpusa JNA, bilješka za 2. travnja 1991.
[203] Isto, bilješka za 5. travnja. 1991.
[204] Isto, bilješka za 7. travnja 1991.
[205] Isto, bilješka za 13. travnja 1991.
[206] Isto, bilješka za 27. 4., 28.4. i 2.5.1991.
[207] Isto, bilješka za 5. travnja 1991.
[208] HMDCDR, ZPI: RH; Ministarstvo obrane, Odjel Split, Regionalni centar za obavještavanje, broj: 751/91, Split, 6. 6. 1991. godine, Izvještaj.
[209] HMDCDR, ZPI: Centar SZUP Split, Ispostava Zadar, depeša broj 218/91, Zadar, 31. 7. 1991. godine
[210] „Atomska bomba u ruci“, Pobjeda, 27. 9. 1991.,

Dio oružja pobunjeni Srbi dobili su i od JNA. Početkom lipnja 1991., iz skladišta 9. korpusa JNA pobunjenim Srbima dodijeljena je izvjesna količina teškog naoružanja namijenjenog TO-u: dva bestrzajna topa, osam ručnih bacača i dva minobacača 60 mm koji su sa streljivom već u upotrebi.[211] Usprkos tome, dio oružja pribavljen je otuđivanjem iz tih istih skladišta. Tako je krajem srpnja prijavljena krađa 65 ručnih bombi i oko 2500 metaka iz skladišta PZO jedinica 9. korpusa. Sumnjalo se da su to učinili rezervni vojni obveznici koji su otpušteni kućama.[212]

Iako je teško sa sigurnošću utvrditi imena svih organizatora i opskrbljivača oružjem može se zaključiti da su taj proces vodili pripadnici vojne službe sigurnosti i oficiri s visokim činovima koji su mogli organizirati iznošenje naoružanja iz vojarni i skladišta i dopremanje pobunjenim Srbima.[213] Jedan od takvih bio je pukovnik Duško Smiljanić, tadašnji načelnik bezbednosti u 10. (zagrebačkom) korpusu JNA, kasnije pomoćnik zapovjednika Glavnog štaba SVK za bezbednost. On je, od kraja travnja od početka srpnja 1991., u suradnji s čelnicima SDS-a ilegalno iz skladišta JNA (Gospić, Otočac, Perušić, Sveti Rok i Skradnik) naoružavao pobunjene Srbe na području Like, Korduna i Banovine dopremivši na taj način oko 15.000 komada raznog pješačkog oružja, minobacača i topova te veće količine streljiva.[214] Smiljanić je od travnja do lipnja 1991. izravno kontaktirao s Milanom Babićem nudivši da može nabaviti oružje iz skladišta JNA u Željavi što je prema Babićevim riječima realizirano s najmanje tri isporuke oružja i vojne opreme krajem srpnja i početkom kolovoza 1991. godine.[215]

JNA je imala saznanja o pristizanju oružja iz Srbije, a neki oficiri 9. korpusa JNA pritom su otvoreno pomagali pobunjenim Srbima. Primjerice, krajem srpnja 1991., u Knin je stigao kamion cisterna s naftom i oružjem odakle mu je zapovjednik 221. motorizirane brigade potpukovnik Borislav Đukić osigurao nesmetan prolaz do Cetine.[216] Drugi primjer je da je razgovor o naoružavanju pobunjenih Srba iz Obrovca od strane garnizona Benkovac snimljen 1. kolovoza i emitiran 19. kolovoza 1991. na radiopostaji Zadar. Kako je sukob rastao i rat u Hrvatskoj eskalirao bilo je sve manje zapreka za dodjelu oružja. Dio pobunjenih Srba naoružan je tako što su mobilizirani kao pričuva u JNA, odnosno primljeni u status dobrovoljaca. Takvih primjera je nakon odluke Štaba Vrhovne komande oružanih snaga SFRJ

---

[211] HR-HMDCDR, 20., kut 38., SDB SAOK, 11. 6. 1991., Službena zabilješka.
[212] HR-HMDCDR, 8., kut 19., Dnevnik organa bezbednosti 9. korpusa JNA, bilješka za 24. srpnja 1991.
[213] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 283 – 284; K. KOLŠEK, *Prvi pucnji u SFRJ*, 126.
[214] HR-HMDCDR, 6., kut 30., Pukovnik Duško Smiljanić, pomoćnik k-danta za bezbednosno – obaveštajne poslove GŠ SVK, Proveru podataka i razgovor, traži, Knin 15. 10. 1994.
[215] ICTY, Predmet: Milošević (IT-02-54), svjedočenje Milana Babića od 22. 11. 2002., str. 376-378.
[216] Izvještaj Franka Simatovića od 28. srpnja 1991., *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995., Dokumenti, knjiga 1*, 208.

da se prijeđe na mobilizaciju onih koji se žele dobrovoljno boriti za Jugoslaviju, bilo najviše na Banovini, u sjevernoj Dalmaciji i Kordunu od srpnja 1991. godine.[217]

Sve većim uključivanjem JNA u sukob na strani srpskih pobunjenika, rasplamsavanjem rata i otvorenom agresijom na Hrvatsku, JNA je u potpunosti preuzela na sebe opremanje i naoružavanje snaga pobunjenih Srba. Tijekom izvlačenja jedinica i opreme JNA iz zadarskog garnizona u listopadu 1991., JNA je poslala 20 motornih vozila punih oružja, vojne opreme i sredstava u srpska sela u zaleđu Zadra i Šibenika čime su dodatno naoružali lokalne postrojbe pobunjenih Srba.[218]

5.2. Sekretarijat/Ministarstvo unutrašnjih poslova SAO Krajine

Prva organizirana oružana formacija u Krajini, ako izuzmemo naoružane pojedince i skupine koji su čuvali straže oko barikada na prometnicama, bila je milicija čiji su temelj bile postojeće policijske snage na područjima u kojima su Srbi bili većina.[219] Ona je često nazivana Martićeva milicija, a njezini pripadnici "martićevcima", po inspektoru SUP-a Knin, Milanu Martiću koji se u ljeto 1990 nametnuo kao vođa pobunjenika. Nakon postupnog, a potom potpunog prekida odnosa sa MUP-om Republike Hrvatske, 4. siječnja 1991. odlukom Izvršnog vijeća SAO Krajine osniva se Milicija SAO Krajine sa sjedištem u Kninu kao Sekretarijat za unutarnje poslove SAO Krajine koji se sastojao od stanica javne sigurnosti općina koje su u prosincu 1990. pristupile SAO Krajini.[220] Istoga dana za sekretara unutrašnjih poslova SAO Krajine imenovan je Milan Martić.[221] Nedugo potom, usvojena je Uredba o unutrašnjoj organizaciji i radu SUP-a SAO Krajine prema kojoj je SUP obavljao „poslove državne bezbjednosti, poslove javne bezbjednosti i ostale unutrašnje poslove." U okviru SUP-a, kao manja organizacijska jedinica, u svakoj općini je osnovana Stanica javne bezbjednosti (SJB), a poslove Stanice javne bezbjednosti u Kninu trebao je obavljati sam SUP SAO Krajine. Na području sjeverne Dalmacije radilo se o općinama, odnosno, stanicama javne bezbjednosti u Kninu, Benkovcu i Obrovcu. Služba državne bezbjednosti vršila je poslove sigurnosti SAO Krajine, a Služba javne bezbjednosti vršila je poslove javne

[217] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 286.
[218] I. BRIGOVIĆ, *Odlazak JNA iz Zadra, Šibenika i Splita krajem 1991. i početkom 1992. godine*, 432.
[219] D. MARIJAN, 286.
[220] HR-HMDCDR, 20., kut 4., SAO Krajina, Izvršno vijeće, br 01/91, Knin, 5. 1. 1991. , Obavijest.
[221] ICTY, Izvršno vijeće SAOK, br. 05/90-1, Knin, 4. 1. 1991., Rješenje.

sigurnosti i ostale unutrašnje poslove. Ovim službama rukovodili su pomoćnici sekretara SUP-a koji je ujedno imao ovlast postavljanja načelnika stanica javne bezbjednosti.[222]

Krajem svibnja 1991., kada je Izvršno vijeće postalo Vlada SAO Krajine, a SUP postao Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP), Skupština SAO Krajine donijela je odluku o formiranju jedinica za specijalne namjene MUP-a pod nazivom „Milicija Krajine“ koje su stavljene u nadležnost Ministarstva obrane. Njihov zadatak je bio obrana teritorijalne cjelovitosti SAO Krajine, zaštita važnih objekata i institucija te ostale vrste unutarnjih poslova.[223]

Na istoj sjednici za ministra unutrašnjih poslova imenovan je Dušan Vještica, a Milan Martić, dotadašnji sekretar SUP-a SAOK, postao je ministar obrane.[224] Međutim, Martić nije pristao na ulogu ministra obrane, odnosno, nije želio izgubiti kontrolu nad MUP-om te se i dalje nastavio ponašati kao ministar unutarnjih poslova te je na neki način zapravo prisilio Skupštinu SAOK da legalizira postojeće stanje i da ga na sljedećoj sjednici, 27. lipnja 1991., imenuje ministrom unutrašnjih poslova.[225]

Do svibnja 1991., milicija je bila jedina jasno ustrojena i vođena skupina pobunjenih Srba, kad se nakon stradavanja hrvatskih policajaca u Borovu kraj Vukovara počinju ustrojavati prve pobunjene skupine na osnovi prostorne strukture Teritorijalne obrane.[226]

Početkom rujna 1991. Milicija Krajine imala je oko 2.900 pripadnika, od čega 1.200 aktivnih, 1.200 rezervnih milicajaca i 500 pripadnika snaga za posebne namjene.[227] Te snage su od svog osnivanja, a posebno u drugoj polovici 1991., uglavnom korištene u borbama protiv hrvatskih snaga, a ne za održavanje javnog reda i mira.[228] Jačanjem uloge Teritorijalne obrane u jesen 1991., po zapovijedi Milana Babića, sve jedinice milicije su u bojnim zadaćama podređene Teritorijalnoj obrani.[229]

---

[222] ICTY, Izvršno vijeće SAOK, br. 09/91-1, Knin, 19. 1. 1991., Uredba o unutrašnjoj organizaciji i radu Sekretarijata za unutrašnje poslove.
[223] ICTY, Skupština SAOK, br. 93/91-2, Knin, 29. 5. 1991., Odluka o formiranju jedinica za specijalne namjene MUP-a SAO Krajine od nazivom „Milicija Krajine“ koje se stavljaju pod nadležnost Ministarstva odbrane.
[224] ICTY, Skupština SAOK, br. 102/91-2, Knin 29. 5. 1991., Rješenje; Skupština SAOK, br. 103/91-2, Knin, 29. 5. 1991., Rješenje.
[225] ICTY, Predmet: Milošević (IT-02-54), svjedočenje Milana Babića od 20. 11. 2002., 293-294; ICTY, Skupština SAOK, br. 134/91-2, Knin, 27. 6. 1991., Rješenje.
[226] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 287.
[227] Milisav SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, Bad Vilbel, 2000., 31.
[228] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 343.
[229] ICTY, SFRJ, SAOK, Vlada SAO Krajine, Predsjednik, br. 2/1-91., Knin, 9. 10. 1991., Naredba.

5.2.1. Obučni centar SUP-a SAO Krajine u Golubiću

Nedugo nakon osnivanja SUP-a SAO Krajine u siječnju 1991., na incijativu Milana Martića, u selu Golubić kraj Knina osnovan je centar za obuku pripadnika policije pobunjenih Srba.[230] U travnju iste godine nadzor nad kampom i obuku posebnih jednica policije SAO Krajine preuzela je Služba državne sigurnosti Srbije (SDS), kojoj je na čelu bio Jovica Stanišić.[231] Neposredni organizatori ispred SDS-a bili su Franko Simatović Frenki i Dragan Vasiljković zvani Kapetan Dragan koji je isprva bio instruktor, a potom i zapovjednik specijalne jedinice formirane od polaznika obuke. Ministarstvo unutarnjih poslova Srbije osiguravalo je sredstva i opremu za obuku i rad polaznika i pripadnika jedinice.[232] Sama obuka počela se provoditi početkom svibnja 1991. i trajala je do sredine ljeta 1991. godine. Radilo se o obuci pretežno vojnog karaktera u trajanju od tri tjedna, a provodila se u grupama od 40 do 100 polaznika. Po završetku obuke polaznici su raspoređivani u krajeve i općine iz kojih su pristupili obuci, kako bi u njima ustrojili jedinice za posebne namjene tako da bi svaka općina raspolagala jednom takvom jedinicom. Prilikom odlaska iz Golubića dobivali bi odoru, oružje i streljivo.[233] U jednom kasnijem izvješću, Vasiljković je potvrdio da je osnovni cilj ove operacije „da nakon obuke ljudi koji su završili obuku vrate se svojim kućama i osnuju mini – poligone gdje je to moguće kao i skladišta iz kojih bi pronikle nove formacije“, navodeći primjere jedinica iz Obrovca i Benkovca gdje je takav model očito ubrzo usvojen i proveden. Osim toga, zaključio je da su u proteklih pet tjedana obuke postignuti iznadprosječni rezultati.[234]

Podatke da se u Golubiću počela provoditi obuka imali su kako JNA, tako i hrvatske vlasti. O obuci je 8. svibnja izvijestio Organ bezbednosti 9. korpusa JNA navodeći da je u kamp u Golubiću došlo 20-ak četnika iz inozemstva da obučavaju rezervni sastav milicije te da trenutno na obuci ima oko 150 ljudi, dok je Ministarstvo obrane Hrvatske izvještavalo da „u selu Golubić već 7 do 10 dana grupa četnika iz inozemstva vrši obuku istomišljenika:“[235]

Dana 18. svibnja 1991. u Golubiću je održana smotra i pokazna vježba „Jedinice za specijalne namjene SUP-a Knin“, kako se jedinica još nazivala, kojoj je prisustvovalo oko

---

[230] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), Presuda, 12. 6. 2007., 50.
[231] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 16. 2. 2006., 1459.
[232] ICTY, Izjava Milenka Sučevića, komandira čete veze GŠTO RSK, od 7.5.1992.
[233] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 17.2. 2006., str. 1539-1546; svjedočenje Steve Pleje od 20. 9. 2006., str. 8693-869; svjedočenje Nikole Medakovića od 9.10.2006., str. 8968-8969.
[234] Izvještaj Dragana Vasiljkovića o radu Centra za obuku u Golubiću, lipanj 1991., *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995., Dokumenti, knjiga 1*, 168-170
[235] HMDCDR, ZPI, RH, MUP, Operativni štab Ministarstva, Zagreb, 15. 5. 1991., Saznanja dobivena od Ministarstva obrane RH; HR-HMDCDR, 8., kut 19., Dnevnik organa bezbednosti 9. korpusa JNA, bilješka za 8. svibnja 1991.

2.000 ljudi, a na njoj je govorio Milan Martić.[236] Slična demonstracija snage specijalnih snaga SUP-a SAO Krajine održana je u lipnju 1991. u Bosanskom Grahovu i Drvaru na području Bosne i Hercegovine.[237]

Krajem svibnja 1991. Vasiljković je predložio izmještanje dijela jedinice i Glavnog štaba TO iz Golubića na kninsku tvrđavu u svrhu osiguravanja same tvrđave, kao strateške točke, i Glavnog štaba TO što je tijekom sljedećeg mjeseca i provedeno.[238]

Obuka je trajala tijekom lipnja i srpnja 1991., a specijalna jedinica je povremeno odlazila na razne zadatke na području pod kontrolom pobunjenih Srba. Početkom lipnja 1991., dio jedinice sastava oko 200 ljudi, bio je izmješten na područje Udbine, a dio jedinice već je tada intervenirao oko Bratiškovaca gdje je hrvatsko stanovništvo barikadama sprječavalo kretanje vozila JNA. [239] Krajem srpnja 1991. specijalna jedinica sudjelovala je u borbama u Glini, na Banovini i Pounju.[240]

Osim najvećega u Golubiću kraj Knina, kampovi za obuku u organizaciji SDS-a Srbije postojali su u Brgudu kraj Benkovca, Udbini i na brdu Šamarica na Banovini.[241]

U prvoj polovici kolovoza 1991., uslijed nastojanja Milana Babića da smanji utjecaj SDB-a Srbije na oružane snage pobunjenih Srba i borbeza prevlast nad policijom i vojskom s Milanom Martićem, kamp u Golubiću je prestao s radom, specijalna jedinica je rasformirana, a Dragan Vasiljković i Franko Simatović su na duže, odnosno, kraće vrijeme napustili područje SAO Krajine.[242] Usprkos tome, tijekom djelovanja centra za obuku u Golubiću, obučen je znatan broj ljudi koji će u narednim godinama postati oslonac policijskih i vojnih struktura pobunjenih Srba. Također, dio jedinice iz Golubića bit će jezgro od kojeg će tijekom prve polovice 1992. u Srbiji biti formirana jedinica za specijalne operacije SDS-a Srbije, poznatija kao Crvene beretke.[243]

---

[236] HR-HMDCDR, 8., kut 19., Dnevnik organa bezbednosti 9. korpusa JNA, bilješka za 18. svibnja 1991.
[237] HR-HMDCDR, 20., kut 38., SDB SAOK, 11. 6. 1991., Službena zabilješka.
[238] ICTY, Prijedlog za otvaranje novog punkta za obuku i premještanja Glavnog štaba Teritorijalne obrane u prostorima kninske tvrđave, Knin, 27. 5.1991.; ICTY, Republika Srbija, SAO Krajina, Centar za obuku, Golubić, 19. 6. 1991., Naredba.
[239] HR-HMDCDR, 8., kut 19., Dnevnik organa bezbednosti 9. korpusa JNA, bilješka za 8. lipnja 1991; HR-HMDCDR, 20., kut 38., SDB SAOK, 11. 6. 1991., Službena zabilješka.
[240] HR-HMDCDR, 2., kut 5010., Republika Srbija, SAO Krajina, Jedinica za specijalne namjene, Izvješća od 26. 7. 1991.
[241] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 17. 2. 2006., str. 1539.
[242] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 16. 2. 2006., str. 1427-1432
[243] Filip ŠVARM, „*Jedinica – neispričana priča o Crvenim beretkama*“, Vreme, br 818, 7. 9. 2006.; http://www.crveneberetke.com/o-jedinici/, pristup ostvaren 23. 10. 2017.

Nakon raspuštanja u ljeto 1991., kamp u Golubiću ponovno je stavljen u funkciju 1992., sada pod nazivom Školski centar „17. avgust“ u svrhu obuke temeljne policije MUP-a RSK.[244]

5.3. Teritorijalna obrana SAO Krajine i RSK

5.3.1. Teritorijalna obrana SAO Krajine do ljeta 1991. godine

Teritorijalna obrana, uz JNA, druga komponenta jedinstvene OS SFRJ prema Zakonu o obrani iz 1974. definirana je kao najširi oblik organiziranog općenarodnog otpora u republikama pokrajinama i općinama, te niže u organizacijama udruženog rada (OUR) i mjesnim zajednicama (MZ). Republike, pokrajine, općine i niže razine formirale su štabove, jedinice i ustanove Teritorijalne obrane te su bile zadužene za njihovo organiziranje, naoružavanje, opremanje i obučavanje. Jedinice TO popunjavale su se vojnim obveznicima i dragovoljcima, a mobilizirale su se na strogo teritorijalnom načelu, što je trebalo osigurati visok stupanje mobilizacijske gotovosti. U stanju mira djelovali su samo štabovi TO-a, a u stanju neposredne ratne opasnosti ili rata mobiliziraju se štabovi i postrojbe TO-a (od grupe vojnika do brigada). Prema svojoj namjeni TO se dijelila na manevarsku (bataljuni i brigade) i prostornu strukturu (od voda do odreda) vezanu za lokalno područje. U slučaju borbenih djelovanja zapovijedanje postrojbama TO-a bilo je autonomno, odnosno, usklađivalo se s djelovanjem postrojba JNA. U slučaju zajedničkog djelovanja na pojedinom smjeru ili području, predviđeno je da zapovijedanje nad svim postrojbama preuzme ono zapovjedništvo JNA ili štab TO, čije su snage nositelj izvršenja zadaće. U praksi i tijekom borbenih djelovanja pokazalo se da je zapovijedanje nad svim postrojbama bilo isključivo u nadležnosti zapovjedništava JNA.[245]

Upravo će TO, odnosno postojeća struktura TO na područjima pod srpskom pobunom postati osnova za ustroj vojne sile pobunjenih Srba u Hrvatskoj.[246] Iako se do ljeta 1991. ne može se govoriti o čvršćoj strukturi TO, već od svibnja 1991. pobunjeni Srbi organiziraju prve naoružane skupine na osnovi prostorne strukture (vezane uz mjesto osnivanja)

---

[244] HR-HMDCDR, 20., kut 38., RSK, MUP RSK, Školski centar „17. avgust“, br. 02/1-3-174/92., Knin 8. 7. 1992.

[245] „Teritorijalna odbrana SFRJ“, Vojna enciklopedija, II. izdanje, sv. 9, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1975., 763 – 765.; „Teritorijalna odbrana SFRJ – TO“, Vojni leksikon, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981., 621.; D. MARIJAN, „Sudionici i osnovne značajke rata u Hrvatskoj 1990.-1991.“, 47-48., Zakon o opštenarodnoj obrani, NIRO „Književne novine“, Beograd 1982.

[246] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 287,; M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 31.

Teritorijalne obrane.[247] Prvo spominjanje TO u kontekstu SAO Krajine vezano je uz događaje nakon akcije specijalnih snaga MUP-a RH na Plitvicama, kad je Izvršno vijeće SAO Krajine na sjednici održanoj 1. travnja 1991. u Titovoj Korenici donijelo zapovijed o „mobilizaciji Teritorijalne obrane SAO Krajine i dobrovoljačkih jedinica radi obrane svih građana i radi zaštite njenog teritorijalnog integriteta.“[248] Osim toga zatražena je pomoć MUP-a Srbije u tehničkoj i kadrovskoj pomoći SUP-u SAO Krajine. Istoga dana, skladu sa zapovijedi o mobilizaciji, Izvršno vijeće općine Gračac donijelo je odluku da se do 2. travnja do 12 sati na području općine Gračac provede mobilizacija TO i dobrovoljačkih jedinica, no nema dokaza da je i provedena.[249] Štoviše, jedinice TO tada nisu ni postojale, što je kasnije izravno potvrdio Milan Babić rekavši da su odluke od 1. travnja 1991. zapravo bile „politička provokacija“ prema Srbiji i Slobodanu Miloševiću kako bi ispunili ranije obećanje o zaštiti Krajine, a da se kod mobilizacije TO-a radilo o „pozivu za uzbunu“ i „odgovoru na događa je na Plitvicama.“[250]

Na kninskom području, prema tvrdnjama sekretara za narodnu obranu općine Knin, Save Popovića, nije vršen pritisak za mobilizaciju TO, ali su se čelni ljudi TO tih dana konzultirali s istaknutim zapovjednicama u 9. korpusu JNA. Primjerice, od zapovjednika 221. mtbr, potpukovnika Borislava Đukića, a na zahtjev Milana Martića, tražili su skidanje s ratnog rasporeda 45 vojnika koje bi nadomjestili mlađim osobama. Đukić je tada procjenjivao da TO na području Knina raspolaže s oko 2.000 cijevi i da može angažirati oko 1.600 ljudi koji bi bili uzimani i od rezerve 9. korpusa.[251] Za obranu kninskoga područja bio je zadužen Štab TO Knin koji se nalazio u blizini zgrade SUP-a preko kojeg su naoružavane manje jedinice TO-a kojima su zapovijedali rezervni oficiri.[252]

U razdoblju od siječnja do kolovoza 1991. jedine naoružane i za borbu sposobne jedinice pobunjenih Srba bili su milicija SAO Krajine i razne dobrovoljačke jedinice, dok su štabovi TO postojali samo „na papiru“.[253] Nastankom i jačanjem srpske pobune u Hrvatskoj, struktura (štabovi) TO na području pod pobunom ostala je međusobno nepovezana, a cjelokupni sustav republičke TO bio je narušen i nefunkcionalan zbog niza razloga

[247] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 287.
[248] HR – HMDCDR, 13., kut. 6, Naredba od 1. 4. 1991.
[249] HR-HMDCDR, 8., kut 19., Dnevnik Organa bezbednosti 9. korpusa JNA, bilješka za 1. travnja 1991.
[250] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 17. 2. 2006., str. 1511, 1538.
[251] HR-HMDCDR, 8., kut 19., Dnevnik Organa bezbednosti 9. korpusa JNA, bilješka za 1. travnja 1991.
[252] Isto, bilješka za 5. travnja 1991.
[253] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 15. 2. 2006., str. 1393-1395, svjedočenje Radoslava Maksića od 6. 2. 2006., str. 1154-1155.

(razoružavanje TO, presudan utjecaj JNA na Republički štab TO, usmjerenost hrvatskih vlasti na jačanje policije, a ne TO-a na koji nisu imale utjecaj).[254]

U takvim okolnostima, uloga TO, odnosno štabova TO u organiziranju srpske pobune i vojnih formacija do kraja ljeta 1991. nije bila ujednačena i varirala je od područja do područja. Na to su utjecali međusobni lokalni odnosi, politička situacija, favoriziranje dobrovoljačkih jedinica, mobilizacija u JNA, mjestimično sasvim razbijen sustav i sastav štabova TO uslijed čega su neki štabovi TO nanovo formirani.[255] Osim toga, čini se da se u krugu oko Milana Babića još krajem lipnja i početkom srpnja 1991. razmatrala ideja o organiziranju TO pobunjenih Srba. Babić je tada nagovarao pukovnika JNA Radoslava Maksića da dođe u Knin i pomogne u organizaciji Teritorijalne obrane.[256]

Na popunjavanje jedinica TO SAOK na području sjeverne Dalmacije znatno je utjecala mobilizacija ratnih jedinica 9. korpusa JNA koja je djelomično provedena 21. i 29. lipnja 1991., kad je pozivanje rezervnog sastava vršeno u općini Knin, i od 19. do 24. rujna 1991. kad je izvršena opća mobilizacija svih jedinica korpusa. U njegov sastav ušle su tada novoformirane jedinice TO. Obzirom da je manjkalo vojnih obveznika određenih vojnoevidencijskih specijalnosti, a koje su se dotada popunjavale iz priobalnih općina većinom naseljenih Hrvatima, koje su bile van kontrole 9. korpusa JNA (umjesto iz 14 korpus se mogao popunjavati iz samo tri općine), Komanda korpusa morala se okrenuti drugim izvorima popune: vojnicima iz jedinica TO, izbjeglicama i mobiliziranima izvan kriznog područja.[257]

5.3.2. Teritorijalna obrana SAO Krajine od ljeta do listopada 1991. godine

Od ljeta 1991. i početka opće agresije na Hrvatsku, pobunjeni Srbi angažiranije rade na organizaciji svoje vojske. U pojedinim općinama dolazi do osnivanja ratnih predsjedništava, proglašavanja ratnog stanja i mobilizacija.[258] Predsjednik Vlade i ministar

---

[254] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 231 – 232.

[255] HR-HMDCDR, 2., kut. 6044, RSK, Štab TO Vrginmost, str. pov. 164/2, 22. 1. 1991., Izvješće o b/g TO Vrginmost; HR-HMDCDR, 2., kut. 6044, RSK, Štab TO Vojnić, str. pov. broj: 46-01/1-92, 23. 1. 1992., Izvještaj o stanju b/g; HR-HMDCDR, 2., kut. 6044, RSK, Knin, Štab TO opštine Dvor, str. pov. br. 01-6-2/92, 25. 1. 1992., Izvještaj o b/g TO opštine Dvor; HR-HMDCDR, 2., kut. 6044, SAOK, Štab TO II operativne zone Lika, br. 88/1, 26. 1. 1992., Izlaganje komandanta Zonskog štaba Like o borbenoj gotovosti jedinica i štabova TO.

[256] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11) svjedočenje Radoslava Maksića od 6. 2. 2006., str. 1137-1138.

[257] HR-HMDCDR, 7., kut 11, Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 23-34, 22. 1. 1992., Referat o borbenoj gotovosti korpusa za 1991. godinu.

[258] D. MARIJAN, *Slom Titove* armije, 287; HR-HMDCDR, 2., kut 306., SAO Krajina, SO Glina, Ratno predsjedništvo, klasa: 803/-02/91-01/02, ur. br: 2124-01-01/91-2, 1. 7. 1991., Odluka o proglašenju ratnog stanja.

obrane SAO Krajine Milan Babić, 11. srpnja 1991. zapovjedio je mobilizaciju svih štabova i jedinica Teritorijalne obrane na području SAO Krajine.[259] Za zapovijedanje Teritorijalnom obranom na pojedinim područjima, primjerice na Banovini i Kordunu, osnovani su regionalni štabovi TO i imenovani njihovi zapovjednici.[260] Dana 1. kolovoza 1991. Vlada SAO Krajine je na svojoj 2. sjednici donijela Odluku kojom se na teritoriji SAO Krajine primjenjuje Zakon o obrani Republike Srbije. U toj odluci utvrđeno je da Teritorijalna obrana i jedinice za posebne namjene Ministarstva unutrašnjih poslova čine oružane snage SAO Krajine, a da je predsjednik Vlade SAO Krajine po svome položaju zapovjednik Teritorijalne obrane, odnosno, zapovjednik svih oružanih snaga SAO Krajine.[261] U to vrijeme predsjednik Vlade SAO Krajine bio je Milan Babić, koji je sukladno ovoj odluci postao i zapovjednik Teritorijalne obrane SAO Krajine. Prema istome zakonu, on je imenovao zapovjednike zona, odnosno regija, a zapovjednici zona imenovali su zapovjednike općinskih štabova Teritorijalne obrane.[262] U skladu s Odlukom, Milan Martić ubrzo je imenovan zamjenikom zapovjednika TO, odnosno oružanih snaga SAO Krajine.[263] Vlada SAO Krajine je krajem studenoga 1991. donijela i proglasila vlastiti Zakon o obrani. On je bio gotovo identičan Zakonu o obrani iz kolovoza koji je preuzet od Srbije.[264] U njemu je Teritorijalna obrana definirana kao dio jedinstvenih oružanih snaga SFRJ, a njome je zapovijedao komandant Teritorijalne obrane.[265]

Od regionalnih štabova TO-a 20. kolovoza 1991. osnovane su tri operativne zone Teritorijalne obrane SAO Krajine: Prva operativna zona (područje Dalmacije i Like), Druga operativna zona (područje Korduna) i Treća operativna zona (područje Banovine). Prva operativna zona, koja je obuhvaćala područje općina Knin, Benkovac, Obrovac, Gračac, Donji Lapac i Korenica, stavljena je po izravno zapovijedanje Glavnog štaba TO dok je za

---

[259] HR-HMDCDR, 4., kut 1, br: 142/91-3, 11. 7. 1991., Naredba o mobilizaciji svih štabova i jedinica Teritorijalne odbrane na teritoriji Srpske Autonomne Oblasti Krajine.

[260] HR-HMDCDR, 2.. kut. 5005., Republika Srbija, SAO Krajina, Ratni štab opštine Dvor, Šamarica, 23. 7. 1991., Izvještaj za 23. 7. 1991.; ICTY: SFRJ, SAO Krajina, Vlada SAO Krajine, Ministarstvo obrane, br. 157/91-1, Knin, 26. 7. 1991., Naredba.

[261] HR-HMDCDR, 4., kut 1, br. 168/91-1, 1. 8. 1991., Odluka o primjeni Zakona o odbrani Republike Srbije na teritoriju Srpske autonomne oblasti Krajine

[262] ICTY, SFRJ, SAO Krajina, Vlada SAO Krajine, Predsjednik, br. 172/91-1, Knin, 2. 8. 1991., Obavijest o donošenju Odluke o primjeni Zakona o odbrani Republike Srbije na teritoriju SAO Krajine.

[263] ICTY, SFRJ, SAO Krajina, Vlada SAO Krajine, Predsjednik, br. 179/91-1, Knin, 8. 8. 1991., Naredba.

[264] Na svjedočenju pred Međunarodnim sudom za ratne zločine u Haagu Milan Babić je ustvrdio kako je Zakon iz kolovoza stigao u Knin telefaksom iz Beograda, a potom su ga njegovi suradnici Borivoj Rašuo i Risto Matković usuglasili s krajinskim zakonodavstvom. Stoga je službeni Beograd kod donošenja Zakona o obrani u studenome inzistirao da krajinski Srbi sami donesu zakon i tako pokažu privid da su sami sposobni donositi odluke, bez utjecaja Beograda. Slaven RUŽIĆ, *Djelovanje „Vlade Republike Srpske Krajine“ 1991. – 1995.*, Zagreb, 2017., 33.

[265] HMDCDR, 4., kut 5., Vlada SAO Krajine, Kabinet predsjednika Vlade, br. 433/91-1, 30. 11. 1991., Ukaz o proglašenju Zakona o odbrani.

druge dvije operativne zone planirano osnivanje posebnih zonskih štabova.[266] Na vrhu, kao glavno zapovjedno tijelo Teritorijalne obrane, nalazio se Glavni štab TO-a SAO Krajine.[267] Predsjednik Vlade SAO Krajine dobio je zaduženje da nakon konzultacija popuni članovima Štab TO SAO Krajine.[268] Istodobno je odlukom zapovjednika TO, odnosno, predsjednika Vlade SAO Krajine Milana Babića od 21. kolovoza 1991. propisano formiranje i organizacija štabova i jedinica TO općina SAO Krajine u štabove, odrede, čete i vodove.[269]

Ovim odlukama uspostavljena je čvršća struktura TO-a pobunjenih Srba. No, među njihovim vodstvom i dalje je vladala razjedinjenost oko načina organiziranja vojske iz čega su proizlazile i slabosti postojećih snaga. Imenovanje Milana Martića zamjenikom zapovjednika TO s početka kolovoza nije umanjilo njegovu stvarnu nadležnost nad oružanim snagama SAO Krajine kroz bliske odnose s vodećim ljudima MUP-a Srbije. Martić je obavještavan o akcijama, izdavao je zapovijedi i imao znatan utjecaj na upravljanje Teritorijalnom obranom.[270]

5.3.3. Sukob Milana Babića i Milana Martića o koncepciji oružanih snaga SAO Krajine

U prvoj vladi SAOK krajem svibnja 1991. dotadašnji sekretar SUP-a SAO Krajine Milan Martić izabran je na dužnost ministra obrane. Očekivano postavljenje na mjesto ministra unutrašnjih poslova osujetio je Milan Babić, želeći smanjiti Martićevu moć i utjecaj koji je proizlazio iz kontakata sa Službom državne sigurnosti Srbije i zapovijedanja milicijom, a posebno njezinim specijalnim jedinicama iz Golubića.[271] Martić je na dužnosti ministra obrane ostao službeno do 27. lipnja 1991., kad je naposljetku imenovan ministrom unutrašnjih poslova. U međuvremenu, Martić je, uz podršku struktura unutar MUP-a nastavio djelovati kao sekretar, odnosno, ministar unutrašnjih poslova.[272] Bez obzira na to, početkom kolovoza 1991. Martić je imenovan za zamjenika komandanta TO-a te je nastavio obnašati obje dužnosti.[273]

---

[266] ICTY, SFRJ, SAO Krajina, Vlada SAO Krajine, Predsjednik, br. str. pov. 189/91-1, Knin, 20. 8. 1991., Naredba o formiranju operativnih zona TO SAO Krajine.
[267] D. MARIJAN, 287.
[268] HR-HMDCDR, 4., kut 1., Zapisnik s 4. sjednice Vlade SAO Krajine od 20. 8. 1991.
[269] HR-HMDCDR, 2., kut. 5011, SFRJ, SAO Krajina, Štab TO, str. pov. 184/91-1, Knin, 21. 8. 1991.
[270] ICTY, Ekspertski izvještaj tima za vojnu analizu za predmet IT-95-11, Milan Martić i TO SAO Krajine, 25. veljače 2005.
[271] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 15. 2. 2006., str. 1406-1408.
[272] ICTY, Predmet: Milošević (IT-02-54), svjedočenje Babića od 20. 11. 2002., str. 293.
[273] ICTY: SFRJ, SAOK, Vlada SAO Krajine, Predsednik, br. 179/91-1, Knin, 8. 8. 1991., Naredba.; ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 16. 2. 2006., str. 1436.

Nakon što je upražnjeno mjesto ministra obrane u Vladi SAOK, Milan Babić je, uz dužnost predsjednika Vlade, obnašao tu dužnost sve do jeseni 1991 i imenovanja Milana Tarbuka ministrom obrane.[274]

Prvog kolovoza 1991. Vlada SAOK donijela je odluku kojom se ukida Služba državne sigurnosti Krajine kojoj je na čelu bio Dušan Orlović iz razloga da spriječi kontrolu Državne sigurnosti Srbije nad Krajinom.[275] Međutim, Babićeva frakcija nije imala snage provesti tu odluku, a utjecaj Službe državne sigurnosti Srbije i Jovice Stanišića bio je i dalje snažan. Štoviše, Babić je naknadno zaključio kako Vlada SAOK nije nikada imala kontrolu nad Milanom Martićem ili nekim drugim policijskim snagama u SAOK, upravo zbog utjecaja „paralelne linije“ koja išla od Službe državne bezbednosti Srbije.[276]

U isto vrijeme došlo je do sukoba između Milana Babića i skupine oko Dragana Vasiljkovića koji nije htio prihvatiti Babićev koncept stvaranja jedinstvene vojne sile pobunjenih Srba, odnosno, nije htio preuzeti znak TO (jedinstvenih oružanih snaga, dakle i milicije) na odore svojih ljudi, što je rezultiralo njegovim odlaskom iz Knina. Zapovijedanje nad jedinicom preuzeo je Franko Simatović – Frenki koji se također jedno vrijeme maknuo iz Krajine pa se vratio u rujnu na područje Lovinca. Jedinstvenim oznakama protivio se i načelnik štaba 9. korpusa pukovnik Ratko Mladić tražeći jedinstvenu komandu i oznake, odnosno crvenu zvijezdu.[277]

Sukobi u vodećim krugovima pobunjenih Srba odrazili su se i na nižim razinama. Neke općine u SAOK, odnosno njihova vodstva, podržavale su Babića, a neke Martića i njihove koncepcije formiranja oružanih snaga SAOK. Martićev koncept bio je da MUP preuzme ingerencije nad oružanim snagama, odnosno, TO i milicijom kao jedinstvenom snagom, dok je Babić zagovarao odvojenost vojske i milicije s jasno određenim djelokrugom.[278] Babić je također bio motiviran osobnim razlozima jer se nalazio najvišoj dužnosti, no bez realne moći, te je u zapovijedanju Teritorijalnom obranom, odnosno oružanim snagama SAOK, vidio polugu vlasti koja mu nedostaje.[279] Babić je ovdje računao na primjenu Zakona o općenarodnoj obrani iz 1982., odnosno, varijante Zakona o obrani Srbije koji je odlukom Vlade SAOK od 1. kolovoza 1991. počeo važiti na području SAOK. Njime je određeno da je predsjednik ujedno i vrhovni zapovjednik, a milicija se u ratnim

[274] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 16. 2. 2006., str. 1413-1414-.
[275] Glasnik Krajine, 26. 8. 1991., Odluka (br.171/91-1, Knin 1. 8. 1991.) o ukidanju službe državne bezbednosti na teritoriji Srpske autonomne oblasti Krajina; ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 16. 2. 2006., str 1417.
[276] ICTY, Predmet: Milošević (IT-02-54), svjedočenje Milana Babića od 20. 11. 2002., str. 295.
[277] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 16. 2. 2006., str. 1418 – 1432.
[278] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Radoslava Maksića od 6. 2. 2006., str. 1150.
[279] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 16. 2. 2006., str. 1434.

uvjetima podređuje TO, odnosno JNA.[280] Može se reći da je Babić postupao legalistički, no dodatan je problem što je Zakon o obrani Srbije bio u suprotnosti sa saveznim Zakonom o obrani.[281]

O tim problemima raspravljalo se na sjednici Vlade SAO Krajine od 20. kolovoza 1991. gdje je istaknuta teza kako se kao glavni problem nameće forsiranje milicije kao oružanih snaga SAO Krajine, odnosno, neprihvaćanje koncepcije Teritorijalne obrane. Babić koji je zagovarao dominantnu ulogu TO, istaknuo je primjere koji govore u prilog nejasnoj i konfuznoj situaciji; da se pojavljuju određeni instruktori poput Kapetana Dragana koji je postao nekakav komandant jedinica Krajine koji napada krajinsko vodstvo preko srbijanskih novina; da se ministar unutrašnjih poslova potpisuje kao komandant TO, da se vojnici pozivaju u jedinice milicije te da se stanovništvo zbunjuje glasinama o postojanju Babićeve i Martićeve vojske. Martić je, štiteći svoju poziciju, istaknuo spremnost prihvatiti novi sustav TO-a, ali da to ne rade drugi ljudi već oni koji su dotad bili uključeni u organizaciju oružanih snaga, no sada u okviru Teritorijalne obrane. Također je naglasio da Kapetan Dragan nije nikada imenovan za komandanta TO i da se više neće pojavljivati na kninskom području. Priznao je da se potpisao kao komandant TO, ali s obrazloženjem „zato jer je narod tako htio“. Zaključeno je da se što hitnije uspostavi jedinstven sustav TO Krajine kao oružanih snaga SAO Krajine i dijela jedinstvenog sustava OS SFRJ. Za zapovjednika TO-a potvrđen je predsjednik Vlade SAO Krajine. Prihvaćeno je jednoobrazno označavanje pripadnika TO-a koji su na lijevom rukavu trebali nositi oznaku (Kosovski štit, ukršteni mačevi, srpska trobojnica i naziv Krajina). Također, na istoj sjednici prihvaćen je izbor Milana Martića za zamjenika komandanta TO, ujedno i člana štaba TO Krajine zaduženog za jedinice milicije.[282]

Napori Milana Babića da zadobije potpunu kontrolu nad oružanim snagama, policijom i TO, odnosno, da stvori jedinstvenu oružanu silu pobunjenih Srba u ljeto 1991. nisu uspjeli. Tomu su se tada protivili svi ključni čimbenici; JNA, Služba državne sigurnosti Srbije, Slobodan Milošević i Milan Martić koji je kao zamjenik komandanta TO zapravo imao stvarnu kontrolu nad TO SAOK. *De facto,* Martić je vršio dužnost komandanta TO SAOK sve do 30. rujna 1991. godine.[283]

Slobodan Milošević je u drugoj polovici kolovoza 1991., pokušavajući arbitrirati između Martića i Babića, na zajedničkom sastanku u Beogradu predlagao da komandant TO

[280] ICTY, SFRJ, SAO Krajina, Vlada SAO Krajine, Predsednik, br. 172/91-1, Knin, 2. 8. 1991., Obavijest o donošenju Odluke o primjeni Zakona o odbrani Republike Srbije na teritoriji SAO Krajine.
[281] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 288.
[282] HR-HMDCDR, 4., kut 1., Zapisnik s 4. sjednice Vlade SAO Krajine od 20. 8. 1991.
[283] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 16. 2. 2006., str. 1423.

SAOK bude Milan Martić, čemu se usprotivio Babić koji je na tom mjestu želio profesionalnog vojnika koji bi ustrojio oružane snage pobunjenih Srba. U nemogućnosti da se postigne dogovor održalo se postojeće stanje u kojem je Martić kao ministar unutrašnjih poslova i zamjenik komandanta TO vršio dužnost zapovjednika TO SAOK sve do 30. rujna 1991. i uspostave Glavnog štaba TO SAO Krajine. Njegovo Zapovjedno mjesto nalazilo se na Kninskoj tvrđavi.[284]

5.3.4. Teritorijalna obrana SAO Krajine/RSK do kraja 1991. godine

Tijekom rujna 1991. u kontaktima vodstva pobunjenih Srba s predsjednikom Republike Srbije Miloševićem i ministrom obrane Srbije generalom Tomislavom Simovićem dogovoreno je da se u Knin upute oficiri JNA koji će raditi na ustrojavanju Glavnog štaba Teritorijalne obrane SAO Krajine.[285] Ojačavanje, bolju organizaciju TO pobunjenih Srba i „hitno formiranje štaba TO“ od političkoga vodstva Srbije tražio je i vrh JNA, nezadovoljan borbenom spremnošću i uporabom njihovih jedinica.[286] U skladu s time 20. rujna 1991. veći broj oficira i mlađih oficira JNA dobio je postavljenja i poslan je u Hrvatsku kako bi vodili srpske pobunjenike. Odlukom Saveznog sekretarijata za narodnu obranu ustrojen je Štab TO Krajine sa sjedištem zgradi Skupštine općine u Kninu koji je počeo s radom 20. rujna 1991.godine. Istom odlukom SSNO-a za zapovjednika TO SAO Krajine imenovan je umirovljeni general-pukovnik Ilija Đujić, porijeklom iz Kovačića kraj Knina. Njegov izbor tek je formalno potvrdila i Vlada SAO Krajine. Osim Đujića, u Štab TO imenovani su za načelnika Štaba pukovnik Dušan Kasum, za načelnika operativno-nastavnog odjeljenja pukovnik Radoslav Maksić i za načelnika veze potpukovnik Aleksandar Čuletić.[287]

Teritorijalna obrana pobunjenih Srba u okupiranim dijelovima zapadne i istočne Slavonije isprva nije bila uključena u jedinstveni sustav TO SAO Krajine. To je učinjeno do kraja 1991. i povezivanja svih pobunjenih područja u Republiku Srpsku Krajinu kad je dotadašnji štab TO Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema postao Zonski štab TO-a za istočnu

---

[284] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 16. 2. 2006., 1434 – 1437.

[285] Promjenu stava Slobodana Miloševića koji je u kolovozu 1991. inzistirao na Martiću kao zapovjedniku TO da bi u rujnu podržao slanje oficira JNA u TO SAO Krajine Milan Babić protumačio je činjenicom da je tada JNA otvoreno ušla u rat te se sve snage stavljaju pod njezino zapovjedništvo, odnosno, više nije bilo zapreka da zapovjedna linija Teritorijalnom obranom ide preko JNA, a ne milicije. ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 16. 2. 2006., str. 1446 – 1448.

[286] B. JOVIĆ, *Poslednji dani SFRJ*, 390-391.

[287] HR-HMDCDR, 2., kut 5001, Naredba broj 24-175 načelnika Personalne uprave SSNO-a od 20. septembra 1991. godine; HR-HMDCDR, 2., kut. 5008, Štab TO 2. i 3. OZ za Baniju i Kordun, broj 9, 3. 10. 1991., Obavijest; HR-HMDCDR, 6., kut 1, Štab TO, SAO Krajina, br 1/91, 30. 9. 1991., Postavljanja u Štabu TO SAO Krajina; ICTY: SFRJ, SAO Krajina, Vlada SAO Krajine, Predsjednik, br. 1/1-91, 30. 9. 1991., Rješenje o imenovanju komandanta Teritorijalne obrane Srpske Autonomne oblasti Krajina.

Slavoniju, Baranju i Zapadni Srijem. Taj dio TO, kojim je zapovijedao Radovan Stojičić Badža, pripadnik Službe sigurnosti Srbije, bio je bolje integriran s JNA. Uostalom, Velika narodna skupština srpske oblasti Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema 9. listopada 1991. je pripojila svoje snage TO oružanim snagama SFRJ.[288]

Iako je svojim potezom SSNO na neki način prekinuo unutarnje sukobe političkog vodstva SAO Krajine u shvaćanju koncepcije TO i njezina položaja u odnosu na miliciju, s druge strane je doveo do otvorenog nezadovoljstva dijela vodstva pobunjenih Srba predvođenih Milanom Babićem koji je smatrao da o TO i postavljanju zapovjednika treba odlučivati Vlada SAO Krajine, a ne JNA. Međutim, to nije utjecalo na planove i poteza JNA koji su nastavili postavljati zapovjednike TO.[289] Babić je tijekom ljeta 1991. u svojstvu zapovjednika TO SAO Krajine imenovao neke ljude u TO po političkoj liniji, ali oni zbog raznih okolnosti (otpor dobrovoljačkih jedinica, pojedinaca, JNA) nisu mogli ostvariti veći utjecaj. Nakon što je JNA preuzela glavnu riječ u imenovanju kadrova TO SAO Krajine, Babić je i dalje službeno potpisivao rješenja o imenovanjima, no to je bilo samo formalne naravi.[290]

Tijekom jeseni 1991. Milan Babić se barem tri puta sastao s generalom Simovićem, ministrom obrane Srbije u vezi opremanja TO materijalno – tehničkim sredstvima koja su potom pristizala u SAO Krajinu .[291]

Krajem listopada i početkom studenoga 1991. proveden je preustroj TO-a na način da je općinama naloženo da osnuju ratne štabove, odnosno općinske štabove TO, i da se na području općina od postojećih odreda ustroje brigade TO i ponegdje odredi TO. Preformiranje općinskih štabova trebalo je završiti do 31. listopada 1991., a ustrojavanje odreda i brigada TO do 5. studenoga 1991. godine. Ustrojavanje Zonskog štaba za Liku trebalo je završiti do 31. listopada 1991. kao i ustrojavanje jedinstvenog štaba za Kordun i Baniju. Strukturu TO SAO Krajine tada su činili Štab TO, tri zonska štaba, 13 općinskih štabova, 13 brigada i tri odreda Teritorijalne obrane, ukupno 24. 410 pripadnika.[292] Preustrojem općinskih štabova i

---

[288] D. MARIJAN, *Slom Titove* armije, 288.
[289] Isto, 288.
[290] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 16. 2. 2006., str. 1445.; HR-HMDCDR, 4., kut. 1., Vlada SAO Krajine, br. 143/91-3, 11. 7. 1991., Rješenje o imenovanju komandanta Regionalnog štaba Teritorijalne obrane za područje opština Vojnić, Glina, Dvor, Kostajnica, Petrinja i Sisak; ICTY, SFRJ, SAO Krajina, Komandant TO SAOK, br. 29/91-1, 17. 9. 1991., Rješenje; ICTY: SFRJ, SAO Krajina, Vlada SAO Krajine, Predsjednik, br. 1/1-91, 30. 9. 1991., Rješenje o imenovanju komandanta Teritorijalne obrane Srpske Autonomne oblasti Krajina;
[291] ICTY, Predmet: Milošević (IT-02-54), svjedočenje Milana Babića od 22. 11. 2002., 379.
[292] M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 35.

prelaskom s odredske na brigadnu strukturu osnovano je 21 brigada i 29 odreda TO.[293] U vremenu preustroja TO-a SAO Krajine, 26. listopada 1991., Vlada SAO Krajine donijela je zapovijed o općoj mobilizaciji „svih subjekata i snaga sistema odbrane na cijeloj teritoriji SAO Krajine“ i odluku o prelasku na rad u ratnim uvjetima.[294] Novoosnovane brigade podređene su zapovjedništvima JNA i stavljene na njihovu opskrbu.[295]

Dana 11. studenoga 1991., na traženje Komande 9. korpusa u cilju jedinstvenog zapovijedanja svim snagama u zoni odgovornosti, zapovjednik GŠ TO SAO Krajine general potpukovnik Ilija Đujić zapovjedio je da se za pripremu, organizaciju i izvođenje borbenih djelovanja Komandi 9. korpusa podrede 1. brigada TO (sastava 1. i 3. Gračački odred TO, 2. odred TO Lapac, Mogorički, Medački i odred TO Teslingrad); brigada TO Bukovica (sastava Kistanjski, Đevrški i Ervenički odred TO); brigada TO Benkovac (sastava odredi TO Ostrvica i Smilčić); Kninska brigada TO (odredi TO Golubić, Kosovo i Cetina); samostalni odredi TO: Obrovac, Donji Lapac i Gračac.[296] Time je sva TO pobunjenih Srba u zoni odgovornosti 9. korpusa JNA (sjeverna Dalmacija i Lika) došla pod zapovjedništvo JNA.

Krajem studenoga 1991., pozadinske baze JNA, po zahtjevu Štaba TO SAO Krajine, preuzele su u potpunosti pozadinsko osiguravanje jedinica TO-a SAO Krajine. Za opskrbu brigada, odreda i štabova TO SAO Krajine s područja Korduna i Banovine predviđena je 993. pozadinska baza u Banja Luci. Njezinu ulogu je nakon ustrojavanja trebala preuzeti 530. pozadinska baza u Bosanskom Petrovcu. Jedinice TO SAO Krajine s područje Like i sjeverne Dalmacije stavljene su na pozadinsko osiguranje pri 450. pozadinskoj bazi u sklopu 9. korpusa JNA u Kninu, koji je bio pod izravnim zapovjedništvom Saveznog sekretarijata za narodnu obranu. To se odnosilo na sljedeće jedinice TO-a SAO Krajine iz sjeverne Dalmacije: Štab TO SAO Krajine s prištapskim jedinicama (380 ljudi), OpšTO Knin s prištapskim jedinicama (190 ljudi), brigada TO Knin (1.428 ljudi), brigada TO Bukovica (1.428 ljudi), OpšTO Benkovac s prišapskim jedinicama (190 ljudi), brigada TO Benkovac (1.428 ljudi), OpšTO Obrovac s prištapskim jedinicama (190) ljudi, odred TO Obrovac (428 ljudi). S ličkog područja radilo se o sljedećim jedinicama: 2. zonski štab za Liku – Korenica s prištapskim jedinicama (180 ljudi), OpšTO Korenica s prištapskim jedinicama (190 ljudi), brigada TO Korenica (1.428 ljudi), odred TO Plaški (428 ljudi), OpšTO Gračac s prištapskim jedinicama (190 ljudi), brigada TO Gračac (1.428 ljudi), OpšTO Donji Lapac s prištapskim

[293] Z. RADELIĆ, D: MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 105-106.
[294] HR-HMDCDR, 2., kut 5010, Štab TO 2. I 3. OZ za Baniju i Kordun, SRH, Općina Vojnić, Štab TO, pov. br. 129-6/1-91, 26. 10. 1991., Naredba.
[295] D. MARIJAN, „Sudionici i osnovne značajke rata u Hrvatskoj 1990.-1991.“, 51.
[296] HR-HMDCDR, 2., kut 6031, Štab TO Krajina, br. str. pov. 48/91-1, 11. 11. 1991., Zapovijed.

jedinicama (190 ljudi), odred TO Donji Lapac (428 ljudi), 1. brigada TO Sveti Rok (2.600 ljudi).[297] U zagradama prikazane istovjetne brojke pripadnika pojedine jedinice govore da su korištene formacijske brojke po punoj popuni jedinica. Te brojke (oko 5600 pripadnika TO) mogu se uzeti s rezervom, jer stvarno stanje popunjenosti navedenih jedinica tome nije odgovaralo.[298] Ostavljaju pod pozadinsko osiguranje u sklopu 405. pozadinske baze 9. korpusa JNA Štab TO SAO Krajine obavijestio je podređene postrojbe deset dana nakon odluke SSNO-a.[299]

JNA je i dalje, tijekom studenoga i prosinca 1991., nastavila kadrovski ojačavati ŠTO SAO Krajine upućujući mlađe oficire u Knin.[300] Osim s nedostatkom kvalitetnog zapovjednog kadra, Štab TO SAO Krajine suočavao se s nizom problema u organiziranju stabilnije vojne strukture. Navodeći dio tih problema koji „negativno utiču na funkcionisanje i rad jedinica i štabova RSK“ Štab TO SAO Krajine obratio se krajem prosinca Ministarstvu obrane Srbije. Kao najvažniji problem istaknuto je loše funkcioniranje rukovođenja i zapovijedanja jer se zapravo od samog formiranja Štaba TO ne zna kome je komandant ŠTO RSK podređen i u čijoj je nadležnosti postavljanje komandanta ŠTO (predsjednika Republike, Predsjedništva SFRJ ili saveznog sekretara za NO). Također su istaknuli potrebu reguliranja financiranja TO kao svih ostalih komponenata oružanih snaga. U tom smislu već su se obraćali za pomoć Ministarstvu obrane Srbije te se ističe da upravo zbog nepristizanja pomoći od strane Ministarstva, prištabne jedinice koje su već ustrojene (vod vojne policije, izviđački vod, zaštitni vod i komanda stana) se još uvijek ne mogu angažirati. Također su upozorili na manjak opreme (odjeće, obuće, vreća za spavanje...), lošu popunjenost s naoružanjem, od pušaka do minobacača i protuavionskih topova, manjak sredstava veze, a posebno je napomenuto da se za popunu općinskih štabova dodijele od jedan do dva aktivna oficira koji bi imali zadaću stručno osposobiti štabove i pripremiti ih za samostalan rad.[301] Može se zaključiti da se ŠTO mjesecima nakon ustrojavanja suočavao sa značajnim problemima koje nije uspijevao sam riješiti.

---

[297] HR-HMDCDR, 2., kut. 5002, SSNO, Operativna uprava pozadine, str. pov. br. 683-131, 28. 11. 1991., PoOb Komande i jedinica Štaba TO SAO Krajine.

[298] HR-HMDCDR, 2., kut. 6044/2, SFRJ, SAO Krajina, Općina Knin, Štab TO, str. pov. br. 18/2, 17. 1. 1992., Stanje b/a TO, opština Knin; HR-HMDCDR, 2., kut. 6029, Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 740-1, 30. 11. 1991., Izveštaj o izvršenoj kontroli i obilasku 3. br TO; HR-HMDCDR, 2., 3. brigada TO, kut. 1., Komanda 3. brigade TO, pov. br. 190-2, 29. 12. 1991., Analiza stanja popune RJ, podaci

[299] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, Štab TO SAO Krajine, str. pov. br. 62/ 91-2, 9. 12. 1991., Izmene i dopune šeme PoOB.

[300] HR-HMDCDR, 2., kut. 5001, SSNO, Personalna uprava, pov. br. 3681-1/324, 6. 12. 1991.; HR-HMDCDR, 2., kut. 5001., Naredba broj 24 – 282 načelnika Personalne uprave SSNO-a od 7. 12. 1991.

[301] HR-HMDCDR, 2., kut. 5011., SAO Krajina, ŠTO, pov. br. 140/91, 25. 12. 1991., Osnovni problemi u jedinicama i štabovima TO R. Srpska Krajina.

Na ustrojavanje i dinamiku ustrojavanja TO utjecali su sukobi unutar vodstva pobunjenih Srba koji su se vodili oko borbe za vlast i oko toga koja će struja imati već utjecaj nad oružanim snagama SAO Krajine. U središtu sukoba, zapravo se nalazilo različito viđenje odnosa pobunjenih Srba i SFRJ, odnosno Srbije i JNA. S jedne strane nalazio se Milan Babić sa svojim pristašama, koji je zagovarao SAO Krajinu kao samostalnu državu, s vlastitim oružanim snagama koje bi bile odvojene od JNA, dok je s druge strane bio Milan Martić, ministar unutrašnjih poslova, vođa oružanog dijela pobune, čija je strana zagovarala snažniju povezanost pobunjenih Srba sa Srbijom i JNA. U Komandi 9. korpusa JNA ocijenjeno je kako Babićeve ideje nemaju veću podršku među stanovništvom i kod jedinica TO, koji žele ostati u sastavu SFRJ, odnosno, 9. korpusa JNA.[302] Sukob dvaju koncepcija kulminirat će Babićevim nepristajanjem uz Vanceov mirovni plan, koji je prihvatio službeni Beograd, nakon čega će privremeno biti uklonjen iz vodstva pobunjenih Srba.

Svakodnevne aktivnosti Štaba TO SAOK obuhvaćale su prikupljanje podataka i pisanje izvješća o radu podređenih jedinica, kontrolu osiguranja u zgradi Vlade RSK, rad na dopunama radne karte, suradnju s obavještajnim organom Komande 9. korpusa, briga za pozadinsko osiguranja jedinica TO u suradnji s 9. korpusom, rješavanja isplata vojnicima po općinskim štabovima TO, upozoravanje na osnovne probleme u jedinicama ŠTO RSK, rješavanje operativno – mobilizacijskih pitanja oko popune jedinica, pomoći pri formiranju jedinica TO u Plaškom.[303] Također, komunikacija prema Ministarstvu obrane Srbije bila je redovna, slala su se borbena izvješća, informacije o jačini jedinica, upućivale zamolbe za pomoć u ljudstvu i opremi.[304]

5.3.5. Teritorijalna obrana RSK u 1992. godini

U Kninu je 18. siječnja 1992. održano referiranje zapovjednika općinskih štabova Teritorijalne obrane (Knin, Benkovac i Obrovac) o dosadašnjem radu i stanju u općinskim štabovima TO-a. Istaknuto je kako su mobilizacijom jedinice JNA popunjene najkvalitetnijim vojnim obveznicima, a da su od preostalih popunjavane jedinice TO. Do tog razdoblja većina planiranih jedinica TO bila je ustrojena. Tako je u OpšTO Knin dotad ustrojena Bukovička brigada TO-a, a u sljedećem periodu planirano je postupno ustrojavanje Kninske brigade TO-

[302] HR-HMDCDR, 2., kut. 5009., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 747-1, 2. 12. 1991., Referat štabu vrhovne komande o dosadašnjim rezultatima i izvođenju b/d, sadašnjem stanju i predlogu mera.
[303] HR-HMDCDR, 2., kut. 6031., SAO Krajina, Štab TO, br. 141/91, 25. 12. 1991., Operativni izvještaj.
[304] HR-HMDCDR, 2., kut. 6031., SAO Krajina, Štab TO, br. 64/91, 11. 12. 1991., Pregled samostalnih jedinica TO Prve OZ; HR-HMDCDR, 2., kut 6031, SAO Krajina, Štab TO, br. 141/91, 25. 12. 1991., Operativni izveštaj.

a. U zoni OpšTO Obrovac djelovao je Odred TO Obrovac sa 70% popunjenosti. Na području OpšTO Benkovac djelovala je 100% popunjena Benkovačka brigada TO-a.[305]

Svi općinski štabovi suočavali su se sa sličnim problemima i negativnostima. Najviše se radilo o manjku reda i discipline, pretjeranoj konzumaciji alkohola, dezerterstvu, maltretiranju i iživljavanju nad nesrpskim stanovništvom te masovnim krađama i pljačkama. Navedeno je i prekomjerno trošenje streljiva kao i neevidentiranje zaduženog oružja. Svi zapovjednici naglasili su potrebu istovjetnog označavanja i obilježavanja vojnika među kojima je vladala sve veća međustranačka podjela. Smatrali su da je kadrovska problematika slabo vođena navodeći kako je u mirnijem razdoblju većina zapovjednika inzistirala na što bržem postavljanju i promaknuću zbog veće materijalne koristi, da bi u ratnim uvjetima izjavljivali da su nesposobni zapovijedati jedinicama. Zaključeno je da je nužno popuniti zapovjedni kadar aktivnim oficirima iz 9. korpusa JNA.[306]

Sjednici su prisustvovali neki članovi Štaba TO RSK sa zamjenikom zapovjednika TO pukovnikom Dušanom Kasumom. Zatražili su da općinski štabovi moraju srediti popise mobiliziranog i „slobodnog“ ljudstva kako bi se vidjelo tko je mobiliziran u JNA, a tko u TO te izraditi planove popune koji bi olakšali funkcioniranje jedinica. Upozoreno je da su dnevna operativna izvješća dosta štura i da bi zapovjednici trebali voditi više računa o tome. U svrhu izobrazbe svim općinskim štabovima TO naloženo je da dostave popise vojnika snajperista za snajperističku obuku u organizaciji 221. motorizirane brigade. Osim toga, određeno je da će naknadu za isplatu boraca primati samo formacijske jedinice koje se nalaze u izvršavanju borbenih zadataka. Pukovnik Kasum nije imao konkretno rješenje za problem nedostatka stručnih zapovjednika, budući da ih nije bilo ni u Štabu TO RSK, već je odredio da se na ta mjesta postavljaju hrabri i sposobni borci koji su se iskazali u borbi. Općenito, njegove preporuke bile su deklaratornog i općenitog karaktera, a bez konkretnih mjera te nisu mogle popraviti probleme o kojima su izlagali zapovjednici općinskih štabova. Jedinice nisu imale uvjete, ni dovoljno stručnog zapovjednog kadra da bi došlo do vidljivijih promjena.[307]

Početkom veljače 1992. pobunjeni Srbi prihvatili su Vanceov plan prema kojemu je trebalo demobilizirati, raspustiti i razoružati Teritorijalnu obranu RSK. Stoga je Savezni sekretarijat za narodnu obranu prije odlaska JNA s okupiranih područja Republike Hrvatske i

[305] HR-HMDCDR, 6., kut. 4., SAO Krajina, Štab TO, pov. br. 77/92, 22. 1. 1992., Zapisnik sa referisanja komandanata OpŠTO održanog 18. 1. 1992.
[306] Isto.
[307] Isto.

dolaska UNPROFOR-a poduzeo korake k preustroju Teritorijalne obrane RSK kako bi ona pripravna dočekala najavljene promjene.[308]

Tako je krajem veljače 1992. došlo do promjena u ustroju TO Republike Srpske Krajine na temelju zapovijedi saveznog sekretara za narodnu obranu, odnosno, načelnika Generalštaba OS SFRJ koji ga je zamjenjivao, general pukovnika Blagoja Adžića. Novim organizacijsko – formacijskim promjenama osnovan je Glavni štab Teritorijalne obrane Republike Srpske Krajine, šest zonskih štabova TO (ZŠ TO Sjeverna Dalmacija, ZŠ TO Lika, ZŠ TO Kordun, ZŠ TO Banija, ZŠ TO Istočna Slavonija, Zapadni Srem i Baranja i ZŠ TO Zapadna Slavonija) kao i brigade i općinski štabovi TO unutar svakog zonskog štaba. Svim sastavnicama propisane su ratne i mirnodopske formacije.[309] Preustroj je dorađen novom zapovijedi od 24. travnja 1992., kojom su ustrojene rodovske jedinice i pozadinske baze po zonskim štabovima TO.[310]

Istovremeno je SSNO donio direktivu za mobilizaciju TO RSK kojoj je trebalo pristupiti „po otkrivanju sigurnih indikatora za agresiju ili ako je agresija već uslijedila.“ Vrh JNA i vodstvo pobunjenih Srba, očekivali su napad hrvatskih snaga na RSK, bilo u cjelini ili po pojedinim područjima s ciljem presijecanja teritorija pod nadzorom pobunjenih Srba i ponovnog pripajanja Republici Hrvatskoj. Smatralo se da bi hrvatskim snagama na ruku išle slabosti Vanceova plana i izvlačenje snaga JNA na veću dubinu. Od tog trenutka, očekivanje i pripreme za eventualni napad hrvatskih snaga postat će jedna od dominantnih političkih i vojnih tema svo vrijeme postojanja RSK i sredstvo kojim se stanovništvo držalo u ratnoj psihozi. Prema planu mobilizacije trebalo je osigurati plansko narastanje snaga i dovesti ih u stanje pune borbene spremnosti, odnosno, do punog stupnja razvoja ratnih jedinica i štabova TO RSK pri čemu je prioritet bila popuna zapovjednih formacijskih mjesta, od brigade do čete.[311]

Nakon preustroja TO pobunjenih Srba, Personalna uprava SSNO-a odredila je oficire koji su trebali popuniti zapovjedna mjesta u brigadama i štabovima TO RSK. U Glavni štab TO RSK postavljeni su pukovnik Dušan Kasum, za načelnika štaba, ujedno zamjenika zapovjednika; pukovnik Stevo Ševo, za pomoćnika načelnika štaba za operativno nastavne poslove; major Slavko Dobrić, za pomoćnika načelnika štaba za organizacijsko –

[308] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 150-162

[309] HR-HMDCDR, 2., kut 5001., SSNO, Generalštab Oružanih snaga SFRJ, III. Uprava, D.T. br. 892-2, 2.-3. 3. 1992.; Naredba DT. br. 892-1 Saveznog sekretara za narodnu odbranu od 27. 2. 1992, Organizacijsko-formacijske promene TO u Republici Srpska Krajina.

[310] HR-HMDCDR, 2., kut. 5001., Naredba str. pov. br 1349-1 saveznog sekretara za narodnu obranu, 24. 3. 1992., Organizacijsko – formacijske promene u TO RS Krajina.

[311] HR-HMDCR, 2., kut 5001., RSK, GŠ TO, str. pov. br. 22a/92. 8. 4. 1992., Direktiva br. 1 za mobilizaciju TO RS Krajina.

mobilizacijske i personalne poslove; pukovnik Miloš Krnjeta, za pomoćnika načelnika štaba za obavještajne poslove; pukovnik Aleksandar Vuletić za načelnika veze; pukovnik Miloš Pupovac za pomoćnika zapovjednika za pozadinu i kapetan 1. klase Marko Miočinović, za načelnika tehničke službe. Od navedenih, nekolicina se nije javila ili su svojevoljno otišli (Ševo, Krnjeta, Vuletić).[312]

Nastavljajući rad na ustroju i strukturi jedinica i štabova TO, osobito u svjetlu skorog odlaska 9. korpusa JNA s područja sjeverne Dalmacije, Glavni štab TO RSK zatražio je od III. uprave SSNO-a izradu mobilizacijskog plana i ustrojavanje manjih rodovskih sastava u sklopu Glavnog Štab TO i zonskih štabova. Za područje sjeverne Dalmacije, predloženo je ustrojavanje inženjerijsko – građevinskog puka i lakog artiljerijsko – raketnog puka sa sjedištem u Kninu pod zapovjedništvom Glavnog štaba TO. U sklopu Zonskog štaba TO Sjeverne Dalmacije trebalo je ustrojiti mješoviti protuoklopni artiljerijski puk sa sjedištem u Benkovcu, mješoviti artiljerijski puk sa sjedištem u Kninu, oklopni bataljun sa sjedištem u Benkovcu i mehanizirani bataljun sa sjedištem u Kninu.[313]

U sklopu primopredaje zone odgovornosti i odlaska 9. korpusa, dogovoreno je između Komande 9. korpusa JNA, ministara obrane i unutrašnjih poslova RSK, Stojana Španovića i Milana Martića te zapovjednika Glavnog štaba TO RSK general – potpukovnika Milana Torbice da sve vojne nekretnine, zemljišta i čitav stambeni fond u garnizonima Knin, Benkovac, Zemunik i na ostalim lokacijama budu predani Vladi RSK. Također je određeno da ratne jedinice 9. korpusa predaju ukupnu opremu i naoružanje jedinicama GŠ i MUP-a prema posebnim rasporedima. Isto tako, Vladi RSK, odnosno, Glavnom štabu TO-a, predani su Vojni knjigovodstveni centar, Dom JNA, Garnizonska vojna biblioteka i garnizonska ambulanta sa svim sredstvima i zaposlenima.[314] Iako je u svim brigadama TO formacijom bila propisana tenkovska četa, zbog nedostataka tenkova predloženo je da se prioritetno formiraju tenkovske čete u po jednoj brigadi u svakoj operativnoj zoni; u sjevernoj Dalmaciji radilo se o 3. brigadi TO (Benkovac).[315] To potvrđuje dokument 180. motorizirane brigade koja krajem

[312] HR-HMDCDR, 6., kut. 12., Naredba broj 2-77 načelnika Personalne uprave SSNO-a, 22. 4.. 1992.; HR-HMDCDR, 6., kut. 4., Naredba pov. br. 270 komandanta GŠTO RS Krajina, 30. 4. 1992.; HR-HMDCDR, 2., kut 5012., Naredba pov. br. 270a komandanta GŠTO RS Krajina, 30. 4. 1992.
[313] HR-HMDCDR, 6, kut. 4., RSK, GŠ TO, pov. br. 402, 19. 5. 1992., Dogradnja mob. razvoja i organizacijsko – formacijske strukture jedinica i ŠTO.
[314] HR-HMDCDR, 2., kut. 6046., Naredba str. pov. br. 660-1 komandanta 9. korpusa, 27. 5. 1992., Predaja vojne imovine 9.K i 405. PB Vladi SR Krajine.
[315] HR-HMDCDR, 6., kut. 1, SAO Krajina, Štab TO, sp. br. 45, 10. 3. 1992., Formiranje tenkovskih četa u brigadama TO.

ožujka traži da se odredi u koje brigade TO će se razmjestiti oklopni bataljun od 30 tenkova T-34, trenutno u vojarni u Benkovcu.[316]

Ovime se Teritorijalna obrana pobunjenih Srba opremila oružjem, opremom, i infrastrukturnim pratećim objektima preuzevši ih od 9. korpusa JNA. Time je dobila solidne temelje za izgradnju vlastite vojne sile.

Nakon formalnog prestanka postojanja JNA Glavni štab TO bavio se raznim poslovima ustroja, obukom, planiranjem, podrškom i obilaskom zonskih štabova i brigada u organizaciji obuke, analizama, koordiniranjem sastavnica TO, daljnjom izgradnjom vojnog sustava RSK, rješavanjem statusnih pitanja, sastavljanjima izvješća za Ministarstvo obrane Srbije o utrošenim sredstvima i sličnim poslovima.[317]

Tijekom sukoba u vodstvu RSK i nemira među stanovništvom povodom odluke Predsjedništva SFRJ o prihvaćanju mirovnog plana koji je uključivao dolazak i raspoređivanje mirovnih snaga UN-a, Glavni štab TO RSK izvještavao je Generalštab OS SFRJ i Ministarstvo obrane Srbije o izrazito negativnom raspoloženju stanovništva prema vodstvima Srbije i JNA. Bilo je raširenо uvjerenje da se radi o prevari i izdaji srpskog naroda u RSK, da se time gubi ono što je stečeno u ratu uz angažman JNA, da se vojni vrh odlučio razoružati TO, povući JNA iz RSK i „prepustiti goloruk narod ustašama“. Zbog nestabilnog stanja GŠ TO odlučio je sve jedinice i štabove TO staviti u najveći stupanj borbene gotovosti.[318]

5.4. Posebne jedinice milicije

Kako bi se izigrala odredba Vanceova plana o demilitarizaciji zaštićenih područja i kako bi postojale snage spremne za borbeno djelovanje došlo je do osnivanja Posebnih jedinica milicije (PJM) organiziranih u sustav brigada. Naime, Vanceov plan predviđao je da se unutar zaštićenih zona UN-a mogu nalaziti lokalne i regionalne policijske strukture, naoružane isključivo osobnim naoružanjem. One su, nakon demobilizacije Teritorijalne obrane, trebale preuzeti ulogu vojnih snaga. Već sredinom ožujka 1992. u vodstvu RSK razmotreni su i postavljeni okviri buduće organizacije snaga u vidu milicije gdje je u osam brigada milicije

[316] HR-HMDCDR, 2., kut. 6007., Komanda 180. mtbr, str. pov., 25. 3. 1992., Referisanje komandantu 9. K i analiza vanrednih događaja, izveštaj.
[317] HR-HMDCDR, 2., kut. 6031., RSK, GŠ TO, str. pov. 572-1, 1. 6. 1992., Mesečni plan rada GŠTO RSK za mesec juni 1992.
[318] HR-HMDCDR, 6., kut. 10., SAO Krajina, Štab TO, br. 128/92, 3. 2. 1992., Reagovanja na Odluku Predsjedništva SFRJ o dolasku snaga UN-a.

predviđeno oko 15.500 pripadnika.[319] Uprava PJM osnovana je Odlukom zamjenika saveznog sekretara za narodnu obranu SFRJ general-pukovnika Blagoja Adžića krajem travnja 1992. i podređena je Ministarstvu obrane RSK. Osnovano je osam brigada milicije od kojih su dvije bile na području sjeverne Dalmacije, 75. brigada PJM sa sjedištem u Kninu i 92. brigada PJM sa sjedištem u Benkovcu. Ostale brigade bile su smještene Korenici, Vojniću, Petrinji, Okučanima, Vukovaru i Belom Manastiru. Brigade PJM, sastavljene od graničnih bataljuna i bataljuna za osiguranje, bile su podređene Upravi PJM. Iako je Uprava PJM trebala biti podređena Ministarstvu obrane RSK, zbog odnosa snaga u RSK na relaciji ministar obrane (pukovnik Stojan Španović) – ministar unutrašnjih poslova (Milan Martić) bila je podređena MUP-u RSK, isto kao i brigade PJM što je zapravo i imalo smisla prema Vanceovu planu. Brigade PJM popunjavane su ljudstvom iz TO-a te su imale prioritet u popunjavanju. Nema sumnje da su tako strukturirane jedinice imale vojni karakter, jer su u njima služili uglavnom vojni obveznici, a puno manje osobe školovane za službu u tijelima unutarnjih poslova.[320] U jednom dokumentu Glavnog štaba TO-a jasno je rečeno da „brigade PJM imaju zadatak da štite stanovništvo od upada snaga neprijatelja, a ne da obavljaju poslove čuvanja reda i mira.“[321] O vojnom karakteru jedinica PJM govori činjenica da su svi stanovnici prema uredbi Vlade RSK od 22. rujna 1992. bili dužni služiti „kadrovski rok“ u jedinicama milicije posebne namjene u trajanju od 12 mjeseci.[322] Postupak službenog preuzimanja položaja od strane PJM i snaga UNPROFOR-a trebao se provesti od 24. srpnja do 1. kolovoza 1992. godine, što je na području sjeverne Dalmacije provedeno u zadanom roku.[323]

Zapovjednik posebnih brigada milicije, odnosno, načelnik Uprave PJM bio je general-major Borislav Đukić, dotadašnji zapovjednik 221. motorizirane brigade 9. korpusa JNA. Na dužnost je stupio 1. lipnja 1992. te je u skladu sa službenim policijskim ustrojem PJM imao čin glavnog inspektora. Zapovjedne dužnosti u brigadama PJM-a obavljali su bivši oficiri

---

[319] HR-HMDCDR, 6., kut. 10., SAOK, ŠTO, br. 216/92, Knin, 23. 3. 1992., Zapisnik sa referisanja komandanata Operativnih zona komandantu TO RS Krajina koji je održan u Kninu 18. 3. 1992. god.

[320] HR-HMDCDR, 2., kut. 5001., SSNO, Generalštab OS SFRJ, III uprava, str. pov. br. 1943-2, 28. 4. 1992., Naredba str. pov. br. 1943-1 saveznog sekretara za narodnu odbranu od 28. 4. 1992., Organizacijsko – formacijske promene; N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 348-349; M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 35-36; K. NOVAKOVIĆ, *Srpska Krajina.*, 285-287.

[321] HR-HMDCDR, 2., kut. 6046., RSK, GŠ TO, str. pov. br. 636-1, 18. 6. 1992., Knin, Preduzimanjemera na sprečavanju delovanja raznih paravojnih grupa.

[322] HR-HMDCDR, 4., kut. 3., Zapisnik s 30. sjednice Vlade RSK od 30. 9. 1992. Obaveza se trebala izvršavati prema Zakonu o vojnoj obavezi iz 1985. sve do donošenja Zakona o kadrovskoj obavezi RSK. Tekst zakletve kadeta milicionera glasio je: „Ja (ime i prezime) zaklinjem se čašću i životom da ću braniti suverenost, nezavisnost, teritorijalnu cjelokupnost i ustavni poredak svoje otadžbine Republike Srpske Krajine, i da ću vjerno čuvati njenu slobodu i čast. Tako mi Bog pomogao.“

[323] HR-HMDCDR, RSK, GŠ TO, str. pov. br. 860-1, Knin, 23. 7. 1992., Naređenje za demobilizaciju; HR-HMDCDR, 2., kut 3075., RSK, MUP, Komanda PJM, str. pov. br 412-2, Benkovac, 5. 8. 1992., Postupanje pripadnika Brigade milicije prema snagama UNPROFOR-a.

JNA i TO RSK koji će kasnije zauzeti zapovjedna mjesta u Srpskoj vojsci Krajine. Nadzor nad MUP-om RSK i kadrom koji je popunjavao brigade PJM imao je Glavni štab Vojske Jugoslavije.[324] Uz to, na sastanku predstavnika SSNO-a, 2. vojne oblasti, zapovjedništava korpusa i predstavnika MUP-a i Glavnog štaba TO-a pobunjenih Srba u ožujku 1992. na Plitvičkim jezerima odobreno je za potrebe milicije 20 tisuća kompleta odjeće i 100 terenskih motornih vozila. Za ostala sredstva MUP je trebao dostaviti zahtjev za popunu.[325]

5.4.1. Sedamdeset peta brigada PJM Knin

Brigada je ustrojena na području Knina od demobiliziranih pripadnika 1. brigade Teritorijalne obrane, lakog artiljerijskog divizijuna PZO Teritorijalne obrane, demobiliziranih pripadnika jedinica 9. korpusa JNA i vojnika na odsluženju vojnog roka. Brigada se sastojala od komanda brigade s prištapskim jedinicama, tri bataljuna za osiguranje, specijalnog bataljuna, čete minobacača 120 milimetara, čete veze, pozadinske čete i graničnog bataljuna. Zapovjednik brigade bio je major, odnosno, viši inspektor Milorad Radić, dotadašnji zapovjednik bataljuna vojne policije u 9. korpusu JNA.[326]

Na osnovu Plana posjedanja, povlačenja, razoružanja i odlaganja naoružanja i tehnike u južnom sektoru TO RSK i stavljanja u funkciju posebnih jedinica milicije, 75. brigada PJM je od 3. srpnja 1992. raspoređena tako da su vojarnu „Slavko Rodić“ u Kninu smješteni komanda brigade, specijalni bataljun, komanda graničnog bataljuna s odjeljenjem veze i pozadinskim vodom, četa za podršku, četa veze i pozadinska četa, a željeznička četa u objekt Pađane. Prvi bataljun za osiguranje smješten je u području sela Civljane i Cetina, 2. bataljun za osiguranje u području sela Miočić, Biočić i u objekt Trbounje dok je 3. bataljun za osiguranje raspoređen u području sela Đevrske, Smrdelje i Nadoveze. Po jedna od tri čete iz graničnog bataljuna raspoređene je u zapovjedništvo svakog bataljuna za osiguranje.[327]

---

[324] HR-HMDCDR, 20., kut. 20., RSK, MUP, Uprava PJM, pov. br. 08/4-6-140-28, 30. 9. 1992., Potvrda; HR-HMDCDR, 20., kut. 20., RSK MUP, Uprava PJM, pov. br. 08/4-6-140-17, 4. 9. 1992., Predlog za vanredno unapređenje AVL.
[325] D. MARIJAN, *Slom Titove armije*, 395.
[326] HR-HMDCDR, 20., kut. 20., RSK, MUP, Komanda PJM, str. pov. br 95-1, 25. 7. 1992., Pregled brojnih oznaka jedinica brigade PJM Knin.
[327] HR-HMDCDR, 20., kut. 20., Komanda brigade PJM MUP-a RSK Knin, str. pov. 44-1, 3. 7. 1992., Razmještaj jedinica, naređenje.

5.4.2. Devedeset druga brigada PJM Benkovac

Brigada je ustrojena na području Benkovca uglavnom od vojnika koji su prebacivani iz demobiliziranih brigada Teritorijalne obrane.[328] U brigadu su tijekom lipnja i srpnja 1992. ušli vojnici iz 180. mtbr i 557. mpoap-a 9. korpusa JNA, 3. brigade TO, odreda TO Obrovac, Štaba TO Obrovac i Benkovac i SJB Obrovac i Benkovac. Brigada se sastojala od komande brigade, komande stana, čete veze, pozadinske čete, tri bataljuna za osiguranje, specijalnog bataljuna i graničnog bataljuna.[329] Brigada je s preuzimanjem zone odgovornosti počela 2. srpnja, a do 12. srpnja 1992. bila je u potpunosti formirana i počela je s izvršavanjem zadaća. Dok se nije ustalio naziv 92. brigada PJM-a, nazivala se i Benkovačkom brigadom milicije.[330]

Zapovjednik brigade od 1. lipnja. 1992. bio je potpukovnik Momčilo Bogunović, dotadašnji načelnik štaba u 180. mtbr 9. korpusa JNA, sada u činu višeg inspektora I. klase, odnosno, glavnog inspektora. Od kraja srpnja 1992. dužnost načelnika štaba u činu višeg inspektora obavljao je rezervni major Jovo Dopuđ, dotadašnji zapovjednik Štaba TO Obrovac.[331]

5.4.3. Neke značajke brigada PJM

Većina pripadnika novoformiranih brigada PJM nije razumjela plan i metodologiju primopredaje zone odgovornosti snagama UN-a, odnosno graničnim vodovima i jedinicama brigade milicije, odnosno, zašto se s prednjeg kraja gdje brane rodnu kuću moraju povući na pet, 15 i 30 kilometara. Vojnicima je trebalo pojasniti da se radi o metodologiji UN-a koja važi za obje strane, a odnosi se samo na pješačke sastave, kako bi se bojište oslabilo dok zaštitne snage UN-a ne stabiliziraju svoje snage. U ružičastim zonama na liniji dodira položaje su najprije trebali zaposjesti promatrači UN-a i Promatračke misije EZ, granični vodovi PJM ili TO i jedinice milicije, a potom su se pješački sastavi trebali izvući na predviđene udaljenosti od pet, 15 pa 30 kilometara. Zbog takve metodologije primopredaja je potrajala 10-15 dana. Posljednja faza bila je je povlačenje Teritorijalne obrane s tridesetog kilometra dok su granični vodovi ostali u područjima razmještaja na osiguranju granice.

---

[328] HR-HMDCDR, 18., inv. br. 1534, Komanda brigade milicije, MUP Benkovac, pov. br. 212-1, Benkovac, 3. 7. 1992., Prekomanda vojnih obveznika, naređenje.

[329] HR-HMCDR, 2., kut. 4076., Komanda 92. brigade milicije Benkovac, pov. br. 295-1, Benkovac, 17. 7, 1992.,Priprema i organizacija svečanosti, naređenje.

[330] HR-HMDCDR, 7., kut. 5., Komanda benkovačke brigade, pov. br. 19-1, 3. 6. 1992., Infomacija o angažovanju snaga UNPROFOR-a i formiranju Srpske vojske.

[331] HR-HMDCDR, 20., kut. 20., RSK, MUP, Komanda posebnih jedinica milicije, pov. br. 08/4-6-140-17, 4.9.1992., Predlog za unapređenje – proizvođenje; HR-HMDCDR, 2., kut. 4076, Komanda 92, brigade milicije, Benkovac, pov. br. 3-447, 11. 8. 1992., Angažovanje majora Dopuđ Jove u 92. brigadu milicije

Jedinice PJM su po izvršenom izdvajanju iz sastava TO, prikupljanju i formiranju bataljuna, odnosno četa, trebali zaposjesti područja razmještaja po zadanom rasporedu.[332]

Za vrijeme svoga postojanja brigade PJM imale su organiziranu obuku za milicionare kadete koja se održavala u Kninu, Slunju i Erdutu. U Kninu se, u organizaciji 75. brigade PJM održavala obuka za milicionare s područja sjeverne Dalmacija i Like. U sklopu tromjesečne obuke polaznike se obučavalo za milicionare te za pripadnike oklopno – mehaniziranih jedinica i pripadnike veze.[333]

Poput brigada TO i brigade PJM imale su problem s popunjavanjem zapovjednog kadra te su zapovjednici brigada često morali sami tražiti kadrovska rješenja. Također su se nastavili problemi s manjkom odjeće i obuće, uspostavljanjem reda i discipline i prisutnošću dezinformiranja i širenja glasina.[334]

U lipnju i srpnju 1992. kombinirana brigada milicije sudjelovala je zajedno sa snagama bosanskohercegovačkih Srba u borbama za „Koridor“ u Bosanskoj Posavini. Zadaća operacije bila je osigurati stratešku komunikaciju Knin – Drvar – Bosanski Petrovac – Banja Luka – Bijeljina – Srbija. Brigadom milicije zapovijedali su Milan Martić i general Borislav Đukić.[335]

Pripadnici brigada PJM-a kontinuirano su tijekom prosinca 1992. boravili na „Koridoru“ u Bosanskoj Posavini obavljajući redovne smjene ljudstva. Za tu zadaću brigada PJM iz Knina trebala je ustrojiti postrojbu jačine jedne čete. Ukupno je na tom području u operaciji *Koridor 92* sudjelovalo 231 pripadnika PJM-a iz sjeverna Dalmacije.[336]

5.4.4. Posebne jedinice milicije nakon ulaska brigada PJM u Srpsku vojsku Krajine

Nakon prelaska osam brigada PJM u sastav Srpske vojske Krajine u svim sekretarijatima unutarnjih poslova nastavile su postojati manje Jedinice posebne milicije. One su po potrebi ulazile u sastav specijalne brigade MUP-a i obavljale zadaće Uprave PJM.Krajem 1992. raspisan je natječaj za popunu nove Specijalne brigade MUP-a RSK u Kninu koja je trebala nositi ime „Milivoj Rašuo“ po pripadniku 75. brigade PJM poginulom na Koridoru. Trebala je

---

[332] HR-HMDCDR, 20., kut 20., Komanda brigade posebnih jedinica milicije MUP-a RSK – Knin, pov.br._, 9. 7. 1992., Metodologija preuzimanja zone odgovornosti od ZSUN.

[333] HR-HMDCR, 2., kut. 4076, RSK, MUP, Komanda PJM, pov. br. 08/4-3-189-1, Knin, 18. 8. 1992., Organizacijsko naređenje za izvođenje obuke.

[334] HR-HMDCDR, 2., kut. 4076., RSK, MUP, Komanda PJM, pov. br. 953-1, Benkovac, 5. 11. 1992., Zapovijed; HR-HMDCDR, 2., kut. 4076., RSK, MUP, Komanda PJM, pov. br. 580-1, Benkovac, 3. 9. 1992., Informacija.

[335] Novica SIMIĆ, *Operacija Koridor-92*, Banja Luka, 2011, 88.; K. NOVAKOVIĆ, *Srpska krajina*, 273.

[336] HR-HMDCDR, 20., kut 20., RSK, MUP, Komanda posebne jedinice milicije, str.pov. br. 427-10, Priprema ljudstva za izmenu jedinica na Koridoru, naređenje; HR-HMDCDR, 20., kut 20., RSK, MUP, Uprava PJM, br. 08/4_, Knin 17. 12. 1994.

imati oko 500 pripadnika i biti osposobljena za izviđačka i diverzantska djelovanja. Ta ideja nije ostvarena, nego je organizacija specijalnih jedinica provedena na drugi način jer je tijekom 1993. u sklopu MUP-a ponovno osnovana Uprava PJM čiji je načelnik bio Krsta Žarković. Na taj su način vojne zadaće milicije trebale biti odvojene od njezinih poslova javne sigurnosti. Upravi PJM podređena je specijalna brigada MUP-a osnovana 1. rujna 1993. sa sjedištem u Golubiću kojom je zapovijedao Dragan Karna.[337]

U svibnju 1994. MUP RSK bio je u fazi formiranja brigade manevarskog značaja u čiji sastav su ušle Specijalne i Posebne jedinice milicije. Brigadom je i dalje zapovijedao Dragan Karna.[338] Specijalna jedinica milicije MUP-a RSK formirana je 5. studenoga 1993. i imala je 32 pripadnika te je bila zadužena za osiguranje objekata i važnih osoba na području cijele RSK.[339] Dio specijalne jedinice nalazio se u Nastavnom centru „17. august“ u Golubiću gdje je izvođena obuka pripadnika.[340] Svako područje imalo je svoju posebnu jedinicu milicije (PJM Sjeverna Dalmacija, Zapadna Slavonija, Kordun, Banovina, Lika, Baranja, PJM Istočne Slavonije i Zapadnog Srema). Te snage MUP-a RSK su od 26. listopada. do 2. studenoga 1994. sudjelovale u borbama oko Bihaća od čega je bilo 83 pripadnika PJM Sjeverna Dalmacija i 19 pripadnika specijalne jedinice milicije iz Golubića te pripadnici dobrovljačkh grupa s područja Knina koje su djelovale u sklopu MUP-a, Minđušari (28 ljudi) i Cigina grupa (14 ljudi).[341]

PJM Sjeverne Dalmacije bila je jedinica jačine 110 pripadnika s pratećim vodom, odnosno, mješovitom minobacačkom grupom od 15 ljudi. Povremeno je na zahtjev SVK odlazila na ispomoć i sudjelovala u nekim akcijama i izviđanjima. Osim sedam regionalnih posebnih jedinica milicije postojale su i helikopterska jedinica MUP-a, dobrovoljačka jedinica „Cigina grupa“ od 115 pripadnika, koja se vodila kao rezervni sastav MUP-a i aktivirala samo za izvršenje borbenih zadataka. Sudjelovali su u svim značajnijim borbenim djelovanjima na području sjeverne Dalmacije i Like, često u suradnji s jedinicama SVK. Ovu jedinicu držalo se značajnom borbenom formacijom koju je „trebalo podržati jer će u slučaju rata biti jedna

---

[337] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 352.; HR-HMDCDR, 20., kut. 20., RSK, MUP, Uprava PJM, br. 08/4-1787-1/94., Knin, 13. 4. 1994., Izvještaj za period od 1. 9. 1993. – 10. 4. 1994.

[338] HR-HMDCDR, 20., kut. 20., RSK, MUP, Uprava javne bezbednosti, Specijalna jedinica, br. 08/1-4/84, 16. 5. 1994., Molba za dodjelu 2 cisterne; HR-HMDCDR, 20., kut. 20., RSK, MUP, Brigada milicije, br. 08/3-SJ-132/94, Golubić, 18. 8. 1994.

[339] HR-HMDCDR, 20., kut. 20., RSK, MUP, Uprava PJM, br. 08/4-1787-1/94., Knin, 13. 4. 1994., Izvještaj za period od 1. 9. 1993. – 10. 4. 1994.

[340] HR-HMDCDR, 20., kut. 20., RSK, MUP, Uprava javne bezbednosti, Specijalna jedinica, br. 08/1-23/94., Knin, 21. 5. 1994., Dostava.

[341] HR-HMDCDR, 20., kut. 20., RSK, MUP, Uprava PJM, br. 08/4_, Knin 17. 12. 1994.

od prvih i među najkvalitetnijim jedinicama koje će izići na liniju obrane.“ Jedinica se popunjavala s područja sjeverne Dalmacije, Like i Banije.[342]

U 1995. postojala je Uprava Specijalnih jedinica – Golubić, po svemu sudeći sljednica Uprave PJM. I dalje je postojala Specijalna brigada MUP-a RSK čije su dvije čete s otprilike 230 pripadnika od početka lipnja 1995. bile angažirane na području Drvara pod zapovjedništvom 2. krajiškog korpusa Vojske Republike Srpske. U sklopu Taktičke grupe *Vijuga* pod zapovijedanjem Boška Dražića djelovali su u području Peuljske drage, planine Šator i u borbama za kotu Antića glavicu na Dinari, nakon čega su u Glamoču bili podređeni 3. i 5. brigadi 2. krajiškog korpusa. Na zadaću su, iako se radilo o snagama MUP-a, upućeni uz znanje i po zapovijedi generala Mile Mrkšića, zapovjednika Srpske vojske Krajine. Boravak jedinice na ovom terenu koji je trajao do 16. lipnja 1995., karakterizirali su problemi u zapovijedanju, loša suradnja s jedinicama Vojske Republike Srpske uslijed čega je dolazilo do gubitka položaja za što su kasnije jedni druge okrivljavali.[343]

Sredinom srpnja 1995. prema zapovijedi ministra unutarnjih poslova osnovan je bataljun milicije sastava četiri čete iz Knina, Korenice, Gospića i Gline, opremljen odjeljenjem minobacača, kojim je zapovijedao Dragan Karna.[344]

Nakon što su hrvatske snage oslobodile Bosansko Grahovo, milicijske snage činile su većinu Treće borbene grupe (BG-3), privremenog sastava 7. korpusa koja je imala zadaću zaustaviti prodor hrvatskih snaga prema Kninu. Ukupno je bilo angažirano oko 400 milicajaca. Suradnja snaga milicije i vojske označena je slabom, milicijsko vodstvo zamjeralo je što je vodstvo grupe vojno, a većina sastava su pripadnici milicije „koja će ispasti jedini krivac za eventualni neuspjeh što je realno za očekivati“ i da će u tom slučaju, jer više nema rezervnih položaja, „ustaški tenk moći gađati svaku kuću u Kninu“. Načelnik specijalnih jedinica Dražić predlagao je smanjenje zone odgovornosti na četiri do pet kilometara i mjere za sustavnije funkcioniranje raznih milicijskih jedinica, no za to je već bilo prekasno.[345]

---

[342] Isto.

[343] HR-HMDCDR, 20., kut. 20., RSK, MUP, Uprava Specijalnih jedinica, br. 08/4-1-5229/1-95, Knin, 21. 6. 1995., Izvješće za period 4. 6.-17. 6. 1995.; HR-HMDCDR, 20., kut. 20., Komanda 2. KK, Odelenje bezbednosti, str. pov. br.15/22-566, 20. 6. 1995., Zapažanje o držanju i ponašanju jedinice „Vijuge“ iz MUP-a RSK.

[344] HR-HMDCDR, 20., kut. 20., RSK, MUP, Uprava specijalnih jedinica, br. 08/4-1-5803/3-95, Knin, 12. 7. 1995., Naredba.

[345] HR-HMDCDR, 20., kut. 20., RSK, MUP, Uprava Specijalnih jedinica, br. 08/4-1-6353/1-95, Knin 2. 8. 1995., Izvještaj o angažovanju milicije na Dinari.

5.5. Ustroj Teritorijalne obrane SAO Krajine/RSK u sjevernoj Dalmaciji

5.5.1. Operativna zona Dalmacija/Zonski štab TO za sjevernu Dalmaciju

Do ustrojavanja Zonskog štaba za Dalmaciju poslove iz njegove nadležnosti obavljao je Štab TO SAO Krajine te je ujedno funkcionirao kao sjedište štaba TO za sjevernu Dalmaciju.[346]

U prosincu 1991. Štab TO pripremio je za Ministarstvo obrane Srbije pregled jedinica TO u 1. operativnoj zoni (Sjeverna Dalmacija) razdvojivši ih na jedinice TO manevarske strukture i jedinice TO prostorne strukture. Od manevarskih snaga, Općinski štab TO Knin tako je imao dvije brigade TO s po 1.328 ljudi (ukupno 2.656) koje su podređene Komandi 9. korpusa, a Općinski štab TO Benkovac imao je jednu brigadu TO od 1.328 ljudi, također podređenu Komandi 9. korpusa. Od jedinica TO prostorne strukture, Općinski štab TO Knin imao je 70 samostalnih odjeljenja s 978 vojnika, sedam samostalnih vodova sa 177 vojnika i dvije samostalne čete sa 156 vojnika, ukupno 1.311 vojnika. Općinski štab TO Benkovac imao je 41 samostalno odjeljenje s 978 vojnika, 20 samostalnih vodova sa 623 vojnika, jednu samostalnu četu s 94 vojnika, ukupno 1.175 vojnika. Općinski štab TO Obrovac imao je Odred TO s tri samostalna odjeljenja sa 30 vojnika i deset samostalnih vodova sa 270 vojnika, ukupno 300 vojnika.[347]

Početkom prosinca 1991., u zoni odgovornosti 9. korpusa JNA bile su ustrojene tri brigade TO, iako su planirane četiri. Brigada TO, koja se trebala ustrojiti na području Knina, nije ustrojena zbog političkih sukoba koji su izraženi u SAO Krajini. Prema podacima Komande 9. korpusa, 1. brigada TO imala je tada ukupno 947 vojnih obveznika od 1.214 po formaciji ili 78% popunjenosti, od čega je bilo 16 oficira (od 58 po formaciji), 61 mlađi oficir (od 50 po formaciji) i 870 vojnika (od 1106 po formaciji). U 2. brigadi TO bilo je ukupno 1.114 vojnih obveznika od 1.114 po formaciji ili 92% popunjenosti, od čega je bilo 44 oficira (58), 26 mlađih oficira (50) i 1.044 vojnika (1106). U 3. brigadi TO bilo je 1.116 vojnih obveznika od 1.214 po formaciji ili 92% popunjenosti od čega 40 oficira (58), 53 mlađa oficira (50) i 1.023 vojnika (1.106).[348] Može se reći da je popunjenost brigada TO bila prilično visoka, na razini motoriziranih brigada 9. korpusa, 180. motorizirana brigada (92%

[346] HR-HMDCDR, 2., kut. 6031, SAO Krajina, ŠTO, str. pov. br. 20/1-91, Zapovijed.
[347] HR-HMDCDR, 2., kut. 6031, SAO Krajina, Štab TO, br. 64/91, 11. 12. 1991., Pregled samostalnih jedinica TO Prve OZ.
[348] HR-HMDCDR, 2., kut. 5009., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 747-1, 2. 12. 1991., Referat štabu vrhovne komande o dosadašnjim rezultatima u izvođenju b/d, sadašnjem stanju i predlogu mera.

popunjenosti) i 221. motorizirana brigada (81% popunjenosti), no, uzevši u obzir kvalitetu sastava, zapovjednika, borbenu spremnost i upotrebljivost, tu je prestajala svaka sličnost.

Temeljem zapovijedi saveznog sekretara za narodnu obranu o preustroju štabova i jedinica TO RSK od 27. veljače 1992., ustrojen je Zonski štab Teritorijalne obrane Sjeverna Dalmacija. Propisana mu je ratna i mirnodopska formacija s lokacijom u Kninu. Bio je izravno podređen Glavnom štabu TO RSK. Također su ustrojene komande brigada za mirnodopsko vrijeme, odnosno, brigade TO u ratu i općinski štabovi TO podređeni Zonskom štabu Sjeverne Dalmacije: Komanda 1. brigade TO (Kninska), odnosno, u ratu 1. brigada TO; Komanda 3. brigade TO (Benkovačka), odnosno, u ratu 3. brigada TO; Komanda 4. brigade TO (Obrovačka), odnosno, 4. brigada TO; Općinski štab TO Knin; Općinski štab TO Benkovac i Općinski štab TO Obrovac. U ovoj zapovijedi nije navedena 2. brigada TO, no ona je nastavila djelovati kao i dotad.[349]

Novom zapovijedi ustrojene su dodatne postrojbe i pozadinske baze. Na području sjeverne Dalmacije, u sklopu Glavnog štaba TO, trebalo je ustrojiti 75. pozadinsku bazu TO u Kninu, a u sklopu Zonskog štaba Sjeverna Dalmacija trebalo je u slučaju rata ustrojiti: 49. haubički artiljerijski divizijun 105 mm s mjestom mobilizacije u Kninu, 70. mješoviti protuoklopni artiljerijski divizijun s mjestom mobilizacije u Benkovcu i 31. laki artiljerijski divizijun protuzračne obrane 20/3 mm te ustrojiti u miru i ratu 77. pozadinsku bazu TO s lokacijom u Kninu.[350]

Po ratnoj formaciji Zonski štab TO Sjeverna Dalmacija trebao je u svom sastavu imati 390 oficira, 212 mlađih oficira i 4.052 vojnika, odnosno ukupno 4.654 pripadnika, dok je po mirnodopskoj formaciji to iznosilo 66 oficira, 18 mlađih oficira, 21 civilnih osoba, odnosno, ukupno 105 pripadnika. Gledajući u cjelini brojno stanje TO RSK i pet ostalih zonskih štabova TO RSK, uočljivo je da je Zonski štab TO Sjeverna Dalmacija s 4.654 pripadnika bio najmalobrojniji. Najviše ljudstva bilo je u Zonskom štabu TO Istočna Slavonija, Zapadni Srijem i Baranja (8.194 pripadnika), potom su slijedili ZnŠTO Lika (6.402), ZnŠTO Zapadna Slavonija (5.188), ZnŠTO Banija (5.178) i ZnŠTO Kordun (5.023). Obzirom da je u Kninu bilo sjedište Glavnog štaba TO RSK koji je u svome sastavi imao 93 oficira, 131 mlađeg

[349] HR-HMDCDR, 2., kut. 5001., SSNO, Generalštab Oružanih snaga SFRJ, III. Uprava, D.T. br. 892-2, 2.-3. 3. 1992.; Naredba DT. br. 892-1 Saveznog sekretara za narodnu odbranu od 27. 2. 1992, Organizacijsko-formacijske promene TO u Republici Srpska Krajina.

[350] HR-HMDCDR, 2., kut. 5001., Naredba str. pov. br 1349-1 saveznog sekretara za narodnu obranu, 24. 3. 1992., Organizacijsko – formacijske promene u TO RS Krajina.

oficira i 840 vojnika, ukupno 1.064 pripadnika, može se reći da su sva područja zonskih štabova TO RSK, osim u istočnoj Slavoniji, imala podjednako brojno stanje.[351]

Krajem kolovoza 1992. došlo je do novih ustrojbenih promjena u TO RSK kojima je zapovjeđeno da se u sklopu Zonskog štaba TO Sjeverna Dalmacija ustroje: mješoviti protuoklopni artiljerijski puk TO u Benkovcu, mješoviti artiljerijski puk TO u Kninu, laki artiljerijsko raketni puk protuzračne obrane TO u Kninu, inženjerijski bataljun koji bi trebao ući u sastav 1. brigade TO, mehanizirani bataljun koji ulazi u sastav 1. brigade TO, oklopni bataljun koji ulazi u sastav 3. brigade TO, haubički artiljerijski divizijun koji ulazi u sastav 3. brigade TO. Osim novoustrojenih jedinica trebalo je preustrojiti postojeće; i to protuoklopni vod iz sastava 1. brigade TO u mješoviti protuoklopni divizijun i laki artiljerijski raketni vod iz sastava 3. brigade TO u laki artiljerijski divizijun protuzračne obrane.[352] Zonski štab je, nakon uvida u svoje mogućnosti, sredinom rujna 1992. zatražio određene izmjene i dopune predviđenih promjena. Zatraženo je da se iz sastava 1. brigade TO briše četa minobacača 120 mm, jer je umjesto nje ustrojen haubički divizijun 105 mm, a u svaki bataljun ugrađena po jedna bitnica minobacača 120 mm. Također su predložili da se u brigadu ugradi oklopni bataljun tenkova T-34 koji se nalazio u Kistanjama. U 3. brigadi TO predložili su da se briše bitnica minobacača 120 mm jer je već ugrađen haubički divizijun 105 mm. Zatražena je da se propiše nova formacija za mješoviti oklopni bataljun (tenkovi T-55, T-72 i M-84) jer su raspolagali dovoljnim brojem tenkova.[353]

Nakon što su provedene formacijske promjene, došlo je do postavljanja zapovjednika brigada i štabova TO u zoni odgovornosti Zonskog štaba TO Sjeverne Dalmacije. Za zapovjednika Zonskog štaba imenovan je pukovnik Milan Đilas, za pomoćnika zapovjednika za operativno nastavne poslove pukovnik Dragan Lekić, za načelnika Organa bezbjednosti major Marko Zelić, za pomoćnika zapovjednika za pozadinu potpukovnik Ile Maksimović, za zapovjednika 1. brigade TO potpukovnik Živko Rodić, za zapovjednika 3. brigade TO potpukovnik Jandrija Cupać, za zapovjednika 4. brigade TO potpukovnik Gojko Ivetić, za zapovjednika Općinskog štaba TO Obrovac kapetan 1. klase Miroslav Ležaić. Navedeni oficiri dotad su službovali u raznim garnizonima (Beograd, Sarajevo), a nekolicina je bila na dužnostima u 9. korpusu JNA.[354]

---

[351] HR-HMDCDR, 2., kut. 6044/1, Pregled brojnog stanja ljudstva štabova i jedinica po RF.
[352] HR-HMDCDR, 6., kut. 1., RSK, GŠ TO, str. pov. br. 697-28, 28. 8. 1992., Organizacijsko – formacijske promene u TO RS Krajina.
[353] HR-HMDCDR, 6., kut. 1., RSK; Zonski štab TO Severna Dalmacija, str. pov. br. 118-18, 15. 9. 1992., Predlog izmena i dopuna mob. razvoja.
[354] HR-HMDCDR, 6., kut. 10., SAO Krajina, Štab TO, br. 192/92, 14. 3. 1992., Predlog starešina na dužnostima u OpšTO i brTO ZŠ Severna Dalmacija; HR-HMDCDR, 6., kut. 12., Naredba broj 2-77 načelnika Personalne

Krajem lipnja 1992., u Zonskom štabu TO Sjeverna Dalmacija, uključujući brigade i rodovske jedinice, bila su 33 profesionalna vojnika. Na oficirskim dužnostima bili su: pukovnik Milan Đilas, zapovjednik Zonskog štaba; pukovnik Ivan Mijatov, načelnik štaba; potpukovnik Sretko Lakić, pomoćnik načelnika štaba za operativno-nastavne poslove; major Marko Zelić, načelnik organa bezbjednosti; kapetan 1. klase Lazar Inić, zapovjednik 77. pozadinske baze; potpukovnik Živko Šaponja, zapovjednik lakog artiljerijsko raketnog puka protuzračne obrane; poručnik Petar Štrbac, zapovjednik lakog artiljerijskog bataljuna protuzračne obrane; poručnik Vjekoslav Tomasović, zapovjednik lakog artiljerijskog bataljuna protuzračne obrane; poručnik Milivoj Đaić, zapovjednik lakog artiljerijskog bataljuna protuzračne obrane; poručnik Zoran Čović, zapovjednik lakog samostalnog artiljerijskog bataljuna protuzračne obrane; poručnik Veljko Biga, zapovjednik lakog samohodnog raketnog bataljuna protuzračne obrane; poručnik Božo Zorić, zapovjednik lakog samohodnog artiljerijsko – raketnog bataljuna protuzračne obrane, major Milenko Lakić, zapovjednik mješovitog artiljerijskog puka; major Tanasije Mraović, načelnik štaba zapovjednik mješovitog artiljerijskog puka; kapetan 1. klase Milorad Ostojić, zapovjednik topničko – haubičkog divizijuna; poručnik Neven Prijić – Sladić, zapovjednik baterije; major Janko Đurica, zapovjednik mješovitog protuoklopnog artiljerijskog puka; kapetan 1. klase Sreten Uzelac, pomoćnik načelnika štaba za operativno nastavne poslove u mješovitom protuoklopnom artiljerijskom puku; potpukovnik Živko Rodić, zapovjednik 1. brigade TO; potpukovnik Jandrija Cupać, zapovjednik 3. brigade TO i kapetan 1. klase Miroslav Ležaić, zapovjednik haubičkog divizijuna.[355] I ovdje je, kao u slučaju Glavnog štaba, bila česta pojava da stvarni činovi ne odgovaraju formacijskim činovima predviđenim za pojedine dužnosti. Uglavnom se radilo o jednom činu nižem od potrebnoga.

Od početka borbi, jedinice TO pobunjenih Srba obraćale su se izravno SSNO-u radi popune naoružanjem i vojnom opremom iz rezervi JNA, što se i provodilo tijekom 1991. godine. No, zbog velikog broja zahtjeva i poteškoća u rješavanju zahtjeva za popunom na toj razini, SSNO je krajem 1991. donio zapovijed da ubuduće jedinice TO zahtjeve za popunu dostavljaju zapovjedništvu jedinice JNA u čijoj zoni odgovornosti se nalaze. Jedinice TO angažirane u sastavu JNA zahtjeve bi trebali slati preko jedinica i zapovjedništava JNA, a ostale preko nadležnih tijela TO-a.[356] U skladu s time, određeno je da na području sjeverne

---

uprave SSNO-a, 22. 4.. 1992.; HR-HMDCDR, 6., kut. 4., Naredba pov. br. 270 komandanta GŠTO RS Krajina, 30. 4. 1992.; HR-HMDCDR, 2., kut. 5012., Naredba pov. br. 270a komandanta GŠTO RS Krajina, 30. 4. 1992.

[355] HR-HMDCDR, 6. kut. 4., RSK, GŠ TO, pov. br. 649-13, 25. 6. 1992.

[356] HR-HMDCDR, 2., kut 6029., Tehnička uprava SSNO, pov. br.2268-1, 30. 12, 1991., Opremanje jedinica TO sa sredstvima NVO.

Dalmacije popunu jedinica TO naoružanjem obavlja 405. pozadinska baza iz sastava 9. korpusa JNA. Brigade TO podređene 9. korpusu JNA zahtjeve dostavljaju nadležnim tijelima Komande korpusa koji ih prosljeđuju Komandi 2. vojne oblasti, dok štabovi TO svoje zahtjeve dostavljaju preko Štab TO RSK izravno SSNO-u.[357]

U Zonskom štabu TO Sjeverna Dalmacija za pozadinsko osiguranje bila je zadužena novoosnovana 77. pozadinska baza (POB) sa sjedištem u vojarni Senjak u Kninu. Njezina zadaća bila je podređenim jedinicama, na njihov zahtjev, organizirati pozadinsko osiguranje osloncem na 75. pozadinsku bazu GŠ TO-a. Jedinice su upozorene da se zahtjevi za pozadinskim osiguranjem dostavljaju isključivo preko Zonskog štaba TO, a ne izravno 75. pozadinskoj bazi kako je to uglavnom bilo dotada. Preko 77. pozadinske baze snabdijevale su sve jedinice i štabovi TO iz Zonskog štaba TO Sjeverne Dalmacije, posebne jedinice milicije, Uprava Ministarstva obrane Knin, Uprava Ministarstva obrane Benkovac i Uprava Ministarstva obrane Obrovac.[358]

Od početka 1992. pobunjeni Srbi očekivali su napad hrvatskih snaga i prema tome radili, definirali i modificirali svoje obrambene planove. U rujnu 1992., zapovjednik Zonskog štaba TO Sjeverna Dalmacija pukovnik Milan Đilas donio je zapovijed za obranu područja zone odgovornosti sukladno procjeni da hrvatske snage namjeravaju izvesti napadnu operaciju u tri faze; rasijecanjem srpskih snaga na smjerovima Šibenik – Knin – Gračac i Zadar – Benkovac – Knin; njihovim razbijanjem i naposljetku, „pripajanjem teritorije i uspostavom okupacione vlasti.“ Nositelji obrane, uz Zonski štab TO Sjeverna Dalmacija, bili su Zonski štab TO Lika, snage MUP-a RSK i snage 2. krajiškog korpusa VRS-a. Zamisao je bila, da se nakon provedene mobilizacije, izvrši masovno zaprečavanje, a potom zaposjedanje predviđenih područja s glavnim snagama na smjeru Drniš – Knin, a pomoćnima na smjerovima Zadar – Benkovac, Maslenica – Obrovac i Peruča – Vrlika – Knin. Težište protuoklopne borbe predviđeno je za smjer Zadar – Benkovac – Knin. U prvoj fazi operacije u trajanju tri do pet dana angažiranjem cjelokupnog sastava TO i susjednih jedinica trebalo je upornom i odsudnom obranom spriječiti dublje prodore hrvatskih snaga, a u drugoj u trajanju dva do tri dana trebalo je prijeći u napad i izbaciti hrvatske snage iz zone odgovornosti. Svaka jedinica dobila je svoju zadaću. Zadaća 4. brigade TO bila je da s jedinicama MUP-a RSK, snagama OpšTO Obrovac i Benkovac, ZnŠTO Lika i 3. brigadom TO brani zonu Visočica – Posedarje – Donji Karin – Mali Alan s težištem na smjeru Rovanjska – Jasenice – Obrovac.

[357] HR-HMDCDR, 2., kut. 6029., Komanda 9. korpusa, pov. br. 129-2, 30. 1. 1992., Izdavanje naoružanja i vojne opreme jedinicama TO.
[358] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., RSK, Zonski štab TO Severna Dalmacija, pov. br. 5-3, 30. 6. 1992., Pozadinsko obezbeđenje jedinica i štabova TO, milicije SR Krajina.

Odsudno je trebalo braniti objekte Maslenica, Jasenice i Mala Bobija i ne dopustiti prodor k Obrovcu, a u kasnijoj fazi prijeći u napad. Treća brigada TO imala je zadaću obrane zone Posedarje – Morpolača – Gošić – Donji Karin. Osnovna zadaća bila je da zajedno s 92. brigadom PJM, 4. brigadom TO, 1. brigadom TO, zonskim protuoklopnim odjeljenjem i OpšTO Benkovac i Obrovac spriječiti zauzimanje aerodroma Zemunik i daljnji prodor. Prva brigada TO s bataljunom iz mješovitog artiljerijskog puka imala ja zadaću braniti prostor Morpolača – Debelo brdo – Glavaš – Gošić da zajedno s 75. brigadom PJM, 3. brigadom TO, OpšTO Knin i Benkovac i zonskim protuoklopnim odjeljenjem spriječi zauzimanje šireg područja Drniša i hidroelektrane Peruča. Zadaća općinskih štabova i dijelova snaga prostorne strukture i brigada PJM bilo je osiguranje prostora i bokova te značajnih objekata. Za vatrenu podršku predviđeno je formiranje dvije zonske artiljerijske grupe (ZnAG) čiji je nositelj mješoviti artiljerijski puk. Protuoklopna borba bila je zadaća protuoklopnog odjeljenja iza sastava mješovitog artiljerijskog protuoklopnog puka s težištem na smjeru Nin – Benkovac – Knin sa zadaćom sprečavanja prodora oklopno – mehaniziranih snaga.[359]

U slučaju rata, ZnŠTO je trebao provesti mobilizaciju jedinica prema napravljenim planovima, formirati komande i jedinice i što prije ih dovesti u stanje pune borbene spremnosti za što brže raspoređivanje i uporabu. Posebno je trebalo voditi računa na popuni formacijskih mjesta zapovjednika od razine čete, bataljuna do brigada i pukova. Prema postojećem rasporedu, Komanda ZnŠTO Sjeverna Dalmacija i prištabne jedinice mobiliziraju se vojarni „Senjak“ u Kninu; 1. brigada TO mobilizira se na širem području Knina, Kistanja i Vrlike sa zadaćom osiguravanja smjera prema Splitu i Šibeniku; 3. brigada TO mobilizira se u području Benkovca i sela Smilčić, Kožlovac i Polača sa zadaćom čuvanja smjera od Zadra i Biograda; 4. brigada TO mobilizira se u području Obrovca, Jesenica, Karina i Kaštela Žegarskog sa zadaćom zatvaranja smjerova prema Obrovcu; Općinski štab TO Knin mobilizira se u području sela Kovačić, sa zadaćom osiguranja infrastrukture, zaprečavanja i borbe protiv ubačenih grupa; Općinski štab TO Benkovac mobilizira se u području općinske zgrade i bolnice sa zadaćom osiguranja važnih objekata, kontrole međuprostora između snaga 3. brigade TO i brobe protiv ubačenih grupa, Općinski štab TO Obrovac mobilizira se u području tvornice „Glinica“ sa zadaćom osiguranja i izviđanja na širem obrovačkom području. Mješoviti artiljerijski puk se mobilizira u području sela Kaldrma i Zvjerinac i tvornice gipsa, haubički divizijun 122 mm iz njegova sastava na širem području Kistanja, jedna baterija topničko – haubičkog divizijuna 152 mm u području Korlata, druga baterija u

[359] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., Komanda ZnŠTO Severna Dalmacija, str. pov., 10. 9. 1992., Zapovest komandanta ZnŠTO Severna Dalmacija za odbranu.

području sela Cupaći. Zapovjedno mjesto mješovitog artiljerijskog puka je u Kosovu kraj Knina. Mješoviti protuoklopni artiljerijski puk mobilizira se na području sela Rodaljice, Lisičić, Šaponje, sa zapovjednim mjestom u selu Brgud, sa zadaćom protuoklopne borbe na području Ravnih Kotara i sprečavanja prodora oklopno mehaniziranih snaga od Šibenika i Splita prema Kninu; laki artiljerijski puk PZO mobilizira se u području sela Marjanovići, Zelići i Kuprešani, sa zapovjednim mjestom u selu Vrbnik.[360]

5.5.2. Preuzimanje zone odgovornosti od 9. korpusa JNA i predaja položaja jedinicama PJM i UNPROFOR-u

Tijekom 31. svibnja 1992., snage 9. korpusa JNA počele su s postupnom primopredajom položaja Glavnom štabu TO RSK, Zonskom štabu TO Sjeverna Dalmacija i MUP-u RSK-a. U cilju praćenja procesa primopredaje formirana je mješovita grupa te je načinjen popis sredstava i opreme za skladišten. Posljednja grupa vojnika iz SRJ bila je spremna za odlazak iz RSK, a od I. uprave Glavnog štaba VJ tražilo se da ubrza dolazak oficira rođenih na teritoriju RSK u cilju stabilizacije fronta.[361]

Uoči primopredaje zone odgovornosti snagama UNPROFOR-a prihvaćen je Plan posjedanja, povlačenja, razoružanja i odlaganja naoružanja i tehnike u području južnog sektora TO RSK. Radilo se o standardnoj primjeni metodologije UN-a koja se primjenjuje na obje strane istovremeno i odnosi se samo na pješačke sastave, a topništvo, raketni sustavi i oklopno mehanizirani sastavi odmah se povlače na udaljenost od 30 kilometara. Potom promatrači UN-a, promatrači Europske zajednice, granična odjeljenja i jedinice milicije zaposjedaju „ružičaste zone“ na liniji razdvajanja nakon čega se izvlače pješački sastavi na pet, na deset pa na 30 kilometara. Predviđeno je da primopredaja traje 10 do 15 dana. U posljednjoj fazi slijedilo je povlačenje jedinica s 30-og kilometra, čišćenje i spremanje u skladišta naoružanja i opreme. Prema spomenutom planu, 2. srpnja 1992. u 8,00 sati započela je primopredaja zone odgovornosti između Zonskog štaba TO Sjeverna Dalmacija snagama MUP-a RSK i zaštitnim snagama UN-a. Podređene jedinice i štabovi TO-a upozoreni su da moraju biti kooperativni i korektni prema pripadnicima UNPROFOR-a te da

[360] HR-HMDCDR, 2., kut. 6044/2, GŠ TO, str. pov., Zapovest za mobilizaciju komandi- štabova i jedinica ZnŠTO Severna Dalmacija (kolovoz 1992.).
[361] HR-HMDCDR, 7., kut. 10, Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 4-3008, 31. 5. 1992., Redovni borbeni izveštaj.

se suzdrže od otvaranja vatre, samovolje i svega „što može stvoriti utisak neorganiziranosti i pometnje“.[362]

Nakon što je primopredaja počela dijelu vojnika i nižih zapovjednika nije bilo sasvim razumljivo zašto se moraju povlačiti s prednjeg kraja „gdje brane rodnu kuću“ na udaljenost od pet, deset ili petnaest kilometara. Radi boljeg informiranja zapovjeđeno je svim jedinicama da se vojnicima dodatno pojasni plan i metodologija primopredaje zone odgovornosti. Vojnici su se trebali vratiti kući i prvobitnom zanimanju i bili su obvezni čuvati vojne odore koje se nakon demobilizacije više ne bi mogle nositi. Posebno su upozoreni da prilikom povratka kućama ne otvaraju vatru, a pogotovo nakon demobilizacije jedinica TO RSK jer bi to mogla biti „velika provokacija i izazov ZS UN, odnosno stvaraju se preduslovi za intervenciju istih i jedinica milicije“.[363]

Primopredaja zone odgovornosti ZnŠTO Sjeverna Dalmacija između snaga PJM i UNPROFOR-a i jedinica ZnŠTO Sjeverna Dalmacija trebala je početi 24. srpnja i završiti do 1. kolovoza 1992. godine. Po povlačenju ljudstva i tehnike trebalo je očistiti i uskladištiti naoružanje i srediti dokumentaciju, isplatiti i otpustiti vojne obveznike. U razdoblju od 1. do 15. kolovoza trebalo je uskladištiti svo naoružanje i tehniku i zapečatiti skladišta. Prema odluci Vlade RSK, pripadnicima TO zabranjeno je van službe nositi odoru i dugo oružje.[364]

U razdoblju od 1. do 15. kolovoza 1992. u jedinicama i štabovima TO demobilizirano je ukupno 9.877 vojnika, od čega 71 oficira, 941 podoficira i 7.565 vojnika. Za potrebe čišćenja, podmazivanja i uskladištenja tehnike i sredstava te za potrebe osiguranja objekata do daljnjeg je zadržano 313 vojnih obveznika. Istodobno su sva materijalno tehnička sredstva iz jedinica povučena s terena i uskladištena po objektima u garnizonima u kojima su jedinice bile smještene. Ukupno je do 15. kolovoza 1992., u zoni odgovornosti ZnŠTO Sjeverna Dalmacija, u skladišta vraćeno i uskladišteno 9.248 komada pješačkog naoružanja, 825 komada raznog artiljerijskog naoružanja, 72 tenka, 83 tenka za izvlačenje), 37 oklopnih transportera i borbenih vozila pješaštva i 654 motorna vozila. Pješačko oružje je očišćeno i djelomično konzervirano, a evidentirano je da oko 2.000 pušaka uopće nije vraćeno u skladišta. Velik dio vozila, uglavnom tenkova nije mogao biti servisiran zbog manjka

[362] HR-HMDCDCR, 2., kut. 6044., RSK, Zonski štab TO Severna Dalmacija, pov. br. 53-3, 2. 7. 1992., Primopredaja fronta snagama UNPROFOR-a; HR-HMDCDR, 2., kut. 6044., RSK, GŠ TO, br. 553-22, 7. 7. 1992., Metodologija preuzimanja zone odgovornosti od ZSUN.
[363] HR-HMDCDR, 2., kut. 6044., RSK, GŠ TO, br. 553-22, 7. 7. 1992., Metodologija preuzimanja zone odgovornosti od ZSUN.
[364] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., RSK, Zonski štab TO Sjeverna Dalmacija, str. pov. br. 120-3, 24. 7. 1992., Demobilizacija komandi – štabova i jedinica TO, naređenje.

rezervnih dijelova i nepostojanja remontnih radionica. Osobna oprema vojnika bila je dotrajala, otuđena, zagubljena i uglavnom nije bila vraćena u skladišta.[365]

5.5.3. Neke značajke djelovanja Zonskog štaba TO Sjeverna Dalmacija

Djelovanje Zonskog štaba odvijalo se u uvjetima istovremenog formiranja štaba, priprema za odlazak 9. korpusa JNA, preuzimanja dijela snaga, sredstava i položaja JNA, a potom predaje položaja snagama posebnih jedinica milicije i UNPROFOR-a. Sve to utjecalo je na rad Zonskog štaba koji je bio nedovoljno popunjen zapovjednim kadrom pa je zbog intenziteta obveza dolazilo do zastoja u radu. Zapovijedanje je bilo otežano jer nisu postojala uputstva za rad i propisi pa se teško mogla pratiti dinamika provođenja redovnih zadaća i aktivnosti. Primjerice, ni u kolovozu 1992. nisu postojale propisane formacije brigada Teritorijalne obrane i ostalih jedinica, a spor proces razdvajanja snaga (vojnika i sredstava) na PJM i TO otežavao je planiranje i uspostavu prepoznatljive strukture Teritorijalne obrane. Dodatan razlog otežanog funkcioniranja bila je loša kadrovska popunjenost komandi brigada i štabova u kojima su se uglavnom nalazili rezervni oficiri što je nepovoljno utjecalo na disciplinu među vojnicima. Dio zapovjednika je otišao povlačenjem JNA, a dio prešao u PJM. Na stanje morala povoljno je utjecala posvećenost „borbi za srpske teritorije“, a širenjem rata u Bosni i Hercegovini vojnici su izražavali značajan interes za dobrovoljno sudjelovanje u borbama za Srpsku republiku u BiH i „konačno slamanje ustaško – fašističke i muslimansko – fundamentalističke genocidne opcije protiv srpskog naroda.“ Nepovoljan utjecaj na moral imali su stranačke borbe, paravojno organiziranje, pojave kriminala, nefunkcioniranje institucija vlasti, loš i nepravedan sustav mobilizacije i smanjeno pozadinsko osiguranje; problemi koji će kasnije samo produbiti. [366]

Usprkos brojnim problemima, Zonski štab nastojao je provoditi obuku prvenstveno namijenjenu brzom osposobljavanju rezervnih oficira za zapovjedne dužnosti. Međutim, dio njih odbijao je i izbjegavao zapovjedne dužnosti pa se zapovjednike biralo među rezervnim oficirima koji su se istaknuli u borbama. Obuka vojnika odvijala se samim sudjelovanjem u

---

[365] HR-HMDCDR, 6., kut. 1., RSK, Zonski štab TO Severna Dalmacija, str. pov. broj 141-2, 16. 8. 1992., Analiza borbene gotovosti ZnŠTO Severna Dalmacija sa stanjem dana 17. 8 1992.

[366] HR-HMDCDR, 6., kut. 1., RSK, Zonski štab TO Severna Dalmacija, str. pov. broj 141-2, 16. 8. 1992., Analiza borbene gotovosti ZnŠTO Severna Dalmacija sa stanjem dana 17. 8 1992.; HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., RSK, Zonski štab TO Severna Dalmacija, pov. br. 5-3, 30. 6. 1992., Pozadinsko obezbeđenje jedinica i štabova TO, milicije SR Krajina; HR-HMDCDR, 6. kut. 4., RSK, GŠ TO, pov. br. 649-13, 25. 6. 1992.; HR-HMDCDR, 6., kut 4, SAO Krajina, Štab TO, pov. br. 77/92, Knin, 22. 1. 1992., Zapisnik sa referisanja komandanata OpŠTO; Komanda 2. brigade TO, str. pov. br. 804, 19. 7. 1992., Dnevni operativni izveštaj.

bojnim zadaćama što je najbolje rezultate dalo u topništvu, inženjeriji i oklopno – mehaniziranim jedinicama. Na lošu obučenost vojnika pješaka nepovoljno je utjecala statičnost na dostignutim položajima i nepovezanost obuke s oklopno – mehaniziranim sastavima što je potonjima uzrokovalo značajne gubitke.[367]

Sustav borbene spremnosti i mogućnost kvalitetnog provođenja mobilizacije bili su narušeni zbog nesređenih popisa vojnih obveznika do čega je došlo uslijed demobilizacije TO-a i formiranja brigada PJM. Nisu napravljeni novi planovi popune jedinica i štabova TO kako bi se rasporedili vojnici koji nisu angažirani u PJM. Dodatan problem i opasnost za borbenu spremnost predstavljalo je „svakodnevno opsjedanje Odeljenja ministarstva za narodnu odbranu za izdavanje potvrda za napuštanje RSK-a“.[368]

Komandu Zonskog štaba opterećivale su obveze preostale od 9. korpusa JNA kao što je stavljanje u nadležnost 569. dopunskog bataljuna i dijela prištabnih i inženjerijskih jedinica (9. inženjerijskog bataljuna i 594. inženjerijskog puka) koji nisu do kraja definirani. Dodatno opterećenje bilo je rješavanje statusa civilnih osoba koje su izbjegle iz deblokiranih garnizona i vojnih objekata JNA u Hrvatskoj, a zadržali su se na okupiranim područjima i ratovali u sastavima pobunjenih Srba kao i skrb oko ranjenih i zbrinjavanja obitelji poginulih.[369]

Navedeni problemi, prvenstveno organizacijsko strukturalne prirode upućuju na zaključak da se o TO ne može govoriti kao o čvrstoj i stabilnoj organizaciji.

5.6. Prostorna struktura TO SAO Krajine u sjevernoj Dalmaciji

5.6.1. Općinski štab TO Knin

U jugoslavenskoj vojnoj terminologiji Općinski štab Teritorijalne obrane definiran je kao vojnoteritorijalni i stručni organ skupštine općine za organizaciju, pripremu, materijalno – tehničko opremanje, obučavanjem, rukovođenje i zapovijedanje jedinicama i ustanovama TO na području općine i onih koje mu se podrede. Općinski štab podređen je Republičkom, pokrajinskom, odnosno, regionalnom štabu Teritorijalne obrane.[370]

---

[367] HR-HMDCDR, 6., kut. 1., RSK, Zonski štab TO Severna Dalmacija, str. pov. broj 141-2, 16. 8. 1992., Analiza borbene gotovosti ZnŠTO Severna Dalmacija sa stanjem dana 17. 8 1992.; HR-HMDCDR, 2., kut. 5010, Materijal za sednicu Vlade RSK – Izlaganja generala Milana Torbice, juli 1992.

[368] HR-HMDCDR, 6. kut. 4., RSK, Ministarstvo odbrane, Uprava „Severna Dalmacija“, pov. 943-1, Knin, 2. 9. 1992., Problemi obezbeđenja mob. gotovosti.

[369] HR-HMDCDR, 6., kut. 1., RSK, Zonski štab TO Severna Dalmacija, str. pov. broj 141-2, 16. 8. 1992., Analiza borbene gotovosti ZnŠTO Severna Dalmacija sa stanjem dana 17. 8 1992.

[370] Vojni leksikon, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981., 367.

Kao i u ostalim područjima Republike Hrvatske pod srpskom pobunom, i na području Općine Knin došlo je do narušavanja postojeće strukture Teritorijalne obrane. Tijekom 1991. Općinski štab TO priklonio se strukturama pobunjenih Srba. Formacija Općinskog štaba u svome sastavu imala je 1850 vojnih obveznika, a najkrupniji sastav bio je Teritorijalni odred II tipa (428 vojnika) i zaštitno štabna četa (88 vojnika). Komanda stana, samostalna četa II tipa, protudiverzanski vod, diverzantski vod i ostali vojni obveznici, uglavnom starijih godišta bili su raspoređeni po jedinicama mjesnih zajednica i radnih organizacija. Općinskom štabu TO u Kninu bili su podređeni manji područni štabovi ustrojeni na teritorijalnom principu, po selima, odnosno, mjesnim zajednicama u sastavu Općine Knin. Tijekom mobilizacije sredinom svibnja 1991. 9. korpus je iz TO preuzeo 950 vojnih obveznika što je narušilo strukturu i djelovanje Teritorijalne obrane općine Knin. U takvim okolnostima, još prije prvih sukoba s hrvatskim snagama, pobunjeni Srbi iz preostalih struktura TO organizirali su stanovništvo po teritorijalnom principu i po mjesnim zajednicama u čete i vodove. Najbolji odaziv bio je u rubnim dijelovima Općine Knin, odnosno, u dijelovima prema općinama s većinskim hrvatskim stanovništvom. Do ustrojavanja Štaba TO SAO Krajine krajem rujna 1991., općinski štab TO Knin bio je glavni koordinator izvođenja borbenih zadaća na području pod kontrolom pobunjenih Srba, i zapravo je bio ono što se u prvim mjesecima rata, u ljeto 1991., nazivalo Štabom Teritorijalne obrane SAO Krajine. Nakon odluke Vlade SAO Krajine o općoj mobilizaciji krajem listopada 1991., ista je provedena i na području općine Knin s ciljem stvaranja i ustrojavanja većih sastava Teritorijalne obrane koji bi u zajedničkom djelovanju s jedinicama JNA sudjelovali u borbama. U skladu s time, Štab TO općine Knin zapovjedio je u da se u sklopu mobilizacijskog razvoja osim jedinica prostorne strukture, osnuju jedinice manevarskog karaktera. Tako je najprije ustrojena brigada TO (2. brigada TO) od ljudstva s prostora Bukovice i zaleđa Skradina iz mjesnih zajednica koje su izdvojene iz općina s hrvatskom većinom i pripojene općini Knin. U brigadu je, uz napore, mobilizirano i sakupljeno 1.067 vojnih obveznika, što je za 261 manje od predviđenog formacijskog stanja brigade. Osim brigade TO Bukovica, trebalo je po mobilizacijskom razvoju formirati Kninsku brigadu TO s područja Kosova, Knina, Cetine i Vrlike sastava tri bataljuna. No, to je išlo otežano zbog niza razloga… Zbog brojnih teškoća pri formiranju, ona je početkom 1992. bila na tek 38% popunjenosti.[371]

Krajem listopada 1991. preustrojen je postojeći Općinski štab TO Knin te je po novoj formaciji trebao je ustrojiti dvije brigade Teritorijalne obrane; brigadu TO Knin s

[371] HR-HMDCDR, 2., kut. 6044/2, SFRJ, SAO Krajina, Općina Knin, Štab TO, str. pov. br. 18/2, 17. 1. 1992., Stanje b/a TO, opština Knin.

mobilizacijskim zborištem i ratnom lokacijom komande brigade, komandnog voda intendantskog odjeljenja u Kninu, s 1. odredom TO Golubić, s 2. odredom TO Kosovo i 3. odredom TO Cetina; brigadu TO Bukovica s mobilizacijskim zborištem, ratnom lokacijom komande brigade, komandnog voda, intendantskog odjeljenja i 1. odreda TO u Kistanjama, s 2. odredom TO Đevrske i 3. odredom TO Ervenik.[372]

Sredinom prosinca 1991., u sklopu Općinskog štaba TO Knin od samostalnih jedinica TO manevarske strukture postojale su dvije brigade TO s po 1.328 vojnika, a od samostalnih jedinica TO prostorne strukture bilo je 70 samostalnih odjeljenja s ukupno 978 vojnika, sedam samostalnih vodova s 177 vojnika i 2 samostalne čete s 156 vojnika (ukupno 1 311 vojnika).[373]

Osim navedenih sastava, u sklopu OpšTO Knin nalazio se vod (26 vojnika) koji se upotrebljavao kao stražarska jedinica za osiguranje bolnice u Kninu. Uz to, svaka mjesna zajednica bila je obvezna formirati svoje stražarske jedinice od vojnih obveznika starijih godišta, dobrovoljaca koji nisu služili vojni rok ili onih koje je oslobodila vojna liječnička komisija.[374] Na primjeru mobilizacije vojnih obveznika (od 20 do 60 godina starosti) s područja sela Cetine i Civljana (120 vojnika), Đevrsaka (120 vojnika) i Bratiškovaca (70 vojnika) početkom listopada 1991. vidljivo je da praksa prilikom mobilizacije bila da se ljudi jave u vojarnu „Boško Žunić“ u Kninu radi opremanja, odakle su prebacivani u dopunski bataljun u Golubić gdje se provodilo ustrojavanje jedinica i naoružavanje. Kod provođenja borbenih aktivnosti, jedinice TO uglavnom su imale „sporedne“ zadatke poput čišćenja i pregledavanja terena, osiguranja prometnica nakon prolaska snaga 9. korpusa JNA, kako je i bilo predviđeno naputcima o uporabi snaga TO. [375]

Komanda 9. korpusa zapovjedila je 6. prosinca 1991., uspostavu Komande mjesta Drniš u cilju stabiliziranja stanja u gradu, za zapovjednika grada imenovan je potpukovnik Stevo Orešković, a u sastav Komande imenovan je i jedan predstavnik iz ŠTO SAOK, dok je jedan vod iz sastava ŠTO Knin, uz ostale, bio zadužen za osiguravanje javnog reda i mira.[376]

---

[372] HR-HMDCDR, 2., kut. 6031, SAO Krajina, ŠTO, str. pov. br. 20/1-91, 23. 10. 1991., Zapovijed, Izvod za OpšTOKnin.
[373] HR-HMDCDR, 2., kut. 6031, SAO Krajina, Štab TO, br, 64/91, Knin, 11. 12. 1991., Pregled samostalnih jedinica TO Prve OZ.
[374] HR-HMDCDR, 2., kut. 6044/2, SFRJ, SAO Krajina, Općina Knin, Štab TO, str. pov. br. 18/2, 17. 1. 1992., Stanje b/a TO, opštinaKnin.
[375] HR-HMDCDR, 2., kut. 6044/1, SAO Krajina, Štab TO Knin, pov. br. 372/4, Knin, 7. 10. 1991., Izvještaj 6/7. 10. 1991.
[376] HR-HMDCDR, 7., kut. 6, Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 571-37, 6. 12. 1991., Uspostava Komande mesta Drniš, naređenje.

Prema zapovijedi SSNO-a od 28. studenoga 1991., OpšTO Knin je zajedno s drugim cjelinama i jedinicama TO s područja sjeverne Dalmacije i Like stavljen na pozadinsko osiguranje kod 405. pozadinske baze u Kninu, pri Komandi 9. korpusa JNA.[377]

Nakon prelaska velikog broja rezervnih oficira iz TO u rezervni sastav JNA, pojavio se problem jer je preostali dio zapovjednog kadra bio nedostatnog vojnog obrazovanja ili nije htio prihvatiti ikakvu zapovjednu dužnost. Također, nakon što je OpšTO Knin u rujnu 1991. prestao funkcionirati kao Glavni štab TO, dio rezervnih oficira iz OpšTO Knin prešao je na nove dužnosti, a neke je 9. korpus JNA povukao u svoje jedinice tako da se broj oficira u općinskom štabu smanjio na devet, iako je formacijski trebalo biti 15 oficira. Time je nepopunjeno ostalo šest mjesta u Štabu, uključujući dužnost načelnika štaba. Zbog manjka oficira s potrebnim specijalnostima za te službe, deficitarna mjesta popunjavali su oficiri bez obzira na specijalnost što je bila česta praksa.[378] Krajem listopada 1991. Štab TO Knin imao je s pomoćnim službama 19 članova od čega 14 oficira i dva mlađa oficira. Načelnik štaba bio je kapetan Branko Dobrijević, a pomoćnik načelnika štaba za operativno-nastavne poslove kapetan Petar Maglov.[379]

Od ljeta 1990. na čelu OpšTO Knin nalazio se dotadašnji načelnik štaba major Milan Dragišić, inače rodbinski povezan s Milanom Martićem. Iako je sredinom kolovoza 1991. Dragišić po usmenom nalogu Milana Babića postao načelnik Štaba TO SAO Krajine u osnivanju, ostao je na dužnosti zapovjednika OpšTO Knin do ranjavanja u rujnu 1991. godine. Nakon njegova ranjavanja dužnost zapovjednika OpšTO Knin obavljali su major Savo Radulović, a potom kapetan 1. klase Slavko Ožegović.[380]

5.6.1.1. Neke značajke djelovanja Štaba TO Knin

Općinska tijela pobunjenih Srba zadužena za mobilizaciju suočavala su se sa slabim odazivom i nepopunjenošću jedinica. Smatrali su da je neuspjeh mobilizacije ponajprije ležao u činjenici da stanovništvo nije bilo svjesno neposredne opasnosti ili što je vjerojatno točnije, da se nije dalo instrumentalizirati za političke ciljeve. Odaziv u jedinice bio je veći dok su se borbena djelovanja odvijala u područjima (Vrlika, Drniš) u kojima je bilo sela sa srpskim

[377] HR-HMDCDR, 2., kut. 6044/2, SFRJ, SAO Krajina, Općina Knin, Štab TO, str. pov. br. 18/2, 17. 1. 1992., Stanje b/a TO, opštinaKnin.
[378] HR-HMDCDR, 2., kut. 6044/2, SFRJ, SAO Krajina, Općina Knin, Štab TO, str. pov. br. 18/2, 17. 1. 1992., Stanje b/s TO, opština Knin.
[379] HR-HMDCDR, 5., Vojni odsjek Knin, kut. 1, SFRJ, SAO Krajina, Opština Knin, Štab TO, pov. br. 477/1, 23. 10. 1991., Popis.
[380] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Dragišića od 18. 9. 2006., str. 8568, svjedočenje od 19. 9. 2006., str. 8641; HR-HMDCDR, 6., kut. 1, SAO Krajina, GŠ TO SAO Krajine, pov. br. 250/3, 13. 9. 1991., Izvještaj za 12/13. 9. 1991..

stanovništvom, ali je zajedno s pomicanjem bojišta za nekoliko kilometara prema naprijed u znatnoj mjeri pao angažman i moral boraca koji su se vodili „logikom obrane vlastitog sela“. Osim toga, znatan dio vojnih obveznika iz svih mjesta u općini, više se nije nalazio na području općine, već je izbjegao u Srbiju, a nije ih se uspijevalo vratiti. Samo s vrličkoga područja radilo se o 120 vojnika. Dio njih uopće se nije htio odazivati na mobilizacijske pozive, ali zbog nefunkcioniranja pravnog sustava prema njima nisu mogle biti poduzete sankcije. Osim na ove načine, izbjegavanje vojne obveze provodilo se korištenjem raznih potvrda o radnoj obavezi. Za efikasnije popunjavanje jedinica predlagalo se načiniti popis ljudstva po mjesnim zajednicama od 18 do 50 godina, ustrojiti pojedinačne kartone i evidenciju raspoređenih vojnih obveznika po jedinicama, zatražiti dio ljudstva s prostora općine Knin koje je popunjavalo druge jedinice TO, spriječiti pokušaje samostalnog prebacivanja iz jedinice u jedinicu pod izlikom dobrovoljaca i naposljetku, predlagalo se pokretanje sankcija što bi služilo kao primjer.[381]

Primjer mobilizacije i problema koju su ju pratili na području općine Knin, odnosno, u općinama sjeverne Dalmacije može se vidjeti iz primjera mobilizacije Cetinsko – civljanskog bataljuna. Opća mobilizacija na području općine Knin objavljena je 29. listopada 1991. godine.[382] OpšTO je u suradnji s vojno-teritorijalnim organom pripremio popise vojnih obveznika, preko Radio Knina obavještavao o provođenju mobilizacije, a u mjesne zajednice (Cetina, Civljane Donje i Gornje, Koljane, Vrlika, Otišić, Maovice, Podosoje, Laktac i Dabar) su postavljeni oglasi. Prikupljena jedinica trebala je biti upućena prema Hrvacama, odnosno prema Sinju, pod neposredno zapovjedništvo majora Save Radulovića. Zapovjednika jedinice, aktivnog oficira JNA, trebala je odrediti Komanda 9. korpusa JNA. Pozadinsko osiguranje trebalo je biti kod 405. pozadinske baze 9. korpusa JNA. Na dan mobilizacije se na mobilizacijskom zborištu u Civljanima pojavilo samo 50 vojnika uglavnom bez naoružanja i opreme. Pretpostavke i dogovori o zapovjednom kadru i pozadinskom osiguranju nisu se ispunile. Ukupno je napisan 231 mobilizacijski poziv, od čega je uručen 131. Izvan područja općine nalazila su se 92 vojna obveznika. U takvim okolnostima procijenjeno je da se mobilizacija prekine dok se ne ispune minimalni uvjeti za uspješnu provedbu mobilizacije. Prema vojnim obveznicima koji se nisu odazivali nisu se mogle primijeniti sankcije zbog lošeg funkcioniranja vlasti i sudstva. Predlagalo se da 9. korpus JNA preuzme odgovornost za

[381] HR-HMDCDR, 2., kut. 6044/2, SFRJ, SAO Krajina, Općina Knin, Štab TO, str. pov. br. 18/2, 17. 1. 1992., Stanje b/s TO, opština Knin; HR-HMDCDR, 2., OpšTO Knin, kut. 1, str. pov. 34/91, Knin, 29. 10. 1991., Izvještaj o mobilizaciji cetinsko – civljanskog bataljona.
[382] ICTY, SAO Krajina, Vlada SAO Krajine, br. 4/1-91, Knin, 26. 10. 1991., Naredba.

ta područja, a s MUP-om Republike Srbije je trebalo dogovoriti hitno vraćanje vojnih obveznika koji su kao izbjeglice otišli u Srbiju.[383]

U vezi s rješavanjem pozadinskih problema bezuspješno su obraćali Komandi 9. korpusa JNA. Među ostalim, tražili su zamjenu poluautomatskih za automatske puške i kamione za pozadinsku opskrbu i prebacivanje ranjenika. Iako Komanda 9. korpusa JNA nije odgovarala na ove zahtjeve, one jedinice TO koje su bile podređene jedinicama JNA redovno su intendantski opskrbljivane što nije bio slučaj sa Štabom TO koji je s prištabnim jedinicama imao oko 239 ljudi. Oni su se opskrbljivali zalihama hrane koja je pristizala kao humanitarna pomoć, a kad je to bilo pri kraju tražili su od Štaba TO SAOK da ih podredi 9. korpusu JNA. Od ostale opreme, nedostajalo je 47 pari čizama, 500 kaciga, 30 maskirnih odijela, 500 komada unutarnjeg veša, 70 pari rukavica i 70 pari čarapa kao i veće količine higijenskih potrepština i cigareta za borce.[384]

Raspoloženje i moral među borcima bili su na lošoj razini zbog neispunjavanja njihovih statusnih zahtjeva što je dovodilo do dezorganizacije, pada motiva i sve većeg nepovjerenja prema TO kao vojnoj organizaciji, a posebno prema Glavnom štabu TO zbog neispunjenih obećanja. Pripadnici TO imali su više povjerenja prema JNA. Tako je krajem listopada 1991. na sastanku o angažiranju jedinica iz Bukovice zaključeno da se predloži uključivanje boraca (1.200 ljudi) s tog područja u sastav 9. korpusa JNA.[385]

Općinski štabovi TO imali su veću ulogu tijekom 1991., u vremenu paravojnog organiziranja i naoružavanje pobunjenih Srba, odnosno, prvih mjeseci sukoba i rata, nego što je to bilo kasnije kad se JNA otvoreno angažirala u ratu protiv Hrvatske. Njihov značaj proizlazio je iz činjenice da su bili jedini strukturni i organizacijski nositelji tih aktivnosti na široj lokalnoj razini, na temeljima predratne razrađene organizacije Teritorijalne obrane. Njihova uloga i značaj počeli su slabiti stabilnijom organizacijom TO na razini RSK, stvaranjem manevarskih jedinica i preustrojima vojnih, odnosno, milicijskih snaga pobunjenih Srba tijekom 1992. godine.

---

[383] HR-HMDCDR, 2., Štab TO Knin, kut. 1, str. pov. 34/91., Knin, 29. 10. 1991., Izvještaj o mobilizaciji Cetinsko civljanskog bataljona; HR-HMDCDR, 2., kut. 6044/1, SFRJ, SAO Krajina, Opština Knin, Štab TO, pov. br. 483/4, 29. 10. 1991., Operativni dnevni izveštaj.

[384] HR-HMDCDR, 2., kut. 6044/2, SFRJ, SAO Krajina, Općina Knin, Štab TO, str. pov. br. 18/2, 17. 1. 1992., Stanje b/s TO, opština Knin.

[385] HR-HMDCDR, 2., SAO Krajina, Štab TO Knin, pov. br. 471/1, Knin, 23. 10. 1991., Izvještaj od 22. 10. 1991.

5.6.2. Općinski štab TO Benkovac

Općinski štab TO Benkovac započeo je s ustrojavanjem i naoružavanjem jedinica 17. srpnja 1991. na temelju Odluke Vlade SAO Krajine o mobilizaciji od 15. srpnja 1991 godine. Uspostavljena je ratna formacija Općinskog štaba koja se popunjavala isključivo vojnim obveznicima s područja Općine Benkovac te se pristupilo stvaranju prostorne strukture Teritorijalne obrane po mjesnim zajednicama. Iako je isprva najveći problem bila mala količina oružja s kojim su raspolagali obzirom na veliki broj dobrovoljaca po svim mjesnim zajednicama, postupnim naoružavanjem, preustrojima i narastanjem broja jedinica došlo je do šire i samostalne uporabe tih jedinica i u napadnim djelovanjima, primjerice, na području Lišana Ostrovičkih, Polače, Tinja i Islama Latinskog. U tome razdoblju, tijekom ljeta 1991., TO se oslanjala na strukturu i sustave veza zapovijedanja milicije. Naoružanje ratnog sastava TO Benkovac čuvalo se u vojarni JNA u Benkovcu. Štab TO Benkovac na početku je bio smješten u utvrdi Kaštel Benković, a potom u zgradi suda u Benkovcu.[386]

Početkom rujna 1991., zbog intenzivne mobilizacije jedinica JNA, došlo je do kadrovskog osipanja u jedinicama TO što se negativno odrazilo na borbenu spremnost i uporabljivost jedinica TO. Pokušaji da se taj problem riješi u suradnji s JNA i odjeljkom Sekretarijata za narodnu obranu u Benkovcu bili su bezuspješni.[387] Istodobno, i dalje se radilo na osnivanju i ustrojavanju mjesnih štabova TO koji su tijekom rujna 1991., samostalno ili skupno postajali ratni štabovi TO. Primjerice, za područje Islama Grčkog, Islama Latinskog u Kašića uspostavljen je ratni štab TO na čelu s poručnikom Miloradom Arčabom, sa sjedištem u stanici milicije u Islamu Grčkom. Slično je bilo i sa selima u okolici Smilčića.[388]

Za razliku od ostalih općina u sjevernoj Dalmaciji Benkovac je imao specifičnu organizacijsko – koordinacijsku strukturu, odnosno, Krizni štab Benkovca u kojem su bili vodstvo općine, milicije i Teritorijalne obrane što svjedoči o solidnoj suradnji i koordinaciji među najvažnijim tijelima općine. Takav štab nije bio predviđen statutom općine Benkovac već je formiran samoinicijativno od strane lokalne vlasti.[389]

---

[386] HR-HMDCDR, 2., Štab TO Benkovac, kut. 1., SFRJ, SAO Krajina, SO Benkovac, Štab TO, str. pov. 547/1, 25. 11. 1991., Izvještaj o radu Štaba TO Benkovac; ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenja Zorana Lakića od 26. 10. 2006., str. 10127, 10136, 10143; HR-HMDCDR, Baza digitalnog arhivskog gradiva, Dokumenti - TO Benkovac, RSK, Opština Benkovac, Štab TO, Benkovac 31. 12. 1991., Izvještaj o radu referenta za opće i mobilizacijske poslove; RSK, Opština Benkovac, Štab TO, Benkovac 31. 12. 1991., Izvještaj po vezi.

[387] HR-HMDCDR, 2., Štab TO Benkovac, kut. 1., SFRJ, SAO Krajina, SO Benkovac, Štab TO, str. pov. 547/1, 25. 11. 1991., Izvještaj o radu Štaba TO Benkovac.

[388] HR-HMDCDR, 2., kut. 3041, Uredba komandanta TO Benkovac, 16. 9. 1991., Zapovijed; HR-HMDCDR, Baza digitalnog arhivskog gradiva, Dokumenti - TO Benkovac, SFRJ, SAO Krajina, Općina Benkovac, Štab TO Benkovac, br. 365/1, Benkovac, 29. 9. 1991., Naredba.

[389] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 20. 2. 2006., str. 1602.

Na temelju zapovijedi Glavnog Štaba TO s početka studenoga 1991. da se od raspoloživih ljudskih i materijalnih potencijala TO općine Benkovac formira brigada TO, do 5. studenoga osnovana je 3. brigada TO koja je imala 1328 vojnika i bila pod zapovjedništvom 9. korpusa JNA.[390]

Sredinom prosinca 1991., OpšTO Benkovac od prostorne strukture imao je 41 samostalno odjeljenje s ukupno 458 vojnika, 20 samostalnih vodova s ukupno 623 vojnika i jednu samostalnu četu s 94 vojnika (ukupno 1.175 vojnika).[391] Do sredine siječnja 1992. manje jedinice su očito združene u bataljune pa je tada Štab TO Benkovac zapovijedao Štabom i zaštitno štabnom četom, s četiri bataljuna TO mjesnih zajednica (prostorne strukture) i protudiverzantskim vodom. Sve jedinice bile su stopostotno popunjene ljudstvom.[392]

Od podređenih jedinica stalno su bili angažirani štab, zaštitno – štabna četa i protudiverzantski vod, dok su se jedinice prostorne strukture izmjenjivale. Od ovih jedinica u borbenim djelovanjima povremeno je korišten samo protudiverzantski vod, primjerice u čišćenju područja oko sela Pridraga tijekom operacije JNA *Udar-91*.[393]

Od prvih višestranačkih izbora 1990. do ukidanja TO krajem studenoga 1992., zapovjednik Općinskog štaba TO Benkovac bio je poručnik, a potom kapetan Zoran Lakić.[394] Krajem rujna 1991. Štab TO Benkovac imao je 28 članova, a u lipnju 1992. imao je 16 članova.[395]

5.6.2.1. Neke značajke djelovanja Štaba TO Benkovac

Izvješćujući Glavni štab TO o stanju u svojim redovima krajem 1991., vodstvo Štaba TO Benkovac ocijenilo je da lokalne općinske strukture nisu pružale dovoljnu političku podršku u stvaranju vojne organizacije i sustava obrane što se loše odrazilo na borbenu spremnost jedinica TO-a. Same pripadnike TO-a mučila je teška socijalna situacija što je u

---

[390] HR-HMDCDR, Baza digitalnog arhivskog gradiva, Dokumenti - TO Benkovac, RSK, Opština Benkovac, Štab TO, Benkovac 31. 12. 1991., Izvještaj o radu referenta za opće i mobilizacijske poslove; HR-HMDCDR, 2., Štab TO Benkovac, kut. 1., SFRJ, SAO Krajina, SO Benkovac, Štab TO, str. pov. 547/1, 25. 11. 1991., Izvještaj o radu Štaba TO Benkovac.

[391] HR-HMDCDR, 2., kut- 6031, SAO Krajina, Štab TO, br, 64/91, Knin, 11. 12. 1991., Pregled samostalnih jedinica TO Prve OZ.

[392] HR-HMDCDR, 2., Štab TO Benkovac, kut. 1, RSK, Opština Benkovac, Štab TO, str. pov._, 17. 1. 1992., Izvještaj o b/g TO.

[393] HR-HMDCDR, Baza digitalnog arhivskog gradiva, Dokumenti - TO Benkovac, RSK, Opština Benkovac, ŠTO, str. pov. 739/1-92, Benkovac, 2. 1. 1992., Redovan izvještaj.

[394] ICTY, Predmet: Martić, (IT-95-11), svjedočenje Zorana Lakića od 26. 10. 2006., str. 10130.

[395] HR-HMDCDR, 2., Štab TO Benkovac, kut. 1., SFRJ, SAO Krajina, SO Benkovac, Štab TO, str. pov. 5/60, 24. 9. 1991., Spisak članova Štaba TO Benkovac; HR-HMDCDR, 2., TO Benkovac, kut. 1, Popis Štaba TO Benkovac za 6. mjesec/92.

velikoj mjeri narušavalo moral vojnika, jer, za razliku od pripadnika JNA, pripadnici TO-a nisu ostvarivali pravo na novčane naknade i neke druge beneficije. Također, na stanje morala negativno je utjecala sve češća pojava kriminala, odnosno, nesankcioniranje počinitelja kao i opća politička situacija što je kod vojnika stvaralo atmosferu „beznađa i nesigurnosti“. U takvim uvjetima, strahovalo se od stvaranja više političkih i privatnih paravojnih formacija.[396]

Na slične probleme i negativne pojave upozoravalo se i 1992. godine. Usprkos visokoj popunjenosti jedinica prostorne strukture, vodstvo Štaba TO Benkovac zabrinjavala je njihova starosna struktura i borbena spremnost. One su uglavnom bile opremljene oružjem starije proizvodnje, a naoružano je bilo samo 60% ukupnog sastava takvih jedinica. Još je lošije stanje bilo u odjeći i obući s popunjenošću od 20 posto. Te jedinice su upotrebljavane u smjenama, odnosno na način da je jedna smjena u punoj borbenoj spremnosti, a druga na odmoru. Uz sve navedene poteškoće, daleko najveći problem jedinica prostorne strukture bio je potpuni nedostatak zapovjednog kadra što se pokušavalo nadomjestiti izravnim angažiranjem zapovjednika iz samog Općinskog štaba TO, koji su bili zaduženi za pojedine jedinice i područja. Borbeni moral je ocijenjen zadovoljavajućim, ali na njega se negativno odražavala prisutnost „opće pljačke materijalnih dobara“, i s druge strane, „inertnost i nesposobnost službi i organa čiji je zadatak da suzbijaju takve negativne pojave.“ Trenutna politička situacija i pregovori u vojnicima su izazivali interes i još veću odlučnost „da se Krajina brani do posljednjeg čovjeka“. Isto tako, nisu htjeli pristati na razoružanje, ako se ne razoruža i hrvatska strana.[397]

Usprkos početnim problemima opremanja 3. brigade TO, uspjelo se osposobiti jedinice da samostalno djeluju po pozadinskom osiguranju. Ipak, ostali su neki problemi poput nedostatka kvalitetnije odjeće i obuće. Jedinice prostorne strukture bile su u još gorem položaju po pitanju opremljenosti. Dio jedinica koje nisu bile na pozadinskom osiguranju kod 9. korpusa JNA, već su ostale pod zapovjedništvom Štab TO Benkovac, imale su problem s malim i nedovoljnim količinama hrane te su se morali snalaziti na razne načine.[398]

Članovi Štaba TO obilazili su jedinice TO Benkovac, osobito jedinice prostornih struktura po mjesnim zajednicama kada se obavljala kontrola straža i naoružanja i podjela plaća. U tim prilikama uočavani su brojni problemi, najčešće u opskrbljenosti opremom, ali i manjku mlađe populacije koji su odselili u Srbiju pa su stražu čuvali ljudi stariji od 60 godina.

---

[396] HR-HMDCDR, 2., Štab TO Benkovac, kut. 1., SFRJ, SAO Krajina, SO Benkovac, Štab TO, str. pov. 547/1, 25. 11. 1991., Izvještaj o radu Štaba TO Benkovac.
[397] HR-HMDCDR, 2., Štab TO Benkovac, kut. 1, RSK, Opština Benkovac, Štab TO, str. pov., 17. 1. 1992., Izvještaj o b/g TO.
[398] Isto.

U nekim sredinama vladalo je nezadovoljstvo radom Štaba TO kojima su zamjerali lopovluk, krijumčarenje, govorili „da ih treba pobiti, da su njima dali staro oružje…“. Nakon što je u selima Miranje Gornje i Ceranje Donje napadnut i potjeran kapetan Bože Dukić koji je provodio inspekciju, predloženo je da se ove straže raspuste, a najglasniji nezadovoljnici privedu.[399]

5.6.3. Općinski Štab TO Obrovac

Općinski štab TO Obrovac počeo je djelovati u ljeto 1991., kao i ostali općinski štabovi Teritorijalne obrane, organizirajući straže prema mjestima s hrvatskom većinom, a posebnu prijetnju vidjeli su u novoosnovanim policijskim postajama MUP-a RH u Kruševu i Jasenicama. Straže su isprva činili pripadnici stalnog i rezervnog sastava milicije i naoružana skupina od 11 ljudi. Ukupno, na području Obrovca sredinom srpnja 1991. nalazilo se 256 naoružanih osoba, uključujući aktivni i rezervni sastav milicije, što je činilo oružanu osnovu pobunjenih Srba na tome području. Štab TO Obrovac načinio je plan obrane i dao prijedlog za uporabu jedinica. Osim toga, u svim mjesnim zajednicama formirani su nenaoružani dobrovoljački odredi u koje je bilo organizirano oko 1.100 ljudi. Također se započelo s formiranjem ratnih štabova.[400]

Početkom listopada 1991. Štab TO Obrovac raspolagao je s dva odreda TO, jedinicom milicije, specijalnom jedinicom i dvije samostalne čete. Prvi odred TO-a činilo je 350 vojnika iz Bilišana, Zelengrada, Žegara i Obrovca, 2. odred činilo je 180 vojnika iz Zatona, Muškovaca, Golubića i Krupe. Jedinica milicije imala je u svom sastavu 98 pripadnika uz 10 pridodanih pripadnika vojne policije. Specijalna jedinica imala je 25 pripadnika. Dvije samostalne jedinice, Karin i Medviđa, imale su 90, odnosno, 40 pripadnika. Ukupno, radilo se oko 800 pripadnika u sklopu TO Obrovac. Jedinice su u to vrijeme smjenski držale položaje na Jasenicama i u Kruševu i dominantne uzvisine, a ophodnje su nadzirale smjerove prema Bruškoj i Ležajama. Uz jedinice TO na području Obrovca djelovala je jedinica milicije sastava 92 pripadnika i 10 pripadnika vojne policije. Od težeg topničkog naoružanja Štab TO je raspolagao s jednom haubicom 105 mm, dva protuoklopna topa 76 mm ZIS, dva gorska topa B1 76 mm, dva bestrzajna topa, protuavionskim topom 25 mm i FLAK 2/20 mm. Imali su šest minobacača 82 mm i dovoljno ostalog pješačkog oružja, no ono nije bilo raznovrsno jer je nedostajalo modernijih automatskih i poluautomatskih pušaka. Osim toga, postojeće

[399] HR-HMDCDR, 2., Štab TO Benkovac, kut. 1, RSK, Opština Benkovac, Štab TO, 2. 10. 1992., Izvješće.
[400] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., SFR Jugoslavija, SAO Krajina, Opština Obrovac, Štab TO Obrovac.

oružje još nije bilo u cijelosti raspoređeno.[401] Sredinom prosinca 1991., OpšTO Obrovac imao je tri samostalna odjeljenja s ukupno 30 vojnika i 10 samostalnih vodova s ukupno 300 vojnika.[402]

Preustrojem TO pobunjenih Srba s kraja listopada 1991., od tri najveće općine u sjevernoj Dalmaciji jedino u Obrovcu nije formirana brigada, već odred Teritorijalne obrane. Općinski štab TO Obrovac trebao je ustrojiti Odred TO Obrovac s mobilizacijskim zborištem i ratnom lokacijom komande odreda s prištabnim jedinicama, s 1. četom, pratećom četom i pozadinskim vodom u Obrovcu, s 2. četom Karin i 3. četom Jasenice.[403] Osim odreda TO ustrojene su i jedinice prostorne strukture po mjesnim zajednicama s ljudstvom pretežno starijim od 55 godina koji su držali straže. Na području općine Obrovac bilo je potrebno štititi nekoliko važnih objekata kao što su vodocrpna stanica, cjevovod, hidroelektrana „Obrovac“, mostovi u Karinu, Bilišanima i Žegaru te kanjon između Medviđe i Komazeca.[404]

Tijekom ljeta 1991. zapovjednici Teritorijalne obrane Obrovca bili su kapetan 1. klase Jovan Dopuđ i Željko Kalinić. Dopuđ je na dužnost zapovjednika službeno postavljen 15. rujna 1991., a dotadašnji zapovjednik Željko Kalinić raspoređen je na mjesto zapovjednika Specijalne jedinice milicije SAO Krajine u Obrovcu.[405] U veljači 1992. Dopuđ je izvanredno promaknut iz čina rezervnog kapetana 1. klase u čin rezervnog majora pješaštva.[406] Od sredine kolovoza 1992. zapovjednik Općinskog štaba TO postao je kapetan Marinko Vranković koji je na toj dužnosti ostao do ukidanja TO i stvaranja Srpske vojske Krajine.[407]

Krajem studenoga zapovjednik OpšTO Obrovac Jovan Dopuđ podnio je neopozivu ostavku na dužnost zbog neodaziva velikog broja vojnih obveznika, osobito iz mjesta Žegar, na mobilizaciju u Odred TO Obrovac. Pritom je naveo da se van kontrole TO nalazi više od 1.000 pušaka i puškomitraljeza.[408] Članovi štaba nisu prihvatili Dopuđevu ostavku, štoviše, ako Štab TO SAO Krajine prihvati ostavku, odlučili su zatražiti rekonstrukciju Štaba i

---

[401] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., SAO Krajina, Štab TO, Obrovac, 7. 10. 1991., Izvještaj komandanta ŠTOO Obrovac; HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., SFR Jugoslavija, SAO Krajina, Općina Obrovac, Štab TO, str. pov. br. 98, 13. 10. 1991., Izvještaj o strukturi TO.

[402] HR-HMDCDR, 2., kut 6031., SAO Krajina, Štab TO, br, 64/91, Knin, 11. 12. 1991., Pregled samostalnih jedinica TO Prve OZ.

[403] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., SAO Krajina, ŠTO, str. pov. br. 20/1-91, Knin, 23. 10. 1991., Zapovijed, izvod za OpšTO Obrovac.

[404] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., SFRJ, SAO Krajina, Opština Obrovac, Štab TO, str. pov. br 671, 6. 12. 1991., Zapisnik sa sjednice Štaba Teritorijalne obrane općine Obrovac održane dana 6. 12. 1991.

[405] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., Naredba pov br. 272-1/91 ministra unutrašnjih poslova SAOK, 15. 9. 1991.

[406] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., SAO Krajina, Štab TO, br. 150/92, 17. 2. 1992., Izvod iz Naredbe br. 6-11 o vanrednom unapređenju.

[407] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., RSK; Opština Obrovac, Opštinski štab TO, str. pov. 924, 14. 8. 1992., Analiza borbene gotovosti u OpŠTO Obrovac, izveštaj.

[408] HR-HMDCDR, 2., kut. 6031, ŠTAB TO SAO Krajina, pov., 30. 11. 1991., Borbeni izvještaj.

premještaj na nove dužnosti.[409] Do prihvaćanja ostavke Jovana Dopuđa nije došlo, pa tako ni do raspuštanja Štaba TO Obrovac.

Preustrojem TO RSK u proljeće 1992. smanjen je broj članova OpšTO Obrovac, a od Odreda TO osnovana 4. brigada TO. Zapovjednik Štaba TO ostao je major Jovan Dopuđ.[410] Općinski štab TO Obrovac djelovao je u ratnim uvjetima do 11. srpnja 1992., kad postupno prelazi na rad u mirnodopskim uvjetima. Dana 8. kolovoza 1992., obavljena je primopredaja dužnosti između Jovana Dopuđa i novog zapovjednika Marinka Vrankovića u prisutnosti potpukovnika Sretka Lakića, zapovjednika 4. brigade TO. Tom prilikom ustanovljeno je da su vojnici, nakon primopredaje bojišnice, u Kruševu razdužili oružje i opremu koje je predano 4. brigadi TO na pohranu. Ustrojen je OpšTO Obrovac po novoj formaciji, pripremljeni pozivi za vojne obveznike i ustrojena kurirska služba istoga sastava kao u ratnim uvjetima. Od naoružanja su zadržali 120 pušaka M-48, dok je ostalo predano 4. brigadi TO koja je izvršila popunu jedinica. Po selima i gradu Obrovcu nanovo su formirane jedinice prostorne strukture sa zadaćom zaštite teritorija.[411]

5.6.3.1. Neke značajke djelovanja Štaba TO Obrovac

Općinski štab TO Obrovac u svome se radu suočavao s poteškoćama karakterističnim kako za ostale štabove TO tako za strukturu TO pobunjenih Srba u cjelini poput loše opremljenosti i nedostatka zapovjednog kadra. Potonje se isprva pokušavalo rješavati tako da su se na mjesta zapovjednika odreda i četa postavljali provjereni borci. Pozadinsko osiguranje rješavalo se osloncem na lokalne kapacitete što nije bilo dovoljno pa se predlagalo da se to riješi prelaskom na pozadinsko osiguranje kod jedinice JNA u čijoj se zoni nalaze.[412] Općina Obrovac odredila je da se osigura jedno skladište u koje će se smještati hrana koja je pristizala kao pomoć, radi prehrane pripadnika Teritorijalne obrane.[413]

Redovno su se održavali sastanci Štaba TO sa zapovjednicima jedinica i zapovjednicima jedinica TO mjesnih zajednica gdje se raspravljalo o aktualnoj situaciji i

---

[409] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., SFRJ, SAO Krajina, Opština Obrovac, Štab TO, str. pov. br 671, 6. 12. 1991., Zapisnik sa sjednice Štaba Teritorijalne obrane općine Obrovac održane dana 6. 12. 1991.

[410] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., RSK, Opština Obrovac, Štab TO, br. 580, 17. 4. 1992., Pregled mirnodopskog sastava Štab TO Obrovac.

[411] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., RSK, OpštinaObrovac, OpšTO, str. pov. br. 924, 14. 8. 1992., Analiza borbene gotovosti u OpšTO Obrovac, izveštaj.

[412] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., SFR Jugoslavija, SAO Krajina, Općina Obrovac,Štab TO, str. pov. br. 98, 13. 10. 1991., Izvještaj o strukturi TO.

[413] HR-HMDCDR, 2., Štab TO Obrovac, kut. 1., SAO Krajina, Opština Obrovac, Predsjedništvo, klasa: 818-01/01-01/02, ur. broj: 2153-01-91-1, 30. 10. 1991., Zaključak povodom rasprave o materijalnom položaju TO opštine Obrovac.

problemima. Isticali su se uglavnom isti problemi; nedostatak automatskog i poluautomatskog naoružanja, nedostatak zimske odjeće i obuće, potreba kažnjavanja neodazvanih vojnih obveznika, pljačka, provale u stanove, bespotrebna pucnjava po selima i ugostiteljskim objektima, pijanstvo, nepridržavanje Odluke o zabrani prodaje alkohola. U nedisciplini su prednjačili pripadnici specijalnog voda. Osim toga, postojao je dio vojnika koji su bili angažirani i po nekoliko mjeseci bez prekida, a s druge strane postojao je dio ljudi koji uopće nisu pozivani u jedinice što je stvaralo razdor u jedinicama i nezadovoljstvo funkcioniranjem civilnih vlasti.[414] Na neodazivanje na mobilizaciju ponekad se reagiralo pritvaranjem i slanjem pojedinaca u Kninski zatvor.[415]

Na sastanku Štaba TO početkom prosinca 1991. dio članova je kao negativnu pojavu istaknuo pljačku i paljevinu, posebno u mjestu Kruševo gdje se stradala većina objekata među kojima i katolička crkva. To ipak nije umanjilo neprijateljske stavove prema preostalim Hrvatima u općini koji se nazivaju „ustašama“ i „potencijalnom opasnošću“ koju treba držati pod kontrolom. Analizirajući probleme u mobilizaciji i opremanju ljudstva Odreda TO Obrovac u proteklom razdoblju, dio krivnje svaljen je na lokalne vlasti kojima se zamjerala inertnost i nesuradnja sa Štabom Teritorijalne obrane.[416] Stanje opremljenosti u jedinicama prostorne strukture bilo je još lošije nego u Odredu TO, a pozadinskog osiguranja nije bilo, već su se hranili kod svojih kuća.[417]

---

[414] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., Izvještaj sa sastanka s komandirima jedinica TO MZ održanog dana 14. 10. 1991.; HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., Štab TO Obrovac, 20. 10. 1991., Izveštaj o stanju u TO Obrovac.

[415] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., SAO Krajina, Štab TO, Obrovac, 7. 10. 1991., Izvještaj komandanta ŠTOO Obrovac; HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., SFR Jugoslavija, SAO Krajina, Općina Obrovac, Štab TO, str. pov. br. 98, 13. 10. 1991., Izvještaj o strukturi TO.

[416] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., SFRJ, SAO Krajina, Opština Obrovac, Štab TO, str. pov. br 671, 6. 12. 1991., Zapisnik sa sjednice Štaba Teritorijalne obrane općine Obrovac održane dana 6. 12. 1991.; ICTY: SAO Krajina, MUP-SDB, Odjeljenje Benkovac, 29. 9. 1991., Uočene negativnosti u Štabu TO Obrovac. O nesređenim odnosima unutar Štaba TO Obrovaci s lokalnim vlastima još krajem rujna 1991., Služba državne bezbednosti MUP-a SAO Krajine napravila je izvješće. Stanje u Štabu TO ocijenjeno je krajnje zabrinjavajućim. Članovi Štaba optuženi su za nerad, međusobno optuživanje i pljačke što se očitovalo kroz loše provedenu mobilizaciju, neizvršavanje zadataka, rasipanje jedinica i pljačku privatne imovine od strane rezervista, koju nitko ne sprječava. Rečeno je da je Štab pod kontrolom rezervnog kapetana 1. klase Dušana Badže koji je oko sebe okupio grupu oficira koji prijetnjama i samovoljom osiguravaju njegov dominantan položaj. Zapovjednik Štaba TO, „često alkoholizirani“ Jovan Dopuđ, izgubio je svaki utjecaj i autoritet. Navedeno je da je Badžina grupa u sukobu s predsjednikom SO Obrovac Sergejem Veselinovićem te da se ta podjela očituje među građanima i milicijom, koji se svrstavaju u jedan od dva tabora. Badžina grupa optužena je za pljačke, posebno član Štaba TO Dragan Milanko, koji „predvodi pljačkaške ekipe u Jesenicama, Rovanjskoj i Kruševu“. Također je navedeno da u obje skupine postoje ljudi koji se bave švercom (oružja) i kriminalom te da se cjelokupna situacija loše odražava na stanovništvo i rezerviste koji učestalo bježe iz jedinica. Na kraju izvješća je konstatirano da „začuđuje da u ovakvoj situaciji Štab TO Obrovac uopće funkcionira“ te „da su borbe protiv neprijatelja u Obrovcu zamijenjene borbom za vlasti i funkcije.“ Usprkos ovim navodima SDB-a SAO Krajine svi spomenuti su ostali na svojim dužnostima i dalje djelovali unutar Štaba TO Obrovac.

[417] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., RSK, Opština Obrovac, Štab TO, br. 47-1, 13. 1. 1992., Izvještaj.

Moral pripadnika TO Obrovac tijekom borbenih djelovanja ocijenjen je solidnim, uz napomenu da ciljevi rata nisu bili sasvim jasni vojnim obveznicima, pogotovo kad se djelovalo izvan općine Obrovac. Nezadovoljstvo među vojnicima poraslo je nakon demobilizacije u ljeto 1992. zbog osjećaja nepravde i nejednakog tretmana vojnika i loše ekonomske situacije na području općine Obrovac. Primjerice, prema jednom izvješću iz listopada 1992. posljednja redovna doprema goriva u Obrovac bila je u ožujku iste godine te je nedostajalo lijekova i prehrambenih artikala. Sam Štab TO u to vrijeme nije raspolagao ni jednim vozilom, dok je Stanica javne bezbednosti Obrovac imala 35 vozila stečenih „pljačkom“.[418]

5.7. Brigade Teritorijalne obrane SAOK/RSK u sjevernoj Dalmaciji

5.7.1. Prva partizanska brigada JNA/ Prva brigada TO

U zoni odgovornosti 9. korpusa JNA i pod njegovim zapovjedništvom tijekom rujna 1991. mobilizirana je s područja općine Gračac i dijela općine Gospić 1. brigada TO. Zapravo se radilo se o 1. partizanskoj brigadi TO koja je dobila drugi naziv; 1. brigada TO. Ime je promijenjeno zbog lakše mobilizacije vojnika koji su isprva odbijali ući u jedinicu koja nosi partizansko ime. Promjena naziva dogovorena je između zapovjednika 9. korpusa JNA Vladimira Vukovića i predsjednika SAOK Milana Babića koji je trebao biti posrednik prema vojnicima da se odazovu na mobilizaciju i koji je u konačnici predložio novi naziv brigade. Međutim, u komunikaciji na razini TO SAO Krajine koristio se jedan naziv, a u stvarnoj komunikaciji JNA prvotni naziv. Stoga se katkad u dokumentima mogu pronaći oba naziva brigade.[419]

Sjedište brigade bilo je u Svetom Roku, a zapovjednici su bili pukovnik Petar Trbović, a potom potpukovnik Stojan Španović. U prosincu je zapovjednik postao potpukovnik Branko Zaklan. Sastojala se od komande, tri pješačka bataljunam mještovitog artiljerijskog divizijuna i pozadinske čete. Krajem studenoga 1991. brigada je imala 2.684 pripadnika. Bila je

[418] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., RSK, Opština Obrovac, OpšTO, str. pov. br. 924, 14. 9. 1992., Analiza borbene gotovosti u OpšTO Obrovac, izveštaj; HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut 1, RSK, Opština Obrovac, Štab TO i 4. brigada TO, pov.br.1019, Obrovac, 15.10.1992., Pitanja koja negativno djeluju na političko-bezbjednosnu situaciju na području opštine Obrovac.

[419] ICTY, Predmet: Martić (IT-95-11), svjedočenje Milana Babića od 20. 2. 2006., str. 1593; HR-HMDCDR, 2. kut. 6034., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 19-2068, 27. 11. 1991., Redovni borbeni izveštaj.

raspoređena je na smjeru Gračac – Sveti Rok – Gospić, a dijelom snaga na smjeru Vrlika – Hrvace – Sinj.[420]

Krajem studenoga i početkom prosinca 1991. brigada je prevedena u organizacijsko – formacijski sustav JNA.[421] Od dijela sastava 1. brigade TO Komanda 9. korpusa namjeravala je ustrojiti ugašenu 316. motoriziranu brigadu sa sjedištem u Svetom Roku.[422] Međutim, pripadnici su se izrazito protivili mogućnosti da budu u jedinici koja ima oznaku jedinice koja je do tada bila na području Sinja i popunjavala se uglavnom vojnim obveznicima hrvatske nacionalnosti. Osim toga, ustanovljeno je da nema dovoljno oruđa ni sredstava za kompletiranje te jedinice te je ostavljeno Komandi korpusa da razriješi "razloge zbog kojih 316. mtbr funkcioniše na papiru, a ne i stvarno". [423]

Može se zaključiti da je ljudstvo dotadašnje 1. brigade TO podijeljeno na 316. mtbr i na 1. brigadu TO, no ta podjela još nije bila jasno izražena, već je funkcionirala samo nominalno. Budući da su stvorene od jedne postrojbe, obje brigade karakterizirali su isti problemi, manjak profesionalnih zapovjednika i određenih vojnih specijalnosti, nedostatak evidencije, popisa, a struktura brigada još nije odgovarala propisanoj formaciji. Popunjenost je bila na strani brigade TO i iznosila je 92% (1.054 od 1.214 pripadnika) naspram 316. mtbr s 38% (1.735 od 4.589 pripadnika). Nakon uvida u stanje, Komanda 9. korpusa zapovjedila je nastavak ustrojavanja jedne motorizirane brigade s nazivom 1. motorizirana brigada, a ne kako je dotad predlagano, 316. motorizirana brigada. Kao nadnevak formiranja 1. mtbr Komanda 9. korpusa navodila je 1. prosinca 1991. godine kad je bilo u tijeku razdvajanje na 1. brigadu TO i 316. mtbr.[424] Brigada je imala sjedište u Svetom Roku i sastojala se od pet bataljuna s područja Like, a brigadom je zapovijedao pukovnik Stojan Španović.[425] U proljeće 1992. brigada je ušla u sastav Zonskog štaba TO Lika.[426]

---

[420] HR-HMDCDR, 2. kut. 6034, Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 19-2068, 27. 11. 1991., Redovni borbeni izveštaj; HR-HMDCR, 2., kut. 5006., Naredba pov. br. 39-129/89 komandanta 9. korpusa, 13. 12. 1991.

[421] Davor MARIJAN, *Djelovanje JNA i pobunjenih Srba u Lici 1990.-1992. godine*, Senjski zbornik, 33/2006., 230-231.

[422] HR-HMDCDR, 2., kut. 5009., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 747-1, 2. 12. 1991., Referat štabu vrhovne komande o dosadašnjim rezultatima i izvođenju b/d, sadašnjem stanju i predlogu mera.

[423] HR-HMDCDR, 2., kut. 6029., Komanda 9. korpusa, str. pov. 810-1, 19. 12. 1991., Izveštaj o izvršenoj kontroli i obilasku 316. mtbr.

[424] HR-HMDCDR, 2., kut. 6029., Komanda 9. korpusa, str. pov. 810-2, 19. 12. 1991., Otklanjanje nađenih slabosti, naređenje; HR-HMDCDR, 7., kut. 11., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 23-34, 22. 1. 1992., Referat o borbenoj gotovosti korpusa za 1991. godinu.

[425] HR-HMDCDR, 2., kut. 6044., RSK, Štab TO Gračac, str. pov. br. 01-1-18, 25. 1. 1991., Materijal za referisanje; HR-HMDCDR, 7., kut. 11., Komanda 1. mtbr, str. pov. 33-481, 29. 2. 1992., Promena lokacije komandnog mesta brigade, HR-HMDCDR, 7., kut 11., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 42-33, 1. 3. 1992., Promena lokacije komandnog mesta, odgovor.

[426] HR-HMDCDR, 2., kut. 5001., Naredba str. pov. br 1349-1 saveznog sekretara za narodnu obranu, 24. 3. 1992., Organizacijsko – formacijske promene u TO RS Krajina.

Dio snaga 1. brigade TO u rujnu 1991. Raspoređen je na ratište u sjevernoj Dalmaciji na području prema jezeru Peruča i Sinju gdje je uz redovne izmjene, boravio sljedećih mjeseci. Imao je Izdvojeno zapovjedno mjesto (IZM) u selu Otišić, a zapovjednik tih snaga bio je potpukovnik Rade Rajić. Sredinom studenoga s tim snagama zajedno je djelovala dobrovoljačka jedinica Srpske Garde „Vojvoda Mišić“ sastava jednog voda. Njihova zadaća bilo je osiguravanje bokova, pokrivanje prostora i povremene izviđačko-diverzantske aktivnosti.[427] Većina brigade je pod zapovjedništvom 9. korpusa JNA djelovala na području Like i sudjelovala u borbama na tome području, a nakon osnivanja 1. mtbr , 1. brigada TO djelovala je na području Like, dok su položaje u području Peruče nastavili držati pripadnici 1. motorizirane brigade, zaduženi za topnička sredstva. Ondje su trebali ostati dok se ne obuči ljudstvo iz 221. motorizirane brigade.[428]

5.7.2. Prva brigada TO (Kninska)

Na temelju zapovijedi zapovjednika TO SAO Krajine general – potpukovnika Ilije Đujića od 23. listopada 1991. Općinski štab TO Knin trebao je formirati brigadu TO Knin s mobilizacijskim zborištem i ratnom lokacijom komande, komandnog voda i intendantskog odjeljenja u Kninu s odredima TO u Golubiću (Knin), Kosovu i Cetini. Formiranje je trebalo biti završeno do 5. studenoga 1991. godine.[429] Ubrzo je upućena nova zapovijed koja je trebala ubrzati formiranje brigade prema koje je ono trebalo završiti do 2. studenoga 1991. uz napomenu da se na zapovjedne dužnosti u nedostatku oficira postave oficiri iz Općinskog štaba TO Knin.[430]

Krajem listopada izvršene su pripreme za mobilizaciju ljudstva radi formiranja tri odreda TO. Odred TO Cetina obuhvaćao je sela Cetina, Civljane, Kosore, Podosoje, Maovice, Koljane, Laktac, Dabar, Otišić i Vrlika. Odred TO Kosovo popunjavao se s područja mjesnih zajednica Biskupija, Orlić, Markovac, Riđane, Uzdolje, Ramljane, Zvjerinac i Štikovo. Odred

---

[427] HR-HMDCDR, 2., kut 6045., Komanda 1. br. TO SAO Krajine, IKM Otišić, 12. 11. 1991., Izveštaj o angažovanju jedinice „Srpske garde“.

[428] HR-HMDCDR, 2., kut 5001., Komanda 9. korpusa, str. pov. br.625-11, 20. 11. 1991., Naređenje za borbena dejstva; HR-HMDCR, 2., kut. 5006., Naredba pov. br. 39-129/89 komandanta 9. korpusa, 13. 12. 1991.; HR-HMDCDR, 2., kut. 6045/2., Komanda 1. br TO SAO Krajine, pov. br. 55/1-91, 17. 12. 1991., Naređenje za organizovanje zaseda na Malom Alanu; HR-HMDCDR, 7., kut. 11., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 42-9, 13. 1. 1992., Proširivanje zone odgovornosti 221. mtbr, naređenje.

[429] HR-HMDCDR, 2., kut. 6031., SAO Krajina, Štab TO, str. pov. br. 20/1-91, Knin, 23. 10. 1991., Zapovijed, Izvod za OpŠTO Knin.

[430] HR-HMDCDR, 2., kut. 6031., Štab TO SAO Krajina, str. pov. br. 35/1-91, Knin, 30. 10. 1991., Formiranje brigade TO Knin, Zapovijed.

TO Knin popunjavao se iz mjesnih zajednica Knin I-IV, Kninsko Polje, Kovačić, Vrpolje, Žagrović, Golubić, Strmica, Plavno, Oton, Radljevac, Vrbnik, Polača.[431]

Ustrojavanje jedinica i mobilizacija ljudstva odvijala se sporo i uz mnoge poteškoće. Za razliku od drugih brigada TO odaziv ljudstva na kninskome području bio je slab, kako zbog mobilizacije u JNA tako zbog izbjegavanja vojne obveze dezertiranjem i iseljavanjem u Srbiju. To je zahtijevalo pojačan rad vojne policije, ali i izazivalo nezadovoljstvo već mobiliziranih vojnika. Loša prethodna organizacija, neažurirani popisi, problemi s pozadinskim osiguranjem, smještajem i manjkom zapovjednog kadra dodatno su usporavali mobilizaciju. Stoga je početkom studenoga 1991. zbog navedenih razloga odgođena mobilizacija Kosovskog i Kninskog odreda TO.[432] Ipak, Odred TO Kosovo formiran je 12. studenoga 1991. uz pomoć JNA. Formiranje je osobno vodio pukovnik Borislav Đukić, zapovjednik 221. mtbr kojoj je Odred, sastava 106 vojnika i još u popunjavanju, odmah i podređen.[433]

Za zapovjednika 1. brigade TO krajem travnja 1992. postavljen je potpukovnik pješaštva Živko Rodić koji je netom prije upućen iz garnizona Beograd u Zonski štab TO Sjeverna Dalmacija.[434] Nakon neuspjeha na Miljevcima kao privremeno rješenje na čelo brigade postavljen je potpukovnik Jovan Grubić, a potom je vršitelj dužnosti zapovjednika bio major Boško Istrat.[435]

Brigada TO Knin je kao i ostale brigade TO iz sjeverne Dalmacije od studenoga 1991. podređena Komandi 9. korpusa JNA i stavljena pod njezino pozadinsko osiguranje.[436]

Do kraja siječnja 1992. brigada i dalje nije bila formirana u cijelosti, već su se upotrebljavale manje jedinice brigade, koje su bile popunjene poput četa ili odreda, koje su djelovale u suradnji i pod zapovjedništvom Komande 221. motorizirane brigade. Za sporo i neučinkovito formiranje brigade TO Knin zapovjednik 9. korpusa JNA general Vladimir Vuković okrivio je „izražene političke sukobe u SAO Krajini“.[437]

---

[431] HR-HMDCDR, 2., kut. 6044/1., SFRJ, SAO Krajina, Opština Knin, Štab TO, pov. br. 489/2, 31. 10. 1991., Operativni dnevni izveštaj.
[432] HR-HMDCDR, 6., kut. 20., SAO Krajina, Općina Knin, Štab TO, pov. 501/3, Knin, 6. 11. 1991., Izvještaj.
[433] HR-HMDCDR, 2., kut. 6034., Štab TO SAO Krajina, br. pov. 60/91-1, 12. 11. 1991., Izvještaj.
[434] HR-HMDCDR, 6., kut. 12, Naredba broj 2-77 načelnika Personalne uprave SSNO od 22. 4. 1992.; HR-HMDCDR, 2., kut. 5012., Naredba pov. br. 270a komandanta GŠTO RS Krajina Knin od 30. 4. 1992.
[435] HR-HMDCDR, 2., kut. 4234., Komanda 1. brigade TO, str. pov. 1-149, 10. 7. 1992., Borbeni izveštaj; HR-HMDCDR, Baza digitalnog arhivskog gradiva, Dokumenti - TO Benkovac, Komanda RG S.D. Vojske RSK, pov. br. 167-42, 17. 11. 1992., Primopredaja dužnosti i MTS, naređenje.
[436] HR-HMDCDR, 2., kut. 6031., Štab TO SAO Krajina, str. pov. br. 48/91-1, Knin, 11. 11. 1991., Zapovijed.
[437] HR-HMDCDR, 2., kut. 5009., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 747-1, Knin, 2. 12. 1991., Referat štabu vrhovne komande o dosadašnjim rezultatima i izvođenju b/d, sadašnjem stanju i predlogu mera; HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., SFRJ, SAOK, Opština Knin, Štab TO, pov. br. 584/3, 14. 12. 1991., Operativni dnevni izvještaj;

Početkom 1992. brigada je bila popunjena 38% u odnosu na formaciju te se u dotad formiranim jedinicama nalazilo samo 512 vojnika. Brigada je imala samo jedan bataljun TO (Vrlika) s 383 vojnika i dvije čete TO, Kosovo i Knin, sa 72, odnosno, 75 vojnika.[438]

Nakon donošenja Vanceova plana, novim preustrojem TO RSK po zapovijedi saveznog sekretara za narodnu obranu od 27. veljače 1992., na temeljima dotadašnje brigade formirana je 1. brigada TO (Kninska) s mirnodopskom lokacijom i mobilizacijskim mjestom u Kninu te je podređena Komandi Zonskog štaba TO Sjeverna Dalmacija.[439] U slučaju napada hrvatskih snaga brigada je nakon mobilizacije imala zadaću obrane glavnima snagama na smjeru Knin – Drniš, a pomoćnim na smjeru Otišić – Dabar – Vrlika, a nakon uvođenja 221. mtbr zajedno napadno djelovati u smjeru Peruče, a dijelom snaga izvoditi obranu na Miljevačkom platou.[440] Kad se 9. korpus JNA povukao 1. brigada TO morala je preuzeti položaje koje je dotad držala 221. mtbr što je prolazilo uz dosta poteškoća karakterističnih za razdoblje preuzimanja odgovornosti za obranu od strane Zonskog štaba TO Sjeverne Dalmacije umjesto 9. korpusa JNA. Koristeći to, hrvatske snage su od 21. – 23. lipnja 1992. izvele uspješan napad na područje Miljevaca koji je branila Prva taktička grupa (TG-1) pod zapovjedništvom 1. brigade TO sastavljena od njezinog prvog bataljuna ojačanog topničkom i oklopnom podrškom. Za neuspjeh u obrani i kasnijoj intervenciji koji je rezultirao većim brojem poginulih, nestalih i zarobljenih pripadnika označena je „spora intervencija“ i „ispuštanje situacije van kontrole“ od strane zapovjednika 1. brigade TO potpukovnika Živka Rodića.[441]

Tijekom srpnja 1992., pod nadzorom snaga UNPROFOR-a, započelo je skladištenje oružja povlačenje snaga 1. brigade TO s položaja koje su preuzimali granični odredi milicije.[442] Nakon opće demobilizacije TO RSK krajem srpnja i početkom kolovoza 1992., sredstva i tehnika 1. brigade TO smještani su u objekte u Kninu (skladišta na Krki, Pađane, kasarna Senjak i kasarna PJM Knin) i okolici (Kistanje).[443]

HR-HMDCDR, 6., kut. 4., SAO Krajina, Štab TO, pov. br. 77/92, Knin, 22. 1. 1992., Zapisnik sa referisanja komandanata OpŠTO.

[438] HR-HMDCDR, 2., kut. 6044/2., SFRJ, SAO Krajina, Općina Knin, Štab TO, str. pov. br. 18/2, 17. 1. 1992., Stanje b/g TO, opština Knin.

[439] HR-HMDCDR, 2., kut. 5001., Naredba državna tajna br. 892-1 saveznog sekretara za narodnu odbranu od 27. 2. 1992. godine, Organizacijsko – formacijske promene TO u Republici Srpska Krajina.

[440] HR-HMDCDR, 2., kut. 6029., Komanda 9. korpusa, d.t. 275-14, 24. 3. 1992., Knin, Zapovest komandanta korpusa za borbena dejstva.

[441] HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., Materijal za sednicu Vlade RSK – Izlaganja generala Milana Torbice, juli 1992.

[442] HR-HMDCDR, 2., kut. 4234., Komanda 1. brigade TO, str. pov. 1-149, 10. 7. 1992., Borbeni izveštaj.

[443] HR-HMDCDR, 6., kut. 1., RSK, Zonski štab TO Severna Dalmacija, str. pov. br. 141-2, 16. 8. 1992., Analiza b/g ZnŠTO Severna Dalmacija sa stanjem dana 17. 8. 1992. godine.

I nakon odlaska 9. korpusa JNA zadaća 1. brigade TO u slučaju napada hrvatskih snaga ostala je slična, obrana šireg područja Knina i Drniša, u sudjelovanju s 75. brigadom PJM, 3. brigadom TO i snagama prostorne strukture TO Knina i Benkovca.[444]

Istodobno, Glavni štab TO intenzivno je radio na izmjenama i dopunama mobilizacijskog razvoja i strukture podređenih štabova i jedinica. Tako je sredinom rujna 1992. 1. brigada TO dobila haubički divizijun 105 mm, oklopni bataljun tenkova T-34, a u svaki bataljun ugrađena je bitnica minobacača 120 mm.[445]

Stvaranjem Srpske vojske Krajine od jedinica Teritorijalne obrane i posebnih jedinica milicije 1. brigada TO je rasformirana, a ljudstvo i sredstva brigade raspoređeni u 75. motoriziranu brigadu, 1. laku brigadu i 2. pješačku brigadu u sklopu 7. (Sjevernodalmatinskog) korpusa SVK.[446]

5.7.3. Druga brigada TO (Bukovička)

Na temelju zapovijedi zapovjednika TO SAO Krajine general – potpukovnika Ilije Đujića od 23. listopada 1991. došlo je do preustroja Općinskog štaba TO Knin koji je osim brigade TO Knin trebao formirati brigadu TO Bukovica. s mobilizacijskim zborištem i ratnom lokacijom komande brigade, komandnog voda, intendantskog odjeljenja i 1. odreda TO u Kistanjama, 2. odreda TO u Đevrskama i 3. odreda TO u Erveniku. Formiranje je trebalo biti završeno do 5. studenoga 1991. godine.[447]

Pripreme za mobilizaciju ljudstva u brigadu počele su 23. listopada 1991., a sljedeća dva dana planirano je uručivanje 1.400 mobilizacijskih poziva. Bilo je predviđeno da brigada ima tri bataljuna. Prvi bataljun imao je ratnu lokaciju u Bribirskim Mostinama, sastava tri čete; 1. četa (Velika Glava, Plastovo, Gorice), 2. četa (Gračac, Sonković, Prokljan, Ždrapanj), 3. četa (Dragišić, Gaćelezi, Čista Mala).. Drugi bataljun imao je ratnu lokaciju na farmi Čučevo, sastava tri čete; 1. četa (Varivode, Smrdelje, Kakanj, Ićevo), 2. četa (Kistanje, Nunić), 3. četa (Bratiškovci). Treći bataljun imao je ratnu lokaciju na farmi Nadoveze, sastava tri čete; 1. četa (Biovičino Selo, Modrino Selo, Ervenik, Ivoševci, Radučić, Mokro Polje,

---

[444] HR-HMDCDR, 2., TO Obrovac, kut. 1., Komanda ZnŠTO Severna Dalmacija, 10. 9. 1992., Knin, Zapovest komandanta ZnŠTO Severna Dalmacija za obranu.
[445] HR-HMDCDR, 6., kut. 1., RSK, ZnŠTO Severna Dalmacija, str. pov. br 118-18, 15. 9. 1992., Predlog izmena i dopuna mobilizacijskog razvoja.
[446] HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., RSK, GŠ SV, DT br. 947-23/1, Knin, 27. 11. 1992., Preformiranje Teritorijalne odbrane i posebnih jedinica milicije u Srpsku vojsku Republike Srpska Krajina.
[447] HR-HMDCDR, 2., kut. 6031., SAO Krajina, Štab TO, str. pov. br. 20/1-91, Knin, 23. 10. 1991., Zapovijed, Izvod za OpšTO Knin.

Kolašac), 2. četa (Bribir, Gošić, Đevrske, Žažvić), 3. četa (Ostrovica, Morpolača, Medare, Cicvare).[448]

Brigada je mobilizirana i formirana 24. listopada. 1991., uglavnom od ljudstva sa prostora Bukovice i zaleđa Skradina iz mjesnih zajednica koje su izdvojene iz općina s hrvatskom većinom i pripojene Općini Knin. Brigada je po formaciji trebala imati 1.328 vojnika. U uvjetima otežane mobilizacije i opremanja postupno je raslo brojno stanje brigade od oko 800 vojnika krajem listopada do 1.114 vojnika krajem studenoga 1991. godine. Mobilizaciju su karakterizirali manjak opreme i manjak ljudstva zbog odljeva dijela ljudi u miliciju i zbog istovremenog provođenja mobilizacije od strane Komande 221. motorizirane brigade. Brigada je stavljena pod zapovjedništvo Komande 221. motorizirane brigade i raspoređena u zoni Lišane Ostrovičke – Pirovac – Šibenski most – manastir Krka. Zapovjedno mjesto 2. brigade TO nalazilo se u Kistanjama.[449]

Od formiranja brigadom je zapovijedao potpukovnik Jovan Grubić. Nakon njega, od početka lipnja 1992. pa do demobilizacije brigade u srpnju 1992. dužnost zapovjednika brigade privremeno su obavljali su potpukovnik Živko Rodić, dotadašnji načelnik štaba major Radoslav Zubac i kapetan sanitetske službe Rajko Bjelanović.[450]

Krajem listopada 1991., radi ojačanja brigade i smjera na kojem se nalazila ojačana je haubičkim divizijunom 122 mm iz 9 map-a te baterijom VBR 128 mm „Plamen“ (5 oruđa) i 2. oklopnim bataljunpm iz sastava 180. motorizirane brigade.[451] Početkom studenoga 1991. brigada je imala 915 od 1.495 pripadnika (61%), od čega 47 od 87 oficira (54%), 27 od 82 podoficira (40%) i 841 od 1.326 od vojnika (63%). Ako se tome pribroje vojnici pridodanih jedinica, brigada je pod zapovijedanjem imala 1363 vojnika.[452] U prosincu je popunjenost brigade narasla na 92% (1.114 od 1214 pripadnika) što je rezultiralo i većom popunjenošću

[448] HR-HMDCDR, 2., kut. 6036., Općinski štab TO Knin, br. str. pov. 480/1, 91., 24. 10. 1991., Mobilizacija 2. brigade TO.

[449] HR-HMDCDR, 2. kut. 6034., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 19-2068, 27. 11. 1991., Redovni borbeni izveštaj; HR-HMDCDR, 2., kut. 6044/2., SFRJ, SAO Krajina, Općina Knin, Štab TO, str. pov. br. 18/2, 17. 1. 1992., Stanje b/a TO, opština Knin; HR-HMDCDR, 2., kut. 6044/1., SFRJ, SAO Krajina, Opština Knin, Štab TO, pov. br. 483/4, 29. 10. 1991., Operativni dnevni izveštaj; HR-HMDCDR, 2., kut. 6044/1., SFRJ, SAO Krajina, Opština Knin, Štab TO, pov. br. 489/1, 30. 10. 1991., Operativni izveštaj.

[450] HR-HMDCDR, 2., kut. 6036., Komanda 2. brigade TO, str. pov. br. 675, 4. 6. 1992., Dnevni operativni izveštaj; Komanda 2. brigade TO, str. pov. br. 678, 6. 6. 1992., Dnevni operativni izveštaj; Komanda 2. brigade TO, str. pov. br. 701, 19. 6. 1992., Dnevni operativni izveštaj; HR-HMDCDR, 2., kut. 4234., Komanda 2. brigade TO, str. pov. br. 790, 14. 7. 1992., Dnevni operativni izveštaj.

[451] HR-HMDCDR, 7., kut. 6., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 637-1, 30. 10. 1991., Pregrupisavanje artiljerijskih jedinica, naređenje.

[452] HR-HMDCDR, 7., kut .7., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 656-2, 5. 11. 1991., Stanje borbene gotovosti u 2. br TO po elementima b/g, izveštaj.

zapovjednih kadrova (76% oficira, 52% podoficira).[453] Brigada je početkom 1992. imala 66 oficira i 41 podoficira, a zapovjednik brigade i zapovjednici bataljuna ocijenjeni su kao aktivni i provjereni oficiri.[454]

Krajem listopada i početkom studenoga 1991. Komanda 9. korpusa isplanirala je napadnu operaciju *Obala-91* s ciljem deblokiranja snaga JNA u Šibeniku. Druga brigada TO ojačena spomenutim oklopnim i topničkim jedinicama dobila je zadaću napada u zoni Lišane Ostrovičke, Pirovac, Šibenski most, Kistanje, ovladavanja Vodicama i Skradinom i izbijanja na rijeku Krku, a potom osiguravanja desnog boka glavnih snaga. Međutim, zbog postizanja primirja i sporazuma o odlasku JNA iz Šibenika do napada nije došlo.[455]

Dana 20. studenoga 1991. brigada je dobila zapovijed Komande 9. korpusa da osigura bokove, pozadinu i međuprostore, očisti prostor sela Rupe i izbije na obalu Visovačkog jezera i vatrom kontrolira Roški slap.[456] Tijekom borbenih djelovanja na području Rupa 1. prosinca 2. brigada TO imala je jednog poginulog i dva ranjena pripadnika nakon čega je došlo do napuštanja položaja dijela pripadnika brigade iz 1. čete 3. bataljuna što je u Komandi 9. korpusa ocijenjeno narušavanjem sustava obrane.[457]

Početkom siječnja 1992., brigada je obavljala redovne zadaće držanja položaja u svojoj zoni odgovornosti što nije prolazilo bez nezadovoljstva dijela vojnika koji su se žalili na psihofizičke napore i tražili zamjenu i obilazak od strane Komande 9. korpusa. Komanda je, pak, od brigade zahtijevala da posveti veću pažnju osiguravanju i kontroli međuprostora zbog čestih upada hrvatskih diverzantskih grupa. U svibnju 1992. 2. brigada TO pružala je topničku podršku snagama 180. mtbr u borbama za brdo Križ [458]

Nakon preustroja snaga TO pobunjenih Srba u proljeće 1992., dolazi do djelomične demobilizacije koja se nastavila i tijekom ljeta prilikom čega je dio vojnika 2. brigade TO premješten u brigadu PJM Knin. Od početka lipnja i odlaska 9. korpusa Komanda brigade svoja izvješća slala je Zonskom štabu TO Sjeverna Dalmacija kao svom prvonadređenom

---

[453] HR-HMDCDR, 2., kut. 5009., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 747-1, Knin, 2. 12. 1991., Referat štabu vrhovne komande o dosadašnjim rezultatima i izvođenju b/d, sadašnjem stanju i predlogumera;

[454] HR-HMDCDR, 2., kut. 6044/2., SFRJ, SAO Krajina, Općina Knin, Štab TO, str. pov. br. 18/2, 17. 1. 1992., Stanje b/a TO, opština Knin.

[455] HR-HMDCDR, 2., kut. 6045., Komanda 9. korpusa, str. pov. 625-2, 31. 10. 1991., Zapovest za izvođenje napadne operacije na grad Šibenik; HR-HMDCDR, 7., kut. 8., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 704-1, 21. 11. 1991., Sporazum o izmeštanju garnizona Split, Šibenik i Divulje.

[456] HR-HMDCDR, 2., kut. 5001., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 625-10, 20. 11. 1991., Naređenje za izvođenje borbenih dejstava.

[457] HR-HMDCDR, 2., kut. 6029., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 571-28, 2. 12. 1991., Naređenje za obilazak i razrešenje problema u 2. br TO.

[458] HR-HMDCDR, 2., kut. 6036., Komanda 2. brigade TO, str.pov. br. 10, 4. 1. 1992., Dnevni operativni izveštaj; HR-HMDCDR, 7., kut. 11., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 42-15, 19. 1. 1992., Obezbeđenje dela linije fronte, naređenje; HR_HMDCDR, 2., kut. 6029., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 4-2763, 20. 5. 1992., Angažovanje baterije 122 mm, naređenje.

zapovjedništvu.[459] Stvaranjem Srpske vojske Krajine na temeljima 2. brigade TO formirana je 2. pješačka brigada sa sjedištem i mobilizacijskim mjestom u Kistanjama.[460]

5.7.4. Treća brigada TO (Benkovačka)

Prema zapovijedi Glavnog štaba TO SAO Krajine 3. brigada TO mobilizirana je i ustrojena 1. studenoga 1991. od raspoloživog ljudstva s područja općine Benkovac. Do 5. studenoga 1991. brigada je mobilizirana po formaciji i popunjena zapovjednim kadrom. Brigada je bila sastavljena od tri bataljuna i prištapskih jedinica sa zapovjednim mjestom u Benkovcu te je raspoređena u širem području Ravnih Kotara. Kao i ostale brigade Teritorijalne obrane podređena je Komandi 9. korpusa JNA i stavljena pod pozadinsko osiguranje od strane JNA. Nakon mobilizacije raspoređena je u zoni obrane 180. mtbr u Ravnim kotarima.[461]

Zapovjednici brigade bili su potpukovnik Pavao Samardžić (studeni 1991 – travanj 1992.) i potpukovnik Jandrija Cupać (travanj – studeni 1992.).[462]

Krajem studenoga 1991. brigada je bila popunjena s 40 oficira od predviđenih 58 (69%), s 53 podoficira od predviđenih 50 (103%) i s 1.023 vojnika od predviđenih 1106 (92%). Ukupno je brigada imala 1.116 od predviđenih 1.214 pripadnika, što je iznosilo 92% popunjenosti, znatno više u odnosu na druge brigade Teritorijalne obrane, osobito kad se radi o popunjenosti zapovjednim kadrom. Do kraja 1991. brigada je narasla na 1.188 pripadnika. Područje mobilizacije obuhvaćalo je općinu Benkovac i dio naselja koja su se odvojila od općine Zadar (Smoković, Zemunik Gornji, Islam Latinski). Gledajući starosnu strukturu prosjeka 42 do 43 godine starosti radilo se o nešto većem prosjeku u odnosu na ostale brigade.[463] U razdoblju od 15. studenoga 1991. do 2. srpnja 1992. 3. brigada TO imala je 16 poginulih i 41 ranjenog vojnika.[464]

---

[459] HR-HMDCDR, 2., kut. 6036., Komanda 2. brigade TO, str. pov. br. 675, 4. 6. 1992., Dnevni operativni izveštaj; Komanda 2. brigade TO, str. pov. br. 678, 6. 6. 1992.; HR-HMDCDR, 6., kut 1, Komanda brigade PJM milicije MUP-a RSK – Knin, str. pov. 3-5, 7. 7. 1992., Formiranje PJM.

[460] HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., RSK, GŠ SV, DT br. 947-23/1, Knin, 27. 11. 1992., Preformiranje Teritorijalne odbrane i posebnih jedinica milicije u Srpsku vojsku Republike Srpska Krajina.

[461] HR-HMDCDR, 2., Štab TO Benkovac, kut. 1., SFRJ, SAO Krajina, SO Benkovac, Štab TO, str. pov. 547/1, 25. 11. 1991., Izvještaj o radu Štaba TO Benkovac; HR-HMDCDR, 2., kut. 6034., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 19-2068, 27. 11. 1991., Redovni borbeni izveštaj; HR-HMDCDR, 2., 3. brigada TO, kut. 1., Komanda 3. brigade TO, pov. br. 190-2, 29. 12. 1991., Analiza stanja popune RJ, podaci.

[462] HR-HMDCDR, 2., kut. 6045/2., Pavao Samardžić, 7. 4. 1992., Izjava u vezi daljeg službovanja na kriznom području; HR-HMDCDR, 2., kut. 5012, Naredba pov. br. 270a komandanta GŠTO RS Krajina Knin od 30. 4. 1992; HR-HMDCDR, Baza digitalnog arhivskog gradiva, Dokumenti - TO Benkovac, Komanda RG S.D. Vojske RSK, pov. br. 167-42, 17. 11. 1992., Primopredaja dužnosti i MTS, naređenje.

[463] HR-HMDCDR, 2., kut. 6029, Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 740-1, 30. 11. 1991., Izvještaj o izvršenoj kontroli i obilasku 3. br TO; HR-HMDCDR, 2., 3. brigada TO, kut. 1., Komanda 3. Brigade TO, pov. br. 190-2,

Sredinom prosinca 1991. jedinice 3. brigade TO bile su razmještene na širem području sela Kašić sa sljedećim rasporedom: 1. bataljun u području sela Jagodnja Donja – Nadin – Korlat s komandom bataljuna u Benkovcu; 2. bataljun u području Donje Miranje – Ceranje Donje – Pristeg – Kolarina – Morpolača s komandom bataljuna u selu Kulina kod Kožlovca; 3. bataljun u području sela Reljići – Potkosa – Drače – Islam Grčki – Smilčić – Radmanovići s komandom bataljuna na objektu Vlačine kod Smilčića. Zapovjedno mjesto brigade nalazilo se u vatrogasnom domu u Benkovcu.[465]

Krajem 1991., planom operacije *Udar-91* Komande 9. korpusa JNA predviđeno je da 3. brigada TO u prvoj etapi operacije zajedno sa 180. mtbr razbije hrvatske snage na smjeru Debelo brdo – Pridraga i Smilčić – Novigrad i potom uspostavi obranu na liniji Posedarje – Alići – Smilčić i osigurava premještanje snaga 180. motorizirane brigade, a u drugoj i trećoj etapi operacije imala je zadaću čišćenja zone obrane brigade i sprječavanje prodora hrvatskih snaga. Iako je JNA uglavnom uspješno provela operaciju *Udar -91*, doprinos dijela 3. brigade TO koji je sudjelovao u operaciji ocijenjen je posebno negativnim uz neorganizirano bježanje bez pružanja otpora i ostavljanje ranjenika.[466]

Preustrojem TO RSK krajem veljače 1992. formirana je 3. brigada TO (Benkovačka) s lokacijom i mobilizacijskom mjestom u Benkovcu podređena Zonskom štabu TO Sjeverna Dalmacija.[467] U slučaju napada hrvatskih snaga brigada je nakon mobilizacije imala zadaću organiziranja obrane u zoni Vrana – Mali Debeljak – manastir Krka – Velika Mejanica uz sudjelovanje snaga milicije i 180. motorizirane brigade. Brigada se mobilizirala u području Smilčića, Benkovca, Kožlovca i Polače.[468]

U ožujku 1992. brigada je po novoj formaciji bila sasvim solidno naoružana. Raspologali su s 577 od potrebnih 806 automatskih pušaka, s 504 poluautomatske puške od potrebnih 111, sa 109 puškomitraljeza od potrebnih 65, s 500 zolja od potrebnih 14. Nešto slabije su stajali s topništvom, imali su samo četiri od 16 predviđenih minobacača 120 mm.

---

29. 12. 1991., Analiza stanja popune RJ, podaci; HR-HMDCDR, 2., 3. brigada TO, kut. 1, Komanda 3. brigade TO, str. pov. br. 192-2, 29. 12. 1991., Broj pozvanih v/o pri izvršenju mobilizacije.

[464] HR-HMDCDR, 6., kut. 1., RSK, Zonski štab TO Severna Dalmacija, str. pov. br. 141-2, 16. 8. 1992., Analiza b/g ZnŠTO Severna Dalmacija sa stanjem dana 17. 8. 1992. godine.

[465] HR-HMDCDR, 2., 3. brigada TO, kut. 1., Komanda 3. brigade TO, pov. br. 117-1, 16. 12. 1991., Redovni borbeni izvještaj.

[466] HR-HMDCDR, 2., kut. 6008., Komanda 3. Brigade TO, vojna tajna, strogo poverljivo „Udar-91“, 19. 12. 1991., Zapovest za borbena dejstva; HR-HMDCDR, 2., kut. 6036, Komanda 180. mtbr, IKM s. Gornji Biljani, str. pov. br. 3-638, 1. 1. 1992., Vanredni borbeni izveštaj.

[467] HR-HMDCDR, 2., kut. 5001., Naredba državna tajna br. 892-1 saveznog sekretara za narodnu odbranu od 27. 2. 1992. godine, Organizacijsko – formacijske promene TO u Republici Srpska Krajina.

[468] HR-HMDCDR, 2., kut. 6029., Komanda 9. korpusa, d.t. 275-14, 24. 3. 1992., Knin, Zapovest komandanta korpusa za borbena dejstva; HR-HMDCDR, 2. kut. 6044., Zapovest za mobilizaciju komandi – štabova i jedinica ZnŠTO Severna Dalmacija, travanj 1992.

Motornih vozila gotovo da nisu imali, kao niti jednog od predviđenih deset tenkova, ni sanitetskih vozila.[469]

Nakon preustroja, novim formacijskim rješenjima predviđeno je da po mirnodopskoj formaciji komanda brigade ima pet aktivnih vojnih osoba. Od Glavnog štaba TO tražila se popuna tih mjesta što znači da nisu sva bila popunjena.[470]

U prvim mjesecima 1992. brigada je organizirala i izvodila obranu na određenim objektima i položajima, posebno na području Škabrnje, Nadina i Podgradine. Sama brigada nije imala obveza oko prihvata snaga UN-a, već je radila na informiranju sastava o obvezama i zadacima u vezi dolaska mirovnih snaga, na kontroli naoružanja i opreme, evidencijama i novim formacijskim rješenjima. Temeljem toga formirana je četa TO, pripremljena demobilizacija dotadašnjih jedinica te je rađeno na popuni mjesta po novoj formaciji i odabiru skladišnog prostora za smještaj sredstava i opreme brigade.[471] Nakon demobilizacije TO u ljeto 1992. sredstva i tehnika brigade pohranjeni su u kasarnu Benkovac i skladišta „Gaj“ (Benkovac) i Pađane.[472]

U razdoblju tijekom i nakon povlačenja 9. korpusa JNA i organiziranja snaga pobunjenih Srba koje se odvijalo uz dosta poteškoća došlo je, kao prijelazno rješenje, do formiranja Benkovačke brigade TO u koju su uz snage PJM ušle manje jedinice dotadašnje 180. mtbr i sve jedinice 3. brigade TO. Tako formiranom brigadom zapovijedao je zapovjednik brigade PJM iz Benkovca Momčilo Bogunović, a nakon raspoređivanja UNPROFOR-a i stvaranja uvjeta za daljnju preformaciju bilo je predviđeno razdvajanje na brigadu milicije MUP Benkovac i 3. brigadu TO.[473]

Preformiranjem Teritorijalne obrane i posebnih jedinica milicije u Srpsku vojsku Krajine 3. brigada TO je ugašena, a ljudstvo i sredstva su ugrađeni u novoformiranu 92. motoriziranu brigadu 7. sjevernodalmatinskog korpusa.[474]

---

[469] HR-HMDCDR, 2., Štab TO Benkovac, kut. 1., Komanda 3. brigade TO, pov. br. 291-3, 14. 3. 1992.,

[470] HR, HMDCDR, 2., kut. 6036., Komanda 3. brigade TO, pov. br. 314-1, 15. 3. 1992., Zahtev za popunu upražnjenih formacijskih mesta AVL.

[471] HR-HMDCDR, 2., kut. 6036., Komanda 3. brigade TO, pov. br. 339-1, 25. 3. 1992., Tromesečna analiza borbene gotovosti; HR-HMDCR, 2., kut. 6036., Komanda 3. brigade TO, pov. br. 338-1, 25. 3. 1992., Tromesečna analiza vanrednih događaja.

[472] HR-HMDCDR, 6., kut. 1., RSK, Zonski štab TO Severna Dalmacija, str. pov. br. 141-2, 16. 8. 1992., Analiza b/g ZnŠTO Severna Dalmacija sa stanjem dana 17. 8. 1992. godine.

[473] HR-HMDCDR, 7., kut. 5., Komanda Benkovačke BrTO, str. pov. br. 156-1, 25. 6. 1992.

[474] HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., RSK, GŠ SV, DT br. 947-23/1, Knin, 27. 11. 1992., Preformiranje Teritorijalne odbrane i posebnih jedinica milicije u Srpsku vojsku Republike Srpska Krajina.

5.7.5. Odred TO Obrovac/Četvrta brigada TO (Obrovačka)

Odred TO Obrovac formiran je krajem listopada 1991. na području općine Obrovac, za razliku od ostalih općina u sjevernoj Dalmaciji (Knin, Benkovac) gdje su formirane brigade Teritorijalne obrane. Općinski štaba TO Obrovac imao je zadaću formiranja Odreda TO s mobilizacijskim zborištem i ratnom lokacijom komande odreda s prištapskim jedinicama, s 1. četom, pratećom četom i pozadinskim vodom u Obrovcu, s 2. četom u Karinu i 3. četom u Jasenicama.[475]

Iako je rok za formiranje Odreda TO bio 5. studenoga 1991., formiran je 9. studenoga 1991. u Bilišanima. Odred je zamišljen kao manevarska jedinica stacionirana u jednom mjestu te je stalno smješten u školu u Kruševu. Odred TO Obrovac činili su Komanda, 1. četa, 2. četa, 3. četa, vod TO Medviđa, sanitetsko odjeljenje, građevinsko odjeljenje i vod minobacača 82 mm. Početkom prosinca 1991. Odred je imao ukupno 299 vojnika, od čega četiri oficira, 13 podoficira i 282 vojnika. Raspolagali su s 117 poluautomatskih pušaka, 81 automatskom puškom, deset puškomitraljeza, 55 pušaka M-48, jednom „Osom“, dva minobacača 60 mm, pet topova, jednim snajperom i jednim „Thompsonom“. Usprkos problemima tijekom mobilizacije popunjenost je dosegla 70 %. Odred TO Obrovac podređen je Komandi 180. motorizirane brigade iz Benkovca, a od 1. siječnja 1992. nalazio se na pozadinskom osiguranju kod 405. pozadinske baze 9. korpusa JNA u Kninu.[476]

Preustrojem TO RSK krajem veljače 1992. na temeljima dotadašnjeg Odreda TO Obrovac formirana je 4. brigada TO (Obrovačka) s lokacijom i mobilizacijskom mjestom u Obrovcu podređena Zonskome štabu TO Sjeverna Dalmacija.[477] U slučaju napada hrvatskih snaga planirana je upotreba brigade u obrani na području Rovanjska – Jasenica – Obrovac s primarnom zadaćom sprečavanja prodora prema Obrovcu i odsudnom obranom ključnih točaka na Velebitu, Male Bobije i Malog Alana. Brigada se mobilizirala na području naselja Obrovac, Jasenice, Karin i Kaštel Žegarski.[478]

Ipak, čini se da formacija brigade nije u potpunosti zaživjela, što ne čudi obzirom na organizacijsko mobilizacijske probleme s kojima se suočavao Glavni štab TO, odnosno,

---

[475] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., SAO Krajina, ŠTO, str. pov. br. 20/1-91, Knin, 23. 10. 1991., Zapovijed, izvod za OpšTO Obrovac.

[476] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., SFRJ, SAO Krajina, Opština Obrovac, Štab TO, str. pov. br 671, 6. 12. 1991., Zapisnik sa sjednice Štaba Teritorijalne obrane općine Obrovac održane dana 6. 12. 1991.; HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., RSK, Opština Obrovac, Štab TO, br. 47-1, 13. 1. 1992., Izvještaj.

[477] HR-HMDCDR, 2., kut. 5001., Naredba državna tajna br. 892-1 saveznog sekretara za narodnu odbranu od 27. 2. 1992. godine, Organizacijsko – formacijske promene TO u Republici Srpska Krajina.

[478] HR-HMDCDR, 2., kut. 6029., Komanda 9. korpusa, d.t. 275-14, 24. 3. 1992., Knin, Zapovest komandanta korpusa za borbena dejstva; HR-HMDCDR, 2. kut. 6044, Zapovest za mobilizaciju komandi – štabova i jedinica ZnŠTO Severna Dalmacija, travanj 1992.

ZnŠTO Sjeverne Dalmacije u strukturiranju svojih snaga. I nekoliko mjeseci nakon formiranja brigade pojedine Komande upućivale su zapovijedi na Odred TO Obrovac, a ne na Komandu 4. brigade TO.[479]

Nakon provedene demobilizacije u ljeto 1992., sredstva i tehnika 4. brigade TO smještena su u skladište u Žegaru.[480]

Stvaranjem Srpske vojske Krajine 4. brigada TO preformirana je i preimenovana u 4. laku brigadu (4. lbr) sa sjedištem u Obrovcu u sastavu 7. (Sjevernodalmatinskog) korpusa.[481]

Odredom je isprva zapovijedao zapovjednik OpŠTO Obrovac rezervni kapetan Jovo Dopuđ, a nakon formiranja 4. brigade TO za njezina zapovjednika krajem travnja 1992. postavljen je potpukovnik pješaštva Gojko Ivetić dotad na dužnosti načelnika štaba 180. motorizirane brigade. Njega je u ljeto 1992. naslijedio potpukovnik Sretko Lakić.[482]

5.7.6. Neke značajke brigada TO

Već 1991. počeli su se pojavljivati problemi s mobilizacijom i popunom jedinica TO koji su se nastavili u sljedećim mjesecima.[483] Sam sustav mobilizacije bio je neefikasan, a vlasti su bile nemoćne u kažnjavanju dijela stanovnika koji se nisu odazivali na mobilizaciju. Među mobiliziranim vojnicama prevladavao je stav kako imućniji građani ili oni s političkim vezama izbjegavaju mobilizaciju ili u najgorem slučaju, dobivaju mjesto u pozadinskim jedinicama te se tražilo njihovo sankcioniranje. Osim toga, mobilizacija je bila otežana i drugim faktorima te se odaziv na mobilizaciju razlikovao doslovno od sela do sela. Dio ljudi „nije shvaćao da rat nije završen“, negdje je vladala ideološka podjela na „komuniste“ i SDS, drugdje su razlog bili osobni sukobi i nedostatak zapovjednika, a jednako važan razlog bio je nedostatak opreme i naoružanja.[484]

Značajan problem s kojim su se suočavale brigade TO bio je nedostak odgovarajućeg zapovjednog kadra na svim razinama, od članova komande brigade do zapovjednika bataljuna i četa za što su formacijski predviđeni oficiri u činovima majora, kapetana i poručnika. Za

---

[479] HR-HMDCDR, 7., kut 5., Komanda benkovačke brigade, pov. br. 18-1, 3. 6. 1992., Potrošnja goriva, upozorenje.
[480] HR-HMDCDR, 6., kut. 1., RSK, Zonski štab TO Severna Dalmacija, str. pov. br. 141-2, 16. 8. 1992., Analiza b/g ZnŠTO Severna Dalmacija sa stanjem dana 17. 8. 1992. godine.
[481] HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., RSK, GŠ SV, DT br. 947-23/1, Knin, 27. 11. 1992., Preformiranje Teritorijalne odbrane i posebnih jedinica milicije u Srpsku vojsku Republike Srpska Krajina.
[482] HR-HMDCDR, 2., kut. 5012., Naredba pov. br. 270a komandanta GŠTO RS Krajina Knin od 30. 4. 1992; HR-HMDCDR, 6., kut. 1., RSK, GŠ TO, str. pov. br. 694-185, 19. 10. 1992., Spisak AVL upućenih na privremeni rad u RSK, rešavanje statusnih pitanja u VJ.
[483] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 284.
[484] HR-HMDCDR, 2., ŠTO Obrovac, kut. 1., SFRJ, SAO Krajina, Opština Obrovac, Štab TO, str. pov. br 671, 6. 12. 1991., Zapisnik sa sjednice Štaba Teritorijalne obrane općine Obrovac održane dana 6. 12. 1991.

ilustraciju, početkom veljače 1992. u 3. brigadi TO nalazile su se samo četiri aktivna oficira, svi upućeni s područja Srbije.[485] Dio tog problema pokušavao se riješiti postavljanjem „dokazanih boraca“ bez formalnog vojničkog obrazovanja na niža zapovjedna mjesta, a ponegdje su vojnici samoinicijativno između sebe birali zapovjednike.[486]

Kronična kadrovska nepopunjenost zapovjednim kadrom eskalirala je nakon povlačenja 9. korpusa JNA s okupiranih područja u sjevernoj Dalmaciji što je za sobom povlačilo odlazak dijela zapovjednog kadra raspoređenog u jedinice Teritorijalne obrane i što je donijelo brojne promjene i privremena rješenja na čelima brigada TO. Tako je u lipnju 1992. samo jedna od četiri brigade Teritorijane obrane na području sjeverne Dalmacije imala popunjeno mjesto zapovjednika, a nijedna nije imala načelnika štaba. Dužnost zapovjednika 2. brigade TO jedno vrijeme obavljao je rezervni potporučnik, pa rezervni kapetan sanitetske službe. U srpnju 1992. Komanda 2. brigade TO imala je samo dva člana od kojih je jedan bio zapovjednik brigade. Sve to umanjivalo je borbenu spremnost jedinica.[487] Demobilizacijom jedinica TO zaključenom 15. kolovoza 1992., odljevom ljudi i sredstava narušena je struktura ratnih jedinica, a istovremeno nije kvalitetno rađeno na njihovom preustroju u mirnodopsku formaciju, a konačne formacije brigada TO nisu postojale. Nisu uobličene ni formacije oklopno – mehaniziranih snaga niti je bilo odlučeno hoće li neke manje jedinice postati samostalne.[488]

Nesnalaženje i loša organizacija sustava TO nastavila se i nakon demobilizacije u ljeto 1992. godine. Primjerice, prilikom mobilizacijske vježbe 3. brigade TO u rujnu 1992. nadležna tijela nisu mogli pronaći nikoga iz zapovjedništva brigade kako bi uručili zapovijed za mobilizaciju i dobili popise vojnika. Dio vojnika nalazio se u PJM, dio je odbijao primiti pozive, dio je studirao ili su se jednostavno neopravdano neodazivali. Slična situacija loše organiziranosti dogodila se u garnizonu Knin gdje u vojarni nitko nije imao prihvatiti mobilizirane vojnike.[489]

Nedovoljno stručan zapovjedni kadar generirao je probleme u zapovijedanju jedinicama i uz ostale faktore loše utjecao na moral i disciplinu među vojnicima koji su više

---

[485] HR-HMDCDR, 2., kut. 6045/2., VP 7280/70-1, pov. br. 129-2, 2. 2. 1992., Spisak AVL.
[486] HR-HMDCDR, 7., kut. 7., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 656-2, 5. 11. 1991., Stanje borbene gotovosti u 2. br TO po elementima b/g, izveštaj.
[487] HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., Materijal za sednicu Vlade RSK – Izlaganja generala Milana Torbice, juli 1992.; HR-HMDCDR, 2., kut. 4234., Komanda 2. brigade TO, str. pov. br. 790, 14. 7. 1992., Dnevni operativni izveštaj.
[488] HR-HMDCDR, 6., kut. 1., RSK, ZnŠTO Severna Dalmacija, str. pov. 141-2, 16. 8. 1992., Analiza b/g ZnŠTO Severna Dalmacija sa stanjem 17. 8. 1992. godine.
[489] HR-HMDCDR, 2., kut. 554., RSK, Ministarstvo odbrane, Uprava „Sjeverna Dalmacija“, str. pov. br. 956-2, 12. 9. 1992., Izveštaj o izvršenoj mobilizaciji.

povjeranja imali u aktivne oficire i one koji su sami između sebe odabrali da ih vode. Ugled i autoritet zapovjednika ovisio je o njihovoj stručnosti i vlastitom moralnom primjeru. Tijekom studenoga 1991. Komanda 9. korpusa JNA provela je obilazak i kontrolu 2. i 3. brigade TO s ciljem uvida u osposobljenost za izvršavanje borbenih zadataka. Ove kontrole otkrile su uglavnom negativne značajke i brojne slabosti u funkcioniranju brigada TO koje nisu bivale značajno korigirane ni u kasnijim razdobljima. Uočeno je da brigadama nedostaju ili su nedovoljno razrađeni osnovni dokumenti i elementi potrebni za funkcioniranje poput borbenih zapovijedi, planova obuke, formacijskih pečata i brojeva vojne pošte, borbenih pravila i uputstava, a nisu vođeni ni ratni dnevnici. Gotovo posvuda je vladao manjak sredstava veze i namjenski osposobljenih vojnika te poneki dijelovi brigade nisu bili formirani poput izviđačkih ili obavještajnih odjeljenja. Nisu vođeni precizni popisi pripadnika ni dnevna evidencija. Nestručnost zapovjednog kadra očitovala se u slaboj organizaciji funkcioniranja jedinica, nepostojanju ikakve obuke, maskiranja i utvrđivanja jedinica, lošem borbenom osiguranju na položajima, nedisciplini, manjku autoriteta pa do neprisutnosti u jedinicama. Mnogi zapovjednici nisu poznavali osnovne podatke o svojim sastavima poput broja vojnika u jedinicama, pokazivali su manjak aktivnosti i samoincijative da su se za rješavanje i najmanjih problema obraćali komandama brigada ili korpusa izbjegavajući osobnu odgovornost.[490]

Stanje borbenog morala ocijenjeno je povoljnim za uporabu na području razmještaja, ali nedostatnim za izvođenje napadnih zadaća. Negativan utjecaj na moral vojnika imali su slaba opremljenost, loša informiranost o zadaćama i njihovoj važnosti, manjak autoriteta pojedinih zapovjednika i demotivirajuće stimulativne mjere koje su se svodile na jednodnevno oslobađanje radi rješavanja privatnih poslova. Visok stupanj morala bio je prisutan u onim jedinicama brigade s kvalitetnim organizacijom, ispunjenim vremenom i jasno određenim zadacima. Navedene slabosti, osim niske razine borbene spremnosti, očitovale su se u nedisciplini, nemotiviranosti, napuštanju položaja i konzumiranju alkohola. Formiranje manjih jedinica po načelu jedno selo – jedan vod opterećivalo je zapovjedni odnos rodbinskim odnosima i nezamjeranjem i onemogućavalo homogenost sastava. Iz tih razloga je početkom prosinca dio pripadnika 2. brigade TO (55 od 73 vojnika) najprije napustio, a potom se odbio vratiti na položaje kod sela Rupe.[491]

---

[490] HR-HMDCDR, 7., kut. 7., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 656-2, 5. 11. 1991., Stanje borbene gotovosti u 2. br TO po elementima b/g, izveštaj; HR-HMDCDR, 2., kut. 6029, Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 740-1, 30. 11. 1991., Izveštaj o izvršenoj kontroli i obilasku 3. br TO.

[491] Isto; HR-HMDCDR, 2., kut. 6029., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 571-28, 2. 12. 1991., Naređenje za obilazak i razrešenje problema u 2. br TO.

Često su se događali ekstremni slučajevi kršenja nediscipline, odnosno, ubojstava i pljačke imovine preostalih hrvatskih civila na okupiranom području. U ožujku 1992. pripadnik 3. brigade TO Stevo Maričić ubio je u Gornjem Zemuniku tri žene hrvatske nacionalnosti, a istoga dana, 11. ožujka 1992. nepoznati počinitelji ubili su također u Gornjem Zemuniku dvije osobe hrvatske nacionalnosti i jednu ranili, a u Škabrnji su ubijene četiri osobe hrvatske nacionalnosti.[492] Dan kasnije, u selu Piramatovci pripadnici TO ubili su tri starije osobe hrvatske nacionalnosti od čega su jednu potom bacili u bunar.[493] Pokušaji nadležnih tijela 9. korpusa JNA da sankcioniraju počinitelje nailazili su na otpor suboraca i rodbine počinitelja te su u pravilu prolazili bez značajnije kazne. [494]

Pozadinsko osiguranje donekle je funkcioniralo zahvaljujući oslanjanju na lokalnu infrastrukturu (škole, skladišta, ambulante, kuhinje u sklopu tvornica), a dodatno se poboljšalo kad je JNA preuzela pozadinsko osiguranje brigada TO. Međutim, i tu je dolazilo do poteškoća u vidu neobučenih bolničara, nenamjenskog korištenja vozila, nepravilnog vođenja dokumentacije i lošeg planiranja koje je proizlazilo iz nepoznavanja brojnog stanja jedinica.[495]

Nakon uvida u stanje u brigadama TO Komanda 9. korpusa predložila je mjere i donijela zapovijedi za poboljšanje stanja. Predloženo je bolje informiranje i opremanje jedinica, provođenje domobilizacije iz dijela stanovništva koje je dotad mobilizaciju izbjegavalo, popuna zapovjednim kadrom i intenzivna primjena stimulativnih mjera, osobito unaprjeđenja, jer „se radi o mentalitetu ljudi koji zahtijeva autoritet.“ Trebalo je ažurirati evidencije i popise vojnika, organizirati i izvoditi obuku na terenu, davati precizne i jasne zadaće i zabraniti upotrebu osobnih vozila u zoni izvođenja borbenih djelovanja.[496]

Prestankom većih borbi Komanda 9. korpusa je od sredine siječnja 1992. s ciljem dizanja razine osposobljenosti zapovjednog kadra, osobito u brigadama Teritorijalne obrane,

---

[492] HR-HMDCDR, 2., kut 5008., Komanda 3. brigade TO, str. pov. br .113-11, 15. 3. 1992.

[493] HR-HMDCDR, 2., kut. 6025., Vojna pošta 2135, Šibenik, Kl: 8/92-01/151, br. VP 2135-01-92-1, Šibenik, 22. 3. 1992. Zamolba misiji EZ u Splitu.

[494] Primjerice, zapovjednik Steve Maričića pisao je izjavu vojnom tužiocu u Kninu u kojoj ističe njegove pozitivne vojničke osobine i dotadašnji „humani odnos“ prema Hrvatima, a mještani sela Ervenik prijetili su u Kninu da će napasti Dom JNA ako se ne puste uhićeni sumještani koji su u siječnju 1992. ubili četveročlanu hrvatsku obitelj Čengić.HR-HDMCDR, 2., kut. 6045., Komanda 3b TO/ 3. Br TO, str. pov. 62/92, Islam G., 23. 3. 1992., Maričić Stevo – Izjava; HR-HMDCR, 7., kut. 9., Komanda 9. korpusa, str. pov. 4-723, 17. 2. 1992., Dnevni operativni izvještaj.

[495] HR-HMDCDR, 7., kut. 7., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 656-2, 5. 11. 1991., Stanje borbene gotovosti u 2. br TO po elementima b/g, izveštaj; HR-HMDCDR, 2., kut. 6029., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 740-1, 30. 11. 1991., Izveštaj o izvršenoj kontroli i obilasku 3. br TO; HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., Materijal za sednicu Vlade RSK – Izlaganja generala Milana Torbice, juli 1992.

[496] HR-HMDCDR, 2., kut 6029., Komanda 9. korpusa, str .pov. br. 571-29, 3. 12. 1991., Razrešenje problema u 2. br TO, izveštaj; HR-HMDCDR, 2., kut. 6029., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 571-33, Obaveze u vezi povećanja borbene gotovosti u 2. br TO, naređenje.

počela s upućivanjem nižih zapovjednika na tečajeve za zapovjednike četa, bataljuna ili po ostalim područjima, poput pozadine ili obavještajnog rada.[497] Ekipe iz Komande 9. korpusa nastavile su redovno obilaziti brigade TO u funkciji nadzora i pružanja pomoći.[498] Predložene mjere i snažnija pomoć JNA donijeli su određene pozitivne pomake, poput veće prisutnosti medicinskog osoblja i vozila u jedinicama i kvalitetnijeg sustava veza.[499]

Usprkos tome, brigade TO u cjelini nisu bile sposobne djelovati samostalno i bez podrške jedinica 9. korpusa JNA, pogotovo u napadnim zadaćama. Samo vodstvo TO pobunjenih Srba primjećivalo je odnos zapovjednog kadra JNA prema TO zaključivši da se ponašaju kao da je riječ o „drugorazrednim jedinicama“ te se u takvome odnosu JNA može tražiti dio razloga što se brigade TO nikad nisu uspjele riješiti manjkavosti kojih su ih činile „drugorazrednim jedinicama.“[500]

Navedeni problemi s moralom i disciplinom produbili su se nakon odlaska 9. korpusa JNA i početka demobilizacije. Učestale su pojave dezertiranja, napuštanja položaja zbog neisplate plaća i nedostatka cigareta, odnošenja oružja, samovoljnog prebacivanja u PJM što je ozbiljno narušavalo borbenu spremnost.[501] Neizvjesna situacija, manjak kadrova i discipline među vojnicima 1. brigade TO odražavao se na stanje sigurnosti te je u više navrata dolazilo do napada na stanicu milicije u Kistanjama, na službene osobe, prijetnje oružjem komandi brigade i razbijanja javnih objekata.[502]

Situacija s naoružanjem i opremom popravila se odlaskom JNA koja je sva sredstva ostavila snagama pobunjenih Srba, brigadama milicije i Teritorijalne obrane. U srpnju 1992., Komanda 3. brigade TO smatrajući da se brigada sporo popunjava ljudstvom i opremom tražila je od Komande 92. brigade milicije iz Benkovca da im preda kompletna materijalno-tehnička sredstva bivše 180. mtbr koja nisu ušla u sastav 92. brigade MUP-a te da odjeljenju Ministarstva obrane u Benkovcu vrate kartone vojnih obveznika koji nisu ušli u sastav 92. brigade MUP-a i da im dostave popis pripadnika 92. brigade MUP-a kako bi dobili uvid u kretanje onih vojnih obveznika 3. brigade TO-a koji su se izjasnili za prelazak u miliciju kao i

---

[497] HR-HMDCDR, 7., kut. 8., Komanda 2. brigade TO, str. pov. br. 159-1, 30. 1. 1992., Kurs za osposobljavanje poz. organa u bataljonu, prijava kandidata; HR-HMDCDR, 7., kut. 8., Komanda 2. brigade TO, str. pov. br. 160-1, 30. 1. 1992., Kursiranje starešina k-ta bataljona i komandira četa, prijave kandidata.
[498] HR-HMDCDR, 7., kut. 9., Komanda 9. korpusa, str pov. br. 4-723, 17. 2. 1992., Dnevni operativni izveštaj.
[499] HR-HMDCDR, 2., Štab TO Benkovac, kut. 1., RSK, Opština Benkovac, Štab TO, str. pov., 17. 1. 1992., Izvještaj o b/g TO; HR-HMDCDR, Baza digitalnog arhivskog gradiva, Dokumenti - TO Benkovac, RSK, Opština Benkovac, Štab TO, Benkovac 31. 12. 1991., Izvještaj po vezi.
[500] HR-HMDCDR, 6., kut. 20., SAO Krajina, Štab TO, Općina Knin, pov. 522/4, Knin, 15. 11. 1991., Izvješće.
[501] HR-HMDCDR, 7., kut. 10., Komanda 9. korpusa, str. pov. br. 4-3023, 1. 6. 1992., Dopuna redovnog borbenog izveštaja; HR-HMDCDR, 2., kut. 4234., Komanda 1. brigade TO, str. pov. br. 1-164, 14. 7. 1992., Borbeni izveštaj; HR-HMDCR, 2., kut. 4234., Komanda 2. brigade TO, str. pov. br. 804, 19. 7. 1992., Dnevni operativni izveštaj.
[502] HR-HMDCDR, 2., kut. 4234., Komanda 1. brigade TO, str. pov. br. 675, 4. 6. 1992.

popis naoružanja koje su odnijeli sa sobom. Iz priloženog popisa vidljivo je da se radilo o značajnoj količini naoružanja bivše 180. mtbr koje je ostavljeno miliciji i Teritorijalnoj obrani pobunjenih Srba. Od pješačkog naoružanja bilo je 20 automatskih pušaka tipa Škorpion, 350 automatskih pušaka, tri puškomitraljeza M-72, pet mitraljeza M-84, četiri ručna bacača M-57, četiri minobacača 82 mm i četiri bestrzajna topa 82 mm. Od topničkih oruđa bilo je šest haubica 122 mm, 12 haubica 105mm, osma topova 76 mm M-42 (ZIS), 12 minobacača 120 mm i dva višecijevna bacača raketa 120 mm M-63. Od protuavionskih topova bilo je 23 topa 20/3 mm M-55 A-4, i tri topa 20/3 mm M-55 A-3 koja nisu od 180. mtbr. Od oklopnih vozila preuzeto je 23 tenka T-55, devet tenkova T-34, jedan oklopni transporter i dva tenka za izvlačenje.[503]

U sklopu mirovnog sporazuma i nakon raspoređivanja mirovnih snaga UN-a u ljeto 1992. oružje i oprema TO-a trebala je biti smještena u skladišta pod nadzorom UN-a. Ipak, pobunjeni Srbi su tijekom demobilizacije dio tog naoružanja sakrivali po privatnim kućama i tajnim skladištima radi eventualnog „iznenađenja od ustaških snaga.“[504]

6. SEDMI KORPUS SRPSKE VOJSKE KRAJINE

6.1. Stvaranje Srpske vojske Krajine

U prvoj polovici 1992. pobunjeni Srbi i njihovi „pokrovitelji“ iz Srbije i JNA aktualiziraju ideju stvaranja vlastite vojske. Tijekom sukoba unutar vodstva pobunjenih Srba o prihvaćanju Vanceova plana, dio pristaša Milana Babića, smijenjenoga predsjednika Vlade RSK, imao je namjeru osnivanja „Srpske vojske“ u čiji sastav bi preveo pripadnike brigada Posebnih jedinica milicije. Zapovjednik te vojske, s jednim pukom na području Knina, a drugim na području Like trebao je biti Rade Čubrilo, član SDS-a iz Like.[505] Razloge osnivanja „Srpske vojske“ pronašli su u nedjelotvornosti JNA u „zaštiti srpskog naroda koji je bio izdan prihvaćanjem Vanceova plana“, a sebe su smatrali „jedinom realnom snagom koja

[503] HR-HMDCDR, 2., kut. 6036., Komanda 3. brigade TO, pov. br. 700-1, 19. 7. 1992., Zahtjev za popunu brigade u ljudstvu i TMS.
[504] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 180; HR-HMDCDR, 2., kut. 6036., Tajno skrivena art.oruđa u zoni odgovornosti 3. graničnog bataljona. Primjerice u selima Kistanje, Bratiškovci, Smrdelje, Sonković i Čista Mala po privatnim kućama sakrivena su četiri minobacača 120 mm, deset minobacača 82 mm, 3 minobacača 60 mm, 8 ručnih bacača tipa OSA, jedan bacač tipa RAKETA, jedan FLAK 20/2, jedan bestrzajni top, jedan protuavionski top i jedan protuavionski mitraljez.
[505] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 222.

će oružjem i pružanom borbom štititi interese Srba.“ U Kosovu kraj Knina 12. travnja 1992. postrojen je i zakletvu položio puk Srpske vojske „Petar Mrkonjić.“ U stvarnosti je, pred nekoliko stotina promatrača, nekoliko desetaka šaroliko obučenih i naoružanih osoba pred svećenicima položilo zakletvu te se nije radilo o nikakvoj vojnoj formaciji. Vlada RSK je naložila istragu oko tog događaja.[506] Tijela MUP-a RSK i Komande 9. korpusa JNA imala su saznanja o aktivnostima ove skupine i pokušaju paravojnog organiziranja te su radili na njegovom suzbijanju, ali ono nikad nije poprimilo razmjere koji bi ozbiljnije ugrozili postojeći politički i vojni sustav pobunjenih Srba.[507] Usprkos tome, dio pripadnika TO i milicije oko Rade Čubrila još je tijekom jeseni 1992. pokušavao formirati paramiliciju, odnosno vojsku od „puka Petar Mrkonjić.“ Prema podacima MUP-a RSK oni su bili jezgra spomenute Srpske vojske koja bi trebala preuzeti ulogu TO, otjerati profesionalni oficirski kadar i do izbora u Krajini ojačati da vrše pritisak i agitaciju za pojedine političare.[508]

Na sjednici održanoj 18. svibnja 1992. Skupština RSK usvojila je amandman na Ustav RSK kojim se ustvrđuje da Republika Srpska Krajina ima Srpsku vojsku te je donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrani donesenog u travnju 1992. čime je stvoren zakonodavni okvir za formiranje Srpske vojske. Ukaz o proglašenju ovog zakona isti dan donio je predsjednik RSK Goran Hadžić. Ovim izmjenama određeno je da Srpsku vojsku u miru čine jedinice TO, a da se u slučaju rata u sastav Srpske vojske uključuju i jedinice milicije posebne namjene. U slučaju rata i ratne opasnosti, Glavni štab TO trebao je postati Vrhovne komande Srpske vojske RSK.[509]

Krajem srpnja 1992., na sjednici Vlade RSK podnesena su izvješća o borbama na „Koridoru“ i o stanju u TO RSK te je zaključeno da treba osnovati komisiju, u kojoj bi bili ministar unutrašnjih poslova, ministar obrane i ministar financija, za izradu prijedloga jedinstvene koncepcije obrane RSK.[510] Korak više napravljen je početkom rujna 1992. na sjednici Vlade kad je zaključeno da se MUP i Ministarstvo obrane zaduže da u roku 30 dana pripreme prijedlog transformacije cjelokupnog sustava obrane tako da „MUP i TO egzistiraju kao jedinstven sustav obrane s jedinstvenom komandom“ nakon čega bi TO trebala prestati postojati.[511]

---

[506] HR-HMDCDR, 4., kut. 2., Zapisnik 9. sjednice Vlade RSK od 14. 4 .1992.
[507] HR-HMDCDR, 2., kut. 6047., Komanda 9. korpusa, str. pov. 4-1896, 10. 4. 1992., redovni borbeni izveštaj.
[508] HR-HMDCDR, 20., kut. 20., RSK, MUP, Uprava PJM, str. pov. br. 08/4-1-226-1, Knin, 24. 9. 1992., Stanje bezbednosti, informacija.
[509] Službenik glasnik RSK, br. 9/1992., 19. 5. 1992., član 91. i 92.
[510] HR-HMDCDR, 4., kut. 2., Zapisnik 25. sjednice Vlade RSK od 28. i 29. . 1992.
[511] HR-HMDCDR, 4., kut. 3., Zapisnik 28. sjednice Vlade RSK od 1. 9. 1992.

Na spomenutoj sjednici Vlade u srpnju 1992., podnoseći izvješće o stanju u TO general Milan Torbica značajan dio izlaganja posvetio je analizi poraza srpskih snaga na Miljevačkom platou u lipnju 1992. i nema sumnje da je i taj događaj dodatno utjecao na vodstvo pobunjenih Srba da pristupe stvaranju organizirane vojne sile.[512]

U Slunju je 12. listopada 1992. održan sastanak političkog i vojnog vodstva RSK na kojem se raspravljalo o transformaciji Ministarstva obrane, Ministarstva unutarnjih poslova i Teritorijalne obrane u Srpsku vojsku sa zaključkom o stvaranju jedinstvene komande na svim razinama. Također, trebalo je razmotriti i odlučiti o brojnosti vojske u ratu i miru, statusnim pitanjima i odnosima u službi nakon čega je trebalo načiniti plan realizacije zadataka.[513] Vlada RSK prihvatila je zaključke sa sastanka u Slunju i podržala transformaciju navedenih ministarstava i Teritorijalne obrane u jedinstvenu formaciju. Transformaciju je trebala provesti komisija sastava: predsjednik Vlade RSK Zdravko Zečević, ministar unutarnjih poslova Milan Martić, ministar obrane Stojan Španović, zamjenik ministra unutrašnjih poslova i zapovjednik Uprave PJM Borislav Đukić,zapovjednik Glavnog Štaba TO general – potpukovnik Milan Torbica, zapovjednik 79. brigade PJM iz Korenice Miloš Cvjetičanin i potpukovnik Mile Novaković.[514]

Na temelju zaključaka sa sastanka i podrške Vlade RSKodlučeno je izvršiti reorganizaciju i promjenu u nazivlju Teritorijalne obrane RSK, koja je preimenovana u Srpsku vojsku Republike Srpske Krajine (SV RSK), odnosno Srpsku vojsku Krajine (SVK). Ministri Španović i Milan Martić te zapovjednik Glavnog štaba TO general Milan Torbica zapovjedili su 16. listopada 1992. da se, „radi jedinstvenog pristupa organizaciji i pripremi odbrane u RSK“, Glavni štab Teritorijalne obrane RSK preimenuje u Glavni štab Vojske RSK i da mu se podrede Uprava i sve brigade Posebnih jedinica milicije. Zapovjednike brigada PJM trebalo je načelno postaviti za načelnike zonskih štabova, odnosno operativnih grupa ili korpusa, trebalo je formirati jedinstveni pozadinski organ, a brigade PJM očistiti od nedisciplinirani vojnika.[515]

Glavni štab Srpske vojske Krajine kao središnje operativno vojno tijelo bio je smješten u Kninu.[516] Uslijed sporog preformiranja, inertnosti u vođenju službenih akata i spore primjene zakonskih propisa nekoliko mjeseci od osnivanja, odnosno, preimenovanja Glavnog

---

[512] HR-HMDCDR, 4., kut. 3., Izvještaj general pukovnika Milana Torbice na 25. sjednice Vlade RSK održane 28. i 29. 7. 1992.
[513] HR-HMDCDR, 2., kut. 4117., RSK, ZnŠTO Lika, br. 2062, Korenica, 2. 11. 1992., Predlog organizacijsko – formacijskih promena.
[514] HR-HMDCDR, 4., kut. 4., Zapisnik 32. sjednice Vlade RSK od 13. 10. 1992.
[515] HR-HMDCDR, 26., kut. 6., RSK, GŠ TO, DT br. 1112-1, Knin, 16. 10. 1992., Odluka.
[516] Službeni glasnik RSK (Knin), br. 2, 22. 4. 1993., 55.

štaba SVK te donošenja „Zakona o Srpskoj vojsci Krajine“ pojavljivali su se dvostruki nazivi u dokumentima; Glavni štab TO, Glavni štab Srpske vojske RSK, dok se nije ustalio službeni naziv Srpska vojska Krajine.

Ukazom predsjednika RSK Gorana Hadžića razriješen je dužnosti dotadašnji zapovjednik Glavnog štaba TO RSK general Milan Torbica nakon podnesene neopozive ostavke, a na dužnost zapovjednika Glavnog štaba TO RSK, odnosno, Glavnog štaba Srpske vojske Krajine imenovan je dotadašnji zapovjednik 80. brigade PJM iz Vojnića potpukovnik Mile Novaković koji je istodobno promaknut u čin general – majora.[517] U veljači 1994. novi predsjednik RSK Milan Martić smijenio je Novakovića postavivši ga za svog pomoćnika za nacionalnu sigurnost i odnose s međunarodnim organizacijama, a za novoga zapovjednika Glavnog štaba SVK imenovao je general-majora Milana Čeleketića.[518] Od svibnja 1995. zapovjednik Glavnog štaba SVK bio je general – potpukovnik Mile Mrkšić.[519]

Tijekom procesa pretvaranja TO i dijela MUP-a u Srpsku Vojsku Krajine, pojavljivali su se razni prijedlozi kako to učiniti pa je Zonski štab TO Sjeverna Dalmacija uputio Glavnom štabu TO prijedlog o svojoj novoj organizacijsko – formacijskoj strukturi. Prema njoj, Zonski štab bi činili Komanda ZnŠTO s komandom stana, četom veze, izviđačkom četom s vodom ABKO i četom vojne policije; 75. brigada PJM (motorizirana), 92. brigada PJM (motorizirana), 1. laka brigada, 2. laka brigada, 3. laka brigada, 4. laka brigada, cetinski odred, kninski map, benkovački mpoap, kninski larp PZO i 77. pozadinska baza.[520]

O koncepciji sustava obrane RSK i stvaranju vojske u Beogradu su 12. studenoga 1992. razgovarala vodstva Republike Srbije i Republike Srpske Krajine. Predsjednik Srbije Slobodan Milošević prihvatio je zamisao stvaranja obrambenog sustava RSK čiju je osnovu trebalo činiti 23.000 ljudi u miliciji, od čega 5.000 u redovnom sastavu, a 18.000 u sastavu brigada koje bi činile mirnodopsku jezgru vojske te da u budućnosti taj broj ljudi ostane u stalnom sastavu kao profesionalni dio vojske. Osim toga, postignut je dogovor o nastavku financiranja vojske i milicije RSK od strane Republike Srbije, suradnjom Ministarstava obrane RSK i Srbije, a Vojska Jugoslavije je, prema stavu Slobodana Miloševića, trebala osigurati sredstva za održavanje tehnike i financiranje profesionalnih oficira.[521]

---

[517] HR-HMDCDR, 4.,kut. 4.,Zapisnik s 34. Sjednice Vlade RSK od 27. 10. 1992.
[518] HR-HMDCDR, 2. VSOA, inv. br. 1478, RSK, Kabinet predsednika Republike, br. 03-3-55/94, Knin, 22. 2. 1994., Naimenovanje na dužnost.
[519] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 278.
[520] HR-HMDCDR, 6., kut. 1., RSK, Zonski štab TO Sjeverna Dalmacija, str .pov. br. 258-1, 29. 10. 1992., Predlog novih organizacijsko – formacijskih promena po MF i RF.
[521] HR-HMDCDR, 2., kut. 232., RSK, Predstavništvo Vlade Beograd, Službena zabeleška sa razgovora predstavnika Vlade RSK da predsednikom Slobodanom Miloševićem.

Završna zapovijed Glavnog štaba Srpske vojske za preformiranje Teritorijalne obrane RSK i Posebnih jedinica milicije u Srpsku vojsku Republike Srpske Krajine donesena je 27. studenoga 1992. godine. Njome su zonski štabovi TO preimenovani i preformirani u korpuse Srpske vojske: Zonski štab TO Sjeverna Dalmacija postao je 7. Sjevernodalmatinski korpus, Zonski štab TO Lika postao je 15. Lički korpus, Zonski štab TO Kordun postao je 21. Kordunaški korpus, Zonski štab TO Banija postao je 39. Banijski korpus, Zonski štab TO Zapadna Slavonijapostao je 18. Zapadnoslavonski korpus i Zonski štab TO Istočna Slavonija, Zapadni Srem i Baranja postao je 11. Slavonsko – Baranjski korpus.Sve dotadašnje formacije štabova i jedinica Teritorijalne obrane i PJM stavljene su van snage. Određeno je da brigade PJM uđu u sastav korpusa u čijoj zoni odgovornosti se nalaze i da od 1. prosinca budu podređene zapovjednicima korpusa. Za dio jedinica zapovjeđeno je rasformiranje i ukidanje mobilizacijskog razvoja. Tako je rasformirana Uprava PJM čije ljudstvo i sredstva je trebalo ugraditi u Glavni Štab SVK. Naznačeno je da je Srpska vojska RSK za vrijeme primirja organizirana i djeluje kao regionalna policija, sukladno odredbama Vanceova plana te da naoružanje i opremu čuva u skladištima uz prisustvo predstavnika UNPROFOR-a. Predviđeno je da se Srpska vojska RSK popunjava oficirima prijemom ugovorom na određeno vrijeme i angažiranjem na određeno vrijeme profesionalnih oficira iz vojske SRJ koji su rođeni u Republici Srpskoj Krajini. Angažiranje vojnika predviđeno je prijemom ugovorom na određeno vrijeme i raspoređivanjem ročnika nakon završetka obuke na nepopunjena formacijska mjesta radi dosluženja vojnog roka. Preformiranje je trebalo biti dovršeno do 28. ožujka 1993. godine. Zapovijed je potpisao novoimenovani zapovjednik Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general – major Mile Novaković. Uspostavljena struktura Srpske vojske poklapala se sa strukturom TO uspostavljenom u proljeće 1992., prije uspostave PJM.[522] Ubrzo su doneseni jedinstveni propisi pozdravljanja u vojsci te je najavljeno usvajanje odgovarajućih Pravilnika o odnosima u službi.[523]

Proces provođenja zapovijedi o preformiranju jedinica TO i PJM u Srpsku vojsku Krajine bila je postupna, dugotrajna i složena zadaća koja se provodila usporeno, uz poteškoće i manjak koordinacije nadležnih tijela. Primjerice, u istočnom dijelu RSK brigade

[522] HR-HMDCDR, 2.,kut. 5010., RSK, GŠ SV, DT br. 947-23/1, Knin, 27. 11. 1992., Preformiranje Teritorijalne odbrane i posebnih jedinica milicije u Srpsku vojsku Republike Srpska Krajina; M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 35.-38.

[523] HR-HMDCDR, 8.,kut 3., Komanda korpusa Severna Dalmacija, pov. br. 289-2, 4. 12. 1992., Propisiiodnosi u službi, naređenje. Među ostalim, zabranjeno je nošenje brade u vojsci i istaknuta važnost nošenja službenih obilježja vojske.

PJM ušle su u sastav SVK tek krajem prosinca 1992. godine. Formiranje SVK nastavljeno je i završeno tek 1993. nakon operacije *Gusar* hrvatskih snaga.[524]

U tome razdoblju donesen je zakonodavni okvir za djelovanje Srpske vojske Krajine. Skupština RSK 20. travnja 1994. proglasila je novi „Zakon o odbrani“ i „Zakon o Srpskoj vojsci Krajine“ kojima su definirani zadaci, struktura i sustav rukovođenja i zapovijedanja. Na istoj sjednici Skupštine ustanovljen je Vrhovni savjet obrane RSK u koji su trebali ući predsjednik RSK, predsjednik Vlade, ministri obrane i unutrašnjih poslova i zapovjednik Glavnog štaba SVK. Zadaća tog tijela bila je utvrđivanje ratne opasnosti, donošenje odluka o uvođenju izvanrednog i ratnog stanja, mobilizaciji, pripravnosti i upotrebi SVK i drugim pitanjima obrane i vojske. Spomenutim zakonima određeno je da je predsjednik RSK vrhovni zapovjednik krajinske vojske, u skladu s Ustavom i odlukama Vrhovnog savjeta obrane.[525]

Primjerice, sastav Vrhovnog savjeta obrane u srpnju 1994. činili su predsjednik RSK Milan Martić, predsjednik Vlade Borislav Mikelić, načelnik javne bezbednosti Nebojša Pavković, ministar obrane Rade Tanjga i zapovjednik SVK general major Milan Čeleketić.[526]

Smisao i cilj postojanja Srpske vojske Krajine u jednom internom dokumentu Komande 7. korpusa definiran je na sljedeći način: „osnovni cilj i svrha postojanja i delovanja SVK je formiranje jedinstvene Srpske države na vekovnim Srpskim prostorima“ te da „pripadnici SVK rade, deluju i ponašaju se u duhu Ustava, Zakona i propisa jedinstvene Srpske države“.[527]

Zbog intenzivnih borbi tijekom 1993. nije bilo većih pomaka u organizaciji i ojačavanju jedinica Srpske vojske Krajine te su one u najvećoj mjeri ostale na razini borbene spremnosti kakva je bila tijekom formiranja krajem 1992. godine. Nakon iskustva u borbama prvih mjeseci 1993. Glavni štab SVK početkom ožujka 1993. odlučio je formirati 1. jurišnu brigadu „Vojvoda Vuk“ manevarskog karaktera koja bi u svakom trenutku bila spremna intervenirati u bilo kojem dijelu RSK i djelotvorno odgovoriti na svaki hrvatski napad. Objašnavalo se da se radi o ključnom trenutku u dosadašnjem razvoju vojne organizacije pobunjenih Srba, odnosno o pokušaju pretvaranja „naoružanog naroda i seoskih straža u Srpsku vojsku Krajine.“ Brigada se trebala popuniti najspremnijim vojnicima, opremom i naoružanjem iz postojećih jedinica SVK i kao takva, brojnosti oko 4.700 pripadnika, parirati hrvatskim snagama koje su manevarskog karaktera i više nisu „neobučene i neorganizirane.“

---

[524] HR-HMDCDR, 2., kut. 2387., GŠ SV RSK, MUP RSK, str. pov. 1194-1, Knin, 6. 12. 1992., Naređenje o pretpočinjavanju, izvještaj traži; K. NOVAKOVIĆ, *Srpska Krajina*, 290-291.
[525] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 277-278.; Službeni glasnik RSK (Knin), br. 2, 22. 4. 1993., 45.-88.
[526] HR-HMDCDR, 27., kut. 1., Zabeleška sa sjednice Vrhovnog saveta odbrane RSK održane 21. jula 1994. g.
[527] HR-HMDCDR, 8., kut,. 19., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 16-407, 27. 7. 1994., Zaključci i zadaci sa seminara.

Provedba ovoga plana odvijala se pod kodnim imenom *Mač*. Formiranje brigade trebalo je početi sredinom ožujka 1993. u zoni odgovornosti 7. korpusa koji je bio zadužen za pozadinsko i logističko osiguranje formiranja brigade. Prema planu, 1. jurišna brigada trebala je imati komandu, komandni bataljun, dva oklopna bataljuna, tri jurišna bataljuna, pozadinski bataljun, mješoviti artiljerijski divizijun, mješoviti protuoklopni artiljerijski divizijun, dva diverzantska i jedan protudiverzantski odred. Komanda brigade smještena je u selu Žegar, a za zapovjednika je imenovan pukovnik Slobodan Vukosavljević. Sam 7. korpus SVK za Jurišnu brigadu trebao je formirati jedan jurišni bataljun (Sjevernodalmatinski bataljun), oklopni bataljun, mješoviti diverzantsko – protudiverzantski vod i artiljerijsku bateriju 152 milimetra. Međutim, proces formiranja nije se odvijao prema planovima i očekivanjima kako zbog otpora samih jedinica koje nisu rado izdvajale vojnike i sredstva za brigadu tako zbog otpora vojnika koji nisu željeli ići ratovati van šireg domicilnog područja. Upravo zbog toga odlučeno je da nazivi bataljuna ne budu brojčani već regionalni (Sjevernodalmatinski, Banijski...), ali to nije urodilo uspjehom i većim odazivom, kao niti zapovijedi i upozorenja koja su slale nadređene komande. Do potpunog formiranja jurišne brigade nije nikada došlo, no uspjela se formirati jedna borbena grupa koja je krajem ožujka 1993. sudjelovala u borbama u zadarskom zaleđu. Krajem travnja 1993. brigada je imala samo 376 vojnika. Usprkos tome, Glavni štab SVK i dalje je gajio nade u uspješno formiranje i potpuno popunjavanje brigade premjestivši ju u Željavu, u zoni odgovornosti 15. korpusa. Plan formiranja brigade doživio je potpuni neuspjeh kad je krajem svibnja 1993. odlučeno da se brigada rasformira, a snage i sredstva određene za formiranje vrate u svoje prvobitne jedinice.[528]

Početkom studenoga 1993. Glavni štab SVK očito ponovno namjeravajući formirati brigadu koja bi funkcionirala kao rezerva tražio je od svih korpusa SVK da upute dio vojnika i sredstava za popunjavanje brigade. Sedmi korpus trebao je formirati jedan pješački bataljun, no zbog malenog broja vojnika koji su htjeli ostati u profesionalnoj vojsci RSK, mogao je izdvojiti samo oko 300 vojnika po ugovoru, a ostatak do pune formacije bataljuna činili bi

[528] HR-HMDCDR, 8., kut. 6., Naredba str. pov. 248-2 komandanta 7. korpusa, 20. 3. 1993.; HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 7. korpusa, str. pov. br 30-2119, 25. 3. 1993., Premeštaj vojnika i starešina u k-du i prištapske jedinice 1. jbr, naređenje; HR-HMDCDR, 8., kut. 11., Komanda 7. korpusa, int. br. 30-2435/1, 6. 4 .1993., Obaveze oko formiranja jedinica za 1. jbr; HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-2872, 21. 4. 1993., Realizacija plana „Mač“, mišljenje; HR-HMDCDR, 2., kut. 6043/2., Komanda 1. jbr, str. pov. br. 2-58, 23. 4. 1993., Dostavlja analizu stanja k-de i zajedničkih jedinica 1. jbr; HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 38-623, 25. 4. 1993., Naređenje za predislokaciju Komande 1. jbr; HR-HMDCDR, 8., kut. 3., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-3680, 23. 5. 1993., Povratak MTS iz 1. jbr, naređenje; N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 278 – 279.

mobilizirani vojnici.[529] Tijekom studenoga radilo se na formiranju i opremanju toga bataljuna te se razmatralo područje rasporeda što je bilo otežano manjkom stručnih kadrova i nedostatkom sredstava.[530] Nema podataka da je takva brigada zaživjela, pogotovo imajući na umu sudbinu 1. jurišne brigade.

Od kraja 1993. Glavni štab SVK je pripremao prijedloge za poboljšanje stanja, no početkom 1994. inicijativu na tom planu preuzeo je novoizabrani predsjednik RSK Milan Martić. Oslonivši se na radnu skupinu oficira iz Ministarstva obrane i ministarstva unutrašnjih poslova, a zaobišavši Glavni štab SVK i komande korpusa, 1. veljače 1994. donio je odluku o pokretanju plana transformacije SVK kodnoga naziva „Krajišnik.“ Do sredine travnja 1994. trebalo je načiniti prijedloge i procjene stanja kako bi se donijela konačna odluka. Međutim, do provedbe transformacije nije nikada došlo prvenstveno zbog otpora i opstrukcije od strane Glavnog štaba SVK te zbog nerealnih i neprovedivih planova. U tom razdoblju, osim zapovjednika Glavnog štaba SVK generala Novakovića smijenjeno je i pet od šest zapovjednika korpusa SVK i pomoćnici zapovjednika SVK.[531] Osim toga, početkom ožujka 1994. Martić je za glavnog inspektora obrane RSK imenovao pukovnika Miloša Mirkovića, za inspektora obrane Davida Rastovića, a za glavnog instruktora obrane RSK Dragana Vasiljkovića (Kapetana Dragana) koju su trebali raditi na razvoju projekta „Krajišnik“ i na formiranju nastavnih centara po RSK.[532] Istovremeno je Martić s ciljem organiziranog i planskog razvoja izgradnje i transformacije SVK imenovao komisiju na Narodnu obranu RSK u kojoj su bili sam Martić, general Mile Novaković, general Milan Čeleketić, kontraadmiral Dušan Rakić, general Mirko Bjelanović i general Borislav Đukić.[533] Takvi postupci iza kojih je stajao Milan Martić imali su negativan odraz na vojnike i profesionalni sastav vojske.[534] U jednoj od kasnijih analiza, član Glavnog štaba SVK general Milisav Sekulić ocijenio je to razdoblje „upropašćenim vremenom“, „periodom spletkarenja, politikanstva, obračuna s

[529] HR-HMDCDR, 8., kut. 5., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-7550, 1. 11. 1993., Formiranje brigade, predlog.
[530] HR-HMDCDR, 8., kut. 5., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-8046, 25. 11. 1993., Redovni borbeni izveštaj.
[531] HR-HMDCDR, 2., VSOA, inv. br. 1470, RSK, Kabinet Predsednika Republike, br. 03-3-55/94, Knin, 22. 2. 1994., Unapređenje.
[532] HR-HMDCDR, 2., VSOA, inv. br. 1476., Naredba br. 03-4-72/94 Predsednika Republike Srpska Krajina, 1. 3. 1994., Naimenovanje i realizacija po projektu „Krajišnik“.
[533] HR-HMDCDR, 2., VSOA, inv. br. 1475., RSK, Kabinet Predsednika Republike, br. 03-4-113/94, Knin, 4. 3. 1994., Odluka.
[534] HR-HMDCDR, 6., kut. 31., GŠ SVK, Odelenje bezbednosti, str. pov., 12. 4. 1994., Stanje bezbednosti u SVK, presek.

kadrovima i starješinama od ugleda, sposobnosti i principa“ smatrajući da je upravo u 1994., godini bez većih borbenih djelovanja, propuštena prilika za konsolidiranjem SVK.[535]

Planovi o tranformaciji koincidirali su sa Zagrebačkim sporazumom o prekidu vatre od 29. ožujka 1994. kad je nastupio je relativno mirniji period u odnosima Hrvatske i pobunjenih Srba što se tiče ratnih djelovanja, a uskoro su započeli i međusobni pregovori o gospodarskim pitanjima. Vodstvo pobunjenih Srba željelo je potaknuti gospodarstvo za što je bilo potrebno demobilizirati veći dio vojnika, a istovremeno se željelo provesti spomenutu tranformaciju i profesionalizaciju SVK koja je trebala imati oko 15.000 pripadnika.[536]

U travnju 1994. SVK sastojala se od Glavnog štaba s prištapskim jedinicama (zaštitni bataljun, bataljun vojne policije, komanda stana, pozadinska baza, 107. nastavni centar „ALFA“), šest korpusa i zrakoplovne brigade.[537] U listopadu iste godine SVK je prema ratnoj formaciji bila popunjena s 62.728 od 82.678 vojnika (78,3%), od čega iz stalnog sastava 7.852 vojnika (profesionalna služba i ročnici), a ostalo iz rezervnog sastava. Popunjenost oficirima bila je 53% (3336 od 6211), podoficirima 99,7% (4400 od 4412) i vojnicima 79,1% (56.992 od 72.055). Međutim, brojno stanje angažiranog ljudstva u ratnim jedinicama SVK bilo je 32,5 % (27.246 vojnika) u odnosu na potrebe prema ratnim formacijama, odnosno 42% u odnosu na stvarno izvršenu popunu (65.148) tako da je u tom trenutku bili potrebno (do)mobilizirati 48% vojnika koji se nalaze na ratnom rasporedu, odnosno 67% da bi se izvršila popuna do punih ratnih formacija. Zaključeno je da za popunu SVK nedostaje oko 25.000 osoba iz rezervnog sastava, odnosno 28%, ili ako bi se radilo o osobama do 45 godina starosti, nedostajalo bi oko 45.000 vojnika. Gledajući po korpusima samo je u istočnoj Slavoniji, odnosno u 11. korpusu, bilo dovoljno raspoloživih vojnika za popunu jedinica. U zoni odgovornosti 7. korpusa bilo je 21.595 vojnika od čega je 16.008 raspoređeno, onih do 45 godina starosti bilo je 12.200, a ratna formacija 7. korpusa iznosila je 17.206 vojnika. Manjak se odnosio na one obveznike koji se nalaze u SRJ, inozemstvu, studiraju ili su ilegalno napustili područje RSK, broj potonjih se procjenjivao na oko 11.000. Dotadašnja iskustva u mobilizaciji srpskih snaga bila su negativna zbog tri razloga; sporog preformiranja jedinica iz PJM u SVK za vrijeme borbenih djelovanja u siječnju 1993., nekvalitetnog planiranja mobilizacije i nestručnosti rezervnog zapovjednog kadra koji ju je provodio i zbog činjenice da većini vojnika nije priopćen ratni raspored, odnosno, pozivarski sustav nije bio u funkciji. Zaključeno je da se popuna može realizirati samo krajnjim naprezanjem i

[535] M. SEKULIĆ, Knin je pao u Beogradu, 41; K. NOVAKOVIĆ, Srpska Krajina, 340-341.
[536] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 264-265, 282; M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 41.
[537] HR-HMDCDR, 6., kut. 31., GŠ SVK, Odelenje bezbednosti, str. pov., 12. 4. 1994., Stanje bezbednosti u SVK, presek.

angažiranjem sveg rezervnog sastava, a za naknadnu popunu planirano je pozivanje obveznika van RSK i dobrovoljaca.[538]

Nakon poraza u operaciji *Bljesak* zaključeno je kako se SVK u postojećoj organizacijsko – formacijskoj strukturi ne može uspješno suprotstaviti hrvatskim snagama. Stoga je Glavni štab SVK na čelu s novim zapovjednikom general potpukovnikom Milom Mrkšićem predložio mjere za jačanje borbene spremnosti jedinica i plan za reorganizaciju vojske.Vojnicima je trebalo objasniti da će nove mjere značiti odlazak vojnika i tehnikeizvan domicilnog područja u novoformirane jedinice što je dotad nailazilo na otpor, a o reorganizaciji se govorilo kao o „biti ili ne biti za RSK i njezine stanovnike".[539] U sklopu reorganizacije osnovan je Korpus specijalnih jedinica kao manevarski operativno taktički sastav čiji su dijelovi po potrebi mogli ulaziti u sastave postojećih korpusa. Korpus se sastojao od komande, 2. oklopne brigade, 2. gardijske brigade, 71. specijalne brigade, bataljuna vojne policije, brdskog bataljuna i lakog artiljerijskog divizijuna PZO.[540] Korpusom je zapovijedao general Milorad Stupar. U odnosu na ostale jedinice, korpus je bio bolje opremljen i popunjen, ali je tijekom *Oluje* ostao bez značajnijeg doprinosa u borbama.[541]

Jedan od najvećih problema s kojima se cijelo vrijeme postojanja suočavao Glavni štab SVK bio je manjak profesionalnih oficira u svim jedinicama SVK te je od samog početka djelovanja slao zahtjeve Personalnoj upravi Vojske Jugoslavije za upućivanjem oficira, posebno onih rođenih na području RSK držeći to „patriotskom obvezom."[542] Tijekom 1994. u sklopu Vojske Jugoslavije osnovan je 40. kadrovski centar koji se brinuo za upućivanje kadrova iz Vojske Jugoslavije na službu u SVK. Ipak, najveći broj takvih oficira brzo je tražio povratak u Vojsku Jugoslavije čime je problem profesionalnih kadrova u SVK ostao trajno neriješen.[543]

6.2. Organizacija i ustroj 7. korpusa SVK

Prema zapovijedi o preformiranju jedinica TO i posebnih jedinica milicije dotadašnji Zonski štab TO Sjeverna Dalmacija preimenovan je u 7. (Sjevernodalmatinski) korpus sa

---

[538] HR-HMDCDCR, 6., kut. 3., str. pov., listopad 1994., Stanje i mogućnosti popune sa ljudstvom Srpske vojske Krajine.
[539] HR-HMDCDR, 8., kut. 19., 3. pešadijska brigada, str. pov. br. 448-2, 7. 6. 1995., Reorganizacija i tranformacija SVK, objašnjenje i zadaci.
[540] D. MARIJAN, *Oluja*, 38.
[541] M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 223-228.
[542] HR-HMDCDR, 6., kut. 4., RSK, GŠ TO, pov. br. 684-227, Knin, 7. 12. 1992., Upućivanje AVL iz Vojske Jugoslavije u RSK, zahtev.
[543] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 278.

sjedištemu Kninu. U sklopu korpusa formirana je 75. motorizirana brigada sa sjedištem u Kninu, 1. laka brigada sa sjedištem u Vrlici, 2. pješadijska brigada sa sjedištem u Kistanjama dok je 4. brigada TO prefomirana i preimenovana u 4. laku brigadu sa sjedištem u Obrovcu. Kninski mješoviti artiljerijski puk TO preimenovan je u 7. artiljerijski puk sa sjedištem u Kninu, mješoviti protuoklopni artiljerijski puk TO preimenovan je u 7. mješoviti protuoklopni artiljerijski puk sa sjedištem u Benkovcu, laki artiljerijsko – raketni puk PZO TO preimenovan je u 7. laki artiljerijsko – raketni puk PZO sa sjedištem u Kninu. Mobilizacijska mjesta svih postrojba bila su u njihovim sjedištima. Formiranjem korpusa pripadnici i sredstva 75. brigade PJM raspoređeni su u 75. motoriziranu brigadu, 1. laku brigadu i 2. pješadijsku brigadu, pripadnici i sredstva 92. brigade PJM raspoređeni su u 92. motoriziranu brigadu, 2. pješadijsku i 1. laku brigadu, pripadnici i sredstva 1. brigade TO raspoređeni su u sastav 75. motorizirane brigade, 1. lake brigade i 2. pješadijske brigade, pripadnici i sredstva 3. brigade TO Benkovac raspoređen su u sastav 92. motorizirane brigade, a pripadnici i sredstva 77. pozadinske baze raspoređeni su u 75. pozadinsku bazu u Kninu. Općinski štabovi TO Knin, Benkovac i Obrovac rasformirani su i ukinuti, a pripadnici raspoređeni po odluci zapovjednika Sjevernodalmatinskog korpusa.[544] Ovim formacijskim promjenama definirana je struktura vojnih snaga pobunjenih Srba u sjevernoj Dalmaciji koja će se uz manje promjene održati do njihovog poraza u kolovozu 1995. godine.

Preformiranje jedinica TO i PJM u Srpsku vojsku Krajine i njihovo dovođenja u stanje funkcionalnosti bio je složen proces. Primjerice, prema jednoj od prvih zapovijedi Komande 7. korpusa najprije je uspostavljen jedinstven sustav rukovođenja i zapovijedanja na način da su u sastav 92. brigade PJM koja je bila u procesu ukidanja ušla sva sredstva i pripadnici 3. brigade TO i Općinskog štaba TO Benkovac dok je dio graničnih četa iz brigade premješten u sastav 2. pješadijske i 4. lake brigade.[545]

Zapovjedništvo Komande 7. korpusa SVK nalazilo se je u „Sjevernoj kasarni“ u Kninu. U istoj vojarni bila je smještana većina skladišta materijalno tehničkih sredstava Komande i prištapskih jedinica.[546]

Zapovjednici 7. korpusa bili su pukovnik Milan Đilas (4. 12. 1992. – 24. 12. 1993.), pukovnik Slobodan Vukosavljević (26. 12. 1993. – 2. 7. 1994.), pukovnik Boro Poznanović

[544] HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., RSK, GŠ SV, DT br. 947-23/1, Knin, 27. 11. 1992., Preformiranje Teritorijalne odbrane i posebnih jedinica milicije u Srpsku vojsku Republike Srpska Krajina.

[545]HR-HMDCDR, 24., inv. br. 1534., RSK, MUP, Komanda PJM, str. pov. br. 1065-2, Benkovac, 28. 11. 1992., Uspostavljanje jedinstvenog sistema RIK-a, naređenje.

[546] HR-HMDCDR, 8.,kut. 23., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 38-95, Knin, 28. 1. 1993., Naređenjezasređivanje jedinica; HR-HMDCDR, 8., kut. 46., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 682-1, 14. 8. 1993., Organizacija RiK; HR-HMDCDR, 8., kut. 6, RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. 1029/1, 20. 8. 1993., Organizovanje RiK, naređenje; Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 1735/1, 1. 12. 1993., Premeštanje IKM-7.K., Naređenje.

(8. 7. 1994. – 10. 1. 1995.), pukovnik Veso Kozomara (12. 1. 1995. – 28. 7. 1995.) i general-major Slobodan Kovačević (31. 7. 1995. – 4. 8. 1995.)[547]

Načelnici štaba 7. korpusa bili su pukovnik Dragan Tanjga, pukovnik Stevo Ševo, pukovnik Tihomir Alavanja, pukovnik Živko Šaponja i potpukovnik Milorad Radić.[548]

Korpus se isprva u dokumentima SVK nazivao prema zemljopisnoj odrednici iz naziva – Sjevernodalmatinski korpus, a od sredine prosinca 1992. uvriježio se brojčani naziv: 7. korpus Srpske vojske Krajine.[549] Kao u slučaju Glavnog štaba početnih mjeseci miješali su se nazivi u zaglavljima dokumenata, još uvijek je znalo stajati Zonski štab TO Sjeverna Dalmacija.[550] Slična stvar događala se s podređenim jedinicama, u prvo vrijeme koristile su dvojne nazive u dokumentima, primjerice u zaglavlju bi stajalo Komanda PJM Benkovac, a u tekstu bi se govorilo o 92. motoriziranoj brigadi.[551]

Od završetka borbi u zadarskom zaleđu u prvoj polovici 1993. sve do poraza korpusa u operaciji *Oluja*, zona odgovornosti 7. korpusa SVK imala je površinu od oko 2.750 km² koju je nastanjivalo oko 70.000 stanovnika u općinama Knin, Benkovac, Obrovac i Drniš. Linija obrane širine oko 200 kilometara protezala se od sjevera prema jugu od Malog Alana (isključno), Jelovog vrha tt. 1518 (uključno), sela Uništa (isključno) do Ćelavca tt. 1.198 (isključno). Dubina zone odgovornosti bila je do 100 kilometara. Komanda korpusa definirala je devet osnovnih taktičkih smjerova u zoni obrane korpusa: Rovanjska – Jasenice – Obrovac, Zadar – Benkovac, Biograd – Benkovac, Stankovci – Benkovac, Vodice – Đevrske, Skradin – Kistanje, Širitovci – Vrbnik, Šibenik – Drniš – Knin i Sinj – Vrlika – Knin. Stalna zadaća korpusa u tome razdoblju bila je upornom obranom spriječiti prodor hrvatskih snaga na smjerovima Zadar – Benkovac – Knin, Šibenik – Drniš – Knin, Sinj – Vrlika – Knin i planinom Velebit.[552]

Korpus je u borbe djelovanja u siječnju 1993. ušao nepotpuno formiran te se formiranje jedinica odvijalo usporedno, a i ovisno o vođenu borbenih djelovanja. Početkom

---

[547] HR-HMDCDR, 6., kut 19., VP 9031, int. br. 373-1, Knin, 24. 6. 1994., Zahtjev za penzionisanje.; HR-HMDCDR, 27., kut. 1., Zabeleška sa sednice Vrhovnog saveta odbrane RSK održane 1. jula 1994.; HR-HMDCDR, 8., kut. 18., Komanda 2. pbr, pov. 28-2, 12. 1. 1995., Obavest.; HR-HMDCDR, 8., kut. 12., Zapisnik o primopredaji dužnosti od 13. 1. 1995.;

[548] HR-HMDCDR, 8., kut. 17., Komanda 7. korpusa, pov. 2-302, 3. 4. 1995., Informacija podređenim jedinicama.

[549] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 7. korpusa, str. pov. 293-5, 7. 12. 1992., Zapovest za marš.

[550] HR-HMDCDR, 2., kut. 4076., RSK, ZnŠTO Severna Dalmacija, br. 295-3, Knin, 9. 12. 1992., Ponovni zahtjev za prebacivanje tenkova.

[551] HR-HMDCDR, 18., inv. br. 1534, RSK, MUP, Komanda PJM Benkovac, str. pov. br. 1217-2, Benkovac, 21. 12. 1992., Eliminisanje negativnih pojava; HR-HDMCDR, 8., kut. 2., str. pov. br. 30-112, 28. 1. 1993., Naređenje jedinicama 7. K za angažovanje po zadacima iz direktive 27. 1. 1993; RSK, GŠ SV, str. pov. br. 38-93, Knin, 28. 1. 1993., Formiranje b/g, naređenje.

[552] HR-HMDCDR, 8., kut. 12., Plan časa za izvođenje nastave sa komandama brigada na dan 23. 3. 1995. godine.

veljače 1993. formiran je oklopni bataljun od dijelova 75. oklopno-mehaniziranog bataljuna i dvije čete vojne policije, jedna na razini korpusa, a druga u Prvoj operativnoj grupi, dok su u brigadama formirani vodovi vojne policije.[553]

Početkom veljače 1994. formirane su dvije veće jedinice u sastavu 7. korpusa. Od vojnika iz 2. pješačke brigade i 92. motorizirane brigade u veljači 1994. formirana je 3. pješačka brigada za zapovjednim mjestom u Sopotu kraj Benkovca, a od pozadinskih jedinica 75. i 92. motorizirane brigade i 75. pozadinske baze formirana je 7. pozadinska baza u Kninu, s odjeljkom u Benkovcu.[554]

U ljeto 1994. korpus se sastojao od komande, komande stana, čete veze, čete vojne policije, izviđačke čete, čete atomsko biološko kemijske obrane, 1. lake brigade, 2. pješačke brigade, 3. pješačke brigade, 4. lake brigade, 75. i 92. motorizirane brigade, 7. mješovitog artiljerijskog puka, 7. mještovitog protuoklopnog artiljerijskog puka, 7. lakog artiljerijsko raketnog puka protuzračne obrane, 7. oklopnog bataljuna, oklopnog vlaka, 7. inženjerijskog bataljuna, 7. pozadinske baze i vojnog odsjeka.[555]

Planirana transformacija 7. korpusa SVK iz proljeća 1994. predviđala je profesionalizaciju, određene organizacijsko – strukturalne promjene uključujući smanjenje broja pripadnika i preformaciju prema mirnodopskom sastavu korpusa. Prema prijedlogu transformacije 7. korpus SVK trebao se sastojati od Komande, Komandnog bataljuna, četiri granične pješačke brigade, jedne granične motorizirane brigade, jedne granične lake pješačke brigade, mještovite artiljerijske brigade ili divizijuna, mještovite protuoklopne brigade ili bataljuna, lakog artiljerijsko raketnog puka ili divizijuna PZO, oklopnog bataljuna, inženjerijske čete, pozadinske baze i vojnog odsjeka. Korpus je ukupno u miru trebao imati 5.170 pripadnika. Planirano je da na graničnu liniju 7. korpusa prema hrvatskim snagama bude raspoređeno 18 četa, odnosno 3.150 vojnika dok bi preostali bili određeni za podršku i osiguranje.[556] Sukladno ideji profesionalizacije vojske predviđeno je da korpus ima oko 650 profesionalnih vojnika, uglavnom oficira i podoficira, oko 1.700 vojnika pod ugovorom, oko

[553] HR-HMDCR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-308, 3. 2. 1993., Redovni borbeni izveštaj.
[554] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995., g., Referat po pitanjima borbene gotovosti; HR-HMDCDR, 8., kut. 20., Komanda 7. korpusa, pov. 4-271, 10. 2. 1994., Zahtjev za popunu 3. pbr.
[555] HR-HMDCDR, 8., kut. 10., Komanda 7. korpusa, pov. br. 4-1586, 9. 8. 1994., Pregled popune po RF.
[556] HR-HMDCDR, 6., kut. 2., Pregled brojnih veličina organizacijsko – formacijske strukture SVK., april 1994.

3.300 rezervnih vojnika i 300 vojnika ročnika.[557] Proces transformacije trebalo je provesti u tri faze tijekom travnja 1994. godine.[558]

Međutim, kako u 7. korpusu, tako u Srpskoj vojsci Krajine u cjelini nije se došlo dalje od prve pripremne faze transformacije, a planirane promjene nisu provedene. Pobunjeni Srba nisu imali dovoljno snage i sredstava sami provesti tako zahtjevan zadatak, nerealno postavljen u tadašnjim uvjetima sve slabije borbene spremnosti SVK i nepovoljne opće gospodarske situacije. Također, nisu mogli računati na financijsko i materijalno sudjelovanje Vlade Srbije i Vojske Jugoslavije kojima su se obratili za pomoć čime je postalo jasno da je ovaj plan već sredinom travnja 1994. imao malo šanse da uspije.[559] Najava profesionalizacije izazvala je negodovanje među vojnicima 7. korpusa koji su smatrali da su zaobiđeni jer je profesionalizacija uvedena samo za zapovjedni kadar te se u Odsjeku bezbednosti korpusa procjenjivalo da će ovi problemi eskalirati jer je mnogim vojnicima vojnička plaća bila jedini izvor prihoda.[560] Oni koji su ipak potpisali ugovore kasnije su negodovali i tražili raskid ugovora zbog niskih primanja koja su iznosila tek trećinu primanja u Vojsci Jugoslavije te su zapravo bila izjednačena s plaćama običnih vojnika.[561] Suočen s brojnim statusnim problemima kandidata za prijem u profesionalni odnos u SVK, već u svibnju 1994. Glavni štab SVK primijetio je da ti problemi otežavaju i potpuno zaustavljaju prijem kandidata čime je zapravo priznat neuspjeh proces sustavne profesionalizacije RSK.[562]

Krajem lipnja 1994., u cilju „organizacije jedinstvenog života i rada pripadnika“, jedinice 7. korpusa organizirane su u šest garnizona. U garnizon Benkovac ušle su jedinice i komande 92. motorizirane brigade, 3. pješačke brigade, 7. mpoap-a, dijelovi 7. map-a i odjeljak 7. pozadinske baze, a njime je trebao zapovijedati zapovjednik odjeljka 7. pozadinske baze. Garnizon Obrovac trebao se sastojati od jedinica i komandi 4. lake brigade pod zapovijedanjem zapovjednika brigade. U garnizon Kistanje ušle su jedinice i komande 2. pješačke brigade pod zapovijedanjem zapovjednika brigade. U garnizon Knin ušli su Glavni štab SVK, 75. pozadinska baza, Komanda 7. korpusa s prištapskim jedinicama, 7. pozadinska

---

[557] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, Zamisao za I. fazu transformacije 7. korpusa, 1. maj 1994. godine, april 1994.
[558] HR-HDMCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, Plan aktivnosti 7. korpusa na realizaciji transformacije korpusa, april 1994. g.
[559] HR-HMDCDR, 6., kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 30-33, 10. 4. 1994., Materijalne mogućnosti za profesionalizaciju, iskustva iz VJ.
[560] HR-HMDCDR, 6., kut. 30., Komanda 7. korpusa, str. pov. 23-162, 21. 4. 1992., Reakcija boraca na predstojeću profesionalizaciju i preformaciju SVK, neka zapažanja.
[561] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 282; HR-HMDCDR, 5., kut. 2., RSK, GŠ SV, pov. br. 21-93, 19. 7. 1994., Plate profesionalnih vojnika i naknade v/o, reagovanja.
[562] HR-HMDCDR, 2., kut. 6043., RSK, GŠ SV, pov. br. 5/10-103, 9. 5. 1994., Rešavanje statusa lica primljenih u vojnu službu po ugovoru u SVK.

baza, 7. larp PZO, 7. oklopni bataljun, 7. inžinjerijska četa, Vojni odsjek, dijelovi 7. map-a, a pod zapovijedanjem zapovjednika 7. pozadinske baze. U garnizon Drniš pod zapovijedanjem zapovjednika 75. motorizirane brigade ušle su njezine jedinice i komande. Svi zapovjednici i vojnici bili su se dužni ponašati prema pravilnicama preuzetima iz Vojske Jugoslavije.[563]

Novo formiranje garnizona u skladu s tadašnjim planom razvoja SVK Glavni štab je zapovjedio u svibnju 1995. i prema njemu je određeno da u se u zoni odgovornosti 7. korpusa formira pet garnizona; Knin, Benkovac, Obrovac, Drniš i Vrlika. Zapovjednik korpusa trebao je imenovati zapovjednike garnizona.[564]

U studenome 1994. komanda korpusa dobila je usmenu zapovijed Glavnog štaba SVK da se iz jedinica izvuku vojnici između 20 i 30 godina radi formiranja interventne jedinice. Komanda korpusa smatrala je da bi takva mjera oslabila borbenu spremnost jedinica te je predložila da formira jedinicu veličine bataljuna pozivanjem određenih godišta na dosluživanje vojnog roka kako bi se izbjeglo uključivanje kritičnih specijalnosti poput OM, veze i topništva.[565] Nema podataka je li i kada došlo do formiranja ove jedinice.

Krajem 1994. odlučeno je da se u svim brigadama od zapovjednika i vojnika po ugovoru do kraja siječnja 1995. formiraju jedinice veze, vojne policije i izviđačka jedinica.[566]

Sedmi korpus bio je vrlo dobro naoružan, uglavnom iznad formacijom propisane popune. Od topničkog naoružanja raspolagao je s 12 od 10 brdskih topova 76 mm, 35 od 31 topova ZIS 76 mm, 22 od 24 topova 100 mm T-12, 31 od 31 haubica 105 mm, M56 i M2A1, 61 od 64 minobacača 120 mm, 24 od 24 haubice 120 mm, pet od šest topova 130 mm M46, 16 od 18 topova – haubica 152 mm i dva od dva obalna topa 88 milimetara. Od raketnog naoružanja imao je 12 od 12 proutoklopnih lansera POLO 9P 122, 57 od 103 protuoklopnih lansera raketa 9K 11 (maljutka), devet od devet višecijevnih bacača raketa „Plamen“ 128 mm M63, pet višecijevnih samohodnih raketnih lansera „Oganj“ 128 mm M77 koji nisu bili predviđeni formacijom i jedan od dva samohodna višecijevna raketna lansera „Orkan“. Od bojnih vozila, imao je 27 od 28 tenkova T-34, 32 od 32 tenka T-55, devet od devet tenkova T-72/M-84, dva od četiri tenka za izvlačenje, osam od osam samohodnih topova SO 76 mm M-18, pet od pet samohodnih topova SO 90 mm M-36, četiri od pet oklopnih transportera BTR-50, 28 od 29 oklopnih transportera OT 01-60, devet od devet borbenih vozila pješaštva BVP –

[563] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 13-188, 22. 6. 1994., Organizacija života i rada u 7. korpusu, naređenje.
[564] HR-HMDCDR, 2., kut. 6043/2., RSK, GŠ SV, pov. br. 12-34, 24. 5. 1995., Formiranje garnizona, naređenje.
[565] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 13-297, 19. 11. 1994., Formiranje jedinice za intervenciju, predlog.
[566] HR-HMDCDR, 8., kut .7., Komanda 7. korpusa, str. pov. 13-390, 27. 12. 1994., Zaključci sa referisanja o b/g održanog 27. 12. 1994. godine.

M80 i deset od deset samohodnih topova 20/3 mm BOV-3. Od protuavionskog oružja, imao je 41 od 36 jednocijevnih topova 20 mm, 56 od 55 trocijevnih topova 20 mm, šest od šest topova 30 mm PRAGA, 10 od 12 topova 40 mm BOFORS i sedam od devet topova 40 mm M1 i M12. Od raketnog protuavionskog oružja imao je 74 od 103 lansirna mehanizma 9P 58 „Strela 2-M“ i šest od šest samohodnih lansirnih oruđa 9P 31 M (S-1M). Uz navedeno, korpus je imao 983 ostalih vozila (autobusi, kamioni, osobna vozila, vozila veze i sl.).[567]

Gledajući ostale korpuse SVK, može se reći da iako nije bio najbrojniji ni najopremljeniji korpus (neznatno brojniji i opremljeniji bio je samo 11. korpus), da je 7. korpus SVK jedini imao značajke pravoga korpusa kopnene vojske i po tome bilo najbliži korpusu JNA. Jedini je po formaciji imao ustrojene sve pukove (mješoviti artiljerijski, mještoviti protuoklopni artiljerijski, laki artiljerijsko raketni puk protuzračne obrane). Razlog tomu je što se gotovo u potpunosti organizacijski naslonio na strukturu 9. korpusa JNA čije je svo naoružanje i veći dio pripadnika preuzeo.[568]

6.3. Brojčani pokazatelji i mobilizacijska problematika 7. korpusa

6.3.1. Brojčani pokazatelji

Za gotovo cijelu 1993. nema kvalitetnih izvora ni sumarnih podataka prema kojima bi se moglo prikazati brojno stanje 7. korpusa, pa ni potpuna ratna formacija korpusa iz koje bi se ono dalo iščitati. Osim što izvori nisu sačuvani, dio razloga sigurno stoji u činjenici da je korpus usred preustroja iz jedinica TO i PJM ušao u borbe tijekom kojih su u zoni odgovornosti korpusa djelovali privremeni sastavi, jedinice i dobrovoljačke skupine čije je brojno stanje dosta variralo. Brojno stanje za to razdoblje djelomično se može pratiti po brigadama i pukovima što je kasnije prikazano, a na temelju oskudnih podataka može se ugrubo rekonstruirati. Sredinom veljače 1993. u jedinicama 7. korpusa (bez 92. mtbr i 7. mpoap-a) nalazilo se 10.009 vojnika.[569] Ako se tome, prema podacima za veljaču 1993.

---

[567] HR-HMDCDR, 8., kut. 13., Stanje borbene tehnike, vučnih i ostalih vozila u 7. K na dan 11. 2. 1995.; HR-HMDCDR, 6., kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 26-216, 12. 5. 1994., Pregled glavnih i osnovnih TMS SVK; Pregled važnijih borbenih i drugih sredstava OMJ u SVK; HR-HMDCDR, 2 – VSOA, reg. 005-058, br. 378., Referisanje komadantu GŠ SVK dana 17. 5. 1995. godine.

[568] Korpus Kopnene vojske, pravilo (privremeno), interno, Generalštab oružanih snaga SFRJ, Centar visokih vojnih škola oružanih snaga “Maršal Tito”, Beograd, 1990.; HR-HMDCDR, 2., kut. 5009.,Pregled brojnih veličina organizacijsko – formacijske strukture SVK., april 1994.; HR-HMDCDR, 6., kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 26-216, 12. 5. 1994., Pregled glavnih i osnovnih TMS SVK; Pregled popune SVK po ratnoj formaciji; Pregled važnijih borbenih i drugih sredstava OMJ u SVK..

[569] RSK, Ministarstvo odbrane, Uprava „Sjeverna Dalmacija“, Odjeljenje Knin, Izvještaj o mobilizaciji, *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995, Dokumenti, knjiga 7; Dokumenti vojne provenijencije “Republike Srpske Krajine” siječanj – lipanj 1993.),* (ur. Mate RUPIĆ), Zagreb 2009., 259-263.

pribroji 660 pripadnika 7. mpoap-a i oko 5.000 pripadnika 92. mtbr dolazimo do brojke od oko 16.000 pripadnika korpusa.[570] U ljeto 1993. 7. korpus imao popunjenost od 72%, od čega oficirima 55%, podoficirima 104% i vojnicima 71% što su vrijednosti na razini većine podređenih jedinica.[571] Sredinom prosinca 1993. u jedinicama 7. korpusa bilo ukupno 13.400 rezervnih pripadnika od čega 12.063 vojnika, 803 rezervnih podoficira i 534 oficira. Pribrojivši profesionalni kadar, može se zaključiti da su se brojke pripadnika korpusa u 1993. kretale na razini iz 1994. i 1995. za koje su podaci mnogo precizniji.[572]

Prema propisanoj ratnoj formaciji iz proljeća 1994. Sedmi korpus je trebao imati 18.630 vojnika, od čega 1.213 oficira, 943 podoficira i 16.474 vojnika. U odnosu na punu formaciju, popunjenost je iznopsila 62 %, pa je u korpusu bilo 12.530 pripadnika, od čega 692 oficira, 994 podoficira i 10.852 vojnika. Prema novoj transformaciji korpusa i planovima o profesionalizaciji vojske, trebalo je doći do smanjenja broja pripadnika na oko 6.000, od čega 512 oficira, 664 podoficira, 270 vojnika po ugovoru na zapovjednim dužnostima, 1280 vojnika po ugovoru, 2980 rezervnih vojnika i 294 civila. Vojska Jugoslavije plaćala bi 580, a SVK preostale oficire, podoficire i vojnike na zapovjednim dužnostima. Zbog nedostatka novca SVK nije mogla plaćati sve profesionalne vojnike već je potreban broj vojnika popunjavan iz rezervnog sastava. Interes vojnika i zapovjednika za potpisivanje profesionalnog ugovora bio je prilično nizak, u prvom redu zbog dužine trajanja ratne situacije i slabih plaća jednakih plaćama običnih vojnika.[573]

Nakon provedene demobilizacije u skloputransformacije, u jedinicama korpusa nalazilo se 5.697 pripadnika (30%), od čega 573 oficira (47%), 613 podoficira (65%) i 4.511 vojnika (27%).[574]

Brojno stanje korpusa po ratnoj formaciji variralo je iz mjeseca u mjesec krećući se oko 65 – 75% popunjenosti s nepromijenjenim razinama zastupljenosti oficira, podoficira i vojnika.[575] Sredinom listopada 1994. korpus je po ratnoj formaciji imao popunjenost od 73%, odnosno, 12.778 od 17.474 pripadnika. Najveća popunjenost bila je uobičajeno kod podoficira

---

[570] Komanda 7. mpoap, pov. 188-2, 18. 2. 1993., Redovni borbeni izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 32., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 3-663, 2. 2. 1993., Podaci o broju ljudstva u 92. mtbr i drugim sastavima OG-1.
[571] HR-HMDCDR, 8., kut. 6., Komanda 7. korpusa, str. pov. 758/1, 6. 7. 1993., Predlogmera na jačanju b/g jedinica korpusa.
[572] HR-HMDCDR, 6., kut 45., RSK, Komanda 7. korpusa, pov. br. 1806/1, 10. 12. 1993., Rezervni vojnici, podofociri i oficiri, podaci.
[573] HR-HDMCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 227-2, 15. 4. 1994., Referat po pitanjima borbene gotovosti.
[574] HR-HMDCDR, 6., kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 26-216, 12. 5. 1994., Pregled glavnih osnovnih TMS SVK.
[575] HR-HMDCDR, 8., kut. 10., Komanda 7. korpusa, pov. br. 4-1586, 9. 8. 1994., Pregled popune po RF; HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov. 208-279/1, 1. 10. 1994., Pregled popune jedinica po RF.

s 1.101 od 1.089 po formaciji (101%), zatim kod vojnika s 10.991 od 15.105 (73%), a najmanje kod oficira s 686 od 1280 (54%).[576]

Gledajući starosnu strukturu rezervnog sastava 7. korpusa početkom studenoga 1994. lako je uočiti da su više od 40% sastava činili vojnici stariji od 40 godina. Od ukupno 13.036 (76%) rezervnih vojnika od 17.095 pripadnika po ratnoj formaciji korpusa, vojnika do 35 godina bilo je 5.024 (39%), vojnika između 36-40 godina bilo je 3.000 (23%), vojnika između 41 – 45 godina bilo je 2.200 (17%), a starijih od 45 godina bilo je 2.812 (22%). Što se tiče popunjenosti nakon provedene mobilizacije, ona je sredinom prosinca 1994. iznosila 82%, odnosno 14.097 od 17.095 pripadnika, što je bio najveći postotak popunjenosti među korpusima Srpske vojske Krajine.[577]

Neposredno pred mobilizaciju 7. korpus imao je popunjenost od 79%, odnosno, od 16.693 po ratnoj formacijiimao je 13.172 vojnika, od čega 716 od 1.236 oficira (58%), 1.253 od 1.108 podoficira (113%) i 11.203 od 14.439 vojnika (78%). Ako se uzmu kategorije iz kojih se korpus popunjavao vidljivo je da je najveći dio otpadao na rezervni sastav. Tako je 175 pripadnika (svi oficiri i podoficiri) bilo u profesionalnoj službi u Vojsci Jugoslavije, 718 pripadnika bilo je u profesionalnoj službi u SVK (95 oficira i 209 podoficira), 11.021 pripadnika rezervnog sastava (537 oficira i 934 podoficira), 349 ročnika, 219 civilnih lica na službi u Vojsci Jugoslavije, četiri civilna lica na službi u SVK, 196 žena, 41 dobrovoljac i 449 vojnika na dosluženju vojnog roka.[578]

Činjenica da su većinu sastava, kao uostalom cijelo vrijeme postojanja korpusa, činili rezervni vojnici, a posebno da su najveći dio zapovjednog kadra činili rezervni oficiri i podoficiri, imajući pritom u vidu konstatnu potrebu i zahtjeve za profesionalnim i stručnim zapovjednim kadrom te zamjerke na račun rezervnih oficira, nije nudila optimizam u borbama koje su predstojale snagama 7. korpusa.

6.3.2. Mobilicijska problematika

Početni mobilizacijski plan iz studenoga 1992. predviđao je da 7. korpus započne svoj rad u mirnodopskom sastavu smanjenog brojnog stanja zbog troškova financiranja sa zadaćom osiguravanja granice i stvaranja uvjeta za mobilizacijski razvoj dok bi manji dio ratnih jedinica bio angažiran na poslovima osiguranja ključnih objekata. Za provođenje

[576] HR-HMDCDR, 8., kut. 13., Pregled popune 7. korpusa po ratnoj formaciji od 13. 10. 1994.
[577] HR-HMDCDR, 27., kut. 1., Informacija Vrhovnog saveta odbrane o sprovedenoj mobilizaciji i analiza postojećeg stanja, Starosna struktura rezervnog sastava na RR-u u RJ SVK 1. 11. 1994., Pregled narastanja ratnih jedinica SVK u toku mobilizacije.
[578] HR-HMDCDR, 8., kut. 13., Pregled popune ljudstvom 7. korpusa po ratnoj formaciji, 17. 7. 1995.

mobilizacije bili su zaduženi Vojni odsjeci u Kninu, Benkovcu i Obrovcu. Naoružanje i oprema trebali su biti smješteni u postojeća skladišta, za 92. mtbr i 7. mpoap u vojarni Benkovac i izdvojenom skladištu Gaj, za 4. lbr u Žegaru, za Komandu korpusa i prištabne jedinice u vojarni Senjak/Sjeverna kasarna, za 1. lbr u vojarni Senjak i skladištu Pađani, za 75. mtbr u Sjevernoj kasarni i skladištima Krka i Pađani, za 2. pbr u skladištima Pađani i Kistanje, za 7. map u skladištima Krka, Pađani, južna kasarna i Golubić, za 7. larp u južnoj kasarni. Sredstva prostorne strukture trebala se su pohraniti u skladišta u Kninu, Benkovcu i Obrovcu ili u većim mjesnim zajednicama.[579]

Temeljem procjene o mogućem napadu hrvatskih snaga, krajinske vlasti zapovjedile su 15. siječnja 1993. da se najprije izvrši djelomična mobilizacija tenkovskih, mehaniziranih, topničko – raketnih, protuoklopnih i dijela pješačkih jedinica da bi nakon dva dana bila zapovjeđena potpuna mobilizacija svih jedinica 7. korpusa i svih tenkovskih i topničkih jedinica ostalih korpusa Srpske vojske Krajine. Ratno stanje na čitavom području RSK objavljeno je 22. siječnja 1993., nakon početka napada hrvatskih snaga u operaciji *Gusar*. Obzirom na složenu situaciju inzistiralo se na što bržem i potpunijem provođenju. Tako je do kraja siječnja 1993. u općini Obrovac bilo pozvano 1.694 vojnika, a uručeno je 1.677 poziva od čega se odazvalo 1674 vojnika, u općini Benkovac pozvano je 4.779 vojnika, a uručeno je 4.687 poziva od čega se odazvalo 4.289 vojnika, u općini Knin pozvano je 8.746 vojnika, a uručeno je 7.494 poziva od čega se odazvalo 7.386 vojnika. Najveći broj privedenih vojnika odnosio se na općinu Knin na koju je od ukupno 639 privedenih otpadalo 626 vojnika. Ipak, bio je to napredak u odnosu na prvi val mobilizacije sredinom siječnja kad se u općini Knin od 900 pozvanih odazvalo samo 50 vojnika dok je u općinama Benkovac i Obrovac odaziv bio gotovo stopostotan. Najveći broj onih kojima poziv nije uručen (817 vojnika) nalazio se izvan okupiranih područja.[580]

Obzirom na nedavno formiranje SVK i još uvijek labavu organizacijsku strukturu jedinica 7. korpusa može se reći da je početak borbi Komandu i jedinice korpusa zatekao nespremne. Zbog toga je Komanda korpusa prilikom mobilizacije i popunjavanja jedinica dala prioritet popune oklopnom bataljunu, mehaniziranom bataljunu, 75. i 92. motoriziranoj brigadi te 1. i 4. lakoj brigadi.[581]

---

[579] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., str. pov., novembar 1992. godine, Mobilizacijska procena uslova mobilizacije komandi i jedinica Korpusa Severna Dalmacija.
[580] HR-HMDCDR, 2., kut. 5006., Komanda 7. korpusa, Obav. bezb. organ, str. pov. br. 21-6, 19. 1.. 1993., Dnevniizveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Ministarstvo obrane, str. pov. br. 01-218-1/93, Knin, 6. 2. 1993., Obaveštenje o izvršenoj mobilizaciji na području opštine Knin, zaključno sa 31. 1. 1993.
[581] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-180, 30. 1. 1993., Naređenje.

U proljeće 1993. došlo je do izraženijeg osipanja vojnika iz jedinica te je Komanda korpusa Glavnom štabu SVK predložila domobilizaciju iz već ionako osiromašene baze, pri čemu se trebalo usredotočiti na one koji iz raznih razloga dotad nisu mobilizirani; trebalo je privoditi dezertere, mobilizirati sposobne iz civilnih službi i institucija, prebaciti vojnike iz pozadine u borbene jedinice i mobilizirati dio sastava rezervne milicije.[582] Ovakve mobilizacijske „akcije“ u pravilu nisu davale previše rezultata, a ubrzo je, u svibnju 1993., zapovjeđena demobilizacija i otpust do 10 posto rezervnog sastava u jedinicama 7. korpusa, uglavnom vojnika starijih godišta i onih u pozadinskim jedinicama.[583]

Novo podizanje borbene spremnosti i nova opća mobilizacija 7. korpusa zapovjeđeni su u lipnju 1993. kad se očekivao napad hrvatskih snaga na području sjeverne Dalmacije.[584]

Proces mobilizacije usporavali su nepotpuni mobilizacijski planovi po jedinicama, neažurirane kartoteke vojnika i materijalno tehničkih sredstava, izbjegavanja vojne obveze i loša suradnja između organa za popunu u brigadama i odjeljenja Ministarstva obrane zaduženih za mobilizaciju.[585] Istovremeno s mobilizacijom, kako bi se spriječio odljev vojnika, Vrhovni savjet obrane RSK zabranio je napuštanje područja RSK svim vojnim obveznicima, obveznicima civilne obrane i zaštite i obveznicima radne obveze.[586] Budući da je u sljedećih godinu dana neprestano dolazilo do nepoštivanja odredaba ove odluke o određenim kategorijama vojnika kojima se dopušta izlazak iz RSK, Glavni štab SVK ponovno je u kolovozu 1994. upozorio sve korpuse SVK na striktno pridržavanje odluke Vrhovnog savjeta obrane.[587]

Početkom 1994. Komanda 7. korpusa analizirala je stanje mobilizacije i predložila mjere poboljšanja uočivši neusklađenost popisa sekretarijata za narodnu obranu i popisa samog korpusa. Prema popisu sekretarijata za narodnu obranu u zoni odgovornosti korpusa nalazilo se 17.980 vojnih obveznika, od čega 11.000 s kninskog područja, 930 iz skradinskog zaleđa, 4.594 iz općine Benkovac i 1.457 iz općine Obrovac. Međutim, po borbenim izvješćima iz jedinica brojno stanje je popisu iznosilo 12.700 vojnika, a u jedinicama ih se zaista nalazilo 7.700. Time je razlika između popisa sekretarijata za narodnu obranu i popisa

---

[582] HR-HMDCDR, 6., kut. 45., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. 378-2, 21. 4. 1993., Domobilizacija ljudstva, predlog mera.
[583] HR-HMDCDR, 8., kut. 4., Komanda 7. korpusa, DT br. 30-3655, 23. 5. 1993., Otpuštanje dela v/o, naređenje.
[584] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-2953, Knin, 4. 6. 1993., Naređenje; RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 593-2, 8. 6. 1993., Naređenje za opštu mobilizaciju.
[585] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., RSK, Komanda 7. korpusa, pov. br. 30-4311, 17. 6. 1993.
[586] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda 7. korpusa, pov. br. 30-4068, 9. 6. 1993., Zabrana napuštanja teritorija RSK.
[587] HR-HMDCDR, 18., inv. br. 1932., Glavni štab SVK, pov. br. 11-218, 16. 8. 1994., Odluka VSO o zabrani napuštanja teritorije RSK, sa objašnjenjem.

Korpusa na temelju izvješća jedinica bila oko 5.000 vojnika, a isto toliko „pogubilo“ ih se kad se usporedilo taj popis i stvarno stanje u jedinicama. Ovi podaci naveli su Komandu korpusa da ustvrdi kako je „dezertiranje iz jedinica poprimilo nezamislive razmere.“ Predloženo je da Sekretarijat za narodnu obranu i mobilizacijski organ 7. korpusa usklade popise sa stvarnim stanjem na terenu i mobiliziraju sve one skupine obveznika koje se se još mogle mobilizirati: dezertere u radnim organizacijama, privatnike, zaposlene u Crvenom križu i Komesarijatu za izbjeglice i njihov vozni park, obveznike stavljene na radnu obavezu (900), obveznike iz pozadinske baze (437), poništiti rješenja (483) vojno-liječničke komisije koju je trebalo ukinuti jer je djelovala po mirnodopskim, a ne ratnim kriterijima.[588] Nema podataka što je od toga i u kojoj mjeri provedeno, no očito je da se Komanda korpusa suočavala s ozbiljnim problemima u samoj mobilizaciji, a potom s velikim brojem dezertera što se pokušavalo nadomjestiti „uzimanjem“ ljudi iz raznih organizacija i jedinica.

Dio poteškoća oko mobilizacije pokušalo se riješiti prebacivanjem nadležnosti nad regulacijom vojne obveze s tijela Ministarstva obrane na tijela SVK što je određeno Uredbom predsjednika RSK u veljači 1994. godine. Do sredine travnja, na području sjeverne Dalmacije u sklopu 7. korpusa formirana je u Kninu Komanda vojnog odsjeka s odjeljcima u Obrovcu, Benkovcu i Drnišu. Ova tijela preuzela su kartoteku i ostale evidencije vojnih obveznika i sve poslove vojne obveze i mobilizacije od Ministarstva obrane. U provođenju tog procesa Glavni štab SVK obratio se Generalštabu Vojske Jugoslavije za stručnu pomoć u izradi formacijskih knjiga i tražio upućivanje oficira s iskustvom u mobilizacijskom poslovima.[589] Međutim, nakon provedene mobilizacije u studenome 1994. Vlada RSK je zaključila da je tim postupkom nastupila potpuna blokada života i rada državnih institucija, pričinjena ekonomska šteta te je predložila Skupštini RSK da se stavi van snage Uredba predsjednika RSK o formiranju vojno – teritorijalnih organa te da se vojna obveza i mobilizacijski poslove vrate u nadležnost Ministarstva obrane.[590] O tome se raspravljalo i na sjednici Skupštine RSK 17. prosinca 1994 godine.[591]

---

[588] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. 46-1, 12. 1. 1994., Izveštaj o mob.problematici.

[589] HR-HMDCDR, 5., kut. 1., Naredba broj 123-3 komandanta SVK i ministra odbrane RSK od 14. 2. 1994., Formiranje vojno-teritorijalnih organa i jedinica, preformiranje uprava MO i primopredaja poslova mobilizacije i vojne obaveze, naređenje; HR-HMDCDCR, 6., kut. 2., GŠ SVK, str. pov. br. 123-2, 14. 2. 1994.; HR-HDMCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 227-2, 15. 4. 1994., Referat po po pitanjima borbne gotovosti.

[590] HR-HMDCDR, 4., kut. 16., RSK, Predsjednik Vlade, br. 05-5-2638/94., Knin, 2. 12. 1994.

[591] HR-HMDCDR, 5., kut. 3., Magnetofonski snimak zapisnika sa 5. sjednice 2. redovnog zasjedanja Skupštine RSK održane 17. 12. 1994. godine.

Krajem kolovoza 1994. zbog procjene o mogućnosti napada hrvatskih snaga zapovjeđeno je postupno narastanje borbene spremnosti jedinica korpusa pozivanjem vojnika i matičnih sredstava korpusa, ali je već sredinom rujna 1994., obzirom da opasnosti od napada nije bilo, Komanda 7. korpusa započela s planskim smanjivanjem brojnog stanja jedinica do prijašnje razine.[592]

Od početka studenoga 1994. zbog borbi na bihaćkome ratištu rasla je popunjenost i borbena spremnost jednica SVK, a 19. studenoga 1994. zapovjeđena je opća mobilizacija koja je provedena bez većih problema uz visoki odaziv. Najslabiji odaziv na mobilizaciju ostvaren je na području Knina i okolice gdje je zadovoljavajuća razina mobilizacije, posebno rezervnih oficira, postignuta tek nakon sedam dana pri čemu se u znatnoj mjeri pribjegavalo prisilnim mjerama i privođenju. Na taj način gotovo je udvostručen broj vojnika u jedinicama SVK i kretao se oko 65.000 – 70.000 vojnika što je zahtijevalo dodatne troškove i napore u servisiranju tolikog broja vojnika i potrebne tehnike.[593] U sastav 7. korpusa do sredine prosinca 1994. ukupno je mobilizirano 518 oficira, 791 podoficira i 9.299 vojnika.[594]

U očekivanju napada hrvatskih snaga sve jedinice 7. korpusa su 19. srpnja 1995. stavljene u stanje pune borbene spremnosti, a nakon što su hrvatske snage u operaciji *Ljeto '95* probile obranu srpskih snaga na Dinari napredujući prema Bosanskom Grahovu i Glamoču, 27. srpnja 1995. proglašena je opća mobilizacija u RSK, tako i u zoni odgovornositi 7. korpusa.[595]

Nakon što su hrvatske snage 28. srpnja 1995. ušle u Bosansko Grahovo, Vrhovni savjet odbrane RSK donio je odluku o proglašenju ratnog stanja na „cijeloj teritoriji Republike Srpske Krajine.“[596] Poslijepodne 4. kolovoza 1995., prvoga dana operacije *Oluja*, Vrhovni savjet obrane donio je odluku o planskoj evakuaciji civilnog stanovništva s područja

[592] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, str. pov. 1277-2, 31. 8. 1994., Zapovijed za postepeno narastanje b/g ratnih komandi i jedinica. HR-HMDCDR, 8., kut. 18., Komanda 2. pbr, str. pov. br. 1155-1, 20. 9.1994., Sravnjenje borbenog stanja jedinica.

[593] HR-HMDCDR, 6., kut. 2., GŠ SVK, str. pov. br. 11-301, 19. 11. 1994., Mobilizacija v/o Srpske vojske Krajine, naređenje; HR-HMDCDR, 2., kut. 6043., GŠ SVK – IKM, str. pov. br. 3-503/52, 30. 11. 1994., Podaci za ekspoze ministra odbrane Skupštini RSK; HR-HMDCDR, 27., kut. 1., Informacija Vrhovnog saveta odbrane o sprovedenoj mobilizaciji i analiza postojećeg stanja.

[594] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-351, 15. 12. 1994., Izveštaj o angažovanju ljudstva i MTS u b/d.

[595] HR-HMDCDR, 8., kut. 18., Komanda 2. pbr, str. pov. br. 1155-2, 27. 7 .1995., Opšta – javna mobilizacija u zoni odgovornosti 7. K, naređenje; HR-HMDCDR, 2., kut. 554., RSK, MO, Sektor za vojna i civilna pitanja, str. pov. 403-187/95, Knin, 27. 7. 1995., Izvršenje potpune mobilizacije 7. K, naređenje.

[596] HR-HMDCDR, 62., kut. 4., RSK, Predsjednik Republike, Broj: 020/1-846/95., Knin, 28. jul. 1995.g., Odluka o proglašenju ratnog stanja.

općina Knin, Benkovac, Obrovac, Drniš i Gračac preko Otrića prema Srbu i Donjem Lapcu.[597]

6.4. Ratni planovi i bojna djelovanja 7. korpusa

Već početkom prosinca 1992. izrađena je prva zapovijed za obranu zapovjednika Sjevernodalmatinskog korpusa. Procjenjivalo se da je najvjerojatniji napad moguć od strane oružanih snaga Hrvatske te od snaga 5. korpusa Armije BiH s područja Cazina – Bihaća i Velike Kladuše. Zadatak snaga 7. korpusa bio je upornom odbranom spriječiti napad, zaštititi stanovništvo i imovinu, a potom energičnim djelovanjem vratiti eventualno izgubljena područja. Pomoć se očekivala od susjeda, Ličkog korpusa SVK i 2. krajiškog korpusa Vojske Republike Srpske te MUP-a RSK zaduženog za osiguranje i kontrolu područja mobilizacije korpusa. U tako pripremljenom planu glavne snage trebale su se grupirati na smjeru Split (Šibenik) – Knin, a pomoće na smjerovima Zadar – Benkovac, Maslenica – Obrovac i Skradin – Đevrske. Istaknuto je da ključno spriječiti zauzimanje linije Obrovac – Karin – Benkovac – Bribir – Drniš – Vrlika. Operacija je planirana u dvije etape, obrambenoj i napadnoj, ukupnog trajanja sedam do jedanaest dana. Svim jedinicama u sastavu korpusa određene su precizne zadaće i predviđena djelovanja. Isto je učinjeno sa zrakoplovnom i topničkom podrškom, protuoklopnom i protupješačkom borbom na koje je stavljen ključni naglasak u eventualnim borbenim djelovanjima korpusa. Osnovne odrednice ovoga plana za obranu ostat će, uz manje modifikacije, nepromijenjene do kraja postojanja korpusa 1995. godine.[598]

Prvi plan uporabe SVK „Drina“ izrađen je krajem 1993. godine. Polazilo se od procjene da će Hrvatska napasti u prvoj polovici 1994., najprije s ograničenim ciljem zauzimanja što većeg područja pod okupacijom i stvaranja raspoloženja za prihvaćanje autonomije u sastavu Republike Hrvatske, a potom, u slučaju neostvarivanja bližeg cilja, napasti sa svim snagama s ciljem potpunog razbijanja SVK i uspostave vlasti u administrativnim granicama. Očekivala se podrška Hrvatskoj NATO snaga iza sastava UN-a. Prema fragmentarno sačuvanim izvodima plana „Drina“ za brigade 7. korpusa, one su imale zadaću uporne obrane svojih zona odgovornosti, zaustavljanja hrvatskog napada i spremnosti za daljnje napadne zadaće. SVK je računao na pomoć snaga VJ i VRS, a u zoni odgovornosti

[597] RSK, Vrhovni savjet odbrane, Knin, 4. august 1995., 16. 45 časova, broj: 3-3113-1/95., Odluka, *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995., Dokumenti, knjiga 17; Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (svibanj – listopad 1995.)*, (ur: Julija BARUNČIĆ PLETIKOSIĆ, Petar MIJIĆ), Zagreb 2015., 352-353.

[598] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda korpusa Severna Dalmacija, Knin, 4. 12. 1992., Zapovest komandanta korpusa Severna Dalmacija za odbranu.

7. korpusa to su trebale biti snage 2. krajiškog korpusa VRS-a.[599] Milisav Sekulić je mišljenja da je plan „Drina“ bio nerealno postavljen zbog nedostatka zajedničke procjene političkog vrha i Glavnog štaba SVK o stvarnim mogućnostima mobilizacije u RSK. Planom se predviđalo brzo završavanje mobilizacije i masovan odaziv vojnika što nije bilo realno jer su stalno prisutni bili problemi u mobilizaciji.[600]

U veljači 1995. Glavni štab SVK je u očekivanju napada hrvatskih snaga na čitavo okupiran područje izradio novi plan uporabe pod imenom „Gvozd“. Procjena je bila da će hrvatske snage najprije napasti na području sjeverne Dalmacije i zapadne Slavonije, odnosno, u zoni 7. i 18. korpusa, a potom uz pomoć 5. korpusa Armije BiH na zone obrane 15. i 21. korpusa. Jedinice SVK trebale su pružiti odsudnu obranu, a u drugoj etapi ojačani snagama VJ i VRS prijeći u protunapad. Zadaća 7. korpusa bila je da u prvoj etapi spriječi prodor hrvatskih snaga na smjerovima: Zadar – Benkovac – Knin; Šibenik – Drniš – Knin; Sinj – Vrlika – Knin i na Velebitu. U drugoj etapi, korpus je u protunapadu u zahvatu smjera Šibenik – Biograd trebao izbiti na obalu Jadranskog mora i utvrditi položaje. Podršku su trebali pružati 105. zrakoplovna brigada i i zrakoplostvo i protuzračna obrana Vojske Republike Srpske.[601]

Do početka kolovoza 1995. stanje se u odnosu na plan „Gvozd“ značajno promijenilo jer su snage 2. krajiškog korpusa VRS-a na lijevom krilu obrane 7. korpusa razbijene, pa je smjer Knin – Bosansko Grahovo morao biti zatvoren formiranjem i upućivanjem privremenih taktičkih i borbenih grupa mješovitog milicijskog i vojnog sastava, među njima i Gardijskom brigadom iz sastava Korpusa specijalnih jedinica.[602]

Formiranjem korpusa nastavljeno je kontinuirano slanje vojnika na ratište u Bosansku Posavinu, sad iz sastava jedinica korpusa umjesto iz brigada milicije. Radilo se uglavnom o sastavu jačine jednog bataljuna sastavljenog od vojnika iz 92. i 75. motorizirane brigade i pripadnika milicije. Odredišni cilj bila je Modriča.[603]

---

[599] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, Narodna obrana, Državna tajna – R, „Drina“, 18. 12. 1993., Obrovac, Zapovest komandanta 4. lbr za obranu i ofenzivna dejstva; HR-HMDCDR, 8., kut. 28., Komanda 75. mtbr, Narodna obrana, Državna tajna – R, „Drina“, 18. 12. 1993., Tepljuh, Zapovest komandanta 75. mtbr za obranu i ofenzivna dejstva; HR-HMDCDR, 8., kut. 16., Komanda 1. lbr, Narodna obrana, Državna tajna – R, „Drina“, 17. 12. 1993., Naređenje za inžinjerijsko obezbeđenje 1. lbr.

[600] M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 43-46.

[601] HR-HMDCDR, 8., kut. 16., Komanda 7. korpusa, DT br. 37-1, 11. 2. 1995., Izrada plana upotrebe, naređenje; Komanda 7. korpusa, DT br. 37-21, 15. 2. 1995., Dokumenta PU.

[602] D. MARIJAN, *Oluja*, 69.

[603] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 7. korpusa, str. pov. 293-5, 7. 12. 1992., Zapovest za marš; HR-HMDCDR, 7., kut. 2., Komanda 7. korpusa, str. pov. 293-4, 7. 12. 1993., Priprava ljudstva za smenu jedinica na koridoru, dopuna naređenja.

Hrvatske snage 22. siječnja 1993. počele su operaciju *Gusar* s ciljem odbacivanja srpskih snaga iz zadarskog zaleđa i omogućavanja prometne povezanosti sjevera i juga Hrvatske. Operacija se odvijala u zoni odgovornosti 7. korpusa s glavnim udarima na zone obrane 92. motorizirane i 4. lake brigade. Iako su Glavni štab SVK, odnosno, Komanda 7. korpusa imali saznanja o početku operacije, dočekali su ju nespremni, još uvijek u procesu preustroja jedinica. Jedinice korpusa su, po punoj mobilizaciji, dobile zadaću upornom obranom držati položaje s težištem na obrani tenkoprohodnih smjerova prema zračnoj luci Zemunik i obrani šireg područja Maslenice.[604] U svrhu uspješnijeg vođenja i koordinacije borbenih djelovanja Komanda 7. korpusa uspostavila je izdvojena zapovjedna mjesta u Benkovcu i u Vrlici.[605] Do 27. siječnja hrvatske su snage oslobodile Maslenički most, Novigrad, šire područje zračne luke Zemunik i kod Sinja, branu Peruču.[606] Do 28. siječnja srpske snage pretpjele su značajne gubitke od 60 poginulih i 142 ranjena vojnika.[607]

Nakon što su hrvatske snage 27. siječnja 1993. prešle u fazu obrane, Glavni štab SVK odlučio je snagama 7. i 15. korpusa te pristiglim ojačanjima izvesti protunapad pod operativnim nazivom *Čelik*. Glavni smjerovi protunapada s ciljem izgubljenih položaja bili su Smilčić – Kašić – Islam Grčki i Obrovac – Marune – Jasenice – Rovanjska s pomoćnim snagama u gotovosti na području Kistanja, Cetine i Drniša. Snage na smjeru Sinj – Vrlika – Knin imale su zadaću zauzeti branu Peruča i osiguravati bokove sa Svilaje i Dinare. Sve brigade dobile su jasno određene zadaće.[608]

Za izvođenje proboja u protunapadu trebalo je u svim brigadama korpusa formirati borbene grupe kombiniranog sastava tenkovskih, mehaniziranih, najboljih pješačkih snaga i dobrovoljaca iz ostalih jedinica. Zapovjednici grupa trebali su biti izabrani prema sposobnosti, bez obzira na čin, a takve jedinice trebale su se upotrebljavati samo za napadna i interventna djelovanja, a noću se odmarati.[609]

S početkom borbi na područje sjeverne Dalmacije upućene su jedinice iz ostalih korpusa SVK, jedinice MUP-a te su počele pristizati razne dobrovoljačke skupine iz Srbije i Bosne i Hercegovine. Krajem siječnja na području Benkovca i Obrovca već su se nalazile

---

[604] HR-HMDCDR, 8., kut. 1., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-4, 10,00 č, 22. 1. 1993., Redovni borbeni izveštaj; RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. 30/5, 18,00 č, 22. 1. 1993., Naređenje.

[605] HR-HMDCDR, 8., kut. 6., Komanda 7. korpusa, Kasarna „Senjak“, Knin, 27. 1. 1993., Naređenje za posedanje IKM-2 dela K-de 7. korpusa.

[606] D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 261 – 264.

[607] HR-HMDCDR, 2., kut. 6031., RSK, GŠ SV, br. 01-57, Knin, 28. 1.1 993., Informacija o stanju na severno – dalmatinskom ratištu.

[608] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-111, 27. 1. 1993., Naređenje za dalja dejstva „Čelik“.

[609] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-112, 28. 1. 1993., Naređenje jedinicama 7. K za angažovanje po zadacima iz direktive 27. 1. 1993.

jedinice izvan sastava 7. korpusa; 103. krigada iz 15. korpusa, bataljun iz 21. korpusa, milicija s Korduna, Banije i Bosanskog Petrovca i tenkisti iz Banja Luke. Od dobrovoljačkih sastava s posebnim oduševljenjem je na području Obrovca primljen dolazak Srpske dobrovoljačke garde Željka Ražnatovića Arkana.[610]

Protunapad srpskih snaga nastavio se jednako snažno početkom veljače 1993. godine. Posebice su jake borbe vođene na Obrovačkom smjeru i na južnim padinama Velebita dok je u području Ravnih kotara borbena djelovanja izvodila krajem siječnja formirana Prva operativna grupa (OG-1) kao središnja grupacija srpskih snaga u protunapadu. U sklopu OG-1 od jedinica 7. korpusa i pridošlih jedinica formirane su namjenske taktičke i borbene grupe za izvođenje borbenih djelovanja.[611]

Držanje i razina spremnosti pojedinih jedinica korpusa prvih dana borbenih djelovanja naveli su Komandu korpusa da zaključi kako je stanje u njima „kaotično i neorganizirano". Neke jedinice nisu imale zapovjednike, bile su miješanog sastava i nisu se držale osnovnih pravila utvrđivanja i zaštite što je izazivalo gubitke. Previše vojnika nepotrebno se nalazilo na prvoj liniji čime se ostajalo bez dubine obrane. Glavni štab SVK i Komanda 7. korpusa zapovjedile su da se bataljuni formiraju po geografskom načelu, od ljudi koji se međusobno poznaju smatrajući da će jedinice time biti uspješnije. Bataljunu s Korduna tako je priključena četa iz zapadne Slavonije pod zapovijedanjem Krste Žarkovića i četa tenkova M-84. Procijenjeno je da s Arkanovom grupom ova jedinica može imati veliki utjecaj na daljnji tijek borbe te je naglašeno da te jedinice treba tretirati kao borbene grupe, ne zamarati ih držanjem položaja već ih upotrebljavati na bojištu.[612]

Privremeni sastavi imali su glavnu ulogu u pokušajima odsijecanja i osvajanja Novigrada u kojima su udarne snage činile jedinice iz drugih dijelova RSK i organiziranije i iskusnije skupine dobrovoljaca poput Vukova s Vučjaka. Žestoke borbe na tom području vodile su se tijekom cijele veljače 1993., a Komanda Prve operativne grupe koja je vodila operaciju prema Novigradu neprestano je izdavala nove zapovijedi za osvajanje grada izmjenjujući snage u napadu.[613]

Sredinom veljače 1993. linija razdvajanja hrvatskih i srpskih snaga bila je Novigrad – Buterini – Kašić – Suhovare – Zemunik Gornji. Komanda Prve operativne grupe isplanirala je

---

[610] HR-HMDCDR, 2., kut. 6031., RSK, GŠ SV, broj 1-57, Knin, 28. 1. 1993., Informacija o stanju na ratištu.
[611] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-147, 29. 1. 1993., Naredba; HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-214, 2. 2. 1993., Naređenje za dalja dejstva.
[612] HR-HMDCDR, 8., kut 2., Komanda 7. korpusa, str. pov, br. 30-114, 28. 1. 1993., Naređenje jedinicama 7. korpusa za sređivanje stanja u jedinicama.
[613] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. br. 210-1, KM Kasarna Benkovac, 5. 2. 1993., Naređenje za dalja dejstva; Komanda OG-1, str. pov., 8. 2. 1993., Naređenje komandantu banijskog bataljona; Komanda OG-1, str. pov. br. 10-1, 11. 2. 1993., Odluka za operativni raspored snaga.

napad s ciljem pomicanja linije na dva smjera, a potom presijecanja komunikacije od Novigrada i Biograda prema Zadru. Na smjeru prema Novigradu napadala je Taktička grupa 4 koja je potom trebala produžiti prema Posedarju, a lijevo od 92. motorizirane brigade napadala je 2. pješačka brigada koja je trebala ovladati zaleđem Skradina. Snage 92. mtbr trebale su napasti glavnim smjerom Polača – Kakma – Biograd, pomoćnim smjerom Nadin – Galovac – Sukošan i ovladati linijom Debeljak – Vrčevo (tt 213) i izbiti na komunikaciju Zadar – Biograd. Snage TG-3, TG-4 i bataljun 92. mtbr trebali su ovladati područjem Kašića i kasnije se spojiti sa snagama TG-4. U napadu je trebalo sudjelovati svih pet bataljuna 92. mtbr, oklopni bataljun, jurišni odred, Banijski bataljun uz topničku i zrakoplovnu podršku brigadnih i korpusne artiljerijske grupe.[614] Iskusnim srpskim snagama Hrvatska je suprotstavila svoje najbolje snage, dijelove gardijskih brigada i specijalne jedinice Ministarstva obrane koje su upornom obranom i manjim protunapadima uspjele zadržati oslobođena područja u operaciji *Gusar*.[615]

Nakon prvih tjedana borbi Komanda 7. korpusa analizirala je dotadašnja borbena iskustva zaključivši da do gubitka položaja dolazi uslijed djelovanja topništva i povlačenja pješaštva zbog nedovoljnog utvrđivanja i zaprečavanja, nepostojanja spoja sa susjednom jedinicom, udaljenih zapovjednih mjesta bataljuna i brigade koji ne znaju što se događa i ne mogu reagirati. Istaknuto je da do povlačenja pješaštva nije dolazilo u slučajevima isključivo pješačkog napada.[616]

Zaključeno je da je najviše uspjeha u aktivnim borbenim djelovanjima donio angažman jedinica izvan redovnog sastava 7. korpusa poput Banijskog bataljuna, Kordunaškog bataljuna, skupine iz zapadne Slavonije te organiziranijih skupina dobrovoljaca poput Vukova s Vučjaka. Istaknut je i doprinos diverzantskih skupina iz 92. mtbr i Četvrte taktičke grupe. Među negativnim pojavama navedeni su nepripremljenost dijela jedinica, naročito dobrovoljaca, nepravilna upotreba oklopno – mehaniziranih jedinica, dezerterstvo, nesposobnost pojedinih zapovjednika i sustava zapovijedanja i loša izviđačko obavještajna djelatnost.[617]

I u ožujku 1993. srpske snage nastojale su popraviti položaje u borbenim djelovanjima.U tim borbama i držanju položaja sudjelovale su putem redovnih smjena

[614] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. br. 33-1, 13. 2. 1993., Odluka za dalja dejstva, HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, 14. 2. 1993., str.pov., Biljane Gornje, 14. 2. 1993., Zapovest za napad.
[615] D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 267.
[616] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-559, 9. 2. 1993., Iskustva iz dosadašnjeg izvođenja b/d.
[617] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. br. 68-1, 18. 2. 1993., Iskustava iz dosadašnjih dejstava.

jedinice iz ostalih korpusa Srpske vojske Krajine.[618] U tom razdoblju srpske snage ostvarile su svoj najveći uspjeh zauzimanjem Škabrnje u borbama od 18. do 21. ožujka 1993. godine.[619]

U sljedećim mjesecima borbena djelovanja će, ograničena na povremeno otvaranje pješačke i minobacačke vatre te upade diverzantskih skupina, postupno jenjavati, a linija razdvajanja hrvatskih i srpskih snaga ostat će nepromijenjena sve od operacije *Oluja*.

Od 22. siječnja do kraja ožujka 1993. u zoni odgovornosti Prve operativne grupe poginulo je 119 pripadnika, a 644 ih je ranjeno, od čega 196 teže od kojih su 22 umrla u bolnici čime se broj poginulih penje na 141 pripadnika. U siječnju je poginulo 27 vojnika i 184 ranjeno od čega su dva umrla u bolnici, dok je u veljači poginulo 70 vojnika, ranjeno 298 od čega 14 umrlo u bolnici. Tijekom ožujka poginulo je 22 vojnika, ranjeno 162 od čega šest umrlo u bolnici.[620] U duljem razdoblju, od 22. siječnja do 9. lipnja 1993. u zoni odgovornosti Prve operativne grupe poginulo je ukupno 139 pripadnika, a ranjeno 752 dok ih se 59 vodilo kao nestale ili zarobljene. Ipak, procijenjeno je da je broj poginulih zapravo 190, jer ih je osam razmijenjeno i ostalo je 51 za koje se pretpostavljalo da nisu živi. Od 139 poginulih čak su 62 izvan RSK, a 18 izvan općine Benkovac. Svega ih je 17 poginulo u neborbenim aktivnostima. Od ranjenih je 139 pripadnika bilo izvan RSK, 172 izvan općine Benkovac, a 441 iz općine Benkovac. Od onih 51 za koje se pretpostavljalo da su mrtvi većina je bilo iz Benkovca.[621]

Među poginulima je bilo nekoliko značajnih zapovjednika. U Kašiću je 1. veljače 1993. poginuo zapovjednik 92. motorizirane brigade pukovnik Momčilo Bogunović, a sredinom veljače od djelovanja diverzantske grupe hrvatskih snaga kod Zemunika Gornjeg poginuo je zapovjednik 2. motoriziranog bataljuna iste brigade potpukovnik Živko Tišma. Tom prilikom poginula su još tri vojnika, sedam ih je ranjeno, a uništena su dva topa i četiri vozila.[622] Od posljedica ranjavanja u Kašiću početkom veljače, kasnije istoga mjeseca u

---

[618] HR-HMDCDR, 8., kut. 32., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 378-40, Dukići, 20. 3. 1993., Zapovest za dalja dejstva; HR-HMDCDR, 8., kut. 46., RSK, GŠ SV, str. pov. 38-550, 31. 3. 1993., Povećanje b/g u 7. K i rešavanje problema odbrane na zadarsko – benkovačkom pravcu, naređenje.

[619] D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 267.; HR-HMDCDR, 6., kut. 52., "Alfa", Centar za obuku, VRSK, str. pov.73-93, 6. 3. 1993., Izveštaj; str. pov. 192-93, 7. 22. 3. 1993., Izveštaj.

[620] HR-HMDCDR, 8.,kut. 46., Komanda OG-1, str. pov.,april 1993., Pregled poginulih i ranjenih boraca u zoni Operativne grupe-1 Benkovac u vremenu od 22. 2. do 31. 3. 1993.

[621] HR-HMDCDR, 8.,kut. 46., Komanda OG-1, str. pov., april 1993., Pregled poginulih i ranjenih boraca u zoni Operativne grupe-1 Benkovac u vremenu od 22. 2. do 31. 3. 1993.; HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Evidencija za period od 22. 1. do 9. 6. 1993. godine za područje zone odgovornosti 92. mtbr odnosno OG-1.

[622] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda 1. OG, str. pov. br. 3-655, 1. 2. 1993., Dnevni borbeni izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 44., Komanda 92. mtbr, Obaveštajno – bezbednosni organ, str. pov. br. 25-48/93, 19. 2. 1993., Redovni dnevni izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda OG-1, str. pov. br. 73-2, 19. 2. 1993., Dopuna dnevnog borbenog izveštaja.

Beogradu umro je Veljko Milanković, zapovjednik dobrovoljačke skupine Vukovi s Vučjaka.[623]

Krajem lipnja 1993. na planini Svilaji od djelovanja protutenkovske mine tijekom kontrole i obilaska položaja 75. motorizirane brigade poginuo je pukovnik Dragan Tanjga, zapovjednik Prve operativne grupe.[624]

U srpnju 1993. predstavnici Hrvatske i pobunjenih Srba potpisali su „Erdutski sporazum“ kojim je predviđeno da se hrvatske snage do 31. srpnja 1993. povuku s područja oslobođenog u siječnju 1993. uključujući most na Maslenici, zračnu luku Zemunik i hidroelektranu Peruču, čiji nadzor je trebao preuzeti UNPROFOR, a s civilnom policijom UN-a u sela Islam Grčki, Kašić i Smoković trebala se vratiti srpska milicija. Kako se hrvatske snage nisu povukle do navedenog datuma već tek 1. kolovoza, topništvo 7. korpusa počelo je gađati zračnu luku Zemunik i novootvoreni pontonski most na Maslenici koji je sljedećeg dana srušen. Pripadnici topničke jedinice koja je srušila most novčano su nagrađeni i javno pohvaljeni, a samo rušenje mosta povoljno je utjecalo na moral vojnika u svim korpusima SVK.[625]

Tijekom operacije hrvatskih snaga kod Medka Komanda 7. korpusa poduzela je mjere osiguranja koje su uključivale izvođenje uporne i aktivne obrane, posebno u zonama 4. lbr i 92. mtbr koje su trebale spriječiti eventualni prodor hrvatskih snaga s Velebita i zauzimanje Obrovca. Ključne objekte kao što su Maslenički most, aerodrom Zemunik i branu Peruča trebalo je držati pod vatrom i spriječiti njihovo korištenje.[626]

Tijekom 1994. nije bilo značajnijih borbi u zoni 7. korpusa što je još više došlo do izražaja potpisivanjem Zagrebačkog sporazuma o prekidu borbenih djelovanja. Pojedini incidenti i kršenja sporazuma rješavali su se političkim putem ili uz pomoć snaga Ujedinjenih naroda.[627]

Početkom svibnja 1994. Godine 7. korpus izvršio je pripremno izdvajanje dijela snaga razine čete i voda za formiranje mještovitog sastava koji je trebao biti upućen kao ojačanje snagama bosanskohercegovačkih Srba na području Brčkoga gdje se očekivao hrvatsko –

---

[623]http://www.prnjavor.info/na-danasnji-dan-1993-umro-veljko-milankovic-komandant-vukova-sa-vucijaka/, pristup ostvaren 10. 5. 2018.

[624] HR-HMDCDR, 6., kut. 6., RSK, GŠ SV, pov. br. 483-1, 24. 6. 1993., Izveštaj o vanrednom događaju.

[625] N. BARIĆ, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 191.; HR-HMDCDR, 8., kut. 32., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 378-475, Biljane Gornje, 2. 8. 1993., Informacija potčinjenim jedinicama; HR-HMDCDR, 8., kut. 46., RSK, GŠ SV, Naredba komandanta SVK br. 580-1 od 4. 8. 1993; HR-HMDCDR, 8., kut. 46., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-5381, 3. 8. 1993., Čestitke povodom rušenja mosta Maslenica.

[626] HR-HMDCDR, 8.,kut. 4., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-6381, 11. 9. 1993., Naređenje.

[627] HR-HMDCDR, 8., kut. 34., Komanda 92. mtbr, pov. br. 13(39)-1, KM Biljane Gornje, 9. 10. 1994., Informacija potčinjenim jedinicama.

muslimanski napad s ciljem presijecanja „Koridora.“[628] Međutim, do slanja snaga nije nikada došlo.

Nakon što su krajem listopada snage 5. korpusa Armije BiH pokrenule uspješnu operaciju odbacivanja srpskih snaga od Bihaća, početkom studenoga 1994. snage VRS-a i SVK-a počele su s operacijom protiv 5. korpusa Armije BiH s ciljem vraćanja izgubljenih položaja, a potom konačnog slamanja 5. korpusa i zauzimanja Bihaća. U toj operaciji snage SVK i MUP-a RSK okupljene su u Operativnu grupu *Pauk* u kojoj su participirale snage 7. korpusa. Grupom je zapovijedao general – major Mile Novaković, a sama operacija za slamanje 5. korpusa Armije BiH dobila je isto ime. U sastavu snaga napada sudjelovali su pripadnici milicije i SVK, pripadnici VRS-a i milicije Republike Srpske i Narodna obrana „Autonomne pokrajine Zapadna Bosna.“[629]

Kako bi pomogao snagama MUP-a RSK i 2. krajiškog korpusaVRS-a na bihaćkome ratištu Glavni štab SVK krajem listopada 1994. formirao je dvije taktičke grupe iz sastava 7., 21. i 39. korpusa. Sedmi korpus trebao je zajedno s Komandom 39. korpusa formirati Drugu taktičku grupu (TG-2) brojnog stanja 250 – 300 vojnika. Zapovjednika grupe dale je Komanda 7. korpusa. Taktička grupa trebala je biti formirana 1. studenoga 1994. u Petrovcu. Osim snagama kao podrška pridodan je oklopni vlak iz sastava 7. korpusa.[630] Drugu taktičku grupu činilo je 123 vojnika iz 7. korpusa i 131 vojnik iz 39. korpusa raspoređenih u tri čete i mješovotu artiljerijsku bateriju minobacača 120 mm i topova 76 mm B-1. Vojnici iz sastava 7. korpusa stigli su na područje Petrovca 1. studenoga 1994., a obje taktičke grupe na terenu su ostale do 10. studenoga kad su se vratile u matične jedinice. Taktičke grupe zamijenile su kombiniranu brigadu MUP-a RSK koja ja na bihaćkom ratištu boravila od 26. listopada 1994. godine.[631] Osim ovih na bihaćkom ratištu boravili su dijelovi jedinica i iz ostalih korpusa SVK, 11. i 18. korpusa.[632] Sredinom prosinca 1994., 7. korpus je u sklopu srpskih snaga koje su napadale Bihać, u selu Vaganac u zoni 15. korpusa imao angažiranih 116 pripadnika, četiri minobacača, samohotku i top, a u selu Mazin 15 pripadnika uz četiri protuavionska oruđa.

---

[628] HR-HMDCDR, 8.,kut 7., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 13-157, 5. 5. 1994., Podizanje b/g gotovih snaga, pripremno naređenje.

[629] HR-HMDCDR, 2., 39. korpus SVK, kut. 54., RSK, Komanda “Pauk”, str. pov. br. 156-1, 13. 11. 1994., Obaveštajna situacija, dnevni izveštaj; HR-HMDCDR, 2.,kut. 6043., RSK, Komanda “Pauk”, str. pov. br. 142-1, 16. 11. 1994., Redovni borbeni izveštaj; HR-HMDCDR, 6.,kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 3-503/156, 16. 11. 1994., Redovni operativni izveštaj.

[630] HR-HMDCDR, 6., kut. 24., RSK, GŠ SV, sp. br. 3-502, 31. 10. 1994., Naređenje.

[631] HR-HMDCDR, HR-HMDCDR, 20., kut. 20., RSK, MUP, Brigada milicije, br. 08/3-SJ-184/94, Golubić, 7. 11. 1994., Izvještaj o izvođenju borbenih dejstava Brigade milicije MUP-a RSK na Bihaćkom ratištu u vremenu od 26. oktobra – 02- novembra 1994. godine.

[632] HR-HMDCDR, 6.. kut. 25., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 14-1492, 31. 10. 1994., Redovni operativni izveštaj.

Odred protuzračnog oruđa IGLA nalazio se u sastavu 21. korpusa, a jedan top u sastavu BG *Pauk*.[633]

Tijekom ovih borbi, a nakon napada zrakoplova NATO saveza na zračnu luku SVK-a u Udbini, 7. korpus je stavio u pripravnost protuzračne snage, a na području Obrovca i Gračaca organizirao pojačanu protuzračnu obranu s pet raketnih odjeljenja iz 4. lbr, 75. i 92. mtbr i 7. larp-a protuzračne obrane.[634]

U sljedećim mjesecima središnje mjesto bojnog angažmana snaga 7. korpusa postalo je područje planine Dinare. Komanda 7. korpusa smatrala je da je angažman pripadnika korpusa (prosječno oko 200 vojnika) u zapadnoj Bosni oslabio borbenu spremnost korpusa i obranu na prednjem kraju posebno obzirom na prodor hrvatskih snaga Livanjskim poljem zbog čega je u zoni 1. lake brigade već bilo angažirano oko 150 vojnika iz drugih jedinica korpusa te je zatražila od Glavnog štaba što žurniji povratak vojnika i sredstava u matične jedinice.[635] Istovremeno su snage 1. lake brigade na Dinari došle u borbeni kontakt sa snagama HV-a i HVO-a koje su napredujući u operaciji Zima '94 nastojale vezati dio snaga 2. krajiškog korpusa VRS-a i 7. korpusa SVK-a kako bi olakšale situaciju na bihaćkome ratištu.[636] Radilo se uglavnom o otvaranju minobacačke i pješačke vatre po položajima SVK. Komanda korpusa povećala je mjere zaštite i izviđačke aktivnosti prema vrhovima Troglav i Vještić gora, a od prosinca 1994. na položajima na Dinari izmjenjivala se i namjenska jedinica iz 92. motorizirane brigade i dijelovi 7. mješovitog artiljerijskog puka smješteni u selu Uništa.[637]

Uspjeh hrvatskih snaga na Dinari u operaciji *Zima '94* ugrozio je bok 7. korpusa iz smjera koji je bio najmanje očekivan. Stoga je Glavni štab SVK odredio da Komanda 7. korpusa rukovodi svim aktivnostima SVK-a na Dinari.[638] U sljedećim mjesecima na Dinari su se izmjenjivale kombinirane snage 7. korpusa. Borbena djelovanja bila su manjeg intenziteta u vidu topničkih napada i diverzantskih upada pri čemu su hrvatske snage napravile manje

---

[633] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov. 13-351, 15. 12. 1994., Izveštaj o angažovanju ljudstva i MTS u b/d.
[634] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 13-322, 1. 12. 1994., Naredba; HR-HMDCDR, 18., inv. br. 771., Komanda 75. mtbr, str. pov. br. 72-672, 1. 12. 1994., Iskustva povodom dejstva avijacije NATO pakta po a. Udbina, obavijest.
[635] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov. 13-379, 27. 12. 1994., Zahtev.
[636] HR-HMDCDR, 18., inv. br. 771., Komanda 75. mtbr, str. pov. br. K-119, Drniš, 1. 12. 1994., Informacija jedinicama.
[637] HR-HMDCDR, 18, inv. br. 1535, Komanda 92. mtbr, str. pov. 1664-3, KM Biljane Gornje, 10. 12. 1994., Zamena jedinica angažovanih u 1. lbr, naređenje; HR-HMDCDR, 8., kut. 10., Komanda 7. korpusa, pov. br. 16-589, 10. 12. 1994., Sedmični izveštaj o stanju morala, HR-HMDCDR, 8., kut. 17., Komanda 1. lake brigade, Organ bezbednosti, str. pov. br. 5-234, Vrlika, 12. 12. 1994., Redovni izveštaj; HR-HMDCDR, kut. 17., Komanda 1. lake brigade, IKM 7. korpusa, Organ bezbednosti, str. pov. br. 3-1, 28. 1. 1995., Izveštaj.
[638] D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 328.

pomake i korigirale liniju. U operaciji *Skok-1* u travnju 1995. potisnule su srpske snage prema Bravčevom docu i Uništima, stavile pod topnički nadzor srpske snage u dolini Cetine i po njima su povremeno djelovale.[639] Komanda 7. korpusa uredno je evidentirala sva „kršenja“ sporazuma o prekidu vatre i prijavljivala UNPROFOR-u.[640] Od 23. travnja 1995. u Vrlici je bilo Izdvojeno zapovjedno mjesto Komande 7. korpusa kojim je zapovijedao načelnik štaba korpusa, potpukovnik Milorad Radić. Zadaća je bila spriječiti daljnje napredovanje hrvatskih snaga.[641] Nakon poraza srpskih snaga u operaciji *Bljesak* radilo se na suradnji sa susjednim snagama 2. krajiškog korpusa Vojske Republike Srpske.[642]

Kombinirane snage pobunjenih Srba na Dinari vjerojatno su tijekom travnja 1995. dobile naziv Prva taktička grupa (TG-1). Njima je od kraja travnja 1995. pridružena brigada milicije iz Knina. Dio tih snaga djelovao je u suradnji i pod zapovijedanjem snaga 2. krajiškog korpusa VRS-a. Neposredno pred *Oluju* na Dinaru je upućena Borbena grupa „Vijuga“ pretežno sastavljena od pripadnike milicije. Hrvatske snage na Dinari probile su 26. srpnja 1995. obranu Prve taktičke grupe i ovladale Medenim brdom tri kilometra sjeverno od Uništa zarobivši nekoliko pripadnika srpskih snaga, a nakon ulaska hrvatskih snaga u Bosansko Grahovo dva dana kasnije dio srpskih snaga povukao se i napustio položaje na Dinari.[643] Gardijska brigada iz sastava Korpusa specijalnih jedinica pridodana 7. korpusu uoči *Oluje* napustila je položaje na Dinari sklonivši se u Knin, a 4. kolovoza 1995. ne izvršivši zapovijed o intervenciji u zoni 15. korpusa bez gotovo ikakvog djelovanja izvukla se u Bosnu i Hercegovinu.[644]

Već prvog dana *Oluje,* 4. kolovoza 1995. hrvatske snage napadajući s Dinare probile su obranu srpskih snaga koje su prijepodne neorganizirano napustile položaje na Dinari i organizirale obranu na neuređenim položajima na smjeru Igla – Crvena zemlja – Knin. Istočnije na Dinari gdje je napadala Operativna grupa Sinj ovladano je Uništima i Bravčevim Docem, a linija obrane korpusa probijena je na tri smjera. Na smjeru napada Operativne grupe

---

[639] HR-HMDCDR, 8., kut. 17., Komanda 1. lbr, organ bezbednosti, str. pov. br. 17-76, Vrlika, 18. 3. 1995., Vanredni izveštaj; Komanda 1. lbr, Organ bezbednosti, str. pov. br. 17-100, Vrlika, 7. 4. 1995., Redovni izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 17., Komanda 1. lbr, Organ bezbednosti, str. pov. br. 17-77, Vrlika, 19. 3. 1995., Redovni izveštaj; D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 329.

[640] HR-HMDCDR, 8.. kut. 10., Komanda 7. korpusa, pov. br. 26-56, 16. 3. 1995., Kršenje Sporazuma o prekidu vatre.

[641] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov. 172-1, 23. 4. 1995., Naredba.

[642] D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 329.

[643] HR-HMDCDR, 6., kut. 2., GŠ SVK, str. pov. 4-3200, 26. 7. 1995., Redovni operativni izveštaj, GŠ SVK, str. pov. 4-3215, 28. 7. 1995., Redovni operativni izveštaj.

[644] M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 223-228.; HR-HMDCDR, 20., kut 20., RSK, MUP, Uprava Specijalnih jedinica, br. 08/4-1-5229/1-95, Knin, 21. 6. 1995., Izvješće za period 4.6.-17.6.1995.; HR-HMDCDR, 20., kut 20., Komanda 2. KK, Odelenje bezbednosti, str. pov. br.15/22-566, 20. 6. 1995., Zapažanje o držanju i ponašanju jedinice „Vijuge“ iz MUP-a RSK.

Šibenik koji su branile 75. motorizirana brigada i dijelovi 2. pješačke brigade napravljeni su određeni pomaci te je do kraja dana dostignuta linija Morpolača – Čista Velika – Lađevci - Sveti Bartul. Na smjeru napada Operativne grupe Zadar 92. motorizirana brigada i 3. pješačka brigada branile su prilaze Benkovcu. Napravljeni su samo manji pomaci u napadu i probijena je obrana na području sela Pridraga. Na smjeru s Velebita, hrvatske snage slomile su jak otpor 4. lake brigade i zauzele područje Dulibe – Tulove Grede što je omogućilokorištenje komunikacije Obrovac – Mali Alan – Sveti Rok i uvođenje snaga specijalne policije MUP-a RH.Odluka Vrhovnog savjeta obrane RSK o evakuaciji civilnog stanovništa s područja sjeverne Dalmacije i Like označila je početak kraja 7. korpusa jer se s civilima smjerom Otrić – Srb – Donji Lapac krenula izvlačiti i vojska. Uvečer 4. kolovoza Glavni štab SVK napustio je Knin i premjestio se na područje Srba, a Komanda 7. korpusa u izvlačenju kratkotrajno je uspostavila izdvojeno zapovjedno mjesto u selu Pađane. Neposredno prije odluke o napuštanju Knina, zapovjednik Glavnog štaba SVK general Mile Mrkšić sastao se sa zapovjednikom 7. korpusa generalom Slobodanom Kovačevićem i zapovjednicima brigada korpusa i donio odluku o sužavanju zona obrane i nastavku uporne obrane. Bataljun iz sastava 75. mtbr trebao je biti upućen za obranu Knina iz smjera Dinare, a 92. mtbr i 4. lbr dobile su zadaću da upute po bataljun prema velebitskom zaleđu radi sprječavanja prodora prema Gračacu.[645] Od toga nije bilo ništa, do jutra 5. kolovoza organizirana obrana jedinica 7. korpusa prestala je postojati, a brigade su se počele izvlačiti prema Srbu te su hrvatske snage napredovale bez većeg otpora ušavši ujutro 5. kolovoza u Knin što je samo ubrzalo raspad jedinica 7. korpusa. Istoga dana hrvatske snage oslobodile su Benkovac i Obrovac. Pokušaj Glavnog štaba SVK da se vojska odvoji od civila bio je zakašnjeo i osuđen na neuspjeh.[646] Jedinice raspadnutog 7. korpusa pristigle su 7. kolovoza u Bosanski Petrovac gdje su organizirano predali naoružanje i materijalno tehnička sredstva Vojsci Republike Srpske Krajine.[647]

6.5. Neke značajke ustroja 7. korpusa Srpske vojske Krajine

6.5.1. Moralno – politička problematika

Moralno – političko osiguranje bilo je jedan od uvjeta od kojih je ovisilo izvođenje borbenih zadaća jedinica korpusa i razina morala njegovih pripadnika. Za provedbu je bio

[645] M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 181.
[646] D. MARIJAN, *Oluja*, 67-75; D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 354-357.
[647] M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 190-191.

zadužen pomoćnik zapovjednika 7. korpusa za moral, vjerska pitanja i pravne poslove, a svaka brigada, odnosno puk, trebali su imati jednog oficira na mjestu pomoćnika zapovjednika za moral, psihološko – propagandnu aktivnost i vjerska pitanja. Pomoćnici zapovjednika korpusa za moral, vjerska pitanje i pravne poslove bili su pukovnici Dmitar Arula i Stevo Drašković.[648]

Stanje morala u 7. korpusu ovisilo je o više činilaca od kojih su prevladavali oni s nepovoljnim učinkom. Radilo se o problemima koji su karakterizirali i jedinice Teritorijalne obrane, a tijekom postojanja 7. korpusa produbili su se i proširili. Tijekom borbi u prvoj polovici 1993. na stanje morala nepovoljno su utjecale loše pripremljene smjene, izbjegavanje mobilizacije, opiranje jedinstvenom zapovijedanju i malverzacije s humanitarnom pomoći, ali je Komanda korpusa ocjenjivala da stanje morala omogućava izvršavanje zadaća.[649]

Prestankom intenzivnih borbi i sve lošijim ekonomskim stanjem u RSK moral vojnika počeo je ubrzano padati pretvarajući upravo pitanje morala u jedan od najvećih problema s kojim će se do svog sloma suočavati, mahom neuspješno, Komanda 7. korpusa. Vojnici su bili nezadovoljni i defetistički nastrojeni, a njihovo raspoloženje i stanje morala često je ocjenjivano zabrinjavajućim i s potencijalno opasnim posljedicama. Prigovori vojnika uglavnom su se odnosili na dvije skupine tema, prvu koja se odnosila (ne)funkcioniranje institucija i neprovođenje zakona i drugu, ekonomskog i egzistencijalnog značaja, koja se odnosila na uvjete vojničkog života. Primjedbe su bile na neusklađenost odnosa tijela vlasti i vojske, nepoznato brojno stanje u jedinicama, nemoć vojne policije u privođenju dezertera i imućnih pojedinaca, niske i neredovne plaće, nedisciplina i neodgovornost većine dobrovoljaca, nesigurnost obitelji vojnika, neučinkovitost milicije, njezino favoriziranje nauštrb vojske, nedopuštena trgovina i loša hrana. U tim okolnostima, vojnici su izjavljivali da imaju dvije mogućnosti pogibije; „od ustaša ili da pokrepamo od gladi“ te su ultimativno tražili da u jedinice dođu najviši predstavnici vlasti.[650] Komanda korpusa artikulirala je uzroke lošeg stanja morala u potplaćenosti vojnika u odnosu na ostalo stanovništvo, slabom pozadinskom osiguranju, nepopunjenosti jedinica i lošoj sigurnosnoj situaciji. Tomu je pridonosio i čitav niz drugih uzroka poput nediscipline, alkoholizma, dezerterstva, lošeg

[648] Korpus Kopnene vojske, pravilo (privremeno), interno, Generalštab oružanih snaga SFRJ, Centar visokih vojnih škola oružanih snaga “Maršal Tito”, Beograd, 1990., 172-178.; HR-HMDCDR, 6., kut. 45., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 1313/1, 30. 9. 1993., Starešine na dužnostima u jedinicama 7. K.
[649] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-1380, 28. 2. 1993., Aktuelna pitanja morala, informacija.
[650] HR-HMDCDR, 6., kut. 33., Komanda 7. korpusa, Organ bezbednosti, str. pov. 21-442, 9. 8. 1993., Zapažanja iz obilaska jedinica 7. larp, 7. map i meh. bataljona 75. mtbr.

zapovjednog kadra, općeg siromaštva, slabe informiranosti, neriješenih statusnih pitanja, stranačkog utjecaja i nedopuštene trgovine.[651]

Vojnici su posebno bili ogorčeni na pripadnike milicije, njihovu nepotrebnu brojnost, neučinkovitost u sprječavanju kriminala i bolju opremljenost u odnosu na vojnike. Vojnom vrhu su zamjerali što javno više ne ističu doprinos vojske, već sve dotadašnje uspjehe „milicija vešto pripisuje sebi.“[652]

Komanda korpusa je u ljeto 1993. izvijestila da je stanje morala opasno narušeno i da poprima zabrinjavajuće razmjere istovremeno otvoreno priznajući da je nemoćna u njihovom rješavanju jer je to nadilazilo njezine mogućnosti pri čemu je uglavnom bila u pravu. Zaključeno je da se o stanju izvijesti Vlada RSK.[653]

Sami vojnici upućivali su nadređenim komandama i političkom vrhu brojna pisma, proteste i zahtjeve kojima su tražili rješavanje navedenih problema, u rasponu od političkih do egzistencijalnih. U jednoj analizi Glavnog štaba SVK iz kolovoza 1993. zaključeno je kako je krajnji rezultat ovih problema i raspoloženja boraca „pad morala golih, bosih, pretežno gladnih i zdravstveno nezbrinutih boraca“ te da se ne radi o pojedinačnom već o masovnom nezadovoljstvu kao što je bio slučaj s dijelom vojnika iz 75. motorizirane brigade koji su se obratili Glavnom štabu SVK i Vladi RSK i prijetili radikalnim potezima.[654] Vojnici i oficiri iz 75. mtbr razgovarali su u studenome 1993. u Kninu s članovima Vrhovnog savjeta obrane RSK gdje su iznijeli već poznate činjenice i poteškoće koje opterećuju vojnike i sustav rukovođenja i zapovijedanja.[655] Usprkos tada obećanoj pomoći, stanje je u jedinicama 75. mtbr bivalo sve lošije i „prijetilo je mogućnošću potpunog raspada RIK-a“, što se najviše očitovalo malom prisutnošću u jedinicama od oko 30%, nedostatkom osnovnih namirnica i nemogućnošću zapovijedanja nekim jedinicama zbog nezadovoljstva. Istovjetno stanje bilo je i u ostalim jedinicama korpusa.[656]

Nakon demobilizacije u svibnju 1994., dodatan razlog nezadovoljstva bile je odluka da se vojnicima isplaćuje plaća samo za one dane provedene na položaju, a ne za cijeli mjesec.

---

[651] HR-HMDCDR, 8., kut. 6., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 962/1, 9. 8. 1993., Informacija o stanju morala; HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995., Referat po pitanjim borbene gotovosti.

[652] HR-HMDCDR, 6., kut. 33., Komanda 7. korpusa, Organ bezbednosti, str. pov. 21-442, 9. 8. 1993., Zapažanja iz obilaska jedinica 7. larp, 7. map i meh. bataljona 75. mtbr.

[653] HR-HMDCDR, 8., kut. 6., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 962/1, 9. 8. 1993., Informacija o stanju morala.

[654] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., RSK, GŠ SV, str. pov. 600-1, 10. 8. 1993., Informacija o nekim aktuelnim pitanjima b/g SVK.

[655] HR-HMDCDR, 6., kut. 1., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 01-969, 13. 11. 1993., Informacija o razgovoru sa borcima.

[656] HR-HMDCDR, 6., kut. 1., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 01-1070, 19 .12. 1993., Obilazak 2., 3. b/75. mtbr, izveštaj.

Smatrali su da ih se time ponižava i da je „sramota da vojnik na frontu ima manju plaću od najslabije plaćene čistačice u nekom poduzeću.“ Stoga su komande brigada obustavile isplatu po postojećem kriteriju da ne bi dodatno iritirali vojnike, tražeći pritom od Komande korpusa hitno rješavanje problema.[657]

Povoljni utjecaji na moral bili su malobrojni. Uglavnom su se u prvom dijelu 1993. odnosili na određene uspjehe u borbi, „patriotski“ naboj uslijed intenzivnih borbi, dolazak oficira iz Vojske Jugoslavije i iskusnih grupa dobrovoljaca. Posebno je istaknuta uloga zapovjednika Glavnog štaba generala Novakovićaka kao „personifikacije stručnog vojnog rukovodstva“ U kasnijem razdoblju bili su to izvođenje obuke, uređenje položaja te općenito svaki napredak u boljoj vojnoj organizaciji, a najviše u smislu redovnije opskrbljenosti osnovnim potrepštinama.[658]

Komanda je poduzimala je određene aktivnosti za podizanje morala. U svrhu „ispravnog“ informiranja tijekom borbi u veljači 1993. sklopila je ugovor o dnevnoj isporuci 120 primjeraka lista *Politika* koji se potom trebao distribuirati po jedinicama, a preko Uprave za informisanje i moral Glavnog štaba Vojske Jugoslavije osigurano je 2.300 primjeraka lista *Vojska* u kojem su se „kontinuirano trebali objavljivati tekstovi o borbi SVK protiv ustaških hordi.“[659] U travnju 1993. Glavni štab SVK pokrenuo je vlastiti list *Vojska Krajine*.[660]

U svrhu dizanja morala vojnicima bio je posjet princa Tomislava Karađorđevića koji je krajem travnja 193. obišao položaje i vojnike u zoni odgovornosti 7. korpusa.[661] Povoljan utjecaj na moral vojnika imao je referendum o ujedinjenju srpskih zemalja koji je u lipnju 1993. proveden u svim jedinicama korpusa uz veliku izlaznost i gotovo stopostotno izjašnjavanje za ujedinjenje svih srpskih zemalja.[662] U prosincu 1993. putem pokretnih komisija za vojnike na položajima omogućeno je glasovanje na predsjedničkim izborima u RSK. Komande nisu davale preporuke za koga glasovati ali su istaknule da očekuju pobjedu „najzdravijih i najboljih nacionalnih snaga koje su u stanju uspješno voditi svoj narod“.[663]

---

[657] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 808-3, 27. 5. 1993., Plate boraca, informacija.
[658] HR-HMDCDR, 2., kut. 6031., RSK, GŠ SV, broj 1-49, Knin, 28. 1. 1993., Informacija o stanju na ratištu; HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-904, 16. 2. 1993., Procjena političko – bezbjedonosne situacije u zoni Korpusa, HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti.
[659] HR-HMDCDR, 8., kut. 8., Komanda 7. korpusa, pov. 30-875, 15. 2. 1993., Informacija podređenim jedinicama; Komanda 7. korpusa, pov. 30-937, 17. 2. 1993., Informacija podređenim jedinicama.
[660] HR-HMDCDR, 8., kut. 8., Komanda 7. korpusa, pov. 30-2456, 5. 4. 1993., Obavest pomoćnicima za moral.
[661] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, Str. pov. br. 240-1, 25. 4. 1993., Pozdravna reč povodom dolaska princa Tomislava Karađorđevića; HR-HMDCDR, 8., kut. 8., Komanda 7. korpusa, pov. 30-2897, 22. 4. 1993., Plan boravka princa Tomislava Karađorđevića.
[662] HR-HMDCDR, 8., kut. 34., Komanda 92. mtbr, pov. 378-346, 23. 6 .1993., Izveštaj.
[663] HR-HMDCDR, 8., kut. 24., Komanda 4. lbr, pov. 2662-1, 3. 12. 1994., Obavijest o provođenju izbora u jedinici.

Neki pokušaji dizanja morala bili su neuspješni. Obzirom da su vojnici ukazivali na selektivnu mobilizaciju i povlaštene skupine obveznika, kako bi ih se umirilo i motiviralo u lipnju 1993. odlučeno je da se mobiliziraju direktori nekoliko kninskih poduzeća i rasporede na prednje položaje što nije ispoštovano jer su raspoređeni u pozadinu ili su ubrzo oslobođeni obveze.[664]

Uz navedeno, održavani su seminari za pomoćnike zapovjednika za moralno vaspitanje i personalne poslove nakon kojih su se donosile zapovijedi s nizom mjera koje su trebale poboljšati stanje, od popunjavanja mjesta pomoćnika za moral, obilaska položaja, informiranja, zabrane stranačkog djelovanja, izgradnje discipline, borbe protiv alkoholizma, poticanja planskog rada, kulturnih i sportskih aktivnosti i slično. Mehanizmi provedbe zapovijedi nisu navedeni, a u praksi se pokazalo da se stanje morala među vojnicima nastavilo pogoršavati.[665] To je osobito do izražaja došlo nakon srpskog poraza u operaciji *Bljesak* kad je među vojnicima i stanovništvom prevladavalo raspoloženje da se „SVK ne može suprotstaviti brojnijoj HV na bilo kojem smjeru obrane RSK.“[666] Stoga se može reći kako su izrazito slab moral i malodušnost vojnika pridonijeli brzom slomu obrane 7. korpusa u *Oluji*.

6.5.2. Sigurnosno – obavještajna problematika

Propisana formacija korpusa predviđala je postojanje Organa bezbednosti izravno podređenog zapovjedniku korpusa i Organa za obavještajne poslove u sastavu štaba korpusa. Zadaća organa bezbednosti uključivala je kontraobavještajni rad, sigurnosno osiguranje korpusa i rad vojne policije, dok je organ za obavještajne poslove imao zadaću obavještajnog osiguranja, prikupljanja i analize podataka, suradnje s izviđačkim grupama.[667] U 7. korpusu ova dva tijela bila su objedinjena u Obavještajno bezbednosni organ u sastavu komande korpusa, kasnije nazivan samo Bezbednosni organ. Načelnici Organa bezbednosti 7. korpusa bili su major Marko Zelić, major Damjan Prlić, pukovnik Čedomir Gagić, potpukovnik Luka Miljuš i major Čedomir Šešun. Čini se da je postojanje jednog tijela za inače razdvojene zadaće rezultiralo nestalnim nazivljem ovih organa u jedinicama korpusa; od Obavještajno

[664] HR-HMDCDR, 8., kut. 3., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-4304, 17. 6. 1993., Naredba.
[665] HR-HMDCDR, 8., kut,. 19., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 16-407, 27. 7. 1994., Zaključci i zadaci sa seminara, HR-HMDCDR, 18., inv. br. 1536, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 13-220/1, 18. 8. 1994., Redovni operativni izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 18., Komanda 2. pbr, str. pov. br. 1185-1, 3. 10. 1994., Informaciju podčinjenim jedinicama, dostavlja.
[666] HR-HMDCDR, 8., kut. 17., Komanda 1. lbr, Organ bezbednosti, str. pov. br. 17-131, 4. 5. 1995.
[667] Korpus Kopnene vojske, pravilo (privremeno), interno, Generalštab oružanih snaga SFRJ, Centar visokih vojnih škola oružanih snaga “Maršal Tito”, Beograd, 1990., 34-35.

bezbednosnih organa, Odseka bezbednosti ili Organa bezbednosti. [668] Svaka brigada i puk imali su organ bezbednosti koji je odgovarao izravno zapovjedniku Organa bezbednosti korpusa, ali se u praksi često događalo da su zapovjednici brigada htjeli biti upućeni u njihov rad ili su ih raspoređivali na zadaće van njihova djelokruga.[669]

Zadaće Organa bezbednosti obuhvaćale su prikupljanje i analiziranja podataka o hrvatskim snagama, UNPROFOR-u, dezerterstvu, kriminalu i nedopuštenoj trgovini u jedinicama korpusa, osiguravanju ključnih objekata i sličnim aktivnostima. Pratili su stanje u jedinicama i raspoloženje među vojnicima i upozoravali na pojave koje bi mogle pogoršati stanje sigurnosti u korpusu i umanjiti borbenu spremnost.[670] Kao i ostale sastavnice korpusa ni ove službe nisu bile dovoljno organizacijski i funkcionalno povezane u jedinstven sustav, a nedostajalo je osposobljenih kadrove za te dužnosti. Također, nije postojala uža suradnja i koordinacija između tijela koja su se bavila obavještajnim radom; organa bezbednosti, MUP-a i obavještajnog oficira već je vladalo svojevrsno rivalstvo u prikupljanju informacija i podataka čime se gubilo na efikasnosti.[671]

Sigurnosno stanje u zoni odgovornosti korpusa bilo je od njegova osnutka složeno i nepovoljno. Radilo se o težim oblicima kriminala, ubojstvima, krađama, pogotovo oružja i streljiva, njegove preprodaje, pljačkama i uništavanju imovine. Ove pojave ostajale su nekažnjene zbog lošeg organizacije civilne vlasti pobunjenih Srba. Nefunkcionalna vlast, loša ekonomska situacija, stranačka previranja i opće nezadovoljstvo stanovništva, prema jednoj ocjeni iz prosinca 1993. prijetili su „izbijanjem socijalnih nemira što bi u situaciji opće naoružanosti imalo tragične posljedice.“[672]

Značajan problem Komandi korpusa i komandama brigade predstavljala je nedisciplina i dezerterstvo. Samo tijekom ožujka 1993. u korpusu je zabilježeno sedam smrtnih slučajeva i 23 ranjavanja kao posljedica nediscipline.[673] Mogućnosti kažnjavanja nije bilo jer nisu postojali vojni sudovi, a disciplinske mjere mogle su se, zbog manjka autoriteta zapovjednika na nižim razinama, primjenjivati tek na razini brigade/puka i korpusa.[674] Zbog

---

[668] HR-HMDCDR, 2 – VSOA, reg. 007—038, br. 640.
[669] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti.
[670] HR-HMDCDR, 6., kut. 33., Komanda 7. korpusa, Organ bezbednosti, str. pov. br. 21-713, 27. 11. 1993., Informacija.
[671] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, Knin, jun 1994., Zaključci iz mobilizacijske procjene; Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995. g., Referat po pitanjima borbene gotovosti..
[672] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., str. pov., novembar 1992. godine, Mobilizacijska procena uslova mobilizacije komandi i jedinica Korpusa Severna Dalmacija.
[673] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Slučajevi nediscipline sa tragičnim posljedicama, upozorenje.
[674] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti.

povećanog broja dezertera, tijekom borbi početkom 1993. odlučeno je da se od početka veljače 1993. primjenjuje Naredba predsjednika RSK iz svibnja 1992. o proširivanju nadležnosti zapovjednika u zonama odgovornosti svojih jedinica. Njome je određeno da su zapovjednici brigada i korpusa nadležni izricati kazne zatvora za disciplinske greške i prijestupe, postupke slabljenja morala, borbene spremnosti i slučajeve ratnog profiterstva.[675] Ovo je sredinom ožujka 1993. dodatno regulirano uputama za postupanje vojnih komandi, sudova, policije i tužiteljstva za vrijeme trajanja ratnog stanja u slučajevima kaznenih i disciplinskih djela od strane vojnika kojom je određeno da redovni općinski i civilni sudovi preuzmu funkciju vojnog sudstva i tužiteljstva, da rade po skraćenom postupku, da privođenja mogu obavljati vojna i civilna policija, a po izricanju presuda vojnike je trebalo slati na prvu liniju na inženjerijske radove ili na odsluženje kazne. Nema previše podataka o vođenju takvih postupaka i kazni, no u zoni odgovornosti 92. mtbr prijavljeno je oko 15 vojnika radi krađe, dezerterstva i nedisciplinе od kojih je nekolicina kažnjena s kaznama od 6 mjeseci do godinu i pol zatvora.[676] Teško je povjerovati da su dugotrajne kazne zatvora doista i izvršene obzirom na stanje u SVK i RSK. Kratkotrajnije kazne za disciplinske prekršaje, najčešće dezerterstvo, vojnici su odsluživali u vojnom zatvoru u Trbounju koji je za potrebe 7. korpusa osnovan sredinom veljače 1993. godine.[677] U kasnijem razdoblju, disciplinske kazne odrađivale su se u pritvoru u sklopu 107. Nastavnog centra „Alfa“ u Bruškoj, odakle je neposredno pred *Oluju*, dio vojnika po kazni upućivan na Velebit u 12. planinski bataljun (u sastavu Korpusa specijalnih jedinica), sastavljen od vojnika na izdržavanju kazni.[678]

U kolovozu 1994. ipak su osnovani vojni sudovi u Kninu, Glini i Vukovaru. Vojni sud u Kninu trebao je biti nadležan za 7. i 15. korpus i 105. vazduhoplovnu brigadu.[679] Nema podataka o njihovom djelovanju i eventulnim postupcima koje su vodili.

Dio zapovjednika pokušao se tijekom borbi drastičnim mjerama obračunati se sa sve raširenijim dezerterstvom i malodušnošću kod vojnika. Zapovjednik Prve operativne grupe pukovnik Tanjga odredio je da „kukavice treba odmah izdvojiti, a one koji počnu da beže ili

---

[675] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., RSK, Predsednik, br: 284-7/92., Knin, 20. 5. 1992., Naredba o proširivanju nadležnosti starešina jedinica ranga brigade i višeg u zonama odgovornosti svojih jedinica; HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-186, 30. 1. 1993., Naređenje za postupanje komandanata brigada i redovnih sudova i tužilaštava.

[676] HR-HMDCDR, 8., kut. 47., Komanda 92. mtbr, OBO, Benkovac, pov. 25-63/93, 25. 3. 1993., Obavijest u pogledu postupanja vojnog sudstva i tužilaštva i vojne i civilne policije.

[677] HR-HMDCDR, 8., kut. 17., Komanda 1. lbr, Organ bezbednosti, str. pov. br. 17-12, 20. 1. 1995., Redovni izveštaj.

[678] HR-HMDCDR, 8., kut. 34, Komanda 92. mtbr, pov. br. 087-2, KM Biljane Gornje, 26. 6 .1995., Postupak sa nedisciplinovanim vojnicima, objašnjenje.

[679] HR-HMDCDR, 2., 39. korpus SVK, kut. 30., GŠ SVK, Odeljenje bezbednosti, str. pov. br. 321-66, 30. 8. 1994., Pružanje pomoći u radu vojnog suda.

šire strah i paniku odmah ubiti“, a za neizvršavanje zadaće „krivično goniti, a sa težim posledicama i smrću.“ Vjerojatno se radilo samo o prijetnjama i pokušaju dovođenja u red vojnika jer nema potvrde da je ijedna takva kazna, usprkos raširenom dezerterstvu, izvršena.[680] Slično vrijedi i za zapovijed zapovjednika 4. lake brigade kapetana Radivoja Paravinje iz listopada 1993. prema kojoj je vojnike koji se neodazivaju na mobilizaciju trebalo tretirati kao proustaške elemente, a u slučaju suprostavljanja „organi gonjenja“ imali su ovlaštenje za uporabu sile uključujući „fizičku likvidaciju istog i rušenje kuće.“[681]

Iako je vojna policija pojačano privodila dezertere i one koji se nisu odazivali na mobilizaciju, prisutnost vojnika na položajima bila je niska i kretala se oko 50 posto.[682] Komanda korpusa tražila je od zapovjednika brigada tražilo energičniju primjenu disciplinskih mjera prema onima koji krše disciplinu, a one vojnike koji su višekratno samovoljno napuštali jedinicu trebalo je uputiti na izdržavanje kazne izvan zone odgovornosti korpusa.[683] U slučajevima pritvaranja povremeno je dolazilo do otvorenih prijetnji napadom na komandu brigade i korpusa od strane suboraca, ako se pritvoreni vojnici ne oslobode.[684]

U svim jedinicama bio je raširen kriminal dotle da „kradu svi i sve“, od oružja, goriva do pljačkanja i skrnavljenja nadgrobnih spomenika i grobova i klasičnih krađa svega do čega se moglo doći; građevinskog materijala, stoke, bijele tehnike. Često su počinitelji ovih djela bili razne dobrovoljačke skupine, uglavnom radi preprodaje oružja, a dio vojnika okretao se kriminalu zbog loše materijalne situacije.[685]

Nakon *Bljeska* Komanda korpusa posebno je označila nedopuštenu trgovinu kao jedan od glavnih sigurnosnih problema te su zapovjedili da se mjesta razmjene robe stave pod

---

[680] HR-HMDCDR, 8.,kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. br. 227-1, KM KasarnaBenkovac, 8. 2. 1993., Odluka za dalja dejstva; HR-HMDCDR, 8., kut. 3., RSK, GŠ SVK, int. br. 01-429, 27. 4.1993., Naređenje o potpisivanju službenih akata. Inače, zapovjednik Prve operativne grupe, pukovnik Dragan Tanjga sve svoje zapovijedi i izvješća završavao je rečenicama: „Smrt ustašama, sloboda Srbima“ ili „Smrt ustašama i ratnim profiterima – sloboda RSK.“ Ovakvo obraćanje nije naišlo na odobravanje Glavnog štaba SVK koji je Komandu Operativne grupe upozorio da se pridržava propisa u potpisivanju službenih akata.

[681] HR-HMDCDR, 8., kut. 24., Komanda 4. lbr., pov. br. 2310-1, Obrovac, 25 .10. 1993., Postupak u slučaju neodazivanja v/o u jedinicu – položaj, naređenje.

[682] HR-HMDCDR, 6., kut. 33., Komanda 7. korpusa, Organ bezbednosti, str. pov. br 21-547, 20. 9. 1993., Informacija.

[683] HR-HMDCDR, 8., kut 5., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-7304, 22. 10. 1993., Zadatke sa referisanja o stanju b/g, dostavlja.

[684] HR-HMDCR, 8., kut. 15., Komanda 7. korpusa, Odsek bezbednosti, sp. br. 23-387, 3. 7. 1994., Neke pojave i problemi koji su uticali na bezbjednost jedinice i zone odgovornosti korpusa.

[685] HR-HMDCDR, 8., kut. 15., Komanda 7. korpusa, Odsek bezbednosti, str. pov. 23-312, 2. 6. 1994., Neke bezbedbnosne pojave u jedinicama i zoni odgovornosti 7. korpusa.

vatreni udar. Istovremeno je odobrena upotreba oružja u sprječavanju nedisciplinе i bježanja iz borbe i napuštanja položaja.[686]

U okolnostima pada discipline i morala dolazilo je do većeg broja izvanrednih događaja poput ubojstava, samoubojstava i drugih incidenata. Od ukupno 158 izvanrednih događaja u čitavoj SVK u prvoj polovici 1994. na 7. korpus otpadalo je njih 43, odnosno, 27 posto. U cijeloj 1994. izvan borbenih aktivnosti (međusobni obračuni, ubojstva, samoubojstva, prometne nesreće, samoranjavanja) poginulo je 28, a teže ranjeno 67 pripadnika korpusa.[687]

Nakon početka operacije *Gusar* povećali su se incidenti prema preostalom, mahom starijem hrvatskom stanovništvu na okupiranom području te je dolazilo do ubojstava, maltretiranja, protjerivanja te pljačke i paleži imovine.[688] U prvoj polovici 1993. samo u zoni odgovornosti 75. motorizirane brigade evidentirano je 19 ubojstava hrvatskih civila. Usprkos izvidima vojne policije počinitelji težih kaznenih djela bi rijetko bili pronađeni, a obično bi bili kažnjeni za maltretiranje višetjednom kaznom pritvora.[689] Izloženi nasilju, preostali Hrvati odlazili su na slobodno područje. Nakon što je osamdesetak Hrvata napustilo sela Otavice i Kadinu Glavicu nastala je „najezda na njihovu imovinu.“[690] Pritom se vojnici pljačkaši nisu ustručavali fizički napadati nadređene koji su ih pokušavali spriječiti u pljački.[691] Sredinom svibnja 1995. u čitavoj zoni odgovornosti korpusa nalazilo se oko tisuću Hrvata starije dobi, od čega ih je najviše (oko 700) bilo u zoni 75. motorizirane brigade.[692]

Jedna od zadaća Organa sigurnosti bilo je otkrivanje i praćenje obavještajno izviđačke djelatnosti hrvatskih i drugih obavještajnih službi. U tom smislu nadzirali su civile i oficire pripadnike korpusa za koje su sumnjali da surađuju sa hrvatskim službama. Posebno su pratili aktivnosti pripadnika UNPROFOR-a koji je na području sjeverne Dalmacije imao raspoređena dva bataljuna i sjedište Sektora *Jug* u Kninu te rad drugih međunarodnih organizacija koji su zbog mogućnosti kretanja okupiranim područjem imali uvid u sustav obrane 7. korpusa i mogućnost kontakata sa stanovništvom. Osim toga praćeno je nekoliko

---

[686] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 563-2, Biljane Gornje, 2. 6.1955., Problemi u vojnoj organizaciji i eliminisanje negativnih pojava koje su jedan od uzroka poraza i gubitka teritorija RSK, naređenje.
[687] HR-HMDCDR, 6., kut. 24., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 15-350, 5. 7. 1994., Analiza VD za jun 1994. godine.
[688] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-904, 16. 2. 1993., Procjena političko – bezbjedonosne situacije u zoni Korpusa.
[689] HR-HMDCDR, 8., kut. 31., OBO 75. mtbr, Zaključci iz KO procjene; OBO 75. mtbr, str. pov. 78-1, 2. 3. 1993., Izveštaj; OBO 75. mtbr, str. pov. 81-1, 4. 3. 1993., Izveštaj.
[690] HR-HMDCDR, 8., kut. 31., OBO 75. mtbr, str. pov. 47-1, 20. 2. 1993., Izveštaj.
[691] HR-HMDCDR, 8., kut. 31., OBO 75. mtbr, str. pov. 246-1, 4. 4. 1993., Izveštaj.
[692] HR-HMDCDR, 2 – VSOA, reg. 005-058, br. 378, Referisanje komandantu GŠ SVK dana 17. 5. 1995. godine.

paravojnih i privatnih skupina koje su djelovale s pozicija „ekstremizma“, a za koje procijenjeno da djeluju „razbijački“ po SVK. Ove skupine uglavnom su se bavile kriminalom, nedopuštenom trgovinom ili su djelovale bez kontrole unutar jedinica 7. korpusa. Kao takve izdvojene su skupina Boška Beadera u 75. mtbr i Gorana Opačića u 92. mtbr i Nastavnom centru „Alfa“.[693]

6.5.3. Inženjerijsko osiguranje

Zadaća inženjerijskog osiguranja bila je stvaranje povoljnih uvjeta za izvođenje operacija, zaštite pripadnika i materijalnih sredstava. Inženjerijsko osiguranje obuhvaćalo je zaprečavanje, utvrđivanje, inženjerijsko osiguranje kretanja i radove na maskiranju. Ono je ovisilo o značajkama zemljišta, ranije izvedenim radovima, namjenama i raspoloživim sredstvima.[694]

Načelnik inženjerije 7. korpusa bio je kapetan Tode Bursać, a zadaće inženjerijskog osiguranja obavljao je 7. inženerijski bataljun koji je kao i inženjerijski dijelovi u pojedinim brigadama bio slabno popunjen vojnicima i tehnikom Dostupna sredstva za inženjerijsko uređenje bila su većim dijelom neispravna, manjkalo je rezervnih dijelova i nedostajalo je profesionalnih kadrova tako da su se prilikom utvrđivanja djelomično morali oslanjati na „samu konfiguraciju terena koja u izvjesnoj mjeri omogućuje zaštitu ljudstva.“ Uređivanje položaja utvrđivanjem i zaprečavanjem nije bila konstantna radnja već je ovisila o ispravnosti sredstava i gorivu kojeg je najčešće nije bilo.[695]

6.5.4. Pozadinsko osiguranje

Pozadinsko osiguranje korpusa imalo je prema pravilu zadaću stvaranja najpovoljnijih materijalnih i zdravstvenih uvjeta za borbu, život i rad jedinicama i ustanovama korpusa. Ono se ostavarivalo kroz nekoliko djelatnosti; opskrba, održavanje materijalnih sredstava, prehrana, promet i transport, zdravstvena zaštita, veterinarska zaštita, građevinarstvo i

---

[693] HR-HMDCDR, 6., kut. 31., Glavni štab SVK, Odelenje bezbednosti, str. pov., 12. 4. 1994., Stanje bezbednosti u SVK, presek.

[694] Korpus Kopnene vojske, pravilo (privremeno), interno, Generalštab oružanih snaga SFRJ, Centar visokih vojnih škola oružanih snaga “Maršal Tito”, Beograd, 1990., 184-187.

[695] HR-HMDCR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-599, 10. 2. 1993., Izvještaj inž. obezbeđenje; RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-628, 10. 2. 1993., Dodatni izvještaj po inž. obezbeđenju; RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-721, 12. 2. 1993., Izveštaj po inž. obezbeđenju; HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, Knin, 1995. g., Referat po pitanjima borbene gotovosti; Pregled popune ljudstva 7. korpusa po ratnoj formaciji; HR-HMDCDR, 8., kut. 13., Pregled popune 7. korpusa po ratnoj formaciji od 13. 10. 1994.

protupožarna zaštita. Pozadinskim osiguranjem rukovodio je pomoćnik zapovjednika za pozadinu preko zapovjednika pozadinskih jedinica i pozadinskih službi: tehničke, intendantske, sanitetske, veterinarske, prometne i građevinske. Pozadinsko osiguranje isprva se odvijalo preko 75. pozadinske baze Glavnog štaba SVK i pozadinskih tijela po brigadama, a od veljače 1994. preko novoosnovane 7. pozadinske baze. Pomoćnici zapovjednika korpusa za pozadinu bili su pukovnik Vlado Nonković, potpukovnik Veljko Bosnić, pukovnik Marko Vrcelj i pukovnik Jovan Vuković.[696]

6.5.4.1. Tehničko osiguranje

Tehnička služba imala je zadaću osiguravanja tehničkih sredstava, pregleda i popravaka borbene i neborbene tehnike. Za ove poslove nedostajalo je osposobljenog kadra i profesionalnih oficira tako da nijedna brigada i puk nisu imali profesionalnog oficira na čelu Tehničke službe. Korpus je imao u planu školovanje kadra za ovu službu. Osim toga, poteškoće su bile u nedostatku rezervnih dijelova i ostalog potrošnog materijala što je narušavalo tehničku ispravnost vozila i strojeva. Planirana poboljšanja u radu Tehničke službe od strane Komande korpusa nisu mogla biti provedena zbog inertnosti komanda brigada i pukova i nestručnosti zaduženih kadrova. Planirani generalni remont provodio se vrlo slabo, odnosno radio se samo za pješačko naoružanje, ne i ostala sredstva.. Obzirom na probleme, tehniku se nastojalo dovesti u funkcionalno ispravno stanje bez obzira što je tehnička ispravnost bila daleko niža. U svrhu pregleda, popravaka i remonta, osim na tehničke kapacitete korpusa, oslanjali su su na tehničko remontne zavode Vojske Jugoslavije i Vojske Republike Srpske. Popunjenost korpusa borbenom tehnikom (tenkovi, oklopni transporteri, samohotke) bila je vrlo visoka i iznosila je preko 96 posto. Načelnici Tehničke službe bili su potpukovnik Veljko Bosnić, kapetan I. klase Zdravko Plavšić i pukovnik Milan Puača.[697]

Od streljiva, za opskrbu kojim je bila zadužena Tehnička služba, kronično je nedostajalo minobacačkih mina 120 milimetara, metaka za haubice 105 i 120 milimetara i raketa za VBR „Oganj“ i „Plamen“.[698]

Temeljni problem tehničkog osiguranja bio je nedostatak goriva zbog čega se nisu mogle obavljati mnoge zadaće što je izravno utjecalo na borbenu spremnost korpusa. Bilo je

---

[696] Korpus Kopnene vojske, pravilo (privremeno), interno, Generalštab oružanih snaga SFRJ, Centar visokih vojnih škola oružanih snaga “Maršal Tito”, Beograd, 1990., 189-192.; HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Referat po pitanjima borbene gotovosti, Knin, 1995.
[697] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Referat po pitanjima borbene gotovosti, Knin, 1995.
[698] HR-HMDCDR, 8. kut.7., Pregled kritičnih vrsta municije u 1994. god.; HR-HMDCDR, 2 – VSOA, reg. 005-058, br. 378, Referisanje komandantu GŠ SVK dana 17. 5. 1995. godine.

ograničeno kretanje jedinica, otežane smjene na položajima, inženjerijsko uređenje položaja, smanjena je uporaba vozila, izvođenje obuke, dostava hrane i druge aktivnosti. Posebno kritična situacija s gorivom bila je u svibnju 1993. kad je došlo do prekida sustava snabdijevanja iz Srbije te u skladištima korpusa u Kninu nije bilo rezervi goriva. Preostale količine trebalo je koristiti samo za prijevoz hrane, streljiva i opreme i to u određene dane, a u nekim jedinicama radile su se pripreme za mobilizaciju konja i zaprežnih kola.[699] Još veće restrikcije poduzete su u ljeto 1993. kad je zabranjeno korištenje motornih vozila osim za dostavu hrane, vode i u slučaju sanitetskog prijevoza te je preporučeno korištenje zaprega za dostavu hrane što su neke jedinice prakticirale.[700] Često su pretakalo gorivo iz tenkova i oklopnih transportera kako bi se mogla prevoziti hrana čime su borbena vozila ostajala bez goriva za redovno održavanje motora.[701] U takvim okolnostima dio članova Komande korpusa i pozadinske jedinice, uz znanje zapovjednika korpusa, došao je na ideju blokirati sve javne crpke u Kninu, uzeti gorivo za potrebe jedinica, a vlasnicima izdati potvrde da se za obeštećenje obrate Glavnom štabu i Vladi RSK. Do ostvarenja ideje ipak nije došlo.[702] Popuna gorivom ostala je kritična sve do sloma korpusa. Sredinom svibnja 1995. procijenjeno je da bi s postojećom razinom popunjenosti korpus imao goriva za samo dva dana rata.[703]

6.5.4.2. Intendantsko osiguranje

Intendansko osiguranje obuhvaćalo je opskrbu hranom, odjećom, obućom, pitkom vodom i ostalim intendantskim materijalom i ostvarivalo se preko Intendantske službe. Načelnici Intendantske službe 7. korpusa bili su potpukovnici Budimir Srdić i Slobodan Krneta.[704]

Neredovita i loša opskrba hranom, odjećom, obućom, higijenskim potrepštima i sličnim materijalima bila je jedna od stalnih značajki stanja u jedinicama 7. korpusa. Ovaj problem znatno je utjecao na moral i raspoloženje vojnika. Posebno kritično stanje bilo je u drugoj polovici 1993. nakon što su tijekom borbi u prvom dijelu godine postojeće rezerve bile

---

[699] HR-HMDCDR, 8., kut. 16., Komanda 1. lake pešadijske brigade, pov. br. 3-90, 11. 5. 1993., Objašnjenje osnovnim i pridodatim jedinicama u vezi utroška goriva.
[700] HR-HMDCDR, RSK, GŠ SV, str. pov. br. 30-5844, 24. 8. 1993., Obustava upotrebe m/v, naređenje; HR-HMDCDR, 8., kut. 18., Komanda 2. pbr, str. pov. br. 1186-1, 3. 10. 1994., Razvoz hrane.
[701] HR-HDMDCDR, 8.,kut. 5. Komanda 75. mtbr, str. pov. 24-355, 25. 11. 1993., Redovni izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 31., OBO 75. mtbr, str. pov.1047-1, 3. 12. 1993., Izveštaj.
[702] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 7. korpusa, OB, str. pov. 21-712, 26. 12. 1993., Informacija.
[703] HR-HMDCDR, 2 – VSOA, reg. 005-058, br. 378, Referisanje komandantu GŠ SVK dana 17. 5. 1995. godine.
[704] Korpus Kopnene vojske, pravilo (privremeno), interno, Generalštab oružanih snaga SFRJ, Centar visokih vojnih škola oružanih snaga "Maršal Tito", Beograd, 1990., 193-194.

iscrpljene, a do novih u zadovoljavajućoj količini je bilo teško doći jer korpus nije redovito mogao plaćati dobavljače. Zbog toga je dolazilo do nestašice osnovnih prehrambenih artikala i velikih poteškoća u prehrani vojske. Stoga je početkom srpnja 1993. Komanda korpusa bila prisiljena uvesti ograničenja u potrošnji hrane i odredila da sve jedinice moraju prijeći na samo dva obroka dnevno (ručak i večera) od čega jedan bezmesni i krajnje racionalno postupati s hranom.[705] Stanje se kroz kraće vrijeme neznatno poboljšalo pa su u jedinice već sredinom srpnja 1993. vraćena tri dnevna obroka sukladno Pravilniku o ishrani u ratu.[706] No, problema je bilo i dalje, tako da ponekad danima nije stizala hrana u jedinice, pa su vojnici morali sami pripremati.[707]

I tijekom jeseni 1993. zbog nestašice mesa, ulja i začina u dijelu jedinica došlo je do redukcije obroka, a vojnici su se žalili na jednoličnu prehranu. Primjerice, u 1. bataljunu 75. mtbr na 250 vojnika dobiveno je svega 12 kilograma mesa s kostima za oba obroka, dok je u 2. bataljunu na 437 vojnika dobiveno svega 20 kilograma mesa.[708] Komanda 92. motorizirane brigade u tom je razdoblju stanje pozadine okarakterizirala „katastrofalno lošim“, a tijekom studenoga i prosinca 1993. u većini izvješća brigada pozadinska i intendantska tematika prevladavala je do razine dramatičnosti. Kvaliteta hrane bila je „očajno loša“ i „katastrofalna“, raspolagalo se samo s tjesteninom i rižom, često nije bilo osnovnih začina ili mesa te su vojnici odbijali hranu.[709] Jedinice su upozoravane da u izvješćima usklađuju brojno stanje u jedinicama i brojno stanje vojnika za prehranu jer je ovih drugih bilo puno više pa se hrana morala bacati, a sve u teškim ekonomskim prilikama nestašice dugovanja vojske prema dobavljačima.[710] Komanda je priznala da se kod prehrane vojnika u navedenim okolnostima ide za tim da se zadovolji samo „biološki minimum“ i da se u određivanju normativa primjenjuje „reducirani – minimalni obrok hrane.“[711] Tijekom 1995. Komanda korpusa izražavala je zadovoljstvo kvalitetom pripreme hrane.[712]

Slično je bilo s odjećom i obućom kojih je neprestano nedostajalo u dovoljnim količinama, posebno namjenske odjeće za zimske uvjete. Kemijske čistionice i praonice u

---

[705] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., RSK, Komanda 7. korpusa, pov. br. 30-4561, 1. 7. 1993., Restrikcije u potrošnji materijalnih sredstava.
[706] HR-HMDCDR, 8., kut. 4., RSK, Komanda 7. Korpusa, pov. br. 304789, 10. 7. 1993., Izmena naređenja o restrikcijama u ishrani.
[707] HR-HMDCDR, 8., kut. 8, Komanda 1. lbr, pov. 3-221, 26. 9. 1993., Izvješće.
[708] HR-HMDCDR, 8., kut. 31., OBO 75. mtbr, str. pov. 959-1, 27. 10. 1993., Izveštaj.
[709] HR-HMDCDR, 8., kut. 5., Komanda 92. mtbr, str. pov. 378-875, 29. 11. 1993., Dnevni izveštaj.
[710] HR-HMDCDR, 6., kut. 54., Komanda 7. korpusa, pov. br. 10-623, Knin, 3. 10. 1994., Upozorenje.
[711] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Referat po pitanjima borbene gotovosti, Knin, 1995.
[712] HR-HMDCDR, 2 – VSOA, reg. 005-058, br. 378, Referisanje komandantu GŠ SVK dana 17. 5. 1995. godine.

korpusu s vremenom su imale sve manje uvjeta za rad. Manjak odjeće i obuće te higijenskih potrepština izazivao je u pojedinim jedinicama pojavu zaraznih bolesti poput žutice i šuge.[713]

U svibnju 1993. obustavljena je isporuka cigareta jedinicama jer Glavni štab nije više mogao plaćati dobavljačima, a preostale količine moralo se čuvati za izvršenje posebnih zadataka.[714] Komande brigada, ne uspijevajući riješiti određene zahtjeve za popunom s nadređenom Komandom 7. korpusa počele su se obraćati izravno Glavnom štabu SVK na što su oštro upozorene zbog kršenja linije zapovijedanja te je zabranjeno svako daljnje neposredno obraćanje Glavnom štabu.[715]

U izvješću za 1994. Komanda korpusa ustvrdila je da je „ljudstvo golo i boso jer ga ove godine nismo obukli i obuli više od 20-30% što nam trenutno predstavlja najveći problem“, a da se sredstva za održavanje higijene dobivaju u zanemarivim količinama „da se sami sebi čudimo kako nije do sada došlo do epidemije zaraznih bolesti“. Iako se stanje te godine djelomično popravilo osnivanjem 7. pozadinske baze i demobilizacijom dijela vojnika, temeljni problemi pozadinskog osiguranja u cjelini nastavit će opterećivati Komandu korpusa sve do njegovog sloma.[716]

6.5.4.3. Sanitetsko osiguranje

Sanitetsko osiguranje bilo je sastavni dio pozadinskog osiguranja korpusa. Ono je bila zadaća Sanitetske službe korpusa, sanitetskih jedinica u sastavu brigada i pukova i zdravstvenih ustanova u zoni odgovornosti korpusa. Sanitetsko osiguranje obuhvaćalo je preventivnu medicinsku zaštitu, zbrinjavanje ranjenih i oboljelih i opskrbu sanitetskim materijalom.[717]

Sanitetska služba korpusa otežano se formirala tijekom borbi prvih mjeseci 1993. godine. Tek početkom veljače 1993. dobila je prvog načelnika, potpukovnika Živojina Graovca. Osim Graovca, na dužnosti načelnika Sanitetske službe bio je major Ilija Stojanac. Opće stanje sanitetskog osiguranja bilo je vrlo nepovoljno, vladao je nedostatak svih vrsta sanitetskog materijala, stručnog medicinskog kadra i sanitetskih vozila. Skladišta sanitetskog materijala bila su gotovo prazna, a malobrojni liječnici, svi iz rezervnog sastava, uglavnom su postavljani na dužnosti načelnika sanitetskih službi po brigadama i pukovima. Manjak

[713] HR-HMDCDR, 8., kut. 34., Komanda 92. mtbr, pov. 3231-1, 27. 11. 1993., Pojava zaraznih oboljenja.
[714] HR-HMDCDR, 8., kut. 8., Komanda 7. korpusa, pov. 30-3745, 15. 5. 1993., Obrazloženje za prestanak izdavanja cigareta.
[715] HR-HMDCDR, 8., kut. 6., Komanda 7. korpusa, str. pov. 1720/1, 28. 11. 1993., Upozorenje.
[716] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Referat po pitanjima borbene gotovosti, Knin, 1995.
[717] Korpus Kopnene vojske, pravilo (privremeno), interno, Generalštab oružanih snaga SFRJ, Centar visokih vojnih škola oružanih snaga “Maršal Tito”, Beograd, 1990., 194-195.

liječničkog osoblja bio je toliki da je dužnost načelnika saniteta 1. u jednom razdoblju lake brigade obavljao veterinar, a u većini jedinica se kasnilo s formiranjem sanitetskih službi.[718] Dodatno opterećenje tijekom 1993. predstavljali su brojni dobrovoljački odredi koji su dolazili na ratište bez ikakve sanitetske podrške. Povremene mjere za poboljšanje stanja ipak nisu mogle dugoročno riješiti probleme s kojima se suočavala Sanitetska služba korpusa. Glavnom štabu SVK i Vojsci Jugoslavije upućivani su zahtjevi za pomoć u stručnom kadru i materijalu, a u nižim jedinicama organizirana je obuka za bolničare. Jednako loše bilo je stanje zdravstvene zaštite civilnog stanovništva osim u Kninu, Benkovcu i Obrovcu. Povremeno je, uslijed loših higijenskih navika vojnika i slabe opskrbljenosti higijenskim potrepštinama dolazilo do pojava zaraznih bolesti. Specijalističko liječenje odvijalo se u kninskoj bolnici „Sveti Sava“, Kliničkom bolničkom centru u Banja Luci i bolnicama u SRJ, najviše na Vojno – medicinskoj akademiji u Beogradu.[719]

6.5.4.4. Prometno osiguranje

Zadaća prometne službe u sustavu pozadine bila je osigurati uredno odvijanje prometa i korištenje prijevoznih sredstava. Načelnik Prometne službe bio je kapetan I. klase Nikola Osmokrović. Većih problema u ovome području nije bilo i djelatnost službe odvijala se uredno u okviru 7. pozadinske baze i pozadinskog odjeljka u Benkovcu na koje je otpadala većina prijevoza. Određeni problemi odnosili su na značajan broj neispravnih vozila zbog nedostka rezervnih dijelova, neadekvatno korištenje vozila i nepopunjenost službe profesionalnim kadrom. Vozila 7. korpusa prema zapovijedi Glavnog štaba korištena su u prijevozu između korpusa SVK što je bilo izvan zadanih okvira uporabe. Za smještaj vozila korpus je raspolagao s dva uređena parka tehničkih sredstava u vojarnama u Kninu i Benkovcu s pratećom parkirnom službom. U odnosu na potrebe to je bilo premalo te se veliki broj vozila nalazio u neuređenim i privremenim parkovima gdje su bili loše održavani, izloženi atmosferskim uvjetima, krađama i neovlaštenoj uporabi.[720]

U veljači 1995., izuzevši tenkove, oklopne transportere i druga borbena vozila, korpus je raspolagao s 983 motorna vozila, od čega 30 putničkih, sedam minibusa, deset autobusa, 103 terenska vozila do 1,5 tona, 330 vučnih vozila, 231 teretnih vozila, 25 kipera, dva

[718] HR-HMDCDR, 8., kut. 20, VP 9051, pov. 284-1, 16. 7. 1994., Zapovijed za popunu 3. pbr sanitetskim kadrom; VP 9051, pov. 293-13, 23. 7 .1994., Izveštaj o popuni sanitetskim kadrom.
[719] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 7. korpusa, Načelnik Saniteta, str. pov. br. 30-862, 15. 2. 1993., Uočeni problemi po SnSl; HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Referat po pitanjima borbene gotovosti, Knin, 1995.
[720] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., str. pov., Knin, 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti; HR-HMDCDR, 2 – VSOA, reg. 005-058, br. 378, Referisanje komandantu GŠ SVK dana 17. 5. 1995. godine.

traktora, četiri vučna vlaka, 80 vozila veze, 39 sanitetskih vozila, 11 vozila ABKO, 16 pokretnih radionica, 24 cisterne za vodu, 10 cisterni za gorivo, pet dizalica, 17 specijalnih intendantskih vozila, 16 specijalnih vozila u artiljeriji, 32 specijalna vozila u inženeriji i 12 ostalih vozila.[721]

6.5.4.5. Građevinsko, protupožarno i veterinarsko osiguranje

Korpus nije imao formiranu Građevinsku službu koja bi bila zadužena za izgradnju i održavanje objekata i upravljanje nekretninama. U sastavu 7. pozadinske baze i njezina odjeljka u Benkovcu formirana su Odjeljenja za održavanje nekretnina koja su obavljala poslove održavanja za sve jedinice 7. korpusa. Održavanje je bilo minimalno zbog nedostatka materijalnih sredstava, novca i velikog broja objekata koje je trebalo sanirati pa je dolazilo do njihova propadanja.[722]

Na razini korpusa nije postojala ni organizirana protupožarna zaštita već su te poslove obavljala dva odjeljenja protupožarne zaštite formirana u 7. pozadinskoj bazi i odjeljku baze u Benkovcu. Kontrolni pregledi opreme i aparata nisu provedeni tijekom čitavog postojanja korpusa tako da je stanje po ovom pitanju bilo vrlo loše.[723]

Korpus nije imao vlastitu veterinarsku službu već se u potpunosti oslanjao na civilne kapacitete prilikom obavljanja veterinarskih poslova.[724]

6.5.5. Financijska problematika

Za financijsku problematiku bila je zadužena Financijska služba korpusa. Djelovala je u otežanim uvjetima zbog neplanskog i neredovnog pritjecanja novčanih sredstava zbog čega su se događala višemjesečna kašnjenja u isplatama plaća i plaćanjima dobavljačima. Knjigovodstvo i popisi inventara vođeni su nepravilno, nisu postojale uredne evidencije, a tijekom brojnih preformacija jedinica nije došlo do preformacije materijalno – financijskog poslovanja što je izazivalo značajne probleme u radu. Na lošu organizaciju službe utjecala je i slaba popunjenost stručnim kadrovima. Načelnici Financijske službe bili su major Radomir Radojković, major Gojko Mandić i major Mladen Simić.[725]

---

[721] HR-HMDCDR, 8., kut. 13., Stanje borbene tehnike, vučnih i ostalih vozila u 7. K. na dan 11. 2. 1995. god.
[722] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., str. pov., Knin 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti.
[723] Isto.
[724] Isto.
[725] Isto; HR-HMDCDR, 2 – VSOA, reg. 005-058, br. 378., Referisanje komandantu GŠ SVK dana 17. 5. 1995. godine.

6.5.6. Obuka u 7. korpusu

Prve obuke sastava 7. korpusa provođene su tijekom borbi u prvoj polovici 1993. godine s ciljem što bržeg osposobljavanja vojnika radi uporabe na ratištu. Obuka su provodila u novoosnovanom Nastavnom centru „Alfa“ u Bruškoj na razini voda i čete iz rukovanja oružjem, kretanja na bojištu, postavljanja mina, maskiranja i ostalih elemenata pješačke obuke. Brigade su redovno upućivale vojnike iz podređenih jedinica na kratkotrajnu obuku.[726]

Kronični manjak stručnih kadrova i specijalnosti Komanda korpusa je pokušavala djelomično nadomjestiti provođenjem obuke za kritične specijalnosti iz redova vojnika. Obuka se izvodila unutar sastavnica korpusa, 7. map je izvodio obuku na sredstvima vatrene podrške, 7. mpoap obuku za protuoklopnu borbu, 7. larp PZO obuku na sredstvima protuzračne obrane, a obuku iz drugih rodova načelnici rodova.[727]

U kasnijoj fazi, obuka u 7. korpusu provodila se sustavnije, sukladno zapovijedima za borbenu obuku kojima se regulirala organizacija, planiranje i rukovođenje borbenom obukom u korpusu te utvrđivali okviri rada. Komande podređenih jedinica dobile su samostalnost u planiranju, organizaciji i izvođenju obuke koja se trebala izvoditi na svim razinama, od zapovjednika, profesionalnih i rezervnih vojnika do ročnika i dobrovoljaca. Za svaku od ovih skupina propisane su posebne metode, načini, trajanje i ciljevi obuke. Također je regulirana obuka i mjesta izvođenja obuke za pojedine specijalnosti. Dio vojnika upućivan je na obuku u Vojsku Jugoslavije i Vojsku Republike Srpske, posebno neke specijalnosti poput elektronskog izviđanja i protuelektronskog djelovanja, tehničke, intendantske, sanitetske i prometne službe. Obuka vozača borbenih vozila provodila se u Nastavnom Centru „Manjača“ VRS-a, a obuka posada oklopnih vozila u nastavnim centrima Srpske vojske Krajine. Obuka vojnika ročnika za izviđačke jedinice provodila se u 107. NC „Alfa“, a školovanje zapovjednika u organima sigurnosti u Bezbednosno obavještajnom školskom centru u Pančevu. Također je planirano održavanje tečajeva za zapovjednike četa/baterije i bataljuna/divizijuna u trajanju od tri mjeseca i to za rodove pješaštva, artiljerije, inžinjerije i oklopno mehaniziranih jedinica.[728] Podređene jedinice morale su same, na temelju plana

[726] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., str. pov., februar 1993., Plan obuke jedinica 92. mtbr u NC „Alfa“ – Bruška.
[727] HR-HMDCDR, 8., kut 5., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-7304, 22. 10. 1993., Zadatke sa referisanja o stanju b/g, dostavlja.
[728] HR-HMDCDR, 8., kut. 20., Komanda 7. korpusa, pov. br. 13-283, Knin, novembar 1994., Naređenje za borbenu obuku 7. korpusa u 1995. godini; HR-HMDCDR, 2., kut. 5013., GŠ SVK, pov. br. 7-65, 22. 8. 1994., Upućivanje regruta na služenje vojnog roka, naređenje.

Komande korpusa, izraditi svoje planove obuke i izvoditi ju u jedinicama što se djelomično provodilo kroz razne provjere uvježbanosti i obučenosti sastava.[729]

Međutim, iako su planovi i programi obuke od razine korpusa do razine bataljuna/divizijuna bili uredno izrađeni, nisu bili sasvim provedivi zbog uvjeta i života rada u jedinicama i razine osposobljenosti komandi i zapovjednih kadrova. Tečajevi za zapovjednike razine četa/baterija i bataljuna/divizijuna u Kninu i Banja Luci davali su rezultate, no neriješena statusna pitanja po završetku školovanja odbijala su potencijalne nove kandidate za školovanje. U kapacitetima 7. korpusa, u garnizonima Knin i Benkovac, izvodila se obuka za ročnike iz cijele SVK s instruktorima uglavnom iz 7. korpusa.[730] Obuka je bila manjkava zbog nedostatka goriva u izvođenju određenih nastavnih sadržaja, nezainteresiranosti i čestih odsustava zapovjednika – instruktora koji su dolazili iz drugih korpusa, manjka nastavnih sredstava i devastirane i zapuštene infrastrukture. Fizička spremnost i izdržljivost pripadnika korpusa bila je nedovoljna.[731]

6.5.6.1. Nastavni centar SVK „ALFA“/107. nastavni centar „ALFA“

Iako se ustrojbeno nije nalazio u sastavu 7. korpusa, već pod Glavnim štabom SVK, Nastavni centar „Alfa“ osnovan je i nalazio se na području sjeverne Dalmacije. U svome radu koristio je kapacitete i sredstva 7. korpusa i u njemu se izvodila obuka za najveći dio pripadnika korpusa.

Nastavni centar „Alfa“ smješten u selu Bruška kraj Benkovca bio je centar za obuku Srpske vojske Krajine. Osnovan je i počeo s radom početkom veljače 1993. za vrijeme borbenih djelovanja nakon operacije „Gusar“ hrvatskih snaga. Bio je podređen Glavnom štabu SVK, a izvješća je dostavljao Draganu Vasiljkoviću (Kapetanu Draganu), Glavnom Štabu SVK, Ministarstvu obrane i Komandi 7. korpusa.[732]

Iako je Dragan Vasiljković nedvojbeno bio najveći autoritet u NC Alfa, formalni zapovjednik Centra bio je kapetan Rade Božić, u jesen 1993. Branislav Kušljić, potom u u prosincu 1993. kao zapovjednik se navodi sam Vasiljković, od veljače do lipnja 1994. to je

[729] HR-HMDCDR, 8., kut. 12., Obilazak 1. lbr, 4. lbr i 3. pbr sa inspekcijom GŠ SVK, zapažanja.
[730] Dio ročnika na odsluženju vojnog roka žalio se na uvjete života i rada u vojarnama, posebno na uvjete u NC „Alfa“ gdje nije bilo vode, telefona i TV-a što je dovelo do pritiska i zahtjeva njihovih roditelja za služenjem vojnog roka samo u lokalnim jedinicama. Ove primjedbe i zahtjevi su odbijeni od strane Glavnog štaba s obrazloženjem da se radi o podrivanju borbene spremnosti vojske te da svi moraju prihvatiti trenutno materijalno stanje u RSK i obranu zemlje kao prioritet. HR-HMDCDR, 8. kut. 18., Komanda 2. pbr, pov. br. 1099-2, 1. 9. 1994., Zahtjev roditelja za povratak regruta.
[731] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., str. pov., Knin 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti.
[732] HR-HMDCDR, 6., kut. 52., “Alfa”, Centar za obuku, VRSK, str. pov. 02-93, 7. 2. 1993., Izveštaj.

ponovno Branimir Kušljić, a od lipnja 1994. zapovjednik je kapetan Budimir Milosavljević Ćale.[733]

S obukom se započelo neposredno nakon osnivanja Centra u još neuređenim prostorima i poligonima, bez struje, vode i prijevoznih sredstava. U sljedećim tjednima Centar se postupno uređivao i opremao nastavnim sredstvima i naoružanjem, ali se obuka bez prestanka odvijala i u takvim uvjetima. Na obuku su upućivani vojnici iz svih jedinica SVK, u prvom redu oni koji su sudjelovali u borbenim djelovanjima u zoni 7. korpusa, ali i ročni vojnici i dobrovoljci.[734] Na poligonima se izvodila raznovrsna obuka; pješačka, diverzantska, tenkovska, a radilo se i s helikopterima. Naoružanje koje se koristilo u obuci izdvajalo se iz pojedinih jedinica, tako su po zapovijedi Komande 7. korpusa iz OG-1 izvučena tri tenka u svrhu obuke, a iz 7. mpoap-a sredstva veze.[735] Projekt jednog takvog obučnog centra očito je bio od velike važnosti kako za vojni vrh tako za civilne vlasti pobunjenih Srba o čemu svjedoče njihovi česti posjeti Centru. Već sredinom veljače 1993. Centar su među ostalima posjetili predsjednik Vlade RSK Zdravko Zečević, ministar unutarnjih poslova Milan Martić, zapovjednik Glavnog štaba SVK general Mile Novaković, i načelnik Glavnog štaba SVK general Borislav Đukić obećavajući pritom Centru podršku u radu i opremanju. U to vrijeme obučni centar „Alfa“ mogao je primiti 300 vojnika, a planirani su kapaciteti za čak 2000 vojnika – polaznika.[736] Komande koje su slale vojnike u centar prvenstveno su tražile obuku vojnika sposobnih za izvođenje brzih intervencija i obuku deficitarnih specijalnosti poput posada tenkova i oklopnih transportera.[737]

Osim primarnog segmenta obuke, dio stalnog sastava Centra, odnosno, instruktora u kampu, bio je zadužen za izvođenje borbenih zadaća, najčešće na osjetljivim i zahtjevnijim dijelovima ratišta. Jedna od takvih zadaća bila je operacija *Kameleon*, odnosno, zauzimanje sela Škabrnja koju su tijekom operacije *Gusar* oslobodile, a potom držale hrvatske snage. Na toj zadaći pripadnici centra „Alfa“ proveli su gotovo cijeli ožujak 1993., a sama operacija imala je veliku važnost za pobunjene Srbe, prvenstveno zbog jačanja morala, ali i potvrđivanja elitnog statusa pripadnika centra „Alfa“. Uz značajne gubitke tijekom višetjednih borbi, u uspjeli su slomiti otpor novopridošlih i neiskusnih hrvatskih snaga i 21. ožujka 1993.

---

[733] HR-HMDCDR, 6., kut. 52., “Alfa”, Centar za obuku, VRSK, str. pov. 234-94, 25. 6. 1994., Izveštaj

[734] HR-HMDCDR, 6., kut. 52., “Alfa”, Centar za obuku, VRSK, str. pov. 02-93, 7. 2. 1993., Izveštaj; str. pov. 09-93, 12. 2. 1993., Izveštaj.

[735] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-852, 15. 2. 1993., Naređenje; str. pov. 30-907, 16. 2. 1993., Naređenje.

[736] HR-HMDCDR, 6., kut. 52., “Alfa”, Centar za obuku, VRSK, str. pov.26-93, 17. 2. 1993., Izveštaj; str. pov. 28-93, 19. 2. 1993., Izveštaj.

[737] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-1067, 20. 2. 1993., Naređenje; HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. 112-3, 26. 2. 1993., Zahtev.

okupirati Škabrnju.[738] U borbenim djelovanjima sudjelovali su s dijelovima i po zapovijedima zapovjednika 92. motorizirane brigade.[739] U tome razdoblju sama obuka u centru bila je u zastoju, usporena i modificirana zbog angažmana većine instruktora u borbenim zadaćama.[740]

Osim operacije *Kameleon*, pripadnici centra „Alfa“ sudjelovali su u drugim kako su ih sami nazivali, operacijama, najčešće diverzantskog značaja, u pozadini hrvatskih snaga. Neke od tih operacija nazvali su *Umac* (zarobljavanje hrvatskih vojnika iz 7. gbr), *Dobro jutro* (uništavanje minobacača kod sela Drlića kuće) i *Crvenkapa* (uništavanje haubice 155 mm).[741] Krajem ožujka 1993. odlučeno je da Nastavni centar „Alfa“ uđe sastav 1. jurišne brigade koja se formirala, no zbog neuspjeha u formiranju te jedinice do provedbe odluke nije nikada došlo. Ipak, dijelovi te brigade bili su jedno vrijeme smješteni u centru „Alfa“.[742]

Tijekom svibnja 1993. NC „Alfa“ imao je oko 200 pripadnika, a obuka se i dalje redovno odvijala, očito ne u masovnom obliku kako je to prvotno bilo zamišljeno.[743]

Od 25. lipnja 1993. dotadašnji Nastavni centar „Alfa“ preimenovan je u 107. Nastavni centar za izviđačko diverzantsku obuku pri Glavnom štabu SVK, s mirnodopskom lokacijom i mobilizacijskim mjestom u Bruškoj.[744] Instruktor Dragan Vasiljković raspoređen je tada za savjetnika za obuku u 92. motoriziranu brigadu.[745] Nastavni centar pod novim imenom nastavio je sa zadaćama provođenja obuke sve do propasti RSK 1995. godine.

6.5.7. Dobrovoljci u 7. korpusu

S početkom operacije *Gusar*, razne skupine i pojedinci iz Srbije krenuli su na ratište u sjevernu Dalmaciju. Kako bi uredio odlazak dobrovoljaca, Generalštab VJ osnovao je 28. siječnja 1993. Komandu za prihvat, rješavanje statusnih pitanja i upućivanje dobrovoljaca u Vojsku RSK. Komanda je djelovala je u sklopu Nastavnog centra u Bubanj potoku, a za koordinaciju s vlastima pobunjenih Srba bio je zadužen Ured Vlade RSK u Beogradu. Opremanje kampa, kao i opremanje, naoružavanje, smještaj i prehrana dobrovoljaca te drugi financijski izdaci do trenutka upućivanja bili su zadaća 1. armije Vojske Jugoslavije i Sektora

---

[738] HR-HMDCDR, 6., kut. 52., “Alfa”, Centar za obuku, VRSK, str. pov.73-93, 6. 3. 1993., Izveštaj; str. pov. 192-93, 7. 22. 3. 1993., Izveštaj.
[739] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-1897, 17. 3 .1993., Nastavak rada NC „Alfa“, naređenje.
[740] HR-HMDCDR, 6., kut. 52., “Alfa”, Centar za obuku, VRSK, str. pov. 90-93, 8. 3. 1993., Izveštaj.
[741] HR-HMDCDR, 8., kut. 52., SVK, 107. NC Alfa, str. pov. 527/331, 17. 12. 1993., Igor Marjanović – molba za unapređenje.
[742] HR-HDMCDR, 6., kut. 1., GŠ SVK, str. pov. 50-33, 21.3. 1993., Naredba; HR-HMDCDR, 8., kut. 8., ALFA, Nastavni centar, SV RSK, br. 282/93, 30 .4. 1993., Izveštaj za period 25. 4 . – 30. 4. 1993.
[743] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., “Alfa”, Centar za obuku, VRSK, str. pov. 288-93, 2. 5. 1993., Izveštaj
[744] HR-HMDCDR, 6., kut. 1., Naredba str. pov. br. 50-86 komandanta SVK od 25. 6. 1993.
[745] HR-HMDCDR, 6., kut. 11., Naredba br. 48-111 komandanta SVK od 30. 6. 1993.

za pozadinu Glavnog štaba Vojske Jugoslavije. Dobrovoljci bi ondje bili evidentirani i opremljeni intendantskom opremom, osobnim oružjem i borbenim kompletom streljiva. Prijevoz dobrovoljaca od Bubanj Potoka do RSK organizirao je Ured Vlade RSK, kao i prijevoz do Bubanj Potoka od ostalih prihvatnih centara za dobrovoljce koji su su organizirani u Novom Sadu, Nišu i Podgorici.[746]

Glavni štab SVK osnovao je Komisiju za prihvat dobrovoljaca koji se trebao odvijati u Centru za prihvat u kasarni „Slavko Rodić“ u Kninu. Za zapovjednika Centra imenovan je pukovnik Dragiša Rančić. U prihvatu, evidentiranju, dopunskom opremanju i slanju dobrovoljaca u jedinice pomoć su trebali pružati tijela 7. korpusa, 75. pozadinske baze i 75. motorizirane brigade.[747] Raspoređivanje dobrovoljaca po jedinicama bilo je u isključivoj nadležnosti zapovjednika 7. korpusa. U slučaju odbijanja zapovijedi dobrovoljce iz SRJ trebalo je razoružati i vratiti nazad, dok su dobrovoljci iz Republike Srpske trebali biti poslani nazad bez razoružavanja.[748] Prilikom prijema trebalo im je biti objašnjeno koje su njihove obaveze. Bili su izjednačeni s ostalim pripadnicima SVK i podlijegali disciplinskim mjerama. Minimalno razdoblje angažmana bilo je mjesec dana, najduže dva mjeseca, a evidencija se morala voditi od strane vođa dobrovoljačkih sastava i komandi jedinica kojima su dodijeljene. Dobrovoljce se trebalo se uputiti u opasnosti od alkoholizma, samovolje i nediscipline, a u slučaju kršenja pravila razdužiti i uputiti nazad.[749] Međutim, u praksi i na terenu stvari su izgledale drugačije.

Priljev dobrovoljaca bio je svakodnevan, od pojedinaca, vojnika i zapovjednika porijeklom iz RSK do raznih više ili manje organiziranih dobrovoljačkih skupina.[750] Prema podacima Vrhovnog vijeća obrane SRJ do 10. veljače 1993. u organizaciji Vojske Jugoslavije na područje RSK opremljeno je i upućeno oko 3.000 dobrovoljaca.[751] Milisav Sekulić u svojoj knjizi donosi podatak da se u siječnju i veljači 1993. na području RSK nalazilo oko 4300 dobrovoljaca.[752] Najveći broj dobrovoljaca raspoređen je u sastav Prve operativne grupe u

[746] HR-HMDCDR, 2., kut. 5002., Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, Generalštab oružanih snaga SFRJ, III Uprava, str. pov. br. 209-1, 28. 1. 1993., Prihvat i upućivanje dobrovoljaca u Vojsku RSK, naređenje.
[747] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, GŠ SV RSK, pov. br. 38-105, 29. 1. 1993., Prihvat dobrovoljačkih jedinica, naređenje.
[748] HR-HMDCDR, 8., kut. 9., 4. 2. 1993., Naredba komandanta 7. korpusa pov. br. 85-2.
[749] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Ministarstvo odbrane, str. pov. br. 04-233-1/93, Knin, 16. 2. 1993., Objašnjenje o statusu dobrovoljaca koji dolaze u RSK.
[750] HR-HMDCDR, 2., kut. 6031., RSK, GŠ SV, broj 1-49, Knin, 28. 1. 1993., Informacija o stanju na ratištu.
[751] HR-HMDCDR, 18., DVD br. 2809, Transkript sjednice Vrhovnog veća obrane SRJ od 10. 2. 1993.
[752] M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 51.

čijoj zoni odgovornosti su se odvijale najintenzivnije borbe. U veljači 1993. bilo ih je oko dvije tisuće.[753]

Među skupinama dobrovoljaca po svojoj organiziranosti izdvajale su se Srpska dobrovoljačka garda (Tigrovi) Željka Ražnatovića Arkana i Vukovi s Vučjaka s područja Prnjavora pod zapovijedanjem Veljka Milankovića, obje s ratnim iskustvom od 1991. iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Srpska dobrovoljačka garda s oko 450 pripadnika djelovala je u zoni odgovornosti 92. mtbr i 4. lake brigade, a jedno vrijeme u zoni odgovornosti 9. mtbr 15. korpusa SVK. Od domicilnog stanovništva dočekani su s oduševljenjem, međutim, ubrzo se pokazalo da su skloni kriminalu, međusobnim obračunima, napadima na oficire SVK i otuđivanju naoružanja i opreme. Usprkos doprinosu u borbama, nikad nisu prihvatili stavljanje pod zapovjedništvo Glavnog štaba SVK.[754]

Vukovi s Vučjaka s oko 230 pripadnika djelovali su u zoni odgovornosti 92. mtbr, a posebno su se istaknuli u borbama za Kašić i Novigrad kao jedna od najsposobnijih srpskih jedinica. Komanda 7. korpusa pri određivanju rasporeda i zadaća naznačila je da ih treba upotrebljavati kao „udarnu pesnicu“ jer su „pravi srpski komandosi“. S ratišta su se povukli sredinom veljače 1993. nakon smrti zapovjednika Veljka Milankovića.[755]

Od ostalih dobrovoljaca mogu se izdvojiti skupina radikala „Miloš Obilić“, potom četnici Jove Ostojića, Kosmetsko – toplički odred, dobrovoljci Srpskog pokreta obnove, Komitsko – četnički odred, Ćaletova skupina koju je vodio Dragan Popović Ćale, odred Milana Toplice, skupina „Štit“, odred Drage Lazarevića, tenkisti dobrovoljci s Kupresa, pripadnici milicije iz Prijedora, dobrovoljci iz Banja Luke i druge razne skupine i pojedinci. Među dobrovoljcima je bilo i stranih državljana, najviše Rusa, Bugara, Makedonaca, Rumunja, Grka i Ukrajinaca te Srba sa stranim državljanstvom. Prema podacima Milisava Sekulića udio stranaca među dobrovoljcima bio je oko 4 posto.[756]

---

[753] HR-HMDCDR, 8., kut. 32., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 3-663, 2. 2. 1993., Podaci o broju ljudstva u 92. mtbr i drugim sastavima OG-1.

[754] HR-HMDCDR, 2., Kut. 6031,, RSK, GŠ SV, broj 1-57, Knin, 28. 1. 1993., Informacija o stanju na ratištu; HR-HMDCDR, 6., kut. 29., GŠ SV RSK, Bezbednosno – obaveštajni organ, str. pov. 43-1, 20. 2. 1993., Izveštaj; M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 51 – 53.

[755] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-143, 29. 1. 1993., Prihvat dobrovoljaca, naređenje; Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-149, 29. 1. 1993., Ojačanje i pretpočinjavanje na obrovačkom pravcu, naređenje.; Tomislav ŠULJ i Vladimir BRNARDIĆ, *Operacija „Maslenica“ – Sjećanja sudionika*, Zagreb, 2014., 162-166.

[756] HR-HMDCDR, 6., kut. 5., RSK, GŠ SV, str. pov. 209-1, 4. 3. 1993., Izveštaj; RSK, GŠ SV, str. pov. 01-215, 6. 3 .1993., Izveštaj: HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 3-668, 3. 2. 1993., Dnevni izveštaj za 3. 2. 1993. o broju ljudstva u 92. mtbr i drugim sastavima OG; HR-HMDCDR, 2.,kut. 5011., GŠ SVK, Odeljenje bezbednosti, str. pov. br. 289-4, 7. 12. 1993., Popović Dragan zv. “Ćale”, provera podataka; HR-HMDCDR, 8. kut. 43., Komanda 92. mtbr, pov. 676-2, 23. 3. 11993.,Dnevni izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 15., Komanda 7. korpusa, OB, str. pov. 21-231, 3. 4. 1993., Informacija; HR-HMDCDR, 8., kut. 31., OBO

Toliko dobrovoljaca pristiglih na područje sjeverne Dalmacije nije bilo kako kontrolirati te se pojavljivao čitav niz problema vezanih uz njih. Ubrzo se pokazalo da većina dobrovoljaca izbjegava nadređenu komandu, samovoljno napušta jedinice, premješta se po jedinicama bez odobrenja i unose nered svojim ponašanjem, nasilništvom, alkoholizmom i prijetnjama.[757] Već sredinom veljače 1993. dio dobrovoljaca pojedinačno ili u grupama napuštao je položaje i vraćao se u Srbiju i drugdje navodeći razne razloge odlaska; nebriga, loš sustav zapovijedanja, psihološki zamor i teški uvjeti na ratištu. Tako je u samo dva dana iz sastava 92. mtbr otišlo oko 150 dobrovoljaca, no i dalje se u brigadi nalazilo oko 1550 dobrovoljaca. Iz Prve operativne grupe otišlo je još 244 pripadnika Vukova nakon pogibije zapovjednika Veljka Milankovića, 450 „Tigrova“ Željka Ražnatovića Arkana, 107 pripadnika Kosmetsko – topličkog odreda i 73 milicajca s Banije. Brojno stanje Prve operativne grupe ovim odlascima smanjeno je za preko tisuću pripadnika.[758] I same komande jedinica priznale su da su nemoćne u praćenju brojnog stanja, stvaranju evidencija i popisa dobrovoljaca zbog raznolikosti grupa, aktivnosti političkih stranaka, brojnih odlazaka i dolazaka, a sve u čestim manevrima stalnih jedinica korpusa.[759]

Problemi s nedisciplinom dobrovoljaca i incidenti koje su izazivali postali su sve učestaliji. Primjerice, dio dobrovoljaca kojima nije odmah osiguran prijevoz za Beograd prijetio je demoliranjem Knina, ubojstvima, nasilnički se ponašali, uništavali imovinu i autobuse.[760] Neki prilikom povratka u Srbiju nisu vraćali naoružanje, vozila i sredstva veze koja su dobili u 7. Korpusu u čemu su prednjačili pripadnici Srpske dobrovoljačke garde. Određene grupe krale su oružje radi preprodaje u Srbiji.[761] Na dobrovoljce se žalilo i civilno stanovništvo zastrašeno njihovim nasilničkim ponašanjem, krađama, uništavanjem imovine, a žene su se bojale silovanja.[762]

---

75. mtbr, str. pov. 352-1, 12. 5. 1993., Izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 47., Komanda TG-4, pov. br. 127-1, Donji Karin, 4. 3. 1993., Izveštaj o radu i ponašanju dobrovoljaca čete „Miloš Obilić“.

[757] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, GŠ SV, pov. 38-185, Knin, 3. 2. 1993., Obaveštenje o pojavama samovoljnog udaljavanja dobrovoljaca u RS Krajini; HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Ministarstvo odbrane RS Krajine, str. pov. br. 04-217-1/93, Knin, 7. 2. 1993., Naređenje povodom vraćanja dela dobrovoljaca u SR Jugoslaviju i R. Srpsku.

[758] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda OG-1, str. pov. br. 3-735, 16. 2. 1993., Dnevni izveštaj o broju ljudstva u 92. mtbr i jedinicama OG-1 za 16. 2. 1993. i ostali problemi benkovačkog ratišta.

[759] Isto.

[760] HR-HMDCDR, kut. 46., Komanda 7. korpusa, pov. br. 30-1639, 8. 3. 1993., Informacija potčinjenim jedinicama.

[761] HR-HMDCDR, 8., kut. 32., Komanda 92. mtbr, str. pov. 75-102, 14. 3. 1993., Dnevni operativni izveštaj pomoćnika komandanta za pozadinu; HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. br. 3-750, Benkovac, 19. 2. 1993., Zahtjev; HR-HMDCDR, 8., kut. 15., Komanda 7. korpusa, Organ bezbednosti, str. pov. 21-213, 29. 3. 1993., Izveštaj.

[762] HR-HMDCDR, 8., kut. 18., Komanda 2. pbr, str. pov. 13, Organ bezbednosti, 22. 2. 1993., Izveštaj.

S vremenom je prevladavajuće mišljenje o dobrovoljcima, uz priznanje za doprinos u borbama, postalo negativno jer se ispostavilo da je znatan broj dobrovoljaca pristigao zbog osobne, imovinske ili političke koristi neke stranke što je djelovalo loše na moral vojnika koji su tražili zakonski povratak borbeno sposobnog stanovništva iz SRJ umjesto upućivanja dobrovoljaca.[763] Same brigade davale su dvojake ocjene doprinosa dobrovoljaca. Tako se na jednom mjestu ističe da je angažman dobrovoljaca ponegdje nanio dosta štete i opterećenja za 75. mtbr, jer se samo manji dio aktivno uključio u borbe dok su drugi više bili zainteresirani za pljačku, kriminal i ekstremizam te ih se ubrzo moralo otpuštati, dok je na drugom mjestu rečeno da su, zbog problema s mobilizacijom i popunjavanjem jedinica, upravo dobrovoljci bili oni koji su omogućavali popunu i funkcioniranje jedinica u držanju položaja. Očito, tu je bio krajnji domet njihove svrsishodnosti.[764]

Broj dobrovoljaca se s vremenom i jenjavanjem borbi smanjivao.Oni najuporniji izdržali su do jeseni i zime 1993. te su odlazili jer su bili bez smjene ili nisu dobivali osnovna sredstva. Sam Glavni štab SVK počeo je odbijati određene grupe dobrovoljaca koje su iskazivale interes za dolazak zbog skromnih kapaciteta, velikih ekonomskih troškova i postupnog smanjivanja vlastitih snaga.[765]

Komanda korpusa je u kasnijem razdoblju 1993., a nakon dotadašnjih iskustava, pokušala uvesti određenu regulativu u postupanje s dobrovoljcima pa je određeno da se dobrovoljci koji dolaze prvi put ili se vraćaju moraju evidentirati u Prijemnom odjeljenju pri Komandi korpusa i potpisati izjave o zadržavanju u RSK od najmanje dva mjeseca bez odsustva. Odsustva i odlaske morale su odobravati komande brigada, a Komanda korpusa organizirala je prijevoz te su prije odlaska, uz pregled od strane vojne policije, morali razdužiti svo naoružanje i opremu.[766]

Nakon potpisivanja Zagrebačkog sporazuma svi preostali dobrovoljci morali su po zapovijedi Komande korpusa biti otpušteni iz jedinica do 15. travnja 1994. osim onih koji su se trajno nastanili u RSK pa je u listopadu 1994. na razini cijeloga korpusa bilo svega 24 dobrovoljca.[767]

---

[763] HR-HMDCDR, 6.,kut. 31., GŠ SVK, Odelenje bezbednosti, str. pov., 12. 4. 1994., Stanje bezbednosti u SVK, presek.
[764] HR-HMDCDR, 8., kut. 31., OBO 75. mtbr, Zaključci iz KO procjene.
[765] HR-HMDCDR, 6., kut. 1., GŠ SVK, str. pov. 183-4, 31. 8. 1993., Informacija.
[766] HR-HMDCDR, 8., kut. 9., Naredba pov. br. 1502/1 komandanta 7. Korpusa, 24. 10. 1993., Dobrovoljci, odobravanja odsustva, naređenje; HR-HMDCDR, 8., kut. 34., Komanda 92. mtbr, pov. br. 2831-1, KM Biljane Gornje, 25. 10. 1993., Dobrovoljci, odobravanje odsustva, naređenje; Komanda 92. mtbr, pov. br. 3070-1, 12. 11. 1993., Regulisanje putovanja dobrovoljaca van RSK, naređenje; Komanda 92. motorizovane brigade, pov. br. 3298-3, 6. 12. 1993., Odobravanje odsustva dobrovoljcima i v/o.
[767] HR-HMDCDR, 8., kut. 34., Komanda 92. mtbr, pov. 724-2, 29. 4. 1994., Naređenje; HR-HMDCDR, 8., kut. 15., Komanda 7. korpusa, Odsek bezbednosti, str. pov. 23-312, 2. 6 .1994., Neke bezbedbnosne pojave u

U 1995., Glavni štab SVK je, slijedeći odluke Vrhovnog savjeta obrane RSK o popuni SVK dobrovoljcima, tražio pomoć Glavnog štaba Vojske Jugoslavije koji je za razliku od 1993., odbio otvorenu suradnju i pomoć u slanju dobrovoljaca i predložio da bi to trebalo organizirati van struktura VJ, uz pomoć udruženja boraca, ureda RSK i slično, a da će VJ pružiti pomoć u opremi i naoružanju u skladu s mogućnostima, bez osiguravanja prijevoza.[768] No, od toga nije bilo ništa pa je neposredno pred Oluju u čitavoj SVK bilo svega 441 dobrovoljaca, a u 7. korpusu samo 41 dobrovoljac.[769]

7. USTROJBENI SASTAV 7. KORPUSA SVK

7.1. Prva laka brigada

7.1.1. Ustroj

Brigada je formirana 27. studenoga 1992. prema zapovijedi Glavnog štaba SVK s mirnodopskom lokacijom i mjestom mobilizacije u Vrlici. U brigadu su ušli vojnici i sredstva iz 1. brigade TO i 75. brigade PJM.[770] Brigada se mobilizirala u području Otišića, Koljana, Civljana, Cetine i Polače sa zapovjednim mjestom u Vrlici. Smještaj streljiva i minsko – eksplozivnih sredstava brigade organiziran je u objektima u Civljanima i Vrlici. Brigada je branila zonu odgovornosti širine 26 kilometara sa zadaćom zatvaranja smjerova od Sinja prema Vrlici i Kninu.[771]

Zapovjednici brigade bili su kapetan I. klase Milan Korica (siječanj 1993.), potpukovnik Božo Kostur (siječanj – svibanj 1993.), potpukovnik Rade Medić (lipanj 1993. – svibanj 1995.) i kapetan I. klase Nemanja Popović (svibanj 1995. – kolovoz 1995).[772]

---

jedinicama i zoni odgovornosti 7. korpusa; HR-HMDCDR, 2., kut. 13., Pregled popune 7. korpusa po ratnoj formaciji od 13. 10. 1994.

[768] HR-HMDCDR, 6., kut. 2., Generalštab VJ, Sektor za operativno nastavne poslove, I. uprava, str. pov. 350-2, 23. 2. 1995.; HR-HMDCDR, 5., kut. 2., GŠ SVK, str. pov. 13. 12. 1995., 4. 3. 1995., Angažovanje na prikupljanju dobrovoljaca u SVK.

[769] M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 51.

[770] HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., RSK, GŠ SV, DT br. 947-23/1, Knin, 27. 11. 1992., Preformiranje Teritorijalne odbrane i posebnih jedinica milicije u Srpsku vojsku Republike Srpska Krajina.

[771] HR-HMCDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, Knin, jun 1994., Zapovest za mobilizaciju; HR-HMDCDR, 8., kut.12., Plan časa za izvođenje nastave sa komandama brigade na dan 23. 3 .1995.; RSK, GŠ SV, str. pov. br. 56-12, 21. 6. 1995., Stanje MES i municije u 1. lbr.

[772] HR-HMDCDR, 6., kut. 45., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 1313/1, 30. 9. 1993., Starešine na dužnostima u jedinicama 7. K.; M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 192.

Brigada se sastojala od komande, komande stana, voda veze, voda vojne policije, izviđačkog voda, dva pješačka bataljuna, tenkovskog voda, mješovitog artiljerijskog divizijuna, mješovite protuoklopne artiljerijske baterije, baterije protuzračne obrane, inženjerijskog voda i pozadinska čete.[773]

U svibnju 1994. propisana je nova ratna formacija brigade prema kojoj se brigada sastojala od komande, komande stana, voda veze, voda vojne policije, izviđačkog voda, dva pješačka bataljuna, tenkovskog voda T-34, mještovitog artiljerijskog divizijuna, mješovite protuoklopno artiljerijske baterije, mještovite artiljerijsko raketne baterije protuzračne obrane, inženjerskog voda i pozadinske čete.[774]

Obzirom da je istovremeno prema Zagrebačkom sporazumu došlo do demobilizacije dijela vojnika, osnovu brigade većinu 1994. činile su dvije granične čete. U četnom sustavu brigada je djelovala do mobilizacije u studenome 1994. kada su od četa ponovno formirana dva pješačka bataljuna. No, to je išlo sporo jer još sredinom siječnja 1995. nisu bile zaživjele komande bataljuna već je zapovijedanje funkcioniralo kao za vrijeme četnog modela brigade.[775]

7.1.2. Brojčani pokazatelji i mobilizacijska problematika

Brigada je po ratnoj formaciji trebala imati 1.497 pripadnika, od čega 104 oficira, 75 podoficira i 1.318 vojnika.[776]

Tijekom operacije *Gusar* brigada je mobilizirana i do 23. siječnja 1993. na smjeru brigade bilo je uključeno 387 vojnika, a do sredine veljače 1993. u brigadi je bilo 1398 pripadnika od čega 39 oficira, 29 podoficira, 1.330 vojnika uz 120 dobrovoljaca čime je brojno stanje brigade iznosilo 1.518 vojnika.[777]

Za 1994. godinu nema puno podataka prema kojima bi se moglo rekonstruirati brojno stanje brigade, no, početkom 1995. nailazimo na podatak da je u 1. bataljunu bilo 323 vojnika, a u 2. pješačkom bataljunu svega 242 vojnika usprkos mobilizaciji provedenoj u studenome

[773] HR-HMDCDR, 8., kut. 10., Komanda 7. korpusa, pov. br. 5-68, 22. 4. 1995., Izveštaj o obilasku 1. lbr.
[774] HR-HMDCDR, 8., kut. 16., Ratna formacija 1. lbr, maj, 1994.
[775] HR-HMDCDR, Komanda 1. lbr, Organ bezbednosti, str. pov. br. 17-11, 17. 1. 1995., KOP stanja i zastupljenost boraca na p/k u zoni odgovornosti 1. lbr, podaci.
[776] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti, Pregled popune ljudstvom 7. korpusa po ratnoj formaciji.
[777] HR-HMDCDR, 8., kut. 17., RSK, 1. laka brigada, Organ bezbednosti, 23. 1. 1993., Izveštaj, *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995.– Dokumenti, knjiga 7*, 259-263., RSK, Ministarstvo odbrane, Uprava „Sjeverna Dalmacija“, Odjeljenje Knin, Izvještaj o mobilizaciji.

1994., dok je od tog broja na prednjim položajima bilo samo oko 50 vojnika u svakom bataljunu.[778]

U prvoj polovici 1995. postotak popunjenosti brigade kretao se oko 60 – 65% po ratnoj formaciji pri čemu su najmanju razinu popunjenosti (oko 55%) imali oficiri.[779] U travnju 1995. struktura popunjenosti brigade izgledala je sljedeće: imala je 58 od 104 oficira (56%), 46 od 75 podoficira (61%) i 855 od 1.318 vojnika (65%), odnosno ukupno je imala 959 od 1.497 (64%) pripadnika po ratnoj formaciji. Na relativno slabu popunjenost nastavljao se problem nepovoljne starosne strukture brigade prema kojoj je 38% vojnika bilo mlađe od 35 godina, 33% bilo je vojnika između 35 i 45 godina, a čak 29% vojnika bilo je preko 45 godina starosti.[780] Komanda korpusa smatrala je da takva starosna struktura nije dovoljna za uspješno izvođenje zadaća brigade.[781]

Ako se od toga broja pogleda broj vojnika koji su se nalazili na položajima podaci su još poražavajući. Tako se krajem travnja 1995. od 959 vojnika po popisu na položajima nalazilo samo 236 vojnika, odnosno, 25 posto. Primjerice, u 1. bataljunu nalazilo se 64, a u 2. bataljunu samo 59 vojnika.[782] Odaziv na mobilizaciju nakon operacije *Bljesak* bio je dosta loš te se do 3. svibnja odazvalo samo 407 vojnika.[783]

7.1.3. Ratni put brigade

Nakon početka operacije *Gusar* Komanda korpusa uputila je na područje Civljana dva tenka T-55 kao ojačanje jedinicama brigade.[784] U zoni brigade nije bilo većih borbi te je brigada osiguravala područje oko brane Peruča i bokove korpusa sa smjera Svilaje i Dinare.[785] Cetinska četa iz sastava brigade 27. siječnja 1993. zauzela je branu Peruča i položaje oko brane protjeravši snage UN-a na što su hrvatske snage uzvratile napadom sljedećeg dana i potisnule srpske snage s tih položaja osiguravši branu i zarobivši pritom nekoliko vojnika,

---

[778] HR-HMCDR, 8., kut. 17., Komanda 1. lbr, Organ bezbednosti, str. pov. br. 17-11, 17. 1. 1995., KoP stanja i zastupljenost na p/k u zoni odgovornosti 1. lbr, podaci.
[779] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti, Pregled popune ljudstvom 7. korpusa po ratnoj formaciji; HR-HMDCDR, 8., kut. 12., Obilazak 1. lbr., 4. lbr i 3. pbr sa inspekcijom GŠ SVK, februar 1995., zapažanja.
[780] HR-HMDCDR, 8. kut. 17., 21. 4. 1995., Popuna 1. lbr i problemi, izveštaj.
[781] HR-HMDCDR, 6., kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 56-7, 30. 3. 1995., Kontrola borbene gotovosti 1. lbr 7. k, izveštaj.
[782] HR-HMDCDR, 8., kut. 10., Komanda 7. korpusa, pov. br. 5-68, 22. 4. 1995., Izveštaj o obilasku 1. lbr.
[783] HR-HMDCDR, 8., kut. 16., Komanda 1. jbr, Organ bezbednosti, str. pov. 17-130, 3. 5. 1995.
[784] HR-HMDCDR, 8., kut. 17., RSK, 1. laka brigada, Organ bezbednosti, 23. 1. 1993. Civljane, Izveštaj.
[785] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-111, 27. 1. 1993., Naređenje za dalja dejstva „Čelik“.

protuzrakoplovni top, tri minobacača, jedno vozilo i nešto naoružanja i streljiva.[786] Prema navodima Milisava Sekulića, 1. laka brigada u tom razdoblju bila je u „rasulu i sasvim neupotrebljiva“.[787]

Vjerojatno zbog toga na području Otišića u zoni odgovornosti brigade kao ispomoć je boravila 103. pješačka brigada iz sastava 15. korpusa SVK koja se sredinom travnja 1993. trebala vratiti u Liku. Najavljeno povlačenje, pogotovo njihovih topničkih oruđa izazvalo je kod Komande i vojnika 1. lake brigade zabrinutost zbog buduće obrane tog područja i utjecaja na moral vojnika i civila te su tražili objašnjenje od nadređenih komandi. Naposljetku je dogovoreno da na položajima u Otišiću ostanu dvije haubice 105 mm, stigla je četa specijalne milicije iz Knina, a Komanda korpusa uputila je dva oficira kako bi pomogli Komandi brigade u organiziranju u novim okolnostima.[788]

Nakon Zagrebačkog sporazuma oklopna i topnička sredstva brigade izvučena su u područje sela Mirkovići, Đurići i Vučkovići.[789]

Do operacije *Zima '94* brigada nije imala bojni kontakt. Otada je na obrani smjera od Dinare prema Peručkom jezeru angažirala veće snage, a vojnici stacionirani na tim položajima imali su pojačanu ishranu i dodatnu odjeću. Isturene položaje na Dinari držali su dijelovi 2. pješačkog bataljuna od oko 175 vojnika, kojima su se u narednim mjesecima pridružili vojnici iz ostalih jedinica korpusa, povremeno se sukobljavajući s hrvatskim snagama koje su napredovale ili vršile korekcije linije na Dinari.[790] Komanda brigade tražila je pomoć i ojačanja u ljudstvu i tehnici za ove položaje. Prema zamisli Glavnog štaba SVK, ojačavanjem međuprostora između 1. lbr i 2. krajiškog korpusa VRS-a na Dinari i kontinuiranim slanjem vojnika iz svih jedinicatrebalo je olakšati obranu vrličkog smjera, a 1. lbr bi se više mogla koncentrirati na obranu Svilaje i suradnje na spoju s 75. mtbr.[791]

U *Oluji* brigada je prvi dan trpjela topničke napade hrvatskih snaga, no tijekom noći na 5. kolovoza 1995. brigada se počinje izvlačiti prema Kninu, a većina vojnika samovoljno je

---

[786] D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 268 – 269.
[787] M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 65.
[788] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 1. lbr, str. pov. 130-3, 19. 4. 1993., Vanredno izvješće; Komanda 1. lbr, str. pov. 130-5, 19. 4. 1993., Vanredno izvješće; Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-2852, Redovno borbeno izvješće.
[789] HR-HMDCDR, 18., DVD 1536., Komanda 7. korpusa, str. pov. 13-119, 3. 4 .1994., Izvlačenje i razmeštaj jedinica i TMS, organizacijsko naređenje.
[790] HR-HMDCDR, Komanda 1. lbr, Organ bezbednosti, str. pov. br. 17-11, 17. 1. 1995., KOP stanja i zastupljenost boraca na p/k u zoni odgovornosti 1. lbr, podaci.
[791] HR-HMDCDR, 6., kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 56-7, 30. 3. 1995., Kontrola borbene gotovosti 1. lbr 7. K, izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 12., ppuk. Juras Milivoj, 20. 4. 1995., Izveštaj o realizaciji zadatka, HR-HMDCDR, 8., kut. 17., Komanda 1. lake brigade, Organ bezbednosti, str. pov. br. 17-92, Vrlika, 1. 4. 1995., Nasilničko ponašanje pripadnika 4. lbr, izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 10., Komanda 7. korpusa, pov. br. 5-68, 22. 4. 1995., Izveštaj o obilasku 1. lbr.

napuštala brigadu i odlazila po svoje obitelji. Dio vozila i tehnike je zbog nedostatka goriva ostavljen po putu, a ostaci brigade su se bez borbe izvukli preko Srba u Bosanski Petrovac. Milisav Sekulić u svojoj analizi ironično je primijetio da je ova brigada više nego ijedna druga uspjela prevariti hrvatske snage jer je „tako vešto izvela napuštanje zone odgovornosti da je neprijatelju trebalo više od 24 časa da to uoči i shvati.“[792]

7.1.4. Značajke stanja u brigadi

Već prve analize stanja u brigadi u veljači 1993. ustanovile su da je ono loše na više razina. Položaji nisu bili dovoljno utvrđeni, vladala je opća nehigijena i zapuštenost prostorija u kojima je vojska boravila, a sami vojnici odavali su dojam nezaposlenosti i neurednosti što se pravdalo manjkom sredstava za higijenu, obuće i odjeće i činjenicom da je kupanje vojnika organizirano dvaput tjedno i to u Kninu. U brigadi je bio veći broj dobrovoljaca koji su se samovoljno i neposlušno ponašali i bez znanja nadređenih komandi dolazili u jedinice brigade.[793]

Nakon Zagrebačkog sporazuma i demobilizacije dijela vojnika, borbena spremnost brigade nastavila se urušavati. Moral vojnika bio je na niskoj razini zbog lošeg materijalnog stanja, položaji su bili loše utvrđeni, a na njima mali broj vojnika što je ostavljalo prostor za ubacivanje izviđačko – diverzantskih grupa. Naoružanje i vozila su bili u lošem stanju, unutar brigade zabilježeno je djelovanje paravojnih grupa, a komanda brigade nije pokazivala motivaciju, odgovornost i sposobnost da dođe do poboljšanja.[794] Tome je najviše doprinosio manjak stručnog zapovjednog kadra pa je tako početkom 1994. u čitavoj brigadi bilo samo 16 profesionalnih vojnika od čega osam oficira.[795] Uz iznimno nepovoljno stanje u brigadi, nepostojanje planova rada, gotovo nepostojeći sustav zapovijedanja te „nemar i neodgovornost“ zapovjednog kadra uvjerio se za vrijeme obilaska u kolovozu 1994. zapovjednik Glavnog štaba SVK general Čeleketić. Potaknuta viđenim, Komanda korpusa je svim jedinicama u sastavu uputila zapovijed o hitnoj uspostavi sustava zapovijedanja i sprječavanju samovolje i nereda.[796]

Međutim to, nije urodilo plodom, a loše stanje sa zapovijedanjem u brigadi se nastavilo, posebno na nižim razinama gdje je izjednačeno s „razinom seoskih straža“.

[792] M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 192 – 193.
[793] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, GŠ SV-IKM, str. pov. br. 289-1, 28. 2. 1993.; HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-1437, 3. 3. 1993., Vanredni izveštaj o stanju u 1. lbr.
[794] HR-HMDCDR, 8., kut. 17., OB 1. lbr, Vrlika, 14. 8. 1994., Referat; HR-HMDCDR, 8., kut. 17., KOP stanje u jedinici i zoni odgovornosti, kolovoz 1994.
[795] HR-HMDCDR, 8., kut. 17., str. pov., 4. 1. 1994., KOP sastava AVL 1. jbr.
[796] HR-HMDCDR, 18., inv. br. 1537, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 562-1, Knin, 26. 10. 1994., Naređenje.

Komande četa i vodova nisu uopće bile uspostavljene, a sustav se održavao grupnim držanjem položaja.[797] Inspekcije ekipa Glavnog štaba SVK i Komande 7. korpusa u proljeće 1995. ustvrdile su brojne nedostatke u zapovijedanju; obuka se nije provodila, nisu postojale evidencije o gađanjima, komanda nije imala uvid u zaduženja vojnika oružjem, planiranje nije postojalo, zapovijedi su se izdavale samo usmeno ili preko sredstava veze, pojedine čete nisu bile formirane po formaciji već samovoljno, brojno stanje krivo se prikazivalo te čitav niz drugih propusta u zapovijedanju. Ekipa Glavnog štaba SVK koja je provodila kontrolu brigade zaključila je da treba smijeniti zapovjednika brigade, zapovjednika 1. bataljuna i oficire odgovorne za mobilizaciju i popunu brigade te su predložene mjere za poboljšanje stanja.[798] Novi zapovjednik brigade kapetan Popović došao je na to mjesto iz raspadnutog 18. korpusa SVK i do sloma brigade nije učinio ništa na poboljšanju stanja. Pojedine jedinice poput mpoab-a i dalje nisu imale zapovjednika, jedinice su bile nepopunjene, a stručni kadar nije doveden. Primjerice, 2. pješački bataljun nije imao organiziranu ni popunjenu protuoklopnu četu. [799]

Neposredno pred *Oluju*, zapovjednik brigade obišao je položaje 1. pješačkog bataljuna i ustvrdio da je moral boraca zadovoljavajući, da imaju po jedan borbeni komplet streljiva i dovoljno protuoklopnih sredstava, ali sami položaji nisu bili dovoljno inženjerijski uređeni i održavani, a u dijelu jedinica prevladavali su stariji vojnici sposobni za stražaranje i čuvanje položaja.[800]

Prema navedenome, usprkos nedostatku izvora za potpuniju analizu, može se zaključiti da je 1. laka brigada bila jedna od lošijih jedinica 7. korpusa u više segmenata i da je u potpunosti opravdana završna ocjena Milisava Sekulića da je brigada „završila svoj „ratni put“ onako kako je i tavorila – rasulom.“[801]

---

[797] HR-HMDCDR, Komanda 1. lbr, Organ bezbednosti, str. pov. br. 17-11, 17. 1. 1995., KOP stanja i zastupljenost boraca na p/k u zoni odgovornosti 1. lbr, podaci.
[798] HR-HMDCDR, 6., kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 56-7, 30. 3. 1995., Kontrola borbene gotovosti 1. lbr 7. K, izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 10., Komanda 7. korpusa, pov. br. 3-166, 12. 4. 1995., Kontrola elemenata b/g u 1. lbr, izveštaj.
[799] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 28-23, 20. 4. 1995., Izveštaj o obilasku art.jedinica 1. lpbr; Komanda 7. korpusa, str. pov. 28-29, 27. 5. 1995., Izvještaj o obilasku art. jedinica 1. lpbr.
[800] HR-HMDCDR, 8., kut. 16., Komanda 1. lake brigade, str. pov. br. 12-181, 15. 7. 1995., Izveštaj o obilasku i stanju b/g 1. pb.
[801] M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 193.

7.2. Druga pješačka brigada

7.2.1. Ustroj

Brigada je formirana 27. studenoga 1992. na temelju zapovijedi Glavnog štaba SVK s mirnodopskom lokacijom i zbornim mjestom u Kistanjama. U brigadu je ušao dio pripadnika i sredstava ukinutih 1. brigade TO i 75. brigade PJM-a.[802] Brigada se mobilizirala u području sela Čista Mala, Pađane i Prokljan. Zapovjedna mjesta imala je u Đevrskama, Bribiru i Kistanjama, a zona odgovornosti protezala se u dužini od 31 kilometra između Đevrsaka i Bribira.[803] Sredstva i tehnika brigade bili su smješteni u skladištima u mjestima Pađane, Đevrske i Kistanje. Zadaća brigade bila je zatvaranje smjerova od Vodica i Skradina prema Bribirskim Mostinama i Kistanjama.[804]

Prvi pješački bataljun branio je smjer Mala Polača – Međare – Garin kuk – Zelena Glavica, po dubini selo Piramatovci, a 2. pješački bataljun bio je raspoređen na smjeru Garin kuk – Gradina – Gornji Vaćani – Obišnjak – Ićevci.[805]

Zapovjednici brigade bili su potpukovnik Milorad Radić (od formiranja do kraja ožujka 1995.) i major Rade Drezgić (od svibnja do kolovoza 1995.) Radić je s dužnosti zapovjednika brigade imenovan za načelnika štaba 7. korpusa.[806]

Brigada se sastojala od komande, komande stana, čete veze, voda vojne policije, izviđačkog voda, tri pješačka bataljuna, tenkovske čete, mješovitog artiljerijskog divizijuna, mješovitog protuoklopnog artiljerijskog divizijuna, mješovitog artiljerijsko raketne baterije, inženjerijskog voda i pozadinske čete. Pješački bataljuni trebali su biti popunjeni s 494 vojnika, 29 oficira i 23 podoficira, a brigada je po ratnoj formaciji trebala imati 2.287 vojnika, od čega 166 oficira, 332 podoficira i 1.989 vojnika.[807]

U sastavu je imala 15 tenkova T-34 od čega sedam tenkova u zoni obrane brigade i sedam tenkova u zoni Prve operativne grupe i jedan na popravku. Brigadi su tada bila pridodana dva tenka M-84 iz sastava oklopnog bataljuna 75. motorizirane brigade.[808] Krajem svibnja 1995. tenkovska četa sastojala se od tri voda, jedan je bio raspoređen u području sela

---

[802] HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., RSK, GŠ SV, DT br. 947-23/1, Knin, 27. 11. 1992., Preformiranje Teritorijalne odbrane i posebnih jedinica milicije u Srpsku vojsku Republike Srpska Krajina.
[803] HR-HMDCDR, 8., kut.12., Plan časa za izvođenje nastave sa komandama brigade nadan 23. 3. 1995.
[804] HR-HMCDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, Knin, jun 1994., Zapovest za mobilizaciju.
[805] HR-HMDCDR, 8.,kut. 18., Komanda 2. pbr, 14. 11. 1994., Dopuna zapovijedi za obranu i ofanzivna dejstva.
[806] HR-HMDCDR, 6., kut. 45., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 1313/1, 30. 9. 1993., Starešine na dužnostima u jedinicama 7. K.; HR-HMDCDR, 8., kut. 17., Komanda 7. korpusa, pov. br. 2-302, 3. 4. 1995., Objašnjenje.
[807] HR-HMDCDR, 8.,kut 17., Ratna formacija 2. pbr, svibanj 1994.,
[808] HR-HMDCDR, 8. kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-382, 18. 2. 1993., Stanje borbene tehnike.

Bratiškovci, drugi u području sela Medare dok je treći bio u pričuvi u Bribiru. Svi tenkovi su bili ispravni, opremljeni posadama, gorivom i s po jednim borbenim kompletom streljiva.[809]

Krajem 1993. u zoni odgovornosti 2. pješačke brigade kao pridodane jedinica nalazili su se haubički divizijun 122 mm i topničko artiljerijska baterija 130 mm s posadama.[810]

7.2.2. Brojčani pokazatelji i mobilizacijska problematika

Prva mobilizacija brigade izvršena je 22. siječnja 1993. te je do sljedećeg dana brigada imala mobiliziranih 1600 vojnika s popunjenošću pješačkih bataljuna od preko 90% uz daljnje odvijanje mobilizacije preostalih jedinica brigade.[811] Tako je sredinom veljače 1993. brigada je imala 2.517 pripadnika, od čega 69 oficira, 78 podoficira i 2.370 vojnika, a uz 209 dobrovoljaca brojno stanje brigade iznosilo je 2.726 vojnika.[812]

Krajem 1993. brigada je imala odličnu popunjenost od 97%, kojoj je najviše pridonosio postotak podoficira od 165% u odnosu na formaciju i vojnika od 98%, dok je popunjenost oficirskim kadrom od 47% bila bitno slabija.[813]

Početkom 1995. brigada je imala vrlo dobru popunjenost po ratnoj formaciji. Imala je 90 od 166 oficira (54%), 135 od 132 podoficira (102%), 1.746 od 1.989 vojnika (86%), odnosno, ukupnu popunjenost s 1961 od 2287 pripadnika (86%). Očekivano, najmanje popunjenost bila je oficirskim kadrom.[814]

7.2.3. Ratni put brigade

Nakon početka operacije *Gusar* brigada je po mobilizaciji zaposjela položaje, dominantne visove i radila na utvrđivanju položaja.[815] Direktivom za protunapad *Čelik*, brigada je dobila zadaću dijelom snaga uporno braniti smjer od područja Vrane, Stankovaca i zaleđa Skradina ide prema zoni odgovornosti brigade. Glavnim snagama trebala je biti u gotovosti za napad na smjerovima Kistanje – Pirovac i Bratiškovci – Skradin sa zadaćom izbijanja na liniju Velika Gradina – Velim i Pešića Glavica gdje je trebalo uvesti pričuvu i produžiti napad s ciljem izbijanja u šire područje Pirovca i Skradina i stavljanja pod kontrolu

---

[809] HR-HMDCDR, 8., kut. 18., Komanda 7. korpusa, pov. br. 29-10, 27. 5. 1995., Izveštaj sa obilaska tč/2. pbr.
[810] HR-HMDCDR, 8., kut. 6., Komanda 2. pbr, str. pov. br. 1224-1, 23. 12. 1993., Izveštaj o stanju popune.
[811] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 2. br, 23. 1. 1993. Đevrske, str. pov., Izvješće.
[812] RSK, Ministarstvo odbrane, Uprava „Sjeverna Dalmacija“, Odjeljenje Knin, Izvještaj o mobilizaciji, *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995.– Dokumenti, knjiga 7*, 259-263.
[813] HR-HMDCDR, 8., kut. 6., Komanda 2. pbr, str. pov. br. 1224-1, 23. 12. 1993., Izveštaj o stanju popune.
[814] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti, Pregled popune ljudstvom 7. korpusa po ratnoj formaciji.
[815] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 2. br, 23. 1. 1993., Đevrske, str. pov., Izvješće.

Jadranske magistrale gdje prijeći u obranu.[816] Do napadnog dijela zadaće nije nikad došlo već se brigada bavila organizacijom obrane i prikupljanjem informacija o hrvatskim snagama te su obavljene pripreme za eventualna napadna djelovanja. Sve osobe hrvatske nacionalnosti do 55 godina trebalo je sprovesti u Đevrske i angažirati na radovima.[817]

Nakon potpisivanja Zagrebačkog sporazuma oklopna i topnička sredstva brigade izvučena su s prednje linije i smještena u područje sela Dobrijevići, Kneževići i Pađane.[818]

Do 1995. brigada nije imala borbi, a od proljeća 1995. sudjelovala je s manjim brojem vojnika u kombiniranoj jedinici na položajima na Dinari u zoni odgovornosti 1. lake brigade.[819]

Tijekom prvog dana *Oluje* hrvatske snage probile su neorganiziranu obranu 2. pbr na području Čiste Male, Čiste Velike i Lađevaca, a tijekom noći s 4. na 5. kolovoza brigada se počela raspadati i povlačiti prema Otriću, Srbu i dalje prema Bosanskom Petrovcu. Zapovjednik brigade major Drezgić u izvješću nakon *Oluje* tvrdio je, pravdajući svoje postupke, da je do posljednjeg trenutka izvodio upornu obranu, ali da se brigada morala povući jer nije imala zaštićen bok zbog napuštanja položaja od strane susjedne 3. pješačke brigade.[820]

7.2.4. Značajke stanja u brigadi

Iz strukture popunjenosti i brojnog stanja brigade vidljivo je da je najviše problema bilo u popuni zapovjednim kadrom. Tako u ožujku 1993. dio dužnosti u brigadi još uvijek nije bio popunjen poput pomoćnika načelnika štaba za operativne poslove, načelnika artiljerije, inženjerije, veze, protuzračne obrane i atomsko biološko kemijske obrane.[821] Dugo vremena zapovjednik brigade Radić bio je jedini profesionalni oficir u brigadi. Komanda brigade konstantno je tražila popunu, no oficiri koji su upućivani na zapovjedna mjesta u brigadi najčešće su bili nižih činova od predviđenih po ratnoj formaciji i uglavnom se radilo o rezervnim oficirima. Primjerice, u rujnu 1993. je za pomoćnika načelnika štaba za operativno

[816] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-111, 27. 1. 1993., Naređenje za dalja dejstva „Čelik“.
[817] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, , str. pov. br. 30-101, 27. 1. 1993., Redovni borbeni izveštaj; HR-HMDCDR, 18., inv. br. 771., Komanda 2. pbr, str. pov. 12-39. ,Đevrske, 28. 1. 1993., Pripremno naređenje op br.1.
[818] HR-HMDCDR, 18., DVD 1536., Komanda 7. korpusa, str. pov. 13-119, 3. 4 .1994., Izvlačenje i razmeštaj jedinica i TMS, organizacijsko naređenje.
[819] HR-HMDCDR, 8., kut. 10., Komanda 7. korpusa, pov. br. 5-68, 22. 4. 1995., Izveštaj o obilasku 1. lbr.
[820] D. MARIJAN, *Oluja*, 71; M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 194 – 196.
[821] HR-HMDCDR, 8., kut. 18., Komanda 2. pbr, str. pov. br. 105-1, 10. 3. 1993., Zahtjev za popunu, dostavlja.

nastavne poslove, na formacijsko mjesto majora ili pukovnika postavljen rezervni kapetan.[822] Problemi s profesionalnim kadrovima za popunjavanje odgovornih dužnosti u brigadi nastavili su se i dalje te u 1994. brigada nije imala popunjeno mjesto načelnika štaba.[823] Nedostajalo je i određenih specijalnosti; tenkista, mehaničara, artiljeraca, inženjerije. Manjak stručnog kadra dovodio je do problema u upotrebi i borbenoj spremnosti brigade.[824]

Situacija s moralom vojnika bila je na razini čitavoga korpusa, opterećena ekonomskim problemima, teškom materijalnom situacijom, slabim plaćama, nedostatkom goriva i osnovnih potrepština. Takvo stanje generiralo je porast dezerterstva, pad morala i pogoršanje borbene spremnosti jedinica. Jedinice vojne policije zbog nedostatka goriva nisu mogle privoditi dezertere.[825] Na nižim razinama zapovijedanje je funkcioniralo loše pa je u listopadu 1994. zapovjednik brigade morao upozoriti podređene jedinice da izvršavaju zapovijedi i redovno podnose izvješća jer tako ni Komanda brigade nije mogla redovno izvješćivati Komandu korpusa.[826]

Da je bilo i pozitivnih strana u radu brigade govori podataka da je ekipa Glavnog štaba SVK nakon obilaska i kontrole nekoliki jedinica 7. korpusa u veljači 1995. izdvojila upravo 2. pješačku brigadu kao brigadu s ponajbolje uređenim i utvrđenim položajima, za što je pohvaljen zapovjednik brigade potpukovnik Milorad Radić.[827]

7.3. Treća pješačka brigada

7.3.1. Ustroj

Brigada je formirana 5. veljače 1994. od pripadnika 92. motorizirane i 2. pješačke brigade. Popunjena je s vojnicima s područja općine Benkovac (1.316 vojnika) i Knin (107 vojnika). Osim njih, brigadu se nastojalo popuniti i vojnicima polaznicama obuke s područja Benkovca u Nastavnom centru „Alfa“.[828]

---

[822] HR-HMDCDR, 8., kut. 18., Naredba komandanta 2. pbr. str. pov. 746-2, 17. 9. 1993.
[823] HR-HMDCDR, 8., kut. 10., Komanda 7. korpusa, pov. 4-1744, 9. 9. 1994., Predlog za raspoređivanje i postavljanje u 7. korpusu.
[824] HR-HMDCDR, 8., kut. 15., Komanda 7. korpusa, Organ bezbednosti, str. pov. br. 21-266, 15. 4. 1993., Dnevni izvještaj.
[825] HR-HMDCDR, 8., kut. 5., HR-HMDCDR, Komanda 2. pbr, str. pov. 1013-4, 8. 11. 1993; Komanda 2. pbr, str. pov. 1234-3, 29. 12. 1993., Izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 6., Komanda 2. pbr, str. pov. br. 1224-1, 23. 12. 1993., Izveštaj o stanju popune.
[826] HR-HMDCDR, 8., kut. 18., Komanda 2. pbr., str. pov. 1256-2, 28. 10. 1994.
[827] HR-HMDCDR, 6., kut. 2., GŠ SV, str. pov. br. 56-2. 4. 3. 1995., Analizu borbene gotovosti u jedinicama, dostavlja.
[828] HR-HMDCDR, 8., kut. 20., Komanda 7. korpusa, pov. 4-271, 10. 2. 1994., Zahtjev za popunu 3. pbr.

Brigada se mobilizirala na području Lišana Tinjskih, Benkovca i Morpolače, a zapovjedno mjesto imala je u selu Sopot. Mobilizacijsko zborište bilo je u kasarni u Benkovcu. Skladišta streljiva, minsko ekspolozivnih i materijalno tehničkih sredstava imala je u selima Zapužane, Vukšić, Podlug, Lepuri, u kasarni u Benkovcu i u objektu „Gaj“. Brigada je branila zonu odgovornosti dužine 40 kilometara u okolici Benkovca: Sveti Ivan – Morpolača – Dobropoljci – Čauševica, s glavnim snagama raspoređenim na smjeru Stankovci – Pristeg – Ceranje – Podlug – Benkovac i pomoćnim snagama na smjeru Biograd – Kakma – Polača.[829]

Zapovjednici brigade bili su potpukovnik Velimir Bajat (od veljače do lipnja 1994.) i potpukovnik Janko Đurica (od lipnja 1994. do kolovoza 1995.).[830]

Prilikom formiranja brigada se sastojala od Komande, komande stana, voda vojne policije, izviđačkog voda, voda atomsko – biološko kemijske obrane, čete veze, tri pješačka bataljuna, minobacačke čete 120 milimetara, tenkovske čete, topničke protuoklopne artiljerijske baterije 76 milimetara, haubičkog divizijuna 122 milimetra, mješovite protuoklopne artiljerijske baterije samohotki 76 milimetara, lake artiljerijske baterije protuzračne obrane, inženjerijske čete i pozadinske čete. Do travnja 1994. još uvijek nisu bile popunjeni vod ABKO i minobacačka četa. Brigada je po ratnoj formaciji trebala imati 2.224 pripadnika.[831] Prvi pješački bataljun imao je zapovjedno mjesto u Jagodnji Gornjoj, drugi u Ceranjima Gornjim, a treći u Lepurima i Vukšiću.[832]

Demobilizacijom nakon Zagrebačkog sporazuma smanjeno je brojno stanje vojnika u jedinicama, a dotadašnji bataljuni postali su granične čete, a čete vodovi. Dakako, potpune ratne formacije ostale su na bataljunskoj strukturi i popuni.[833]

Neposredno prije toga, u svibnju 1994. propisana je ratna formacija brigade koja se neznatno razlikovala od formacije prilikom formiranja brigade tri mjeseca ranije. Prema ovoj ratnoj formaciji, koja će vrijediti ostatak postojanja brigade, ona se sastojala od komande, komande stana, čete veze, voda vojne policije, izviđačkog voda, tri pješačka bataljuna, tenkovske čete, mješovitog artiljerijskog divizijuna, mješovitog protuoklopnog artiljerijskog

---

[829] HR-HMCDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, Knin, jun 1994., Zapovest za mobilizaciju; HR-HMDCDR, 8., kut.12., Plan časa za izvođenje nastave sa komandama brigade na dan 23. 3.1995.; HR-HMDCDR, 8., kut. 20., Komanda 3. pbr, 29. 4. 1994., KM Šopot, pov. 212-4, Zapovest komandanta 4. gr. pbr za obezbeđenje i obranu.

[830] HR-HMDCDR, 8., kut, 20., Naredba br 4-1264 komandanta Sjevernodalmatinskog korpusa od 16. 6. 1994.; Do imenovanja Đurica je bio na dužnosti zapovjednika 7. mpoap-a.

[831] Jadranko KALEB, *Zadar u Domovinskom ratu 1994. – 1995.*, Knjiga 3, Zadar 2004., 255-266.

[832] HR-HMDCDR, 8., kut. 21., 3. pbr., 1. pešadijski bataljun, str. pov., Jagodnja Donja, 26. 4. 1994., Kontraobaveštajna procjena sastava i teritorije 1. pb; HR-HMDCDR, 8., kut. 20., Komanda 3. pbr, pov. 268-5, 4. 7. 1994., Naredba.

[833] HR-HMDCDR, 8., kut.19., VP 9051, str. pov. 237-5, Benkovac, 31. 5. 1994., Referisanje o stanju b/g.

divzizijunam mješovite artiljerijsko raketne baterije, pozadinskog voda i inženjerskog voda. Trebala je imati 2.225 pripadnika, od čega 161 oficira, 126 podoficira i 1.968 vojnika.[834]

Razdoblje relativnog mira do kraja 1994. iskorišteno je za završavanje formiranja i popune brigade. Krajem 1994. zapovjednik brigade predlagao je Komandi korpusa formiranje 4. pješačkog bataljuna koji bi se nalazio u dubini i služio za intervencije na ugroženim smjerovima, no do njegova formiranja nije došlo. Do kraja 1994. sve jedinice brigade bile su formirane i uredno su funkcionirale osim lakog artiljerijskog divizijuna PZO, inače formiranog neispravnim sredstvima 75. i 92. mtbr koji je bio u vrlo lošem stanju i gotovo nije funkcionirao te je predloženo njegovo ukidanje.[835]

Od naoružanja brigada je raspolagala s 1.543 automatske puške, 95 puškomitraljeza, 35 teških mitraljeza Browing, 10 snajpera, 11 maljutki, 14 bestrzajnih topova, 10 minobacača 60 milimetara, 20 minobacača 82 milimetra, 12 minobacača 120 milimetara, 10 tenkova T-34, 12 haubica 122 milimetra, četiri brdska topa, osam topova ZIS M-42, sedam samohotki, 15 protuzračnih topova, jednim samohodnim topom PRAGA, osam protuzračnih raketa „Strela 2-M“ i tri ručna bacača.[836] Streljiva za naoružanje bilo je manje od potrebnih 3 borbena kompleta, te se u prosjeku kretalo oko 1,5 kompleta za pojedino oruđe ili oružje.[837]

Početkom srpnja 1995. prema zapovijedi Komande 7. korpusa brigada je radi uravnoteženosti u naoružanju predala jedan minobacač 120 mm 2. pješačkoj brigadi, a jednu samohotku 15. korpusu. Pred *Oluju* brigada je topničkih jedinica imala formiran mješoviti artiljerijski divizijun sastava topničko artiljerijska baterija 76 mm od četiri oruđa i tri haubičke baterije 122 mm po četiri oruđa; mješoviti protuoklopni artiljerijski divizijun sastava topničko artiljerijska baterija 76 mm, protuoklopna artiljerijsko raketna baterija POLK 9 K-11 i samostalna protuoklopna artiljerijska baterija samohotki 76 mm te minobacačku četu sastava dva voda minobacača 82 mm (tri do četiri oruđa) i jedan vod minobacača 120 mm (3-4 oruđa).[838]

---

[834] HR-HMDCDR, 8., kut. 19., Ratna formacija 3. pbr, maj, 1994.
[835] HR-HMDCDR, 8., kut. 19., str. pov., Referisanje K-dantu 7. korpusa na dan 27. 12. 1994.
[836] HR-HMDCDR, 8., kut. 20., Komanda 3. pbr, pov. br. 231-1, 9. 3. 1995., Dostava podataka o vrstama naoružanja u 3. pbr.
[837] HR-HMDCDR, 8., kut. 19., 3. pešadijska brigada, str. pov. br. 64-1, 18. 1. 1995., Izveštaj o stanju borbenih vozila, vučnih vozila i municije u 3. pbr.
[838] HR-HMDCDR, 3.pbr, str. pov.484-2, 19. 6 .1995.,Naredba; HR-HMDCDR, 8., kut. 19., 3. Pešadijska brigada, str. pov. br. 540-2, 4. 7. 1995., Izveštaj.

7.3.2. Brojčani pokazatelji i mobilizacijska problematika

U travnju 1994. brigada je od 2.224 vojnika po ratnoj formaciji bila popunjena s njih 1.424 (63%), od čega je imala 72 od 178 oficira (40%), 129 od 90 podoficira (129%) i 1.223 od 1976 vojnika (61%). Od ukupnog broja pripadnika, 45% bilo je mlađe od 35 godina, 22% između 36 i 40 godina, 17% od 41 – 45 godina i 15% preko 45 godina starosti. Brigada je ukupno imala samo četiri profesionalna vojnika od čega tri oficira i jednog podoficira.[839]

Nakon potpisanog Zagrebačkog sporazuma i djelomične demobilizacije, u lipnju je brigada po privremenoj formaciji bila popunjena s 678 vojnika od 700 (96%) , a srpnju s 455 od 677 vojnika po popisu.[840] U tom razdoblju, komanda brigade provela je formiranje ratnih jedinica od ljudstva koje je imala na raspolaganju. Pritom nije bila zadovoljna dinamikom rješavanja tog problema i radom Vojnog odsjeka koji je u brigadu upućivao starije vojnike ili one s tjelesnim nedostacima. U odnosu na ratnu formaciju ukupno je nedostajalo 786 pripadnika od čega 40 oficira, 48 podoficira i 698 vojnika. Posebno je istaknut problem starosne strukture pripadnika i veliki nedostatak zapovjednika.[841] Brigada se najvećim dijelom popunjavala s područja općine Benkovac, a manjim iz općina Knin i Obrovac. Vojnici iz Obrovca (oko 70 vojnika) do ljeta 1994. usprkos zapovijedi nisu bili priključeni brigadi.[842]

Do kraja 1994. očito se odustalo od popune vojnicima iz Obrovca pa se brigada većim dijelom popunjavala s područja općine Benkovac (1.329 vojnika) i manjim dijelom s područja općine Knin (127 vojnika). Razina popunjenosti ostala je otprilike jednaka, ponovno s najmanjim udjelom potrebnih oficira. U odnosu na razdoblje osnivanja povećan je broj profesionalnih vojnika u brigadi na 139, od čega 15 oficira, 47 podoficira i 77 vojnika. Tako je brigadau prosincu 1994. od 2294 vojnika po ratnoj formaciji bila popunjena s 1.456 vojnika (63%), od čega je imala 70 od 161 oficira (43%), 134 od 126 podoficira (106%) i 1.252 od 2.007 vojnika (62%). Prema starosnoj strukturi 41% pripadnika bilo je do 35 godina starosti, 26% između 35 – 40 godina, 20% između 40 i 45 godina i 12% preko 45 godina starosti.[843] U veljači 1995. brojno stanje brigade bilo je 70 oficira od 161, 110 od 126 podoficira i 1.374 od 2.007 vojnika. Na raspolaganju, odnosno u jedinicama je bilo oko 790 ljudi, od čega 5% na položajima.[844]

---

[839] J. KALEB, *Zadar u Domovinskom ratu 1994. – 1995*., Knjiga 3, 255-266.
[840] HR-HMDCDR, 8.,kut. 19., Komanda 3. pbr, str. pov. 200-17, 1. 6. 1994., izvješće o popunjenosti 3. pbr; HR-HMDCR, 8., kut. 20., VP 9051, pov. 284-4, 16. 7. 1994., Pregled brojnog stanja.
[841] HR-HMDCR, 8., kut. 19., VP 9051, str. pov. 245-13, Benkovac, 13. 6. 1994., Referisanje b/g.
[842] HR-HMDCDR, 8.,kut. 20., Komanda 3. pbr, pov. br. 312-12, Benkovac, 14. 8. 1994., Referat K-dantu 7. korpusa.
[843] HR-HMDCDR, 8., kut. 19., str. pov., Referisanje K-dantu 7. korpusa na dan 27. 12.
[844] HR-HMDCDR, 8., kut. 12., Obilazak 1. lbr., 4. lbr i 3. pbr sa inspekcijom GŠ SVK, zapažanja.

Nakon početka operacije hrvatskih snaga *Skok-2* zapovjeđena je mobilizacija svih jedinica 3. pješačke brigade. Mobilizacija je išla relativno sporo te je do 12. lipnja brigada bila popunjena s 1.557 pripadnika, odnosno, 67% po ratnoj formaciji, a Komanda brigade morala je u podređene jedinice uputiti oficire radi pružanja pomoći u funkcioniranju i podizanju borbene spremnosti.[845]

Neposredno pred operaciju *Oluja*, a nakon izvršene potpune mobilizacije kojom nije dostignuta puna popunjenost po ratnoj formaciji u zoni odgovornosti brigade bilo je angažirano 1.329 vojnika, dok ih je odsutno bilo 214 od čega na zadaćama izvan zone brigade 210 vojnika.[846]

7.3.3. Ratni put brigade

Obzirom da je osnovana neposredno prije potpisivanja Zagrebačkog sporazuma brigada veći dio 1994. nije sudjelovala u borbama. Osnovna zadaća brigade bila je braniti svoju zonu odgovornosti posebno na smjeru od Zadra prema Benkovcu u suradnji s 92. motoriziranom brigadom. Glavnim snagama brigada je trebala braniti smjer Stankovci – Benkovac, a pomoćnim snagama smjer Sikovo – Lišane Tinjske – Polača te pričuvnim snagama biti u spremnosti za aktivno djelovanje.[847]

Od kraja studenoga 1994. brigada je prema zapovijedi Komande 7. korpusa redovno slala vod vojnika u sastav 15. korpusa SVK u svrhu ojačanja snaga tog korpusa u borbama s 5. korpusom Armije Bosne i Hercegovine oko Bihaća. Smjene voda su se obavljale svaka dva tjedna, a pazilo se da u vodu budu mlađi vojnici sposobni podnijeti zimske uvjete. Slanje vojnika na ispomoć u 15. korpus potrajalo je do siječnja 1995. godine.[848]

Nešto kasnije,nakon što su se hrvatske snage učvrstile na Dinari nakon operacije *Zima '94* brigada je od veljače 1995. redovno slala vod jačine 30-40 vojnika u sastav kombiniranih snaga 7. korpusa na Dinari lociranih u selu Uništa.[849] Od kraja svibnja 1995. angažirana je grupa od 40 vojnika 3. pješačke brigade na širem području sela Cetina u zoni odgovorosti 1. lake brigade. Te snage su u lipnju povećane na dvije čete koje su se dvotjedno izmjenjivale na

---

[845] HR-HMDCDR, 8., kut. 20., VP 9051, pov. 436/2, 5. 6. 1995., Naredba; HR-HMDCDR, 8., kut. 19., 3. pbr, str. pov. 450-2, 8. 6. 1995., Izvješće o tijeku mobilizacije; 3. pbr, str. pov. 462-1, 8. 6. 1995., Naredba za upućivanje starešina u jedinice 3. pbr; 3. pbr, str. pov. 470-1, 12. 6. 1995., Izvješće o tijeku mobilizacije.
[846] HR-HMDCDR, 8., kut. 19., 3. pbr, str. pov. 150-172, 3. 8. 1995., Redovni borbeni izveštaj.
[847] HR-HMDCDR, 8., kut. 19., Komanda 3. pbr, str. pov. 544-2, 1. 7. 1995., Naređenje op. br 2/95..
[848] HR-HMDCDR, 8., kut. 19., Komanda 3. pbr, str. pov. 393-7, 28. 11. 1994., Naređenje; Komanda 3. pbr, str. pov. 397-11, 6. 12. 1994., Naređenje; HR-HMDCDR, 8., kut. 21., VP 9051, int. 39-1, 11. 1. 1995., Naređenje.
[849] HR-HMDCDR, 8., kut. 20., 3. pbr, pov. 149-2, 11. 2. 1995., Naređenje za formiranje voda; HR-HMDCDR, 8., kut. 19., 3. pbr, str. pov. 281-2, 25. 3. 1995., Zapovijed za formiranje streljačkog voda; 3. pbr, str. pov. 373-4, 9. 5. 1995., Naredba.

položajima.[850] Sredinom lipnja 1995. brigada je po zapovijedi Komande 7. korpusa formirala četu od 80 pripadnika koja je upućena na izvođenje borbenih zadaća u području Bosanskog Grahova.[851] Angažiranje manjih namjenskih grupa vojnika iz 3. pješačke brigade na ugroženim smjerovima i područjima nastavilo se i u srpnju. Tako je četa od 40 vojnika poslana na područje Kijeva, četa od 40 vojnika na područje Civljana, a na Grahovskom ratištu redovno se izmjenjivala četa od 80 vojnika.[852]

U napadu hrvatskih snaga prema Bosanskom Grahovu dio 3. pješačke brigade na tom smjeru u sastavu Borbene grupe „Vijuga“ sasvim je razbijen uz 11 ranjenih pripadnika. Većina vojnika pogubila se po šumi, a manji dio priključio ostalim jedinicama iz sastava borbene grupe. Zapovjednik 3. (petrovačke) lake pješačke brigade 2. krajiškog korpusa VRS-a inzistirao je da preuzme zapovijedanje nad preostalim vojnicimai uvede ih u obranu, no oni više nisu bili ni fizički ni pshički sposobni za borbu.[853] Neposredno pred *Oluju*, nakon što su hrvatske snage ušle u Bosansko Grahovo i Glamoč, na podrčje Strmice na Dinari gdje se očekivao napad hrvatskih snaga upućena je skupina od 80 pripadnika 3. pješačke brigade.[854]

Prvi dan *Oluje* hrvatske snage nisu napravile veće pomake u zoni odgovornosti 3. pješačke brigade, ali rano ujutro 5. kolovoza brigada se najprije počinje organizirano povlačiti za civilima što se ubrzo pretvorilo u stihijsko povlačenje. Brigada se povlačila smjerom Buković – Bjelina – Ervenik – Mokro Polje – Srb, a 7. kolovoza stigla je u Bosanski Petrovac gdje je predala oružje i tehniku. Dio tenkova zbog nedostatka goriva ostao je po putu.[855]

7.3.4. Značajke stanja u brigadi

Kao u većini brigada, jedan od najvećih problema bio je nedostatak zapovjednog i stručnog kadra zbog čega su se dijelovi brigade sporo ili kasno popunjavali. Tako je Sanitetska služba počela s radom tek u kolovozu 1994., šest mjeseci nakon osnivanja brigade.

---

[850] HR-HMDCDR, 8., kut. 19., 3. pbr, str. pov. 418-2, 30. 5. 1995., Naredba; 3. pbr, str. pov. 480-1, 13. 6 .1995., Naredba.
[851] HR-HMDCDR, 8., kut. 19., 3. pbr, str. pov. 486-1, 14. 6 .1995., Naređenje.
[852] HR-HMDCDR, 8., kut. 19., 3. pbr, str. pov. 546-1, 3. 7. 1995., Zapovijed za formiranje jedinice i angažovanje na borbenom zadatku;3. pbr, str. pov. 556-1, 8. 7. 1995., Zapovijed za formiranje čete; HR-HMDCDR, 8., kut. 20., VP 9051, pov. 568-1, 10. 7. 1995., Zapovijed za formiranje čete.
[853] HR-HMDCDR, 8., kut. 20., BG Vijuga, pov. br. 599, s. Luka, 25. 7. 1995., Vanredni borbeni izveštaj K-di 3. pbr Benkovac – Šopot.
[854] HR-HMDCDR, 8., kut. 19, 3. pbr, str. pov. 656-1, 31. 7. 1995., Naredba.
[855] D. MARIJAN, *Oluja*, 71.; M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 196 – 197.

Inače, sanitetska skrb na razini brigade provodila se u bataljunskim sanitetskim stanicama, garnizonskoj ambulanti u Benkovcu i Domu zdravlja u Benkovcu.[856]

Veza Komande brigade s podređenim jedinicama održavala se bez poteškoća žičanim linijama i radio uređajima za što je bio zadužen brigadni vod veze i po dva vezista u svakoj jedinici.[857]

Obuka za podređene jedinice redovno se planirala, ali se nije redovno provodila, posebno u pješačkim jedinicama, zbog manjka zapovjednog kadra koji bi obuku provodili te zbog nedostatka školskih sredstava. Manji dio vojnika upućivan je na školovanje u Banja Luku. Usprkos tome, Komanda brigade bila je sredinom svibnja 1995. zadovoljna razinom obučenosti pripadnika brigade smatrajući da je na razini za izvođenje borbenih djelovanja.[858]

Stanje borbene tehnike i vozila brigade nije bilo zadovoljavajuće zbog nedostatka sredstava za održavanje i zamjenskih dijelova tako da je u kolovozu 1994. brigada mogla raspolagati sa samo četiri od deset tenkova i četiri od sedam samohotki.[859] Takva situacija s brojem neosposobljenih tenkova održala se najmanje do siječnja 1995.[860] Sama tenkovska četa popunjavala se posadama oklopnih transportera kojih u brigadi nije bilo i raspolagala je s 10 tenkova, od kojih je svaki tenk bio popunjen s jednim borbenim kompletom, ali su samo četiri tenka koja su bila u pripravnosti imala nešto veću količinu goriva (210 litara). [861]

Brigada je u prosjeku bila popunjena s jednim borbenim kompletom streljiva pješačkog naoružanja i otprilike jednako topničkog streljiva što je bilo nedostatno. Ono je bilo smješteno na vozilima ili u bataljunskim skladištima, a vrlo mali dio u četnim skladištima.[862] Zbog „kritičnog stanja“ popune streljivom, Komanda brigade u više je navrata tražila popunu od Komande korpusa, posebno pješačkim streljivom koje je utrošeno na drugim ratištima.[863]

Od topničkog naoružanja, brigada je tražila popunu s dvije haubice 122 milimetara, a tri protuavionska topa primljena iz 75. mtbr bila su gotovo neupotrebljiva. Manjak vozila za

---

[856] HR-HMDCDR, 8., kut. 20, VP 9051, pov. 284-1, 16. 7. 1994., Zapovijed za popunu 3. pbr sanitetskim kadrom; VP 9051, pov. 293-13, 23. 7 .1994., Izveštaj o popuni sanitetskim kadrom; HR-HMDCDR, 8.,kut. 20., Komanda 3. pbr, pov. br. 312-12, Benkovac, 14. 8. 1994., Referat K-dantu 7. korpusa.

[857] HR-HMDCDR, 8., kut.19., VP 9051, str. pov. 237-5, Benkovac, 31. 5. 1994., Referisanje o stanju b/g.

[858] HR-HMDCDR, 8., kut. 20., VP 9051, pov. 297-10, 27. 7. 1994.; HR-HMDCDR, 8., kut. 19., str. pov., Referisanje K-dantu 7. korpusa na dan 27. 12; 3. pešadijska brigada, str. pov. br. 396-1, 18. 5. 1995., Zaključci i zadaci o podizanju b/g jedinica 3. pbr.

[859] HR-HMDCDR, 8., kut. 20., Komanda 3. pbr, pov. br. 312-12, Benkovac, 14. 8. 1994., Referat K-dantu 7. korpusa.

[860] HR-HMDCDR, 8., kut. 19., 3. pešadijska brigada, str. pov. br. 64-1, 18. 1. 1995., Izveštaj o stanju borbenih vozila, vučnih vozila i municije u 3. pbr.

[861] HR-HMDCDR, 8., kut. 19., Komanda 3. pbr, str. pov. br. 292-11, KM Šopot, 22. 7. 1994., Stanje borbenih oklopnih vozila i popunjenost OMJ sa ljudstvom i TMS, izveštaj.

[862] HR-HMDCDR, 8.,kut. 20., Komanda 3. pbr, pov. br. 312-12, Benkovac, 14. 8. 1994., Referat K-dantu 7. korpusa.

[863] HR-HMDCDR, 8., kut. 19., 3. pbr, str. pov. 633-1, 27. 7. 1995., Zahtjev za popunu municijom.

vuču riješen je mobilizacijom 15 traktora.[864] Nedostatak streljiva i ostali problemi nepovoljno su utjecali na borbenu spremnost pa je zapovjednik brigade u ljeto 1994. ustvrdio da jedinice nisu u stanju izvršiti aktivna borbena djelovanja obzirom na brojno stanje i na stanje sredstava. Štoviše, u slučaju iznenadnog napada na položaje brigade, a bez prethodne pripreme i mobilizacije, procijenjeno je da brigada neće moći spriječiti udar.[865]

Problemi pozadinske naravi, a posredno morala i discipline bili su istovjetni ostatku korpusa. Komanda brigade nastojala je mjerama i zapovijedima poboljšati stanje, no bez većeg uspjeha.[866] Uoči operacije *Oluja*, i sa sve većim angažmanom vojnika brigade na raznim dijelovima zone odgovornosti korpusa došlo je do porasta razine morala i nije zabilježena nedisciplina ili odbijanje zapovijedi čemu je pridonijela isplata plaća za travanj i svibanj. Porasla je vjera u uspješnu obranu i stvaranje jedinstvene srpske države. Ipak, stanovništvo koje je živjelo u blizini zone razdvajanja tražilo je da se poduzmu mjere opreza i organizira eventualna evakuacija.[867]

Proglašenje ratnog stanja na području RSK krajem srpnja 1995. bilo je posljednji znak Komandi brigade da pokuša uvesti reda na nižoj razini zapovijedanja gdje mnoge jedinice uopće nisu imale određene zapovjednike vodova i odjeljenja Zapovijeđeno je da se žurno odrede zapovjednici, a da zapovjednici četa/baterija ukažu vojnicima na zadaće i obveze u ratnim uvjetima, a svim oficirima je naloženo da što češće borave među vojnicima i podižu moral tvrdnjama da „ustaše nisu napredovale gdje je bilo otpora već gdje je bilo napuštanja položaja.“[868]

Dan prije početka *Oluje*, Komanda brigade smatrala je da borbena spremnost omogućava uspješno izvršenje zadataka.[869]

---

[864] HR-HMDCDR, 8.kut. 20., Komanda 3. pbr, pov. br. 312-12, 15. 8. 1994., Referat K-danta 3. pbr.
[865] HR-HMDCDR, 8.,kut. 20., Komanda 3. pbr, pov. br. 312-12, Benkovac, 14. 8. 1994., Referat K-dantu 7. korpusa.
[866] HR-HMDCDR, 8., kut. 19., Komanda 3. pbr., str. pov. br. 368-13, Benkovac, 27. 10. 1994., Stanje u jedinicama 3. pbr, naređenje; HR-HMDCDR, 8., kut. 19., 3. pešadijska brigada, str. pov. br. 396-1, 18. 5. 1995., Zaključci i zadaci o podizanju b/g jedinica 3. pbr; HR-HMDCDR, 8., kut. 19., str. pov., Referisanje K-dantu 7. korpusa na dan 27. 12. 1994.; HR-HMDCDR, 8., kut. 19., 3. pešadijska brigada, str. pov. br. 578-3, 14. 7. 1995., Informacija o stanju i raspoloženju u jedinicama 3. pbr i na teritoriji kod stanovništva.
[867] HR-HMDCDR, 8., kut. 19., 3. pbr, str. pov, 605-1, 21. 7. 1995., Izvješće o stanju morala.
[868] HR-HMDCDR, 8., kut. 20., 3. pbr, str. pov. 648-2, 30. 7. 1995., Zapovijed za dogradnju sistema komandovanja.
[869] HR-HMDCDR, 8., kut. 19., 3. pbr, str. pov. 150-172, 3. 8. 1995., Redovni borbeni izveštaj.

7.4. Četvrta laka brigada

7.4.1. Ustroj

Brigada je nastala preformiranjem i preimenovanjem 4. brigade TO-a u sklopu preformiranja Teritorijalne obrane i PJM-a u Srpsku vojsku Krajine prema zapovijedi Glavnog štaba SVK od 27. studenoga 1992. godine. Lokacija, mobilizacijsko mjesto i zapovjedno mjesto brigade bilo je u Obrovcu. Osim brigade TO-a u sastav nove brigade trebalo je ugraditi dijelove rasformirane 92. brigade PJM iz Benkovca.[870] Brigada se mobilizirala u području Obrovca, Karina Gornjeg i Kaštela Žegarskog.[871]

Brigada je imala zonu odgovornosti širine 30 kilometara, a po dubini 20 kilometara koja se protezala linijom Tulove grede – Bručevac – kota 633 – Razvršje – Vrh Torina – Grguša – Kanjon Zrmanje do ušća – obala Karinskoga mora do rijeke Karišnice. Specifičnost zone odgovornosti ove brigade bio je pretežno planinski teren s nepovoljnim geografskim i meteorološkim karakteristikama. Više od 50% zone odgovornosti brigade nalazilo se na brdsko – planinskom području, od 500 do 1.182 metra nadmorske visine.[872]

Zapovjednici brigade bili su major Jovan Dopuđ (siječanj – veljača 1993.), potpukovnik Pavao Samardžić (veljača – travanj 1993.), potpukovnik Sretko Lakić (travanj – rujan 1993.) i kapetan I. klase Radivoj Paravinja (rujan 1993. – kolovoz 1995.).[873]

Kao jedina iz sastava 7. korpusa, brigada nije bila formirana na bataljunskom načelu, već po četama. Tako su brigadu početkom veljače 1993. činile sljedeće jedinice: komanda, starješine taktičke grupe, pitomci, komandni vod, vod veze, kurirsko odjeljenje, pozadinski vod, pet lakih četa, haubička baterija 105 milimetara, haubička baterija 122 milimetra, minobacačka jedinica 120 milimetara, minobacačka jedinica 82 milimetra, mješovita protuoklopno artiljerijska baterija 76 milimetara, laki artiljerijski vod protuzračne obrane, raketna jedinica Strela 2M, pionirski vod, samostalno odjeljenje minobacača 120 milimetara, laki raketni lanser 128 milimetara, radna grupa, vodiči po Velebitu, osiguranje kasarne, samostalni vod u Mekoj Drazi, posade tri tenka T-55, top 130 milimetara i sanitet Doma zdravlja u Obrovcu. Brigada je tada ukupno imala 1.264 pripadnika.[874]

---

[870] HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., RSK, GŠ SV, DT br. 947-23/1, Knin, 27. 11. 1992., Preformiranje Teritorijane odbrane i posebnih jedinica milicije u Srpsku vojsku Republike Srpska Krajina.
[871] HR-HMCDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, Knin, jun 1994., Zapovest za mobilizaciju.
[872] HR-HMDCDR, 6., kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 56/6, 29. 3. 1995., , Obilazak 4. lbr, izveštaj.
[873] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Naredba pov. br. 30-399 komandanta 7. korpusa od 6. 2 .1993.; HR-HMDCDR, 8., kut. 8., Naredba pov. br. 1140-3 komandanta 7. korpusa od 1. 9. 1993.
[874] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov. br. 136-1, Obrovac. 2. 2. 1993., Brojno stanje u jedinicama 4. lbr, izveštaj.

Sredinom ožujka 1993. od raspoloživih oklopnih sredstava formirana je tenkovska četa sastava tenkovski vod od dva tenka T-55, tenkovski vod od dva tenka T-34 dobivena od 92. motorizirane brigade i jedan mehanizirani vod od tri oklopna transportera.[875] Do svibnja 1993., iako izvan formacije, uz pet postojećih formirana je i šesta laka četa na osnovu procjene situacije, dobivenih sredstava i specijalnosti na raspolaganju.[876]

Krajem travnja 1993. iz sastava brigade izašla pridodana baterija topa B-1 iz sastava 11. pješačke brigade 21. korpusa SVK.[877]

Struktura brigade temeljena na četnom sustavu otežavala je rukovođenje i komandovanje pa je zapovjednik brigade potpukovnik Sretko Lakić u lipnju 1993. predložio komandi 7. korpusa da se brigada formira od dva pješačka bataljuna, mješovitog artiljerijskog divizijuna, mješovite protuoklopne artiljerijske baterije, lake artiljerijske baterije protuzračne obrane, tenkovske čete i ostalih jedinica po formaciji.[878]

Na kraju 1993. Formacijsko – organizacijska struktura brigade bila sljedeća: komanda brigade, komanda stana, vod veze, vod vojne policije, izviđački vod, pet lakih pješačkih četa, minobacačka četa 120 mm, topovska protuklopna baterija, tenkovski vod, vod oklopnih transportera, haubička artiljerijska baterija 105mm, laka artiljerijska baterija protuzračne obrane, inženjerijska četa i pozadinska četa. Iako predviđen, vod ABKO nije formiran zbog nedostatka vojnika s potrebnim specijalnostima, a izviđački vod formiran je krajem siječnja 1994. godine. Osim ovih jedinica, formirano je prema potrebama brigade nekoliko jedinica koje nisu predviđene formacijom: 6. laka pješačka četa, vod bestrzajnih topova 82 mm, topovsko artiljerijska baterija 76 mm B-1, vod minobacača 82 mm, haubički vod 122 mm, samostalno odjeljenje lakih raketnih lansera i samostalno odjeljenje top 130 mm.[879]

U proljeće 1994. propisana je nova ratna formacija brigade temeljena na bataljunskom sustavu organizacije. Tako je brigada bila sastavljena od komande, komande stana, voda veze, voda vojne policije, izviđačkog voda, dva pješačka bataljuna, tenkovskog voda T-34, mješovitog artiljerijskog divizijuna, mješovitog protuoklopnog artiljerijskog divizijuna, mješovite artiljerijsko raketne baterije protuzračne obrane, inženjerijskog voda i pozadinske

---

[875] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov. br. 497-1, Obrovac, 14. 3. 1993., Formiranje tenkovske čete, naređenje.
[876] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov. 1146-2, Obrovac, 16. 6. 1993., Referisanje o stanju b/g 4. lbr.
[877] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 11. pbr, str. pov. 292-2, Vojnić, 30. 4. 1993., Zapovijed za povlačenje baterije B-1.
[878] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov. 1146-2, Obrovac, 16. 6. 1993., Referisanje o stanju b/g 4. lbr.
[879] HR-HMDCDR, 8., kut. 37., RSK, Komanda 4. lbr, str. pov. br. 2668-2, 3. 12. 1993., Organizacijsko – formacijska struktura, stvarne podatke, dostavlja; HR-HMDCDR, 8., kut. 25., Komanda 4. lbr, str. pov. 307-1, 29. 1. 1994., Mjere za poboljšanje b/g.

čete. Brigada je trebala imati 1504 pripadnika, od čega 103 oficira, 75 podoficira i 1326 vojnika.[880]

Međutim, prelazak na bataljunski sustav proveden je tek tijekom druge polovice 1994. određenim odstupanjim od formacije pa je tako umjesto mješovite artiljerijske raketne baterije formirana laka artiljerijsko raketna baterija protuzračne obrane.[881] Izvan formacije, brigada je i dalje raspolagala s lakim raketnim lanserima, lanserom avio raketa i topom 40 mm M-1.[882]

Tijekom i nakon operacije *Gusar*, kratko vrijeme 4. lakoj brigadi bila je pridodana dobrovoljačka skupina „Vukovi s Vučjaka" i oko 200 dobrovoljaca Srpske radikalne stranke, a u sastavu brigade djelovala je skupina vojnika s lakim raketnim lanserima 128 mm iz sastava 9. grahovske brigade 2. krajiškog korpusa VRS-a.[883] Od kraja siječnja 1993. 4. laka brigada bila je dio Druge taktičke grupe zajedno s dijelovima 9. mtbr, milicije i ostalim snagama na obrovačkom području sa zadaćom djelovanja na Velebitu.[884]

Od naoružanja brigada je imala pet minobacača 120 milimetara, sedam topova ZIS 76 mm, samohotku 90 mm, dva tenka T-34, dva tenka T-55, tri oklopna transportera, tri haubice 105 mm, četiri protuavionska topa, rakete S-2M, pet bestrzajnih topova 82 mm, četiri topa B-1 76 mm, devet minobacača 82 mm, dvije haubice 122 mm, šest lakih lansera raketa i top 130 mm.[885]

7.4.2. Brojčani pokazatelji i mobilizacijska problematika

U veljači 1993. brigada je imala 1.387 pripadnika od čega 72 oficira, 54 podoficira, 1.197 vojnika i 64 vojnika ročnika.[886] Za razdoblje 1993. ne postoje pouzdani podaci o propisanom brojnom stanju brigade prema formaciji, no nakon formiranja 6. lake čete u lipnju 1993. donosi se podatak da je brigada imala 1.564 pripadnika što je više od 1.140 pripadnika prema formaciji.[887] Područje popune brigade bilo je sasvim iscrpljeno, što je svejedeno bilo nedovoljno za popunu pune formaciju brigade te je Komanda brigade morala pažljivo

---

[880] HR-HMDCDR, 8., kut. 24., str. pov., maj 194., Ratna formacija 4. lbr.
[881] HR-HMDCDR, 6., kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 56/6, 29. 3. 1995., Obilazak 4. lbr, izveštaj.
[882] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov.br. 28-25, 20. 5. 1995., Izveštaj o obilasku art. jedinica 4. lbr.
[883] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 38-106, Knin, 29. 1. 1993., Ojačavanje – pretpočinjavanje snaga na Obrovačkom pravcu, naređenje; HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-143, 29. 1. 1993., Zapovijed komandi brigade za prihvat dobrovoljaca; HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr., str. pov. 269-1, 18. 2. 1993., Obaveštava se.
[884] HR-HMDCDCR, 8., kut. 23., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-156, 29. 1. 1993., Komandi 4. lbr.
[885] Isto.
[886] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 4. lbr, str. pov. br. 330-1, 22. 2. 1993., Brojno stanje.
[887] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov. 1146-2, Obrovac, 16. 6. 1993., Referisanje o stanju b/g 4. lbr.

evidentirati broj raspoloživih obveznika. Tako se znalo da su 124 vojnika izbjegla mobilizaciju odlaskom u SRJ, dio ljudi morao je biti pušten na radnu obvezu radi funkcioniranja gospodarske i komunalne djelatnosti, a 380 vojnika je bilo starijih godišta koji su bili angažirani u jedinicama prostorne strukture no pod zapovijedanjem komande brigade.[888]

Ove brojke potvrđivala je procjena krajem 1993. da se na području može mobilizirati 1.320 vojnika od 18-50 godina, odnosno oko 1.620 vojnika od 18-60 godina. Brigada je po tadašnjoj formaciji imala 1.320 pripadnika čemu se moglo priključiti oko 300 ljudi starijih godišta u prostornoj strukturi.[889] Brojno stanje brigade na samom terenu se smanjivalo prestankom borbi pa je krajem 1993. na terenu bilo 330 pripadnika, a početkom 1994. oko 460 vojnika od čega 26 oficira, 27 podoficira i 410 vojnika. Ostali su bili na odmoru.[890]

Tijekom 1994. i 1995. brojno stanje brigade kretalo se u u okvirima mobilizacijske procjene zone odgovornosto s kraja 1993., a brigada je imala vrlo dobru popunjenost između 90 i 95 posto.[891] U ožujku 1995. brigada je imala odnosno 1.416 od 1.504 pripadnika (94%), od čega 68 od 103 oficira (66%), 78 od 75 podoficira (104%9 i 1.270 od 1.326 vojnika (95%).[892]

7.4.3. Ratni put brigade

U operaciji *Gusar* u siječnju 1993. snage 4. lake brigade potisnute su na liniju Visoka Glava – Marune – Pariževačka glava gotovo do samoga Obrovca gdje su „uslijed velikog rasula“ ipak uspjeli organizirati obranu. Kao najveći problem u tom razdobolju istaknut je nedostatak sredstava veze.[893] U protunapadu srpskih snaga krajem siječnja i početkom veljače brigada je dobila zadaću ovladati dominantnim visovima na Velebitu, Kamenolomom, Velikom i Malom Bobijom, a potom energičnim napadom na smjeru Modrići – Jasenice – Maslenica i bočno na smjeru Bukovica – Jasenice razbiti hrvatske snage i ovladati širim područje Maslenice istovremeno štiteći bok prema Rovanjskoj. Kao desni susjed na području Velebita djelovala jedinice milicije iz Obrovca i dobrovoljci iz Srbije dok je lijevi susjed bila

---

[888] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov. br. 2336-1, Obrovac, 28. 10. 1993., Opterećenje ljudstva teritorije i problemi poz. obezbeđenja jedinice.
[889] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, Obrovac, 18. 12. 1993., Državna tajna – R, „Drina“.
[890] HR-HMDCDR, 8., kut. 5., Komanda 4. lbr, str. pov. 2620-2, Obrovac, 29. 11. 1993., Brojno stanje; HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 4. lbr, str. pov. 2/2, 1.1 . 1994., Podaci o brojnom stanju.
[891] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti, Pregled popune ljudstvom 7. korpusa po ratnoj formaciji; HR-HMDCDR, 8., kut. 12., Obilazak 1. lbr., 4. lbr i 3. pbr sa inspekcijom GŠ SVK, zapažanja.
[892] HR-HMDCDR, 6., kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 56/6, 29. 3. 1995., Obilazak 4. lbr, izveštaj.
[893] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov. 40-1, 25. 1. 1993., Redovni borbeni izveštaj.

92. motorizirana brigada na smjeru Pridraga – Novigrad – Posedarje.[894] Posebna pozornost u organizaciji položaja posvećivala se Velebitu pa je tijekom ožujka i travnja 1993. brigada na Velebitu imala angažirane dvije čete ojačane vodom minobacača i jedinicom milicije iz Obrovca. Protuoklopna borba brigade organizirana je na smjeru Obrovac – Marune s dva tenka i jednim bestrzajnim topom dok je jedna četa ojačana topovima i minobacačima branila ušće rijeke Zrmanje, a dio snaga bio je u pričuvi.[895]

Borbe na Velebitu odvijale su se u kombiniranim obrambeno-napadnim djelovanjima jedinica brigade u kojima je posada od samo 15 vojnika 22. ožujka 1993. izgubila važan položaj Tulove Grede. Ponovno osvajanje Tulovih Greda u narednim mjesecima bilo je označeno najvažnijom zadaćom brigade.[896] Do kraja 1993. brigada je imala 45 poginulih pripadnika.[897]

Nakon smirivanja borbi i stabilizacije bojišta zadaća brigade bila je odsudna obrana zone odgovornosti i sprječavanje prodora hrvatskih snaga uz susjede 9. mtbr iz sastava 15. korpusa i 92. motoriziranu brigadu.[898]

Prvi dan operacije *Oluja* snage 4. lake brigade pružile su snažan otpor hrvatskim snagama specijalne policije MUP-a koje su napadale s Velebita no morale su se povući na liniju Oščenica – Bolič – Osmatračnica. Položaje je izgubila i susjedna 9. mtbr, a obrana uspostavljene linije se počela urušavati. Tijekom večeri počela je evakuacija civila, a brigada je ostala na položajima do jutra 5. kolovoza 1995. kad se počinje povlačiti. Komanda brigade uputila je dva tenka i dva oklopna transportera za osiguranja boka u povlačenju i da bi usporila hrvatske snage koje su napredovale prema Gračacu, no dolaskom hrvatskih snaga do Štikade pred Gračacem moralo se povlačiti drugim smjerom, pa se brigada izvlačila preko Žegara prema Mokrom Polju i dalje prema Srbu i Bosanskom Petrovcu.[899]

7.4.4. Značajke stanja u brigadi

Brigada je imala velikih problema s manjkom zapovjednog kadra. Tijekom cijele 1993. većina odgovornih dužnosti u komandi brigade bila je nepopunjena, brigada nije imala

---

[894] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, Obrovac, 31. 1. 1993., Zapovest za napad.
[895] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov. br. 461-1, Obrovac, 10. 3. 1993., Stanje u zoni odbrane 4. lbr; HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov. br. 662-1, Obrovac, 5. 4. 1993., Organizacija odbrane planine Velebit, naređenje.
[896] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov. 535-2, 22. 3. 1993., Vanredni borbeni izveštaj; Komanda 4. lbr, str. pov. br. 928/1, Obrovac, 13. 5. 1993., Odluka K-danta 4. lbr za daljnja dejstva.
[897] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, Obrovac, 18. 12. 1993., Državna tajna – R, „Drina“.
[898] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov. br. 1096-2, Obrovac, 16. 7. 1993., Zapovest za dalja dejstva.
[899] D. MARIJAN, *Oluja*, 76-78; M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 201.

načelnike artiljerije, veze, artiljerijsko raketnih jedinica PZO-a, atomosko biološko kemijske obrane ni načelnika Sanitetske službe.[900] Dio profesionalnih oficira i podoficira koju su u brigadu došli uglavnom u prvom dijelu 1993., do kraja te godine vratilo se u matične jedinice u Vojsku Jugoslavije i manjim dijelom u ostale korpuse SVK. Neki od njih su kao razloge odlaska navodili dvojno zapovijedanje, negiranje stručnosti i kvaliteta i lokalne interese. Tako je u siječnju 1994. brigada imala samo devet profesionalnih vojnika, od čega pet oficira i četiri podoficira. Stanje se nije popravilo do 1995. kad je u brigadi bilo svega četiri profesionalna oficira i šest podoficira.[901] Stoga je u nedostaku kadrova gotovo bilo pravilo da na zapovjedna mjesta dolaze rezervni oficiri, niži oficiri, a katkad i podoficiri. Primjerice, za načelnika veze, na formacijsko mjesto majora ili potpukovnika imenovan je zastavnik, za načelnika Tehničke službe stariji vodnik, a za načelnika bezbednosti zastavnik. Posljedni zapovjednik brigade Paravinja u trenutku imenovanja bio je u činu poručnika iako je mjesto zapovjednika brigade zahtijevalo pukovnički čin.[902]

Tijekom 1993. rad Komande brigade otežavao je bivši zapovjednik brigade Jovan Dopuđ koji je nekoliko puta u pijanom stanju dolazio u komandu, prijetio, preuzimao zapovijedanje, primao izvješća i odlazio u pojedine jedinice. Tadašnji zapovjednik potpukovnik Lakić nije reagirao i zvao vojnu policiju jer se radilo o bivšem zapovjedniku.[903]

Dodatan problem Komandi predstavljalo je nefunkcioniranje institucija civilne vlastišto je dovelo do toga da se stanovništvo u zoni odgovornosti za sva pitanja i probleme obraćalo Komandi brigade što ju je onemogućavalo u izvršavanju osnovnih zadaća. Milicija nije reagirala na očiti kriminal, pljačke stanova, krivolov u Zrmanji pa su stanovnici zahtijevali da vojska preuzme sve funkcije vlasti što je ukazivalo na činjenicu da je vojska među narodom kotirala bolje nego milicija.[904]

Sanitetska skrb za pripadnike brigade i civilnog stanovništva općine Obrovac odvijala se kroz rad Doma zdravlja Obrovac i dijela Sanitetske službe brigade, ukupno šest liječnika, 15 medicinskih sestara i tehničara te osam bolničara u jedinicama. Raspolagali su s pet sanitetskih vozila.Medicinska pomoć pružala se u Domu zdravlja Obrovac i ambulantama u

---

[900] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov. 2571-1, 10. 12. 1993., Zahtjev.

[901] HR-HMDCDR, 8., kut. 15., Komanda 7. korpusa, Organ bezbednosti, str. pov. 21-305, 3. 5. 1993. Izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 10., Komanda 4. lbr, pov. br. 61-1, Obrovac, 6. 1. 1994., Profesionalni oficiri i podoficiri, podatke dostavlja; HR-HMDCDR, 8., kut. 12., februar 1995., Obilazak 1. lbr., 4. lbr i 3. pbr sa inspekcijom GŠ SVK, zapažanja.

[902] HR-HMDCDR, 8., kut. 9., 22. 10. 1993., Postavljanje po ratnoj formaciji; HR-HMDCDR, 8., kut. 25., Naredba br. 25599-1 komandanta 4. lbr od 20. 11. 1993.; Naredba br. 2567-1 komandanta 4. lbr od 21. 11. 1993.

[903] HR-HMDCDR, 8., kut. 26., Komanda 4. lbr, načelnik SnSl, Knin, 2. 7. 1993., Izjava o problemima s K-dom 4. lbr Obrovac.

[904] HR-HMDCDR, 6., kut. 33., RSK, Komanda 7. korpusa, Organ bezbednosti, str. pov. br. 21-487, 24. 8. 1993., o stanju u 4. lbr i na teritoriji.

Bilišanima, Karinu i Žegaru. Sanitetska služba imala je načelnika samo do ljeta 1993., a u kasnijem razdoblju brigada nije imala ni načelnika sanitetske službe niti je bila popunjena liječnikom što je stvaralo probleme Komandi koja je ponavljala zahtjeve Komandi korpusa za popunom liječnicima.[905]

Od veljače 1993. vojnici i dobrovoljci iz sastava brigade polazili su obuku u Nastavnom centar „Alfa“. Krajem veljače dio vojnika napustio je kamp žaleći se na ponižavanje, loše uvjete smještaja, prehrane i higijene. Komanda brigade na to je reagirala osnivajući vlastiti obučni centar u selu Bogatnik kraj Žegara s programom obuke od 15 dana za mlade vojnike i druge pripadnike brigade. No, čini se da taj centar nije nikad sasvim profunkcionirao, odnosno da Komanda 7. korpusa nije dopustila osnivanje zasebnog brigadnog obučnog centra, jer se već zadnjeg dana veljače 1993. u centru „Alfa“ nalazila na obuci nova skupina vojnika iz 4. lake brigade. Dio tih vojnika raspoređen je u novoformiranu 1. jurišnu brigadu. U ožujku 1993. godine 18 vojnika iz 4. lake brigade nalazilo se u sastavu 1. jurišne brigade.[906]

Redovna gađanja pješačkim oružjem i obuka na protuoklopnim i protuzračnim sredstvima izvodila su se u samoj brigadi, dio oficira pohađao je tečaj za komandire četa dok je dio podoficira završio školovanje u Banja Luci. Topnička obuka izvodila se tek djelomično.[907]

Razdoblje primirja nakon Zagrebačkog sporazuma brigada je koristila za inženjerijsko uređivanje položaja. Tako je tijekom 1994. izgrađeno 57 skloništa, pet bunkera, 28 rovova, tri kilometra prometnica, dvadeset zaklona za vatrene položaje, a na Velebitu je probijeno 35 kilometara putova.[908]

Krajem ožujka 1995. u brigadi je nedostajalo gotovo svih vrsta topničkog i pješačkog streljiva, a još gore stanje bilo je s popunom gorivom i rezervnim dijelovima za teretna i vučna vozila zbog čega ih je više od 50% bilo neupotrebljivo. Borbena vozila i topnička oruđa bila su u boljem stanju, a kuriozitet je da obzirom na konfiguraciju terena u zoni

---

[905] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., RSK, Načelnik SnSl, Obrovac, 13. 2. 1993., Popunjenost jedinice ljudstvom i MTS; Komanda 4. lbr, br. 317-1, 21. 2. 1993., Izvješće o sanitetskom obezbeđenju; HR-HMDCDR, 6., kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 56/6, 29. 3. 1995., Obilazak 4. lbr, izveštaj; HR-HMDCDR, kut. 24., Komanda 4. lbr., pov. br. 1309-1, 8. 7. 1993., Zahtjev.

[906] HR-HMDCDR, 8.,kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov.346-1, 24. 2. 1993., Zapovijed za formiranje i organizaciju NC u rejonu sela Bogatnik; Komanda OG-1, str. pov. 112/1, 24. 2. 1993., Upozorenje; Komanda 4. lbr, str. pov. 349-1, 24. 2. 1993.; Komanda 4. lbr, str. pov. 351-2, 25. 2. 1993., Izvješće o napuštanju NC ALFA od strane pripadnika 4. lbr; Komanda 4. lbr, str. pov. 392-1, 28. 2. 1993., Izvješće; Komanda 4. lbr, str. pov. 602-2, 30. 3. 1993., Izveštaj.

[907] HR-HMDCDR, 6., kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 56/6, 29. 3. 1995., , Obilazak 4. lbr, izveštaj; Hr-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 28-25, 20. 5. 1995., Izveštaj o obilasku art. jedinica 4. lbr.

[908] HR-HMDCDR, 6., kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 56/6, 29. 3. 1995., , Obilazak 4. lbr, izveštaj.

odgovornosti, brigada nije raspolagala nijednim terenskim vozilom. Hrana za brigadu se pripremala u tri dotrajale poljske kuhinje, a prehrambene artikle osiguravao je odjeljak 7. pozadinske baze iz Benkovca. Većih prigovora na kvalitetu prehrane nije bilo. Velik problem predstavljao je nedostatak rezervi odjeće i obuće, čak 50% u odnosu na brojno stanje brigade.[909]

Loše stanje po pozadinskom osiguranju karakteriziralo je brigadu od samog početka. Već u veljači 1993. vladala je nestašica odjeće i obuće, šatorskih krila i osnovnih higijenskih potrepština što jepovećavalo broj dezertera i neopravdano odsutnih vojnika, posebno zbog loših vremenskih uvjeta na Velebitu.[910] Sredinom travnja 1993. kompletna 4. laka četa napustila je položaje na Velebitu ostavivši samo 8 ljudi, a iz 2. lake čete položaje je držalo svega 49 vojnika.[911] Komanda brigade tražila je rigorozno kažnjavanje dezertera, a sama je donijela odluku da se obiteljima vojnika koji napuste položaje obustavi dodjela pomoći Crvenog križa.[912]

Stroge mjere štednje Komanda brigada pokušala je ublažiti i samostalno riješiti dogovorom s uspješnijim poduzećima s obrovačkog područja koja su pristala izdvojiti sredstva za nabavu deficitarnih sredstava poput odjeće, obuće, mesa i sredstava za higijenu. Planirane su mjere zapljene goriva od privatnih osoba i benzinskih crpki.[913] U tom smislu, povremeno je dolazilo do nereda kad bi vojnici na položajima ostali bez goriva na civilnim crpkama pa bi ih blokirali tenkovima.[914]

Brigadu su redovno obilazili zapovjednik i tijela Komande korpusa, a povremeno i zapovjednik Glavnog štaba SVK i ministar obrane RSK. Nakon jednog od obilazaka i procjene stanja optimistično je ustvrđeno da je obzirom na brojno stanje, dobru popunjenost vojnicima, ispravnost tehnike, minimalne rezerve u streljivu gorivu i ishrani brigada spremna uspješno prihvatiti i voditi borbena djelovanja. Značajnijih poboljšanja po pitanju discipline i

---

[909] HR-HMDCDR, 6., kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 56/6, 29. 3. 1995., , Obilazak 4. lbr, izveštaj.

[910] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov. 313-1, 21. 2. 1993., Zahtjev za intendantskom popunom.

[911] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov. 574-1, 25. 3 .1993., Redovni izveštaj, HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-221, 27. 3. 1993., Izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov. 761-1, 18. 4. 1993., Izveštaj.

[912] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov. 748-1, 16. 4. 1994., Zapovijed.

[913] HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr, str. pov. br. 2336-1, Obrovac, 28. 10. 1993., Opterećenje ljudstva teritorije i problemi poz. obezbeđenja jedinice; HR-HMDCDR, 8., kut. 24., Komanda 4. lbr, pov. br. 2446-1, Obrovac, 8. 11. 1993., Mere za unapređenje opremljenosti jedinice i jačanje borbenog morala.

[914] HR-HMDCDR, 8., kut. 4., Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-5065, 27. 7. 1993., Redovni izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 23., Komanda 4. lbr., str. pov. br. 2618-1, 27. 11. 1993., Problemi narušavanja stanja borbenog morala zbog nepopunjenosti jedinice u borbenim i neborbenim potrebama, upozorenje.

morala vojnika te dizanja borbene spremnosti, usprkos poduzetim mjerama i zapovijedima,do kraja postojanja brigade nije bilo.[915]

7.5. Sedamdeset peta motorizirana brigada

7.5.1. Ustroj

Brigada je formirana 27. studenoga 1992. na temelju zapovijedi Glavnog štaba SVK s mirnodopskom lokacijom i zbornim mjestom u Kninu. U nju je ušao dio pripadnika i sredstava 1. brigade TO i 75. brigade PJM-a.[916] Zapovjedno mjesto brigade bilo je u Drnišu, Tepljuhu i Biočiću, a brigada se mobilizirala s područja općina Knin i Drniš. Skladišta naoružanja i opreme imala je u objektima „Trbounje“, „Manojlovac“ i „Krka“. Dužina zone odgovornosti brigade iznosila je 40 kilometara.[917]

Zapovjednici brigade bili su potpukovnik Dragan Harambašić (siječanj – srpanj 1993.), potpukovnik Petar Andrić (srpanj 1993. – siječanj 1994.) i pukovnik Vladimir Davidović (siječanj 1994. – kolovoz 1995.).[918]

Brigada se po formaciji sastojala od komande brigade, komande stana, čete veze, voda atomsko biološko kemijske obrane, izviđačke čete, čete vojne policije, četiri motorizirana bataljuna, bataljuna za intervencije, mehaniziranog bataljuna, oklopnog bataljuna, haubičkog divizijuna, mješovitog protuoklopnog artiljerijskog divizijuna, lakog artiljerijskog raketnog divizijuna protuzračne obrane, inženjerijskog bataljuna i pozadinskog bataljuna.[919]

Formiranje dijelova brigade i popunjavanje vojnicima i tehnikom nakon početka operacije *Gusar* teklo je sporo. Prvih dana borbi radilo se na formiranju haubičke baterije 105 mm, okupljanju posada za mehanizirani bataljun i dovlačenju tenkova i oklopnih transportera. U sklopu brigade djelovala je i željeznička četa, odnosno, oklopni vlak naoružan protuavionskim topovima i mitraljezima.[920] Do kraja siječnja 1993. još uvijek nije bio formiran 4. motorizirani bataljun, protuklopne čete u motoriziranim bataljunima, dio

---

[915] HR-HMDCDR, 6., kut. 2., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 56/6, 29. 3. 1995., Obilazak 4. lbr, izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut, 24., Komanda 4. lbr, str. pov. 688-1, 9. 5. 1995., Mere za poboljšanje RiK.

[916] HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., RSK, GŠ SV, DT br. 947-23/1, Knin, 27. 11. 1992., Preformiranje Teritorijalne odbrane i posebnih jedinica milicije u Srpsku vojsku Republike Srpska Krajina.

[917] HR-HMDCDR, 8., kut. 8., Komanda 75. mtbr, pov. br. 32-1036, 21. 5. 1993., Stanje na I. liniji fronta i preduzimanje mera za jačanje b/g na istoj; HR-HMCDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, Knin, jun 1994., Zapovest za mobilizaciju.

[918] HR-HMDCDR, 6., kut. 45., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 1313/1, 30. 9. 1993., Starešine na dužnostima u jedinicama 7. K..

[919] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 75. mtbr, str. pov. 1-64, 30. 3. 1993., Pregled popunjenosti 75. mtbr.

[920] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, MUP, Komanda PJM, str. pov. br. 24-28, Knin, 23. 1. 1993., Operativni izveštaj.

minobacačkih četa u bataljunima, laki artiljerijsko raketni vodovi u bataljunima i raketna odjeljenja Strela-2M. Osim toga, u cijelosti nisu bili formirani mehanizirani i oklopni bataljun zbog nedostatka posada za oklopne transportere i samohotke.[921]

Do kraja ožujka 1993. formiran je bataljun za brze intervencije pa predan Komandi 7. korpusa nakon čega je rasformiran. Oklopni i mehanizirani bataljun također su bili predani pod izravno zapovijedanje Komande korpusa, a Komanda brigade nije imala informacije o stanju u tim bataljunima. U lipnju 1993. radilo se na konsolidaciji ova dva bataljuna odnosno, njihovoj popuni vojnicima iz pozadinskih jedinica jer dio posada tenkova i oklopnih vozila nije bio popunjen. Ti vojnici uglavnom su bili neobučeni za rukovanje tenkovima i transporterima.[922] Problem je privremeno riješen angažmanom tenkista dobrovoljaca s Kupresa.[923]

Sredinom 1993. u oklopnom bataljunu bilo je šest tenkova M-84, dva tenka M-72 i devet borbenih vozila pješaštva. Svi ispravni tenkovi i vozila bili su raspoređeni po drugim brigadama i u sastavu Prve operativne grupe jer se u zoni odgovornosti 75. mtbr nisu vodile intenzivne borbe. Slično je bilo s mehaniziranim bataljunom koji jeu sastavu imao deset tenkova T-55, dva tenka T-34, tenk za izvlačenje, 24 oklopna transportera M-60 i devet borbenih vozila. Većina tenkova i vozila raspoređena je po ostalim jedinica, najviše u Prvu operativnu grupu.[924] Tenkovi i oklopna vozila inače su bili smješteni u kasarni „Manojlovac“.[925]

Do formiranja 4. motoriziranog bataljuna došlo je tek u veljači 1994. izdvajanjem dijela zapovjednog kadra i vojnika iz 3. motoriziranog bataljuna. Sastojao se od tri motorizirane čete i imao je zapovjedno mjesto u selu Baljci. Bataljunu je pridodana je i četa minobacača 120 milimetara.[926]

Nedugo potom, u svibnju 1994. propisana je nova ratna formacija brigade prema kojoj se brigada sastojala od komande, komande stana, čete veze, voda vojne policije, izviđačkog voda, četiri motorizirana bataljuna, oklopnog bataljuna, haubičkog divizijuna, lakog artiljerijskog divizijuna protuzračne obrane, mješovitog protuoklopnog artiljerijskog divizijuna, inženjerijske čete i pozadinske čete. Brigada je ukupno trebala imati 3.274

---

[921] HR-HMDCDR, 8.,kut. 2., Komanda 75. mtbr, str. pov. 1-8, 31. 1. 1993., Popuna jedinice.
[922] HR-HMDCDR, 8., kut. 31., OBO 75. mtbr, str. pov. 478-1, 18. 6. 1993., Izveštaj.
[923] HR-HMDCDR, 8., kut. 31., OBO 75. mtbr, str. pov. 881-1, 8. 10. 1993., Izveštaj.
[924] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-382, 18. 2. 1993., Stanje borbene tehnike.
[925] HR-HMDCDR, 8., kut, 31., OBO 75. mtbr, str. pov. 551-1, 2. 7. 1993., Izveštaj.
[926] HR-HMDCDR, 8., kut. 28., Komanda 75. mtbr, str. pov. br. K-12, Drniš. 26. 2. 1994., Naređenje za formiranje 4. mtb.

pripadnika od čega 229 oficira, 185 podoficira i 2.860 vojnika.[927] Međutim, nakon Zagrebačkog sporazuma i demobilizacije dijela pripadnika na snazi je većinu 1994. bila mirnodopska formacija prema kojoj je brigada bila reducirana na komandu, komandnu četu, specijalni bataljun, granični bataljun, inženjerijsku četu, četu veze i pozadinsku četu, ukupno 1.558 pripadnika. Temelj ove formacije trebao je biti granični bataljun sa 603 pripadnika u četiri čete sa zadaćom osiguravanja graničnog područja prema hrvatskim snagama. Zapovjedno mjesto imao je u selu Biočić.[928]

Nakon mobilizacije u studenome 1994. brigada je ponovno imala standardnu bataljunsku formaciju.[929]

7.5.2. Brojčani pokazatelji i mobilizacijska problematika

Mobilizacija brigade odvijala se u ratnim uvjetima te je krajem siječnja 1993. u situaciji nepotpune formiranosti brigada imala 3.527 vojnika od čega 182 oficira, 262 podoficira i 3.083 vojnika što je iznosilo 67% popunjenosti.[930] Brigada je po formaciji trebala imati 5.638 pripadnika, od čega 366 oficira, 286 podoficira i 4.986 vojnika. Krajem ožujka 1993. razina popunjenosti ostala je na istoj razinite je brigada raspolagala s 173 oficira, 220 podoficira i 3.387 vojnika, odnosno ukupno 3.780 pripadnika.[931] Sredinom veljače 1993. u brigadi se nalazilo oko 340 dobrovoljaca.[932]

Razlozi slabe popunjenosti bili su relativno stara dob vojnika, oko 60 – 70% pripadnika bilo je preko 40 godina starosti, i manjak stručnog kadra. Zbog toga dio jedinica nije bio formiran, a one formirane bile su nedostatno popunjene. Primjerice, mješoviti protuoklopni divizijun bio je popunjen 30%, a laki artiljerijski divizijun protuzračne obrane 53 posto.[933]

Početkom rujna 1993. s djelomičnim uspjehomprovedena je dodatna mobilizacija kako bi se riješio problem popunjenosti u jedinicama brigade. U 3. motoriziranom bataljunu koji je držao zonu dužine 25 kilometara bila je na raspolaganju samo četvrtina potrebnih vojnika, čak 121 vojnik bio je u bijegu, a preko 60 na bolovanju. Zbog toga je privremeno

---

[927] HR-HMDCDR, 8., kut. 28., str. pov., maj 1994., Ratna formacija 75. mtbr.
[928] HR-HMDCDR, 8., kut. 31., Referat o formaciji 75. mtbr i dosadašnjem angažovanju obaveštajno – bezbjednosnog organa.
[929] HR-HMDCDR, 8., kut. 10., Komanda 7. korpusa, pov. br. 66, 21. 4. 1995., Izveštaj o kontroli.
[930] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 75. mtbr, str. pov. br. 1-8, 31. 1. 1993., Popuna jedinice.
[931] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 75. mtbr, str. pov. 1-64, 30. 3. 1993., Pregled popunjenosti 75. mtbr.
[932] RSK, Ministarstvo odbrane, Uprava „Sjeverna Dalmacija“, Odjeljenje Knin, Izvještaj o mobilizaciji, *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995., Dokumenti, knjiga 7*, 259-263.
[933] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 75. mtbr, str. pov. 1-64, 30. 3. 1993., Pregled popunjenosti 75. mtbr.

uvedena zabrana odlaska kućama.[934] Ipak, u nekim jedinicama došlo je do povećanja broja vojnika nakon ovih mjera, pa je u 1. motoriziranom bataljunu od 494 vojnika bilo prisutno 353, u 2. motoriziranom bataljunu od 552 bilo ih je 487, a u 3. motoriziranom bataljunu broj prisutnih narastao je na 332 od 575 vojnika.[935] Da se radilo o kratkotrajnom uspjehu i velikom problemu govori podatak o 54% popunjenosti brigade s početka studenoga 1993. godine. Trend opadanja broja vojnika naveo je Komandu brigade da zaključi kako je stanje popune „na granici izdržljivosti" te ju prisililo da izdvaja vojnike iz prištapskih jedinica za držanje položaje.[936]

Ne postoje izvori za podatke o brojnom stanju brigade u 1994., a početkom 1995. brigada je po ratnoj formaciji imala 2.727 od 3.274 pripadnika (83%) od čega 155 od 229 oficira (68%), 312 od 185 podoficira (157%) i 2.260 od 2.860 vojnika (79%). Postotak popunjenosti zapovjednog kadra bio je najviši od svih brigada korpusa. Na samim položajima, odnosno u jedinicama je boravilo oko 1.100 pripadnika.[937]

7.5.3. Ratni put brigade

Početkom operacije *Gusar*, obrana u zoni odgovornosti 75. mtbr organizirana je na način da se istovremeno omogući mobilizacija ostalih dijelova brigade. Tako su prednje položaje zauzele tek formirane ili djelomično formirane jedinice uglavnom od stanovnika graničnih područja koji su imali borbenog iskustva. Snage brigade raspoređene su na tri smjera obrane: Kanjani – Umljanović – Kljake, Drniš – Žitnić – Pakovo Selo i Oklaj – Miljevačko plato na kojem je uz ostale snage, locirana tenkovska četa s osam tenkova. Posebno je osiguran objekt Trbounje.[938]

Obzirom da u zoni brigade nije bilo većih borbi, dio snaga upućen je na obrovačko i benkovačko područje poput oklopnih i mehaniziranih snaga. Početkom veljače 1993. specijalni/interventni bataljun iz sastava 75. mtbr upućen je na ratište na smjeru Pridraga – Novigrad. Ondje je kao Treća borbena grupa boravio od 7. do 14. veljače 1993. u sastavu Četvrte taktičke grupe. Zapovjednik borbene grupe bio je pukovnik Ljubomir Cvjetan, a

---

[934] HR-HMDCDR, 8., kut. 4., Komanda 75. mtbr, str. pov. 24-278, 11. 9. 1993., Redovni izveštaj.
[935] HR-HMDCDR, 8., kut, 31., OBO 75. mtbr, str. pov. 796-1, 14. 9. 1993., Izveštaj.
[936] HR-HMDCDR, 8., kut. 5., Komanda 75. mtbr, str. pov. 24-331, 3. 11. 1993., Redovni izveštaj; Komanda 75. mtbr, str. pov. 24-332, 34. 11. 1993., Redovni izveštaj.
[937] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti, Pregled popune ljudstvom 7. korpusa po ratnoj formaciji; HR-HMDCDR, 8., kut. 10, Komanda 7. korpusa, pov. br. 66, 21. 4. 1995., Izveštaj o kontroli.
[938] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, MUP, Komanda PJM, str. pov. br. 24-28, Knin, 23. 1. 1993., Operativni izveštaj.

zapovjednik specijalnog bataljuna poručnik Božo Glušica. Bataljun je sudjelovao u intenzivnim borbama u okolici Novigrada tijekom kojih je pretrpio gubitke od četiri poginula, jednog nestalog i većeg broja ranjenih pripadnika što je uz dezerterstvo dvojice zapovjednika i većeg broja vojnika te psihičke iscrpljenosti loše djelovalo na moral pripadnika bataljuna.[939] Boravak snaga 75. mtbr na benkovačkom i novigradskom ratištu gdje su se zadržali do lipnja 1993. karakterizirali su dezerterstvo, slaba popunjenost, problemi u zapovijedanju, odbijanja zadaća, loša disciplina i samovolja vojnika. Na smirivanju stanja u jedinicama morali su se osobno angažirati zapovjednik Glavnog štaba SVK general Novaković, načelnik štaba general Đukić i zapovjednik korpusa pukovnik Đilas.[940]

U samoj zoni odgovornosti 75. motorizirane brigade nije bilo većih borbenih djelovanja osim povremenih izmjena minobacačke i pješačke vatre i aktivnosti izviđačkih skupina. Poseban značaj za obranu zone odgovornosti brigade imala je dominantna uzvisina Umac na Moseću za koji su se vodile borbe u ožujku 1993. u kojima su, uz nekoliko poginulih vojnika, srpske snage uspjele ponovno osvojiti i zadržati taj objekt. Brigada je svečano obilježavala obljetnicu tih borbi.[941] Nešto veći topovsko – pješački napad hrvatske snage izvele su početkom rujna 1993. u smjeru Mirlović polja, Biočića i Miočića na položaje 3. motoriziranog bataljuna. Istoga dana položaje tog bataljuna obišao je zapovjednik Vojske Republike Srpske general Ratko Mladić koji se nalazio u posjeti brigadi.[942]

Prema planu za obranu „Drina“ iz prosinca 1993. brigada je organizirala obranu u zoni selo Puljane – Vijenac – Kneževići – kanjon Krke sa zadaćom sprečavanja prodora hrvatskih snaga u svoju zonu odgovornosti s glavnim snagama na smjeru Žitnić – Drniš – Knin, a pomoćnima na smjerovima Brižine – Oklaj – Vrbnik i Mirlović polje – Kanjane – Riđane. Prirodni oslonac pružale su planine Promina i Svilaja.[943]

Prvoga dana *Oluje* nije bilo većih napada hrvatskih snaga ni probijanja linije obrane 75. motorizirane brigade. Uvečer toga dana jedan bataljun iz sastava brigade trebao je biti upućen za obranu Knina iz smjera Strmice, no brigada se početkom evakuacije civila počela raspadati i do slanja pomoći nije došlo, a sama brigada se ujutro 5. kolovoza počela izvlačiti smjerom Brljan – Pađane – Srb – Bosanski Petrovac. Zbog brzine kojom se brigada povlačila

---

[939] HR-HMDCDCR, 8.,kut. 31., OBO 75. mtbr, str. pov. br. 46-1, 20. 2. 1993., Zapažanja.
[940] HR-HMDCDR, 8., kut. 31., OBO 75. mtbr, str. pov. br. 66-1, 27. 2. 1993., Zapažanja; HR-HMDCDR, 8., kut. 31., OBO 75. mtbr, str. pov. 15-3, 20. 5. 1993., Izveštaj.
[941] HR-HMDCDR, 8.,kut. 31.,OBO 75. mtbr, str. pov.br. 191-1, 26. 3. 1993., Izvještaj k-dira Izviđačke čete o napadu na Umac; HR-HMDCDR, 8., kut. 28., Komanda 75. mtbr, pov. br. 12-66, Drniš, 18. 3. 1994., Godišnjica napada ustaša na Umac, informacija.
[942] HR-HMDCDR, 8., kut. 31., OBO 75. mtbr, str. pov. 773-1, 774-1, 6. 9. 1993., Izveštaj.
[943] HR-HMDCDR, 8., kut. 28., Komanda 75. mtbr, Tepljuh, 18. 12. 1993., Narodna odbrana, DT „Drina“, Zapovest komandanta 75. mtbr za odbranu i ofenzivna dejstva.

uspjela je izvući većinu naoružanja i tehnike koje je potom zapovjednik brigade pukovnik Davidović predao snagama VRS-a po svome nahođenju.[944]

7.5.4. Značajke stanja u brigadi

Glavni razlog sporog formiranja i popunjavanja bio je nedostatak zapovjednih kadrova i pojedinih specijalnosti. Komanda brigade procjenjivala je da je za potpuno formiranje i popunu svih jedinica nedostajalo više od 350 vojnika raznih specijalnosti. Dobar dio odnosio se na nepopunjena mjesta u komandi brigade poput načelnika artiljerije, inženjerije i veze. Do kraja siječnja 1993. nisu bila popunjena mjesta zapovjednika motoriziranih bataljuna, mehaniziranog bataljuna, had-a, mpoad-a, lad-a PZO, bataljuna za intervencije i zapovjednika čete minobacača 120 milimetara.[945] Manjak profesionalnog zapovjednog kadra otežavao je zapovijedanje jedinicama što je u jednom razdoblju postalo još nepovoljnije jer je brigada za potrebe formiranja 1. jurišne brigade uputila 16 aktivnih oficira, 32 aktivna podoficira i pet rezervnih.[946] Na nižim razinama zapovijedanja, već od bataljuna, dolazilo je do čestih promjena zapovjednika, a dio njih odbijao je primiti dužnosti.[947] Stoga je komanda brigade učestalo tražila popunu jedinica i zapovjednog kadra.[948]

S problemima u formiranju zbog loše provedene mobilizacijemedicinskog kadra i nedostatka sanitetskih vozila suočavala se i Sanitetska služba brigade pa se sanitetsko osiguranje zasnivalo na dobrovoljcima.[949]

Slaba i nekvalitetna popunjenost jedinica uz sveprisutne probleme nedovoljne opskrbljenosti osnovnim potrepštinama i frustriranosti funkcioniranjem vojnih i civilnih vlasti opterećivala je pripadnike brigade i izazivala nezadovoljstvo koje su vojnici sve češće i glasnije očitovali. Posebna ogorčenost vladala je prema vojnim obveznicima iz unutrašnjosti općine Knin koji su izbjegavali dolazak i mobilizaciju u jedinice na prednjem kraju nalazeći mjesta u pozadinskim jedinicama čime je teret obrane padao na mještane i dobrovoljce koji su često bili neupotrebljivi, a moralo ih se trpjeti jer je manjkalo ljudi za držanje položaja.[950]

---

[944] D. MARIJAN, *Oluja*, 71-72; M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 193-194.
[945] HR-HMDCDR, 8.,kut. 2., Komanda 75. mtbr, str. pov. 1-8, 31. 1. 1993., Popuna jedinice.
[946] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 75. mtbr, str. pov. 1-64, 30. 3. 1993., Pregled popunjenosti 75. mtbr.
[947] HR-HMDCDR, 8., kut. 31., OBO 75. mtbr, str. pov. 999-1, 8. 11. 1993., Izveštaj.
[948] HR-HMDCDR, 8., kut. 4., Komanda 75. tbr, str. pov. br. 32-1587, Tepljuh, 13. 8. 1993., Pomoć pretpostavljenih u rešavanju ključnih problema u 75. mtbr, zahtev.
[949] HR-HMDCDR, 8.,kut. 8, VP 9033, pov.br.432-1, 22. 4. 1993., Primjedbe i predlozi na šemu POB-a sa strane sanitetskog obezbeđenja.
[950] Sredinom veljače 1993. u 2. motoriziranom bataljunu nalazilo se oko 180 dobrovoljaca, a u 1. motoriziranom bataljunu bilo ih je oko 70 od prvotnih 150. HR-HMDCDR, 8., kut 31., OBO 75. mtbr, str. pov. 68-1, 72-1, 28. 2. 1993., Izveštaj.

Vojnici koju bi bili poslani kao popuna, a zapravo premješteni iz ostalih jedinica, često su bili sasvim nesposobni za vojnu službu, nedisciplinirani iskloni alkoholizmu. Zbog navedenoga, raširenog dezerterstva, otpuštanja vojnika zbog radne obaveze, nedopuštene trgovina i izbjegavanja mobilizacijedio vojnika već u svibnju 1993. prijetio kako će doći prosvjedovati u Knin pred Glavni štab SVK i Komandu 7. korpusa. Dakako, na ove probleme ukazivala je i Komanda brigade jer su utjecali na borbenu spremnost brigade.[951] U takvim okolnostima ni brigadna četa vojne policije popunjena sa samo 64 od 114 pripadnika, mahom starijih i nedisciplinirani, bila je neefikasna.[952] Nezadovoljstvo vojnika kulminiralo je u ljeto 1993. godine. Na sastanku predstavnika mjesnih zajednica općine Drniš i zapovjednika svih bataljuna odlučeno je da se formiraju dvije radne grupe koje će se baviti vojno – sigurnosnom situacijom, odnosno, problemima civilne vlasti. U grupu za vojna pitanja imenovani su zapovjednici motoriziranih bataljuna 75. motorizirane brigade koji su od Komande brigade i Glavnog štaba SVK tražili provođenje mobilizacije po specijalnostima i psihofizičkim sposobnostima, bolji status vojnika na prvoj liniji i poboljšanje uvjeta života vojnika.[953] Dio pripadnika mehaniziranog bataljuna zatražio je početkom kolovoza 1993. od Glavnog štaba SVK i Vlade Krajine ispunjavanje zahtjeva koji se tiču statusnih pitanja i zaprijetili da će doći prosvjedovati u Knin tenkovima i oklopnim vozilima do čega je i došlo nekoliko dana kasnije pri čemu je pričinjena znatna materijalna šteta. Komanda brigade takvo je ponašanje nazvala „poslednjom pobunom ljudstva“, a stanje u brigadi „krajnje kritičnim“, ali sama nije imala mehanizama kako bi riješila nastalo stanje, već je tražila pomoć nadređenih komandi.[954] Situacija je donekle smirena nakon što je 17. kolovoza 1993. u Drnišu održan sastanak vojnika 75. mtbr i 7. map-a s političkim i vojnim vrhom RSK; predsjednikom RSK Goranom Hadžićem, predsjednikom Vlade RSK Đorđem Bjegovićem, predsjednikom Skupštine RSK Milom Paspaljem i zapovjednikom Glavnog štaba SVK generalom Milom Novakovićem.[955]
Na pozive Komande i vojnika u brigadu su u više navrata dolazile ekipe iz Glavnog štaba SVK radi kontrole, pomoći ili uvida u borbenu spremnost brigade, a predstavnike vojnika u

[951] HR-HMDCDR, 8., kut. 31., OBO 75. mtbr, str. pov. br. 275-1, 22. 4. 1993.; HR-HMDCDR, 8., kut. 8., Komanda 75. mtbr, pov. br. 32-1036, Stanje na I. liniji fronta i preduzimanjemera za jačanje b/g n istoj.
[952] HR-HMDCDR, 8., kut. 31., OBO 75. mtbr, str. pob. 694-1, 14. 8. 1993., Izveštaj.
[953] HR-HMDCDR, 8., kut. 29., Komanda 2. mtb, Žitnić, 6. 7. 1993., Izvještaj sa sastanka predstavnika mjesnih zajednica sa područja općine Drniš, koji su istovremeno i vojnici 75. mtbr, održanog dana 6. 7. 1993. sa početkom u 10 sati u maloj vijećnici zgrade opštine Drniš; Radna grupa za vojna pitanja inicijativnog odbora predstavnika mjesnih zajednica i vojske opštine Drniš, ur. br. 3/93, Drniš, 8. 7.1993.; Izvještaj sa sastanka radne grupe za vojna pitanja.
[954] HR-HMDCDR, 8., kut. 15., Komanda 7. korpusa, Organ bezbednosti, str. pov. br. 21-438, 7. 8. 1993., Prepis izveštaja iz 75. mtbr; HR-HMDCDR, 8., kut. 4., Komanda 75. mtbr, str. pov. br. 32-1587, Tepljuh, 13. 8. 1993., Pomoć pretpostavljenih u rešavanju ključnih problema u 75. mtbr, zahtev.
[955] HR-HMDCDR, 8., kut. 31., OBO 75. mtbr, str. pov., br. 705-1, 18. 8. 1993.

studenome 1993. primili su na razgovor članovi Vrhovnog savjeta obrane RSK. Međutim, i u samoj Komandi brigade su zaključili da su se takvi postupci svodili na konstatiranje problema, a bez konkretnih rezultata ili ozbiljnijih pokušaja da se riješe.[956]

Provedene kontrole pokazale su i potvrdile da su loše provedena mobilizacija i slaba popunjenost glavni uzrok nezadovoljstva, da sustav rukovođenja i zapovijedanja nije funkcionirao dobro, pogotovo na nižim razinama zbog manjka autoriteta rezervnih oficira i familijarnih odnosa i kritičnosti prema potezima aktivnih oficira.[957] Većina ovih problema i tijekom 1994. je opterećivala Komandu brigade koja je donošenjem niza mjera i uputa pokušavala podići razinu borbene spremnosti i „natjerati“ niže jedinice da rade na uvođenju discipline, higijene, uređenju vatrenih položaja, uvođenju rezerve i provođenju redovnih kontrola.[958] Može se zaključiti da su inertnost, nesposobnost i nestručnost nižih zapovjednika u velikoj mjeri doprinosili općem lošem stanju u brigadi i narušavali njezinu borbenu spremnost.

7.6. Devedeset druga motorizirana brigada

7.6.1. Ustroj

Brigada je formirana 27. studenoga 1992. na temelju zapovijedi Glavnog štaba SVK s mirnodopskom lokacijom i zbornim mjestom u Benkovcu. U brigadu je ušao dio pripadnika i sredstava ukinutih 92. brigade PJM-a i 3. brigade Teritorijalne obrane.[959] Zapovjedno mjesto brigade imala je u Biljanima Gornjim. Skladišta naoružanja i sredstava imala je u u objektima u kasarni u Benkovcu, u objektu "Gaj" i u Bruškoj. Brigada se mobilizirala u području Zemunika Gornjeg, Karina Donjeg i Benkovca s osnovnom zadaćom da dijelom snaga bude podrška i ojačanje snaga u borbenom dodiru i da zatvara smjerove koji od Zadra i Novigrada preko Ravnih Kotara vode prema Benkovcu i Obrovcu.[960]

---

[956] HR-HMDCDR, 8., kut. 5., Komanda 75. mtbr, str. pov. 24-336, 7. 11. 1993., Redovni izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 6., Komanda 7. korpusa, str. pov. 1616/2, 11. 11. 1993., Informacija; HR-HMDCDR, 8., kut. 5., Komanda 75. mtbr, str. pov. 24-367, 7. 12. 1993., Redovni izveštaj.

[957] HR-HMDCDR, 8., kut. 4., Komanda 75. mtbr, str. pov. br. 32-1587, Tepljuh, 13. 8. 1993., Pomoć pretpostavljenih u rešavanju ključnih problema u 75. mtbr, zahtev.

[958] HR-HMDCDR, 8., kut. 28., Komanda 75. mtbr, str. pov. K-71, Drniš, 26. 2. 1994., Poboljšanje b/r i RiK-a u jedinicama, naređenje.

[959] HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., RSK, GŠ SV, DT br. 947-23/1, Knin, 27. 11. 1992., Preformiranje Teritorijalne odbrane i posebnih jedinica milicije u Srpsku vojsku Republike Srpska Krajina.

[960] HR-HMCDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, Knin, jun 1994., Zapovest za mobilizaciju.

Zapovjednici brigade bili su potpukovnik Momčilo Bogunović (prosinac 1992. – veljača 1993.), pukovnik Ilija Mašić (veljača – svibanj 1993.), major Velimir Bajat[961] (svibanj – kolovoz 1993.), pukovnik Veljko Bosanac (listopad 1993. – ožujak 1994.) i potpukovnik Mirko Uzelac (ožujak 1994. – kolovoz 1995.).[962]

Brigada se po ratnoj formaciji sastojala od komande, komande stana, čete veze, izviđačke čete, voda ABKO, čete vojne policije, pozadinskog bataljuna, pet motoriziranih bataljuna, bataljuna[963] za izviđanje, oklopnog bataljuna, haubičkogdivizijuna, mješovitog protuoklopnog artiljerijskog divizijuna, lakog artiljerijskog divizijuna protuzračne obrane i inženjerijske čete. Trebala je imati 5.377 pripadnika, od čega 346 oficira, 262 podoficira i 4.769 vojnika. Vjerojatno se radi o formaciji 180. motorizirane brigade JNA koja joj je organizacijski prethodila.[964]

Pojedine jedinice u stvarnosti nisu djelovale po formacijskom obrascu, već su ostale na nižoj razini, poput pozadinskog bataljuna koji je zapravo funkcionirao kao pozadinska četa.[965] Krajem listopada 1993. četa vojna policije u brigadi preformirana je prema stvarnom stanju u ojačani vod vojne policije.[966]

Formiranjem Prve operativne grupe u njezin sastav kao najbrojnija i najjača jedinica ušla je 92. motorizirana brigada na čije se kapacitete Komanda grupe najviše oslanjala.[967] Nakon rasformiranja privremenih sastava, Prve operativne grupe i Četvrte taktičke grupe, sredinom kolovoza 1993. Komanda 92. mtbr preuzela je u potpunosti zonu odgovornosti Prve operativne grupe, a Banijski bataljun u ispomoći na tom području otada se službeno vodio kao 6. motorizirani bataljun u sklopu brigade.[968] U sastavu brigade ostao je do 4. listopada 1993., kad je njegove položaje preuzeo bataljun iz sastava 11. korpusa SVK koji se dotad nalazio u

---

[961] Nakon ostavke majora Bajata krajem kolovoza 1993. brigadom su privremeno zapovijedali pukovnik Ljubomir Cvjetan i major Zoran Lakić.

[962] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda 1. OG, str. pov. br. 3-655, 1. 2. 1993., Dnevni borbeni izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 32., Komanda 92. mtbr, str. pov. 378-222, 11. 5 .1993. Redovni borbeni izveštaj; HR-HMDCDR, 6., kut. 45., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 1313/1, 30. 9. 1993., Starešine na dužnostima u jedinicama 7. K.

[963] Iako se formacijski trebalo raditi o četi za izviđanje na razini brigade , tijekom borbi 1993. u brigadi je postojao bataljun za izviđanje koji je prethodno, u sklopu brigade PJM, sudjelovao u borbama na "Koridoru." Može se pretpostaviti da je osnovan namjenski za smjene na "Koridoru" i tako dočekao borbe u 1993. godini.

[964] HR-HMDCDR, 8., kut. 32., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 69-1, Biljane Gornje, 28. 3. 1993., Analiza stanja.

[965] HR-HMDCDR, 8., kut. 32., 92. mtbr, str. pov. br. 75-125, Benkovac, 29. 3. 1993., Analiza kadra u pozadini; Analiza stanja u pozadinskom bataljunu 92. mtbr.

[966] HR-HMDCDR, 8., kut. 44., Komanda 92. mtbr, Organ bezbednosti, Benkovac, pov. 3-986/128-93, 1. 11. 1993., Organizacijsko – formacijske promjene u ČVP.

[967] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-147, 29. 1. 1993., Naredba; HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda GŠ SVK, IKM, str. pov. 97-1, Zapoved za popunu OG-1.

[968] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 682-1, 14. 8. 1993., Organizacija RiK; HR-HMDCDR, 8., kut. 6, RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. 1029/1, 20. 8. 1993., Organizovanje RiK, naređenje.

rezervi 7. korpusa.[969] Taj bataljun bio je smješten u Bruškoj i redovno se zamjenjivao svježim snagama matičnog korpusa sve do 10. prosinca 1993. kad je 11. korpus prestao upućivati vojnike. Umjesto njih dio položaja preuzeli su vojnici (700) iz sastava 1. lake brigade 1. krajiškog korpusa Vojske Republike Srpske zamjenjujući se s 1. motoriziranim bataljunom.[970]

U svibnju 1994. propisana je nova racionalnija ratna formacija brigade prema kojoj se brigada sastojala od komande, komande stana, čete veze, voda vojne policije, izviđačkog voda, tri motorizirana bataljuna, oklopnog bataljuna, haubičkog divizijuna, mješovitog protuoklopnog artiljerijskog divizijuna, lakog artiljerijskog raketnog puka protuzračne obrane, inženjerske čete i pozadinskog voda. Trebala je imati 2.643 pripadnika od čega 129 oficira, 150 podoficira i 2.304 vojnika.[971]

Nakon Zagrebačkog sporazuma i demobilizacije dijela pripadnika na snazi je većinu 1994. bila mirnodopska formacija prema kojoj je brigada bila reducirana na komandu, komandu stana, tri granične čete, mještovitu artiljerijsku bateriju, oklopni bataljun, laki artiljerijsko raketni divizijun protuzračne obrane, vod vojne policije, izviđački vod i četu veze. U tom sastavu brigada će ostati do mobilizacije u studenom 1994. kad se počinje popunjavati po ratnoj formaciji.[972]

Od težeg naoružanja brigada je raspolagala sa sedam tenkova T-34, 18 tenkova T-55, četiri samohotke 90 mm, 12 haubica 105 mm, pet topova 76 mm, 17 različitih protuavionskih topova i 14 minobacača raznih kalibara.[973]

Prema odredbama Zagrebačkog sporazuma, topničke i oklopno mehanizirane jedinice brigade izmještene su 20 kilometara dublje u zonu odgovornosti te su smještene u područje sela Vujanići i u vojarni u Benkovcu.[974]

---

[969] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-6841, 20. 10. 1993., Organizacija odbrane, borbeno naređenje.

[970] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-7048., 11. 10. 1993., Smena jedinica, naređenje; RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. 1741/1, 2. 12. 1993., Smena jedinica na položaju, naređenje; HR-HMDCDR, 8., kut., 5., Komanda 92. mtbr, str. pov. 378-820, 3. 11. 1993., Redovni borbeni izveštaj; Komanda 92. mtbr, str. pov. 378-822, 4. 11. 1993., Redovni borbeni izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 40, 1. mtb/92. mtbr, str. pov. 296-701, 8. 11. 1993., Dnevni izveštaj.

[971] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., str. pov., maj 1994., Ratna formacija 92. mtbr.

[972] HR-HMDCDR, 18., inv. br. 1535., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 1277-2, KM – Biljane Gornje, 31. 8. 1993., Postepeno narastanje b/g ratnih komandi i jedinica.

[973] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, str. pov. 628-1, Biljane Gornje, 2. 4. 1994., Predlog za dislokaciju borbenih sredstava.

[974] HR-HMDCDR, 18., DVD 1536, Komanda 7. korpusa, str. pov 13-119, 3 .4. 1994., Izvlačenje i razmeštaj jedinica i TMS, organizacijsko naređenje.. HR-HMDCDR, 8., kut. 33, Komanda 92. mtbr, str. pov. 746-2, 3. 5. 1994., Zapovest.

7.6.2. Brojčani pokazatelji i mobilizacijska problematika

Početkom veljače 1993. brigada je imala 5.057 pripadnika, odnosno 110% odnosu na ratnu formaciju. Od tog broja bilo je 3.353 vojnika s pozivima i 1.704 dobrovoljaca što je iznosilo 27% udjela u ukupnoj popuni brigade. U odnosu na formaciju popunjenost oficirima i podoficirima bila je loša sa samo 55% (169 od 346 oficira), odnosno 43% (115 od 262 podoficira) dok je udio vojnika bio 122% (4755).[975]

Brojno stanje brigade prilično je variralo, ponajviše zbog dolazaka i odlazaka dobrovoljaca i njihova raspoređivanja u privremene sastave. Tako je sredinom veljače 1993. u brigadi bilo 4.907 vojnika, a krajem ožujka 3.762 pripadnika. Popuna oficirima i dalje je bila niska, s otprilike samo 50% potrebnoga kadra, dok se popunjenost podoficirima podigla na 94 posto.[976]

Početkom lipnja 1993. provedena je dodatna mobilizacija kako bi se smanjio deficit vojnika u jedinicama tako da su pozivani vojnici na radnoj obvezi. Međutim, radilo se uglavnom o starijim godištima koji nisu mogli značajno podići razinu popunjenosti, a odjeljenje Ministarstva obrane u Benkovcu upozoravalo je Komandu brigade da na području općine više nema prostora za dodatnu mobilizaciju.[977]

Nakon operacije hrvatskih snaga *Džep – 93* i stavljanja brigade u punu borbenu spremnost brigada je sredinom rujna 1993. prema popisu imala 4.048 pripadnika od čega 178 oficira, 251 podoficira i 3.649 vojnika, a u jedinicama na licu mjesta ih je bilo gotovo tisuću manje; 3.147 pripadnika od čega 146 oficira, 205 podoficira i 2.795 vojnika.[978]

U listopadu 1993. Komanda korpusa unovačila je ročnike na području općine Benkovac kako bi se popunila 92. motorizirana brigada. Novačenje se provodilo prema nedostajućim specijalnostima; izviđači, tenkisti, diverzanti i poslužioci na vođenim raketama. Obuka novaka trebala se provesti u Nastavnom centru „Alfa“.[979] Razlog tomu bio je pad razine popunjenosti brigade na 60% zbog visoke prosječne starosti pripadnika, dezerterstva, bolovanja i odlazaka vojnika.[980] U proljeće 1994. Komanda brigade morala je priznati da su

---

[975] HR-HMDCDR, 8., kut. 32., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 3-663, 2. 2. 1993., Podaci o broju ljudstva u 92. mtbr i drugim sastavima OG-1.
[976] HR-HMDCDR, 8., kut. 2, Komanda OG-1, str. pov. br. 3-738, 17. 2. 1993., Dnevni izveštaj o broju ljudstva u 92. mtbr i jedinicama OG-1 za 17. 2. 1993. i ostali problemi; HR-HMDCDR, 8., kut. 32., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 69-1, Biljane Gornje, 28. 3. 1993., Analiza stanja.
[977] HR-HMDCDR, 8., kut. 34, RSK, Ministarstvo odbrane, Odeljenje Benkovac, str. pov. 20/1-93, 7. 6. 1993., Izveštaj o mobilizaciji.
[978] HR-HMDCDR, 8., kut., Komanda 92. mtbr, str. pov. 378-608, 12. 9. 1993., Dnevni izveštaj.
[979] HR-HMDCDR, 6., kut. 45., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 378-791, IKM-Biljane Gornje, 15. 10. 1993.
[980] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 3406-2, KM Biljane Gornje, 10. 1. 1994., Realizacija zadataka i podizanje b/g na viši stepen, naređenje.

dotadašnji napori na poboljšanju popune bili neuspješni. Kao razlozi su naveden nepotpuna evidencija, neažurirani popisi, neusklađenost vojnih i milicijskih popisa, nestručnost personalnih službi, nepoštivanje zapovijedi Glavnog štaba SVK o popuni prednjih položaja mlađim godištima, napuštanje RSK od strane vojnosposobnih, veće plaće u radnim organizacijama nego u vojsci i slično. Ponovno su izdane zapovijedi i upute za poboljšanje stanje.[981] U takvim okolnostima, brigadi je dobro došla djelomična demobilizacija nakon Zagrebačkog sporazuma koje je provedena do sredine svibnja 1994. godine. Vojnici koji su ostali u sastavu, na položajima su se trebali mijenjati svaka dva mjeseca.[982]

Ipak, do određenog poboljšanja popune došlo je tijekom 1995. kad se brigada popunjavala po novoj ratnoj formaciji iz 1994 godine. Najveći problem i dalje je bio nepopunjenost oficirima. Tada je brigada imala 1.947 od 2.643 pripadnika (74%) od čega 104 od 189 oficira (55%), 228 od 159 podoficira (152%) i 1.615 od 2.304 vojnika (70%). Prosjek izravno angažiranih vojnika na položajima kretao se oko 1.100 vojnika.[983]

7.6.3. Ratni put brigade

Odmah po formiranju brigade dio vojnika iz bataljuna za izviđanje nastavio je odlaziti na redovne smjene na „Koridor“ u Bosnu i Hercegovinu, radilo se oko 50 vojnika, a isto toliko ih toliko odbijalo ići.[984]

Tijekom borbi u prvoj polovici 1993. godine 92. motorizirana brigada djelovala je kao najveća jedinica u sastavu Prve operativne grupe i podnijela najveći teret od svih jedinica korpusa. Većina borbi odvijala se upravo u njezinoj zoni odgovornosti pri čemu je pretrpjela značajne gubitke u ljudstvu i tehnici. Primjerice, samo u borbama za Kašić u jednome danu, 1. veljače 1993. brigada je imala 12 poginulih i 23 ranjena vojnika. Tada je poginuo i zapovjednik brigade potpukovnik Momčilo Bogunović.[985]Još jedan udarac brigada je pretrpjela 19. veljače kad su u akciji diverzantske skupine hrvatskih snaga poginuli zapovjednik 2. motoriziranog bataljuna potpukovnik Živko Tišma i tri vojnika, a uništeno je nekoliko vozila i topova.[986]

---

[981] HR-HMDCDR, 8., kut. 40., Komanda 92. mtbr, pov. br. 436-3, KM Biljane Gornje, 5. 3. 1994., Poboljšanje popune RJ i kvaliteta odbrane 7. korpusa, naređenje.
[982] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 749-1, 4. 5. 1994., Otpust v/o po smenama.
[983] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti, Pregled popune ljudstvom 7. korpusa po ratnoj formaciji
[984] HR-HMDCDR, 8., kut. 41., Komanda Bzi, int, 330/12-3, 8. 12. 1992., Popis dijela čete za odlazak u RS.
[985] HR-HMDCDR, 8., kut. 44., Komanda 92. mtbr, OB, str. pov. 25-17/93, 1. 2. 1993., Izveštaj.
[986] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, 19. 2. 1993., Redovni borbeni izveštaj.

Drugu polovicu ožujka 1993. borbena djelovanja u zoni brigade obilježile su intenzivne borbe za ponovno zauzimanje Škabrnje koju su hrvatske snage oslobodile tijekom operacije *Gusar*. Srpske snage činila je skupina instruktora i vojnika iz NC „Alfa“ pod zapovijedanjem Dragana Vasiljkovića i 3. motorizirani bataljun 92. mtbr koji su uspjeli zauzeti Škabrnju 22. ožujka 1993. godine. Budući da je ponovno osvajanje Škabrnje prezentirano kao veliki uspjeh srpskih snaga, naknadno je dio vojnika 2. motoriziranog bataljuna prosvjedovao jer nitko nije spominjao njihovo sudjelovanje u akciji.[987]

U razdoblju bez značajnijih borbi, brigada je početkom svibnja 1994. brigada je trebala formirati posebnu mješovitu pješačko protuoklopno oklopnu jedinicu za borbena djelovanja na području Brčkoga radi pomoći snagama VRS-a u sprječavanju presijecanja „Koridora“ od strane snaga UNPROFOR-a. Nema podataka je li ta jedinica doista otišla na zadaću.[988] Od kraja 1994. brigada je redovno slala vojnike na ispomoć 1. lakoj brigadi na položaje na Dinaru gdje je u lipnju 1995. Imala oko 80 vojnika.[989]

Od veljače 1995. brigada je radila na uređenju obrane i podizanje spremnosti u očekivanju napada hrvatskih snaga.[990] Posebno se upozoravalo da snage brigade budu spremne zauzeti položaje koje su držali prije potpisivanja sporazuma o prekidu vatre ako se snage UNPROFOR-a povuku iz zone razdvajanja.[991]

Nakon operacije *Bljesak* brigada je bila u punoj borbenoj spremnosti te je rasporedila 4. motorizirani bataljun ojačan tenkovima i protuoklopnim sredstvima na liniju Lakići – križanje cesta Islam Grčki – Kašić – crkva u Kašići – Višići gdje će te snage ostati do početka operacije *Oluja*.[992] U tom razdoblju u očekivanju napada hrvatskih snaga pokušalo se raditi na podizanju borbene spremnosti.[993] Pritom je bilo određenog uspjeha, jer je zapovjednik brigade predložen za priznanje za organizaciju popune, utvrđivanja i borbene spremnosti topničkih jedinica. Brigada je raspolagala s mješovitom baterijom VBR-a u selu Lisičić spremnom za

---

[987] HR-HMDCDR, 8., kut. 32., Komanda 92. mtbr, str. pov. 378-87, 5. 4. 1993., Redovni borbeni izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 34., Komanda 92. mtbr, pov. 676-2, 23. 3. 1993., Redovni borbeni izveštaj.
[988] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, str. pov. 767-2, 6. 5. 1994., Zapovest za punu b/g.
[989] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, str. pov. 1763-1, 26. 12. 1994., Zapovijed za zamenu jedinica angažovanih u 1. lbr na Dinari; HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 563-2, Biljane Gornje, 2. 6.1955., Problemi u vojnoj organizaciji i eliminisanje negativnih pojava koje su jedan od uzroka poraza i gubitka teritorija RSK, naređenje.
[990] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 212-2, KM Biljane Gornje, 21. 2. 1995., Preduzimanjemera na organizaciji odbrane, naređenje.
[991] HR-HMDCDR, 8. Kut. 33., Komanda 92. mtbr, str. pov. 500-2, 11 .3. 1995., Zapovest.
[992] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, str. pov. 481-1, 1. 5. 1995., Zapovest.
[993] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, pov. 687-2, 29. 6. 1995., Podizanje b/g u jedinicama, naređenje.

nanošenje vatrenih udara po planiranim ciljevima.[994] Uoči *Oluje*, brigada je rasporedila snage sa zadaćom uporne obrane u sprečavanju prodora hrvatskih snaga na smjeru Zadar – Benkovac; 1. motorizirani bataljun branio je smjer Pridraga – Novigrad, 2. motorizirani bataljun smjer Zemunik – Zadar, 3. motorizirani bataljun smjer Škabrnja – Galovac i 4. motorizirani bataljun smjer Kašić – Zeleni hrast uz podršku topničkih jedinica brigade.[995] Obrambenim pripremema svakako nije doprinijela zapovijed Komande korpusa s kraja lipnja 1995. o smanjenju korištenja vozila zbog nedostatka goriva čime su izravno obustavljeni svi inženjerijski radovi na uređenju položaja.[996]

Na napad hrvatskih snaga prvi dan *Oluje* topništvo 92. mtbr odgovorilo je tek nekoliko sati nakon početka operacije, a hrvatske snage do kraja dana uspjele su tek na nekoliko mjesta probiti liniju, najviše na smjeru Paljuv – Smilčić u području Pridrage, što nije ozbiljnije uzdrmalo sustav obrane 92. motorizirane brigade kao najiskusnije u cijelom korpusu. Na sastanku u Glavnom štabu SVK te večeri zapovjednik brigade potpukovnik Uzelac izvijestio je da brigada čvrsto držati položaje, da je to u stanju činiti i dalje te je zagovarao daljnju upornu obranu cijeloga korpusa. U tom smjeru izdao je zapovijedi po povratku iz Knina s najvažnijom zadaćom zaštite evakuacije civila. Međutim, početak evakuacije civila, prekid veza s Glavnim štabom SVK i Komandom 7. korpusa, a potom sa susjednim brigadama značio je početak povlačenja brigade ujutro 5. kolovoza, a već sljedećeg dana navečer brigada je stigla na područje Bosanskog Petrovca gdje je predala oružje i sredstva. Brigada je u *Oluji* imala četiri poginula i šest ranjenih pripadnika.[997]

7.6.4. Značajke stanja u brigadi

Standardan problem i ove brigade 7. korpusa bila je malobrojnost i loša kvaliteta zapovjednog kadra u kojem su prevladavali rezervni oficiri pa je već tijekom ožujka 1993. Komanda brigade naznačila da se „sa ovakvim starešinskom kadrom teško boriti.“[998] Nedostajalo je čak 47% zapovjednog kadra u brigadi, a većinu postojećih zapovjednika karakterizirala nesposobnost u zapovijedanju, manjak autoriteta i izbjegavanje odgovornosti,

---

[994] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 28-24, 19. 5. 1995., Izveštaj o obilasku art. jedinica 92. mtbr.
[995] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 716-1, KM Biljane Gornje 2. 7. 1995., Naređenje op. br. 7/95.
[996] HR-HMDCDR, 8., kut. 34, Komanda 92. mtbr, str. pov. 703-2, 29. 6. 1995., Smanjenje potrošnje p/g, naređenje.
[997] D. MARIJAN, *Oluja*, 71-73; M. SEKULIĆ, *Knin je pao u Beogradu*, 197-201.
[998] HR-HMDCDR, 8., kut. 32., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 69-1, Biljane Gornje, 28. 3. 1993., Analiza stanja.

posebno na nižim razinama.[999] Od kraja lipnja 1993. u sastav Komande brigade uključen je Dragan Vasiljković iz NC „Alfa“ koji je pomagao pri utvrđivanju i podizanju borbene spremnosti u zoni odgovornosti 5. motoriziranog bataljuna. Nakon ostavke majora Bajata na mjesto zapovjednika brigade krajem kolovoza 1993., dio zapovjednika nižih jedinica tražio je da se upravo Vasiljković postavi za zapovjednika brigade što je i predloženo na sastanku svih zapovjednika u brigadi, ali je sam Vasiljković odbio dužnost.[1000] Mjesto zapovjednika ostalo je upražnjeno gotovo dva mjeseca do dolaska potpukovnika Veljka Bosanca, a Komanda brigade je u tom razdoblju više puta slala zahtjeve Komandi korpusa da se riješi pitanje zapovjednika.[1001] Za nasljednika Veljka Bosanca na mjestu zapovjednika krajem travnja 1994. isprva je imenovan pukovnik Aleksandar Vuletić, a za načelnika štaba potpukovnik Mirko Uzelac, no zapovjednik brigade ipak je postao Uzelac, a ne Vuletić.[1002]

Na sustav zapovijedanja nepovoljno je utjecala starosna i zdravstvena struktura pripadnika, u nekim jedinicama preko 50% vojnika bilo je oko 50 godina starosti. Sustav veza na nižim razinama bio je loš.[1003]

Slaba popunjenost određenim specijalnostima značila je nepovoljno stanje obučenosti pripadnika brigade, posebno starijih vojnika u rukovanju novim sredstvima ili automatskim oružjem. Primjetna je bila neuvježbanost nižih jedinca u taktičkim radnjama.[1004] To je zahtijevalo dodatnu obuku vojnika. Još tijekom trajanja borbi sredinom veljače 1993. Komanda brigade je na obuku u NC „Alfa“ uputila manje jedinice razine voda gdje se na kraju obuke trebala provesti selekcija vojnika sposobnih za napadna djelovanja.[1005] U 1994. s prestankom borbenih djelovanja više pažnje se posvećivalo obuci od razine komande i zapovjednika u planiranju i organiziranju do obuke vojnika u rukovanju oružjem.Međutim, događalo se da planirana obuka nije izvođena kako je zamišljeno zbog nemotiviranosti i nestručnosti zapovjednika u rukovanju oruđem i tehnikom što je Komandu brigade navelo da ustvrdi kako jedinice nisu bile osposobljene za izvođenje napadnih djelovanja[1006]

---

[999] HR-HMDCDR, 8., kut. 32., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 387-63, Biljane Gornje, 27. 3. 1993., Referisanje o stanju u jedinici.
[1000] HR-HMDCDR, 8., kut. 34., Komanda 92. mtbr, pov. 378-359, 26. 6 .1993., Dnevni izveštaj;Komanda 92. mtbr, pov. 378-574, 1. 9. 1993., Informacija potčinjenim jedinicama.
[1001] HR-HMDCDR, 8., kut., Komanda 92. mtbr, str. pov. 378-608, 12. 9. 1993., Dnevni izveštaj.
[1002] HR-HMDCDR, 8., kut. 32., Naredba pov. 386-3 komandanta 7. korpusa od 25. 4. 1994.
[1003] HR-HMDCDR, 8., kut. 32., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 387-63, Biljane Gornje, 27. 3. 1993., Referisanje o stanju u jedinici.
[1004] HR-HMDCDR, 8., kut. 32., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 387-63, Biljane Gornje, 27. 3. 1993., Referisanje o stanju u jedinici.
[1005] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, str. pov., 18. 2. 1993., Zapovijed za provođenje obuke.
[1006] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, str. pov. 388-19, 17. 3 .1994., Zapovest za obuku.; HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 3406-2, KM Biljane Gornje, 10. 1. 1994., Realizacija zadataka i podizanje b/g na viši stepen, naređenje.

Sanitetska služba brigade oslanjala se na kadrove Doma zdravlja u Benkovcu, a rad je organizirala u četiri bataljunske sanitetske stanice, kirurškoj stanici i Domu zdravlja u Benkovcu. Do početka svibnja 1993. na ispomoć su dolazili liječnici iz Knina čiji je odlazak službi otežao rad. Prema evidenciji Sanitetske službe do svibnja 1993. pregledano je 10 000 ljudi.[1007]

Intendantska služba brigade veći dio 1993. i početkom 1994., osim vlastite brigade, opskrbljivala je vojnike 4. lake brigade (2.000), 2. pješačke brigade (500), 7. mpoap-a (560) i NC „Alfa“ (250) odnosno ukupno za oko 6.000 – 8.000 vojnika.[1008]

Baš kao na razini čitavoga korpusa opskrbljenost gorivom, hranom i potrošnim materijalom pogoršala se zadnjih mjeseci 1993. kad je u pitanje bila dovedena osnovna prehrana vojnika zbog nedostatka hrane, pokreti vozila su morali biti reducirani, a u dijelu jedinica izbile su zarazne bolesti.[1009] Dakako, posljedično je dolazilo do pada morala i discipline vojnika, a činjenica da su se vojnici neprestano žalili na iste probleme ukazuje da nije bilo pomaka nabolje. Dio vojnika iz bataljuna za izviđanja otvoreno se bunio jer su određeni za držanje položaja, što nije njihova namjena pa je dolazilo do samovoljnih odlazaka vojnika u druge jedinice i otvorenog neposluha dijela vojnika prema komandi bataljuna.[1010]

Iako su kontrole nadređenih komandi izlazile na teren i konstatirale stanje i probleme ništa nije učinjeno na njihovom rješavanje. Komanda brigade pokušala je upozorenjima, namjenskim zapovijedima i isticanjem potrebe planiranja poboljšati stanje, no bez većeg uspjeha.[1011]

7.7. Sedmi mješoviti artiljerijski puk

Puk je formiran 27. studenoga 1992. preimenovanjem Kninskog mješovitog artiljerijskog puka Teritorijalne obrane. Mirnodopsku lokaciju i mjesto mobilizacije imao je u

---

[1007] HR-HMDCDR, 8. kut. 8., SVK, 92. mtbr Benkovac, Sanitetska služba, pov. 1128-1, 3. 5. 1993., Izveštaj.
[1008] HR-HMDCDR, 8., kut. 32., Komanda 92. mtbr, str. pov. 75-155, 6. 5. 1993., Dnevni izveštaj; Komanda 92. mtbr, str. pov. 75-206, 7. 7. 1993., Dnevni izveštaj; HR-HMDCDR; 8., kut. 32., Komanda 92. mtbr, str. pov. 75-380, 30. 12. 1993., brojno stanje; HR-HMDCDR, 8., kut. 33., VO 9035, Benkovac, str. pov. 5-1, 3. 1. 1994., Dnevni operativni izveštaj PkPo.
[1009] HR-HMDCDR, 8., kut. 5., Komanda 92. mtbr, str. pov. 75-342, 22. 11. 1993., Dnevni operativni izveštaj PkPo; Komanda 92. mtbr, str. pov. 75-346, 26 .11. 1993., Dnevni izveštaj; Komanda 92. mtbr, str. pov. 75-357, 7. 12., 1993., Dnevni izveštaj.
[1010] HR-HMDCDR, 8., kut. 41., Komanda Bzi, Smilčić, 2. 4. 1993., Vanredni izveštaj o stanju u bataljonu; Komanda Bzi, 11. 4. 1993., Vanredni izveštaj.
[1011] HR-HMDCDR, 8., kut. 33., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 3406-2, KM Biljane Gornje, 10. 1. 1994., Realizacija zadataka i podizanje b/g na viši stepen, naređenje.

Kninu.[1012] Dio snaga puk je mobilizirao u području sela Kaldrma, Zvjerinac i Tepljuh, a dio snaga u području sela Korlat, Kula Atlagić i Benkovačko selo. Zapovjedno mjesto puka bilo je u selu Kosovo kraj Knina, a potom u Tepljuhu. Skladišta sredstava puk je imao u „Južnoj kasarni“ u Kninu, kasarni u Benkovcu i objektu „Krka.“ Osnovna zadaća puka bila je vatrena podrška snagama korpusa. Topovska oruđa imao je razmještena na uređenim vatrenim položajima u selima Ožegovići, Siverić, Vukovića Staje i Zvjerinac na kninskome području, u Velikom Postoju, Debelom Brdu i Varivodama na benkovačko – zadarskom i benkovačko biogradskom području i u Uništima na vrličko – sinjskom području.[1013]

Zapovjednici puka bili su potpukovnik Milenko Lakić (prosinac 1992. – siječanj 1994.) i potpukovnik Tanasije Mraović (siječanj 1994. – kolovoz 1995.).[1014]

Prema ratnoj formaciji iz svibnja 1994. puk se sastojao od komande, komande stana, odjeljenja vojne policije, komandno izviđačke baterije, topovsko haubičkog divizijuna 152 milimetra, topničke baterije 130 milimetara, mješovitog artiljerijskog divizijuna višecijevnih bacača raketa i inženjerijskog voda. Puk je trebao imati 700 pripadnika od čega 66 oficira, 54 podoficira i 580 vojnika.[1015]

Krajem siječnja 1993. puk je ušao u sastav Prve operativne grupe i u njezinu sastavu sudjelovao u borbama tijekom prve polovice 1993., do ukidanja grupe u kolovozu 1993. godine.[1016]

Od naoružanja, puk je raspolagao s 16 haubica 152 milimetra, pet topova 130 milimetara, devet VBR-a „Plamen“, pet VBR-a „Oganj“ i jednim sustavom „Orkan“. Popunjenost streljivom bila je dobra, s po tri borbena kompleta za svako oruđe.[1017]

Tijekom borbenih djelovanja u veljači 1993. puk je dosegao brojno stanje od 1.251 pripadnika, od čega 114 oficira, 107 podoficira, 1023 vojnika i sedam dobrovoljaca.[1018] Ratna formacija za to razdoblje nije poznata da bi se moglo usporediti, no broj pripadnika bio je znatno veći nego u kasnijem razdoblju. Tako je u rujnu 1993. po popisu imao 443 pripadnika,

---

[1012] HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., RSK, GŠ SV, DT br. 947-23/1, Knin, 27. 11. 1992., Preformiranje Teritorijalne odbrane i posebnih jedinica milicije u Srpsku vojsku Republike Srpska Krajina.

[1013] HR-HMCDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, Knin, jun 1994., Zapovest za mobilizaciju; HR-HMDCDR, 8., kut. 45., Komanda 7. map-a, str. pov. br. 169-1, 15. 3 .1995., Referat za referisanje o stanju b/g 7. map-a.

[1014] HR-HMDCDR, 6., kut. 45., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 1313/1, 30. 9. 1993., Starešine na dužnostima u jedinicama 7. K.

[1015] HR-HMDCDR, 8., kut. 45., strogo povjerljivo, maj 1994., Ratna formacija 7. map-a.

[1016] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-147, 29. 1. 1993., Naređenje.

[1017] HR-HMDCDR, 8., kut. 45., Komanda 7. map-a, str. pov. br. 169-1, 15. 3 .1995., Referat za referisanje o stanju b/g 7. map-a.

[1018] HR-HMDCDR, 8., kut. 8., Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-544, 9. 2. 1993., Operativni izveštaj po PoOb; RSK, Ministarstvo odbrane, Uprava „Sjeverna Dalmacija“, Odjeljenje Knin, Izvještaj o mobilizaciji, *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995., Dokumenti, knjiga 7*, 259-263.

od čega je na položajima bilo 292 vojnika. Očito je dolazilo do većih oscilacija u popunjenosti jer je početkom 1994. brojno stanje po popisu iznosilo 762 pripadnika od čega 68 oficira, 54 podoficira i 640 vojnika, a u jedinici je bilo prisutno 618 pripadnika, odnosno, 65 oficira, 53 podoficira i 618 vojnika.[1019]

Tijekom 1995. popunjenost puka kretala se na razini preko 90% pa je u siječnju 1995. Puk imao 639 od 700 pripadnika(94%), od čega 54 od 66 oficira (83%), 62 od 53 podoficira (115%) i 542 od 581 vojnika (93%). Od tog broja bilo je samo 22 profesionalna vojnika, uglavnom oficira i podoficira, od kojih devet iz Vojske Jugoslavije, oko 90 vojnika bilo je na odsluženju i dosluženju vojnog roka, a većinu sastava činili su rezervni vojnici. Postotak popunjenosti oficirskim kadrom od preko 80% bio je najviši među svim jedinicama 7. korpusa.[1020]

Kao i ostalim jedinicama problem su predstavljali popuna gorivom zbog čega je bio ograničen izlazak oruđa na vatrene položaje, nedostatak rezervnih dijelova, odjeće i obuće, hrane te neredovite i male plaće vojnika.[1021]

7.8. Sedmi mješoviti protuoklopni artiljerijski puk

Puk je formiran 27. studenoga 1992. preimenovanjem mješovitog protuoklopnog artiljerijskog puka Teritorijalne obrane. Mirnodopsku lokaciju i mjesto mobilizacije imao je u Benkovcu.[1022] Mobilizirao se u području sela Brgud, Mejanica i skladišta „Gaj“, askladišta materijalno tehničkih sredstava bila u kasarni u Benkovcu, objektu „Gaj“ i u Bruškoj. Zapovjedno mjesto puk je imao u Biljanima Donjim, a potom u selu Jagodnja Gornja. Osnovna zadaća puka bila je vođenje protuoklopne borbe na području Ravnih Kotara i sprečavanja oklopno mehaniziranih prodora prema Kninu.[1023]

Zapovjednici puka bili su potpukovnik Janko Đurica (siječanj 1993. - lipanj 1994.) i major Miloš Ostojić (lipanj 1994. – kolovoz 1995.).[1024]

[1019] HR-HMDCDR, 8., kut. 4., Komanda 7. map-a, str. pov. 1-1527, Kosovo, 21. 9. 1993., Brojno stanje; HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. map-a, Kosovo, 1. 1. 1994., Brojno stanje.

[1020] HR-HMDCDR, 8., kut. 45., Komanda 7. map-a, str. pov. br. 169-1, 15. 3 .1995., Referat za referisanje o stanju b/g 7. map-a; HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti, Pregled popune ljudstvom 7. korpusa po ratnoj formaciji.

[1021] HR-HMDCDR, 8., kut. 45., Komanda 7. map-a, str. pov. br. 169-1, 15. 3 .1995., Referat za referisanje o stanju b/g 7. map-a.

[1022] HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., RSK, GŠ SV, DT br. 947-23/1, Knin, 27. 11. 1992., Preformiranje Teritorijalne odbrane i posebnih jedinica milicije u Srpsku vojsku Republike Srpska Krajina.

[1023] HR-HMCDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, Knin, jun 1994., Zapovest za mobilizaciju; HR-HMDCDR, 8., kut. 45., Komanda 7. mpoap, str. pov. 216-1, 22. 3. 1993., Redovni borbeni izveštaj.

[1024] HR-HMDCDR, 8.,kut. 10., Naredba br. 4-1262 komandanta 7. korpusa od 16.6 .1994.

Prema ratnoj formaciji iz svibnja 1994. puk se sastojao od komande, komande stana, odjeljenja vojne policije, komandno izviđačke baterije, lake artiljerijske baterije protuzračne obrane, inženjerijske čete, motoriziranog voda, pozadinskog voda i dva mješovita protuoklopna artiljerijska divizijuna. Ukupno je trebao imati 646 pripadnika od čega 61 oficira, 42 podoficira i 543 vojnika.[1025]

Od njezina formiranja do ukidanja nalazio se u sastavu Prve operativne grupe i djelovao u njezinoj zoni odgovornosti u suradnji s 92. motoriziranom brigadom kao podrška sa zadaćom sprečavanja prodora hrvatskih oklopnih snaga i u napadnim djelovanjima.[1026] Neposredno pred *Oluju* kad su hrvatske snage zauzele dominantne uzvisine na Dinari, Komanda korpusa uputila je iz sastava puka topničko artiljerijsku bateriju T-12 zajedno s protuoklopnim snagama iz 2. pješačke brigade u sastav Druge taktičke grupe na Dinari sa zadaćom sprečavanja prodora hrvatskih snaga na smjeru Bosansko Grahovo – Strmica.[1027]

Mobilizacija puka djelomično je provedena 20. siječnja 1993., a nakon pune mobilizacije jedinica je sredinom veljače dosegla popunjenost od 65% po ratnoj formaciji, odnosno 660 pripadnika. Ratna formacija za to razdoblje nije poznata. Sredinom rujna 1993. puk je na položajima imao prisutnih 458 pripadnika.[1028] Nakon stupanja na snagu nove formacije, popunjenost puka kretala se oko 60% pa je krajem listopada 1994. puk bio popunjen s 417 od 646 pripadnika, od čega s 27 od 61 oficira, 40 od 42 podoficira i 350 od 543 vojnika. Gotovo identična razina popunjenosti bila je početkom 1995. godine. Karakterističan je vrlo slab postotak popunjenosti oficirskim kadrom.[1029]

7.9. Sedmi laki artiljerijsko raketni puk protuzračne obrane

Puk je formiran 27. studenoga 1992. preimenovanjem lakog artiljerijskog raketnog puka protivvazdušne obrane Teritorijalne obrane. Mirnodopsku lokaciju i mjesto mobilizacije imao je u Kninu, a mobilizirao se s područja sela Žagrović, Vrbnik i Pliskovo.[1030] Zapovjedno mjesto imao je u Vrbniku, a od veljače 1993. u Žagroviću. Skladišta materijalno tehničkih

---

[1025] HR-HMDCDR, 8., kut. 45., Komanda 7. mpoap, str. pov., maj 1994., Ratna formacija 7. mpoap.
[1026] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-147, 29. 1. 1993., Naređenje; HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. 5-1, 10. 2. 1993., Naređenje za dalja dejstva.
[1027] HR-HMDCDR, 8., kut. 45., Komanda 7. korpusa, str. pov. 6-529, 31. 7. 1995., Naredba.
[1028] HR-HMDCDR, 8., kut. 45., Komanda 7. mpoap, 20. 1. 1993., Izveštaj o odazivu na mobilizacijski poziv; Komanda 7. mpoap, pov. 188-2, 18. 2. 1993., Redovni borbeni izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, Brojno stanje sastava OG-1 na dan 17. 2. 1993.; HR-HMDCDR, 8., kut. 4., Komanda 7. mpoap, pov. 1396-3, 15. 9. 1993., Brojno stanje.
[1029] HR-HMDCDR, 8., kut. 45., Pregled popune 7. mpoap-a od 29. 10. 1994.
[1030] HR-HMDCDR, 2., kut. 5010., RSK, GŠ SV, DT br. 947-23/1, Knin, 27. 11. 1992., Preformiranje Teritorijalne odbrane i posebnih jedinica milicije u Srpsku vojsku Republike Srpska Krajina.

sredstava imao je u „Južnoj kasarni“ u Kninu i u objektu Krka. Osnovna zadaća puka bila je protuzračna obrana komandi i jedinica i važnijih objekata u zoni odgovornosti 7. korpusa.[1031]

Zapovjednici puka bili su pukovnik Živko Šaponja (prosinac 1992. – prosinac 1994.), i potpukovnik Slavko Dobrić (prosinac 1994. – kolovoz 1995.).[1032]

Tijekom 1993. puk se sastojao od komande, dvije lake artiljerijske baterije protuzračne obrane 40mm L70, lake samohodne artiljerijske baterije BOV/3, lake samohodne raketna baterije PZO S-1M i lake prijenosne raketne baterije PZO S-2M.[1033]

Prema ratnoj formaciji propisanoj u proljeće 1994. puk nije doživio znatnije promjene i sastojao se od komande, komande stana, komandne baterije, lake samohodne artiljerijske baterije 20/3 mm „BOV-3“, dvije lake artiljerijske baterije protuzračne obrane 40 mm L-70, lake samohodne raketne baterije protuzračne obrane „S-1M“, lakog prijenosnog raketnog voda „S-2M“ i pozadinskog voda. Puk je po toj formaciji trebao imati 431 pripadnika, od čega 39 oficira, 21 podoficira i 471 vojnika.[1034]

Puk je djelomično mobiliziran 22. siječnja 1993., a tijekom borbenih djelovanja u veljači 1993. brojno stanje puka kretalo se između 250 i 300 pripadnika od čega 15 oficira i 32 podoficira.[1035] U 1995. puk je imao 294 od 431 pripadnika (68%) od čega 17 od 39 oficira (44%), 43 od 21 podoficira (205%) i 234 od 371 vojnika. Na položajima je bilo prosječno angažirano ooko 170 pripadnika.[1036]

Tijekom borbi 1993. jedinica je djelovala u pozadini sa zadaćom praćenja i kontrole zračnog prometa. Praćenje se uglavnom odnosilo na letove helikoptera UNPROFOR-a za koje se sumnjalo da izviđaju borbeni raspored srpskih snaga i dostavljaju podatke hrvatskoj strani.[1037] Istovremeno je provodila obuku vojnika iz svih jedinica korpusa u gađanju zračnih meta. [1038]

[1031] HR-HMCDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, Knin, jun 1994., Zapovest za mobilizaciju.

[1032] HR-HMDCDR, 8., kut. 45., Komanda Kninskog larp PVO, pov. br. 565-2, 5. 12. 1992., Propisi i odnosi u službi.

[1033] HR-HMDCDR, 8., kut. 45., Komanda 7. larp PVO, str. pov. br. 17-65, KM Žagrović, 6. 3. 1993., Preduzimanje mera radi sigurnijeg funkcionisanja sistema veza.

[1034] HR-HMDCDR, 8., kut. 45., Komanda 7. larp, str. pov., maj 1994., Ratna formacija 7. larp PVO.

[1035] HR-HMDCDR, 2.,kut. 554., RSK, MO, Uprava “Severna Dalmacija”, Knin, str. pov. 15-8, 22. 1. 1993., Izveštaj o toku mobilizacije; HR-HMDCDR, 8., kut. 8., Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-544, 9. 2. 1993., Operativni izveštaj po PoOb; HR-HMDCDR, 8., kut. 45., Komanda 7. larp PVO, str. pov. 17-6, 2. 2. 1993., Brojno stanje; RSK, Ministarstvo odbrane, Uprava „Sjeverna Dalmacija“, Odjeljenje Knin, Izvještaj o mobilizaciji, *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995.– Dokumenti, knjiga 7*, 259-263.

[1036] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti, Pregled popune ljudstvom 7. korpusa po ratnoj formaciji

[1037] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 7. larp PVO, str. pov. 16-1, Vrbnik, 27. 1. 1993., Redovni izveštaj.

[1038] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-968, 17. 2. 1993., Dopuna naređenja za PVO.

Nakon potpisivanja Zagrebačkog sporazuma dio jedinica ostao je na položajima dok je većina opreme i sredstava pohranjena u skladište u „Južnoj kasarni“ u Kninu.[1039]

Puk nije sudjelovao u većim borbenim djelovanjima, no početkom prosinca 1994., tijekom napada srpskih snaga na Bihać, jedno odjeljenje „Strela-2M“ upućeno je u sklopu namjenski formiranog raketnog voda u zonu odgovornosti 15. korpusa, na područje radarskog čvorišta Ćelavac sa zadaćom kontole zračnog prostora i sprečavanja dostave sredstava 5. korpusu Armije BiH. Jedinica se ondje zadržala cijeli prosinac 1994. godine.[1040]

7.10. Sedmi oklopni bataljun

Po svemu sudeći bataljun je formiran 1994. od oklopnog bataljuna iz sastava 75. motorizirane brigade koji je po početku borbi u siječnju 1993. pridodan Prvoj operativnoj grupi. Bataljun se mobilizirao se u području sela Kasumi, Ljevaje i Lošići sa zapovjednim mjestom u selu Kasumi. Imao je zadaću protuoklopne borbe i brze intervencije na smjerovima Knin – Benkovac, Knin – Drniš i Knin – Vrlika. Smješten u „Južnoj kasarni“ u Kninu, bio je zadužen i za zadaću oklopne borbe u zoni 15. korpusa SVK. Cijelo vrijeme postojanja zapovjednik bataljuna bio je kapetan Nikola Žakula.[1041]

U svibnju 1994. Komanda bataljuna predložila jeda bataljun ima komandu i dvije stalne čete, četu tenkova M-84 (8 tenkova) i mehaniziranu četu BVP (8 vozila), te drugi dio bataljuna od čete tenkova T-55 koja bi bila u sastavu 92. mtbr a po potrebi bi se priključila 7. okb, baterije PZO u sastavu larp-a PZO, odjeljenja veze i pozadinskog voda.[1042] Do kraja 1994. ta formacija nije zaživjela niti je Komanda korpusa uzela prijedlog na razmatranje čime je zapovjednik bataljuna bio nezadovoljan.[1043]

Bataljun je 1995. imao oklopnu i mehaniziranu četu s po osam tenkova, odnosno, oklopnih transportera te je nedostajao po jedan tenk i oklopni transporter da svaka četa ima tri voda po tri vozila. Tenkovi i transporteri raspolagali su s dva kompleta streljiva.[1044]

[1039] HR-HMDCDR, 8., kut. 45., Komanda 7. larp PVO, str. pov. br. 01-236, 27. 4. 1994., Prelazak na novi sistem funkcionisanja života i rada 7. larp PVO, naređenje.
[1040] HR-HMDCDR, 8., kut. 45., Komanda 7. larp PVO, str. pov. 61-478, 1. 12. 1994., Upućivanje odeljenja S-2m na borbeni zadatak, naređenje; Komanda 7. larp PVO, str. pov. 01-508, 29. 12. 1994., Izveštaj.
[1041] HR-HMCDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, Knin, jun 1994., Zapovest za mobilizaciju.
[1042] HR-HMDCDR, 8., kut. 14., Komanda 7. okb, Južni logor, 21. 5. 1994., Predlog privremene formacije.
[1043] HR-HMDCDR, 8., kut. 14., Komanda 7. okb, pov. br. 309-75, 17. 11. 1994., Borbena gotovost, izveštaj.
[1044] HR-HMDCDR, 8., kut. 14., Komanda 7. okb, str. pov. br.25-28, 15. 2. 1995., Godišnji izveštaj o borbenoj gotovosti.

Početkom 1995. bataljun je bio vrlo slabo popunjen. Imao je 105 od 234 pripadnika (45%) od čega 3 od 23 oficira (13%), pet od 32 podoficira (15%) i 97 od 180 vojnika (54%), a prosječno se u jedinici načazilo oko 70 vojnika.[1045]

Tijekom 1994. bataljun je izvodio obuku za sve tenkiste iz SVK-a. U sferi zapovijedanja situacija se nije razlikovala od ostalih jedinica; manjak zapovjednog kadra i nepostojanje osnovnih dokumenata ni planova uporabe. Sredstva bataljuna nalazila su se na otvorenom, izložena vremenskim uvjetima, a nedostajalo i rezrevnih dijelova i stručnog osoblja za popravke. Iako je trebala biti samostalna jedinica korpusa, bataljun je zapravo funkcionirao kao prištapska jedinica. Zapovjednik bataljuna predlagao je da postanu prištapska jedinica pri Glavnom štabu no to nije usvojeno.[1046]

7.11. Oklopni vlak

Radi se o jedinici koja je organizacijski naslijedila koncepciju oklopnih vlakova iz 1991. koji su organizirani prema ideji Franka Simatovića. Prema ratnoj formaciji jedinica se sastojala od dva voda sa šest odjeljenja naoružanih protuavionskim topovima, lanserima POLK 9K 11, višecijevnim bacačem raketa 75 mm i mitraljezima. Trebao je imati 62 pripadnika od čega četiri oficira, 12 podoficira i 46 vojnika.[1047] Početkom 1995. jedinica je imala popunjenost od 92%, odnosno, tri oficira, 19 podoficira i 34 vojnika.[1048] Vlak je bio smješten u zoni 75. motorizirane brigade. U studenome i prosincu 1994. bio je raspoređen na bihaćkom ratištu gdje je djelovao po zapovijedima IKM GŠ SVK u Donjem Lapcu, a potom Komande 2. krajiškog korpusa SVK. Imao je zadaću da s ostalim srpskim snagama ovlada željezničkom stanicom Loskun i nastavi napredovati prema Ripaču pružajući podršku jedinicama u napadu. Četa je aktivno sudjelovala u napadnim djelovanjima i imala nekoliko ranjenih pripadnika. Zapovjednik vlaka bio je kapetan Blagoje Guska.[1049]

[1045] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti, Pregled popune ljudstvom 7. korpusa po ratnoj formaciji.
[1046] HR-HMDCDR, 8.,kut. 14., Komanda 7. okb, str. pov.br.25-28, 15. 2. 1995., Godišnji izveštaj o borbenoj gotovosti.
[1047] HR-HMDCDR, 8., kut. 14., str. pov., maj 1994., Ratna formacija Oklopni voz.
[1048] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti, Pregled popune ljudstvom 7. korpusa po ratnoj formaciji.
[1049] HR-HMDCDR, 8., kut. 14., Komanda 7. oklopni voz, Ripač, 1. 12. 1994., Borbeni izveštaj od 1. 11. do 30. 11. 94. god.; Komanda čete „Oklopni voz“, kap. Blagoje Guska, Knin, 25. 12. 1994., pov. br. 90-26, Izveštaj.

7.12. Sedma pozadinska baza

Sedma pozadinska baza osnovana je u veljači 1994. Od od pozadinskih jedinica 75. i 92. motorizirane brigade i 75. bozadinske baze Glavnog štaba SVK. Istovremeno je osnovana odjeljak pozadinske baze u Benkovcu. Mobilizirala se u Sjevernoj kasarni u Kninu gdje je imala i zapovjedno mjesto. Skladišta materijalno tehničkih sredstava imala je u Sjevernoj kasarni i objektu „Krka“.[1050] Zadaća baze bila je pozadinsko osiguranje jedinica 7. korpusa. Zapovjednik 7. pozadinske baze od osnivanja od propasti korpusa bio je potpukovnik Dragić Stojanović.[1051] Zapovjednik odjeljka u Benkovcu bio je kapetan fregate Željko Sakić.[1052] Početkom 1995. pozadinska baza imala je 692 od 725 pripadnika (95%) od čega 26 od 41 oficira (63%), 67 od 76 podoficira (89%) i 599 od 608 vojnika (98%) uz redovnu angažiranost od oko 530 pripadnika.[1053]

7.13. Sedmi inženjerijski bataljun

Sedmi inženjerijski bataljun imao je zadaću inženjerijskog osiguranja 7. korpusa. Mobilizirao se u području sela Puvače, Šimprage i Radučić gdje je imao zapovjedno mjesto.[1054] Sredinom veljače 1993. bio je tek u formiranju i slabo popunjen vojnicima i tehnikom. Prema ratnoj formaciji iz 1994. sastojao se od komande, odjeljenja veze, pionirske čete, inženjerske čete i pozadinskog voda i trebao je imati 225 pripadnika od čega 15 oficira, 20 podoficira i 190 vojnika.[1055] Zapovjednici 7. inženjerijskog bataljuna bili su kapetan Branko Popović i kapetan Željko Žigić. U 1995. inženjerski bataljun imao je 105 od 204 pripadnika (46%), od čega 12 od 15 oficira (80%), devet od 20 podoficira (45%) i 84 od 190 vojnika (44%) uz redovnu angažiranost svega 50 pripadnika.[1056]

[1050] HR-HMCDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, Knin, jun 1994., Zapovest za mobilizaciju.
[1051] HR-HMDCDR, 8., kut. 49., Komanda 7. pozadinske baze, str. pov. 9-1, 23. 2. 1994., Dnevni operativni izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 50., Komanda 7. korpusa, pov. br. 4-348, 21. 2. 1994., Zahtev za dostavljanje radne karte za starešine, PD-i, naredbi o zastupanju – Pregled postavljenih AVL poz. službi za formacijske dužnosti.
[1052] HR-HMDCDR, 8., kut. 50., Komanda 7. pozadinske baze, pov. br. 57-2, 23. 2. 1994., Radnu kartu za starešine, dostavlja.
[1053] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti, Pregled popune ljudstvom 7. korpusa po ratnoj formaciji.
[1054] HR-HMDCDR, 8., kut. 13., Pregled popune 7. korpusa po ratnoj formaciji od 13. 10. 1994.
[1055] HR-HMDCDR, 8., kut. 14., str. pov., maj 1994., Ratna formacija 7. inženjerskog bataljuna.
[1056] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov., Knin, 1995., Referat po pitanjima borbene gotovosti, Pregled popune ljudstvom 7. korpusa po ratnoj formaciji; HR-HMDCDR, 8., kut. 14., Komanda 7. inžb, pov. br. 33-226, Knin, 3. 5 .1995., Pregled popunjenosti ljudstvom i borbena ispravnost mototehnike, izveštaj.

8. PRIVREMENI SASTAVI 7. KORPUSA SVK

8.1. Prva operativna grupa (OG-1)

Prva operativna grupa (OG-1) formirana je 29. siječnja 1993. prema zapovijedi Glavnog štaba SVK i Komande 7. korpusa s ciljem uspješnijeg vođenja borbi na zadarsko – benkovačkom operativnom smjeru. U jedinicu su trebale ući 92. motorizirana brigada, 7. mješoviti protuoklopni artiljerijski puk, 7. mješoviti artiljerijski puk i jedinice koje su se kao ojačanja nalazila na tome području. Komandu grupe trebalo je formirati od Komande 92. motorizirane brigade, a nešto kasnije pristigao je dio oficira iz Glavnog štaba SVK. [1057] Od tog trenutka Prva operativna grupa bila je glavni nositelj borbenih zadaća 7. korpusa i kombiniranih srpskih snaga u pokušaju vraćanja izgubljenih područja tijekom operacije *Gusar*.

Za zapovjednika Prve operativne grupe imenovan je pukovnik Dragan Tanjga. Zamjenik zapovjednika bio je pukovnik Slobodan Bursać.[1058] Nakon pogibije pukovnika Tanjge u 23. lipnja 1993. od djelovanja protutenkovske mine tijekom obilaska položaja 75. mtbr na Svilaji, dužnost zapovjednika obavljao je načelnik štaba pukovnik Aleksandar Vuletić, a preimenovanjem Prve operativne grupe u Izdvojeno zapovjedno mjesto 7. korpusa zapovijedanje je preuzeo pukovnik Ljubomir Cvjetan.

Prva operativna grupa, a ni privremeni sastavi koje je sama formirala, poput Četvrte taktičke grupe, nisu imali propisanu formaciju zbog čega je otežano definiranje njezina sastava i strukture popune.[1059] Ipak, čini se da je sredinom veljače došlo do formalnog ili barem djelomičnog formiranja dijela jedinica kao što su oklopni bataljun, mješoviti protuoklopni artiljerijski divizijun, haubičkidivizijun 105mm, dva pješačka bataljuna, bataljun za brze intervencije i pozadinski bataljun dok izviđačka četa i vod ABKO nisu formirani. Sama Komanda Prve operativne grupe naglasila je da se ne radi o homogenim jedinicama već su raspoređene po sredstvima i vodovima/baterijama u pješačke bataljune.[1060]

Dostupni podaci pokazuju da se najdalje otišlo u formiranju oklopnog bataljuna. Formiran je 1. veljače 1993. od dijela mehaniziranog i oklopnog bataljuna 75. mtbr i

[1057] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-147, 29. 1. 1993., Naredba; HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda GŠ SVK, IKM, str. pov. 97-1, Zapoved za popunu OG-1.
[1058] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 30-147, 29. 1. 1993., Naredba; HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda OG-1, str. pov. br. 219-1, 16. 4 .1993., Službena zabeleška pukovnika Bursaća Slobodana.
[1059] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda OG-1, str. pov. br. 3-735, 16. 2. 1993., Dnevni izveštaj o broju ljudstva u 92. mtbr i jedinicama OG-1 za 16. 2. 1993. i ostali problemi benkovačkog ratišta.
[1060] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. br. 65-1, 18. 2. 1993., Izveštaj.

tenkovske čete iz sastava 21. korpusa SVK. Formiranje se odvijalo usporeno zbog manjka posada za tenkove i oklopne transportere. Bataljun se sastojao od tri tenkovske čete s ukupno 13 tenkova M-84, pet tenkova T-55, osam borbenih vozila pješaštva i četiri oklopna transportera. Od svoga formiranja bataljun nije upotrebljavan kao cjelina već po dijelovima na raznim smjerovima borbenih djelovanja. Tijekom srpskog napada na Novigrad imao je zapovjedno mjestu u selu Baturi. Dio bataljuna koji čine tri tenka T-55, 13 oklopnih transportera i dva BVP nalazio se krajem ožujka 1993. u ulozi oklopne rezerve u području sela Stegnjajići. Zapovjednik bataljuna bio je kapetan Nikola Žakula.[1061]

Uključujući oklopni bataljun, od oklopno mehaniziranih snaga Prva operativna grupa raspolagala je sa 17 tenkova M-84, 25 tenkova T-55, 20 tenkova T-34, deset oklopnih transportera BVP M-80 i sedam oklopnih transportera OT M-60.[1062] Dio tenkova i oklopnih transportera 10. veljače 1993. izvučen je u područje Donjih Batura radi formiranja oklopne rezerve grupe.[1063]

U sklopu grupe nalazila se i Korpusna artiljerijska grupa sastava topovska baterija 130 mm, topovsko haubička baterija 152 mm i baterija lansera raketa 128 mm „Oganj“ kojom je zapovijedao major Tanasije Mraović.[1064]

Uz spomenute jedinice, krajem siječnja u sastavu Prve operativne grupe bili su Banijski bataljun, Kordunaški bataljun, bataljun dobrovoljaca „Vukovi s Vučjaka“, Srpska dobrovoljačka garda („Tigrovi“), oklopni bataljun 92. motorizirane brigade, bataljun milicije RSK, četa iz 18. korpusa SVK, vojnici iz sastava 11. korpusa SVK, posade tenkova iz Banja Luke i razne dobrovoljačke skupine.[1065]

Nakon što su intenzivne borbe završile, u travnju 1993. Prva operativna grupa branila je prostor širine 70 kilometara površine 640 km² s oko 34.000 stanovnika. Do tog razdoblja srpske snage uspjele su ponovno okupirati Škabrnju i Ražovljevu glavu, dio Pridrage i Kašića. Raspored snaga bio je sljedeći: jedan ojačani bataljun na području Narandžići – Barabe – Pedići na smjeru obrane Novigrad – Pridraga, istom jačinom snaga na smjeru Islam – Biljane Gornje, jedan ojačani bataljun u području Biljane Donje – Zemunik Gornji te po ojačani

---

[1061] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. br. 10-1, 11. 2. 1993., Odluka za operativni raspored snaga;Komanda 1. okb, Stegnjajići, 28. 3. 1993, Analiza starešinskog sastava 1. okb i stanje jedinice; Komanda OG-1, str. pov. br. 65-1, 18. 2. 1993., Izveštaj.

[1062] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. br. 11-1, 11. 2. 1993., Dnevni borbeni izveštaj.

[1063] HR-HDMCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. br. 248-1, 10. 2. 1993., Naređenje za dalja dejstva.

[1064] HR-HMDCDR, 8., kut. 48., Komanda II KAG-7, str. pov., Kula Atlagić (Vojvodići), 28. 3. 1993., Analiza stanja u II KAG-7.

[1065] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda 1. OG, str. pov. br. 38-89, KM kasarna Benkovac, 31. 1. 1993., Naređenje za dalja dejstva; Komanda OG-1, str. pov., KM kasarna Benkovac, 3. 2. 1993., Naređenje za naredna dejstva.

bataljun na području Škabrnje, Ražovljeve glave i Nadina kao i sela Gornje i Donje Miranje i Ceranje prema Kakmi i Vranskom jezeru sa zadaćom osiguranja eventualnog prodora od Biograda i Pakoštana.[1066]

Početkom lipnja 1993. prestale su na ispomoć dolaziti jedinice s Korduna i Banije koje su zadnjih mjeseci često dolazile nekompletne i s kojima je bilo problema sa smjenama, a Komanda korpusa ustvrdila je da „privremeni sastavi gube svoju funkciju“ te je Komanda 92.mtbr zadužena da razradi planove preuzimanja svih položaja na benkovačkom području.[1067] Do sredine lipnja 1993. položaji Četvrte taktičke grupe nisu preuzeti, a Komanda Prve operativne grupe je zbog sve izraženijeg manjka vojnika za držanje položaja, posebno na novigradskom smjeru, predlagala Komandi 7. korpusa mobilizaciju dopunskih snaga kao 6. bataljuna 92. motorizirane brigade. Na širem području Benkovca bile su iscrpljene sve mogućnosti u ljudstvu za formiranje novih jedinica.[1068]

Sredinom kolovoza 1993. Glavni štab SVK i Komanda 7. korpusa ukinuli su privremene operativno – taktičke sastave; Prvu operativnu grupu i Četvrtu taktičku grupu, a zonu odgovornosti preuzela je Komanda 92. motorizirane brigade. Umjesto ukinutih sastava Komanda korpusa trebala je do 21. kolovoza 1993. uspostaviti Izdvojeno zapovjedno mjesto (IZM) 7. korpusa. Zonu obrane Četvrte taktičke grupe trebao je preuzeti Banijski bataljun, ojačan baterijom minobacača 120 mm, vodom tenkova i vodom borbenih vozila, podređen Komandi 92. motorizirane brigade i spreman za djelovanje na smjeru Novigrad – Karin i Paljuv – Karin. Taj bataljun se otada vodio kao 6. motorizirani bataljun u sastavu 92. motorizirane brigade. Snage 7. mješovitog protuoklopnog artiljerijskog puka trebale su do 23. kolovoza izaći iz zone koju je preuzeo Banijski bataljun i vratiti se u svoju matičnu jedinicu. Za zapovjednika IZM-a imenovan je pukovnik Ljubomir Cvjetan, načelnik odjeljenja za operativno nastavne poslove 7. korpusa.[1069] Početkom prosinca 1993. IZM 7. korpusa smješten u Biljanima Gornjim premješten je u kasarnu u Benkovcu, a dotadašnji članovi uglavnom su raspoređeni na nove dužnosti u Glavnom štabu SVK i Komandi 7. korpusa čime je IZM prestao postojati.[1070]

Brojno stanje Prve operativne grupe variralo je zbog brojnih dolazaka i odlazaka raznih jedinica i dobrovoljačkih skupina, čestog formiranja manjih privremenih sastava i

---

[1066] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. br. 240-1, 25. 4. 1993., Pozdravna reč povodom dolaska princa Tomislava Karađorđevića.
[1067] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda 7. korpusa, str. pov. 30-3922, Preuzimanje dela z/o 92. mtbr, naredba.
[1068] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. 374-1, 15. 6 .1993., Redovni borbeni izveštaj.
[1069]HR-HMDCDR, 8., kut. 46., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 682-1, 14. 8. 1993., Organizacija RiK; HR-HMDCDR, 8., kut. 6, RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. 1029/1, 20. 8. 1993., Organizovanje RiK, naređenje.
[1070] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 1735/1, 1. 12. 1993., Premeštanje IKM-7. K., Naređenje.

činjenice da su pojedini sastavi bili samo oslonjeni na ishranu u Prvoj operativnoj grupi dok su borbene zadaće izvodili izvan zone odgovornosti grupe. Početkom veljače 1993. u Prvoj operativnoj grupi bilo je oko 7.200 vojnika, od čega u 92. motoriziranoj brigadi 5.057 vojnika, u 7. mješovitom protuoklopno artiljerijskom puku 462 vojnika, u raketnoj grupi 60 vojnika, korpusnoj grupi 181 vojnika, u Kordunaškom bataljunu 530 vojnika, u Banijskom bataljunu 250 vojnika, Vukovi s Vučjaka 230 ljudi, „Tigrovi“ 450 vojnika. Ukupno je evidentirano 1.984 dobrovoljaca, najviše u sastavu 92. motorizirane brigade.[1071] Samo dva tjedna kasnije, zbog odlaska većeg broja dobrovoljaca brojno stanje Prve operativne grupe palo je na 6.744 pripadnika.[1072]

8.1.1. Četvrta taktička grupa (TG-4)

Četvrta taktička grupa (TG-4) bila je privremeni sastav u sklopu Prve operativne grupe. Formirana je 10. veljače 1993. i bila je sastava: komanda, komanda stana, oklopni vod, odjeljenje milicije, bataljun Vukova s Vučjaka, kombinirani bataljun milicije s četom radikala, tenkovski vod T-55 i odjeljenje pozadine. Zapovjedno mjesto imala je u Karinu Donjem.[1073]

Zapovjednici taktičke grupe bili su pukovnik Ivan Mijatov, od ožujka 1993. potpukovnik Ljubomir Cvjetan, a od kraja travnja 1993. potpukovnik Tihomir Alavanja.[1074]

Osnovna zadaća taktičke grupe bila je objedinjavanje svih srpskih snaga i osiguranje jedinstvenog zapovijedanja na jednom od najvažnijih smjerova obrane 7. korpusa; širem području Poličnika, Islama Latinskog, Posedarja i Novigrada sa zadaćom sprečavanja odsijecanja Obrovca i važnim za obranu Ravnih kotara. Za potrebe uspješnijeg zapovijedanja unutar Četvrte taktičke grupe formirane su manji privremeni sastavi, odnosno borbene grupe za izvršavanje borbenih zadaća i držanje položaja u zoni odgovornosti. Na taj način su formirane i djelovale Treća borbena grupa (BG-3), Peta borbena grupa (BG-5) i Sedma borbena grupa (BG-7) uz mogućnost dodatnih ojačanja tako da je u pojedinim razdobljima

[1071] HR-HMDCDR, 8., kut. 32., Komanda 92. mtbr, str. pov. br. 3-663, 2. 2. 1993., Podaci o broju ljudstva u 92. mtbr i drugim sastavima OG-1.
[1072] HR-HMDCDR, 8., kut. 2., Komanda OG-1, str. pov. br. 3-735, 16. 2. 1993., Dnevni izveštaj o broju ljudstva u 92. mtbr i jedinicama OG-1 za 16. 2. 1993. i ostali problemi benkovačkog ratišta.
[1073] HR-HDMCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. 247-1, 10. 2 . 1993., Naređenje za formiranje TG-4.
[1074] HR-HMDCDR, 8., kut. 47., Komanda OG-1, pov. 132-1, 1. 3. 1993., Naredba; Komanda OG-1, pov. 132-3, 2. 3. 1993., Naredba; Naredba komandanta 7. korpusa od 25. 4 .1993.

intenzivnih borbenih djelovanja Četvrta taktička grupa veličinom narastala do formacije motorizirane brigade.[1075]

Sredinom veljače Četvrta taktička grupa imala je sljedeći sastav: Treća borbena grupa (BG-3), Peta borbena grupa (BG-5), Sedma borbena grupa (BG-7) s vodom tenkova T-34, dijelovima 7. mpoap-a, baterija 105 mm iz haubičkog divizijuna 92. mtbr, topnička baterija 76 mm B-1, topnička protuoklopna artiljerijska baterija 76 mm M-42 i višecijevni bacač raketa 128 mm Plamen.[1076]

Početkom ožujka 1993. Četvrta taktička grupa sastojala se od komande (28) Treće borbene grupe (413), Sedme borbene grupe (308), jedinice specijalne milicije (175) i dobrovoljaca (132) te je ukupno imala 1.056 pripadnika. Brojno stanje je kasnije variralo i smanjivalo se zbog čestih odlazaka i dolazaka pa se tijekom lipnja i srpnja kretalo oko 350-400 pripadnika.[1077]

Manji sastavi poput borbenih grupa nisu imali čvrstu i reguliranu strukturu i sastojali su se od grupa i cjelina iz raznih krajeva i jedinica, bez zajedničkog ratnog iskustva što je utjecalo na homogenost sastava, mogućnost zapovijedanja i borbenu spremnost. Ponajviše u kasnijoj fazi, nakon prestanka intenzivnih borbi, karakterizirali su ih smanjeno brojno stanje, raširen alkoholizam i nediscplina, neplanske smjene, loš odnos nadređenih i vatrena moć pojedinih sastava „na razini seoskih straža“, dok se istovremeni od njih očekivalo da izvode aktivna djelovanja na prvoj liniji.[1078] Od kraja ožujka do kraja travnja 1993. Komanda Četvrte taktičke grupe u nekoliko je navrata slala zahtjeve koji se tiču analize zapovjednog kadra, osiguravanja zamjene i smjena na položajima upozoravajući na narušenu borbenu spremnost. Komanda korpusa odbijala je ove zahtjeve i smatrala ih neopravdanima.[1079] U razdoblju nakon travnja 1993. kad su se zadaće uglavnom svodile na držanje položaja povećali su se problemi sa smjenama, samovoljnim napuštanjem položaja i nedovoljno opremljenim jedinicama koje su dolazile na smjenu.[1080]

[1075] HR-HDMCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. br. 248-1, 10. 2. 1993., Naređenje za dalja dejstva; HR-HMDCDCR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. br. 189-1, 5. 4. 1993., Stanje i problemi u TG-4.

[1076] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. br. 79-1, IKM Biljane Gornje, 20. 2. 1993., Odluka za dalja dejstva.

[1077] HR-HMDCDR, 8., kut. 48., Komanda TG-4, pov. br. 129-1, Donji Karin, 4. 3. 1993., Brojno stanje TG-4; Komanda TG-4, str. pov. 670, 21. 7. 1993., Redovni borbeni izveštaj.

[1078] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda BG-7, str. pov., KM Kokići, 14. 4. 1993., Neka zapažanja o BG-7.

[1079] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. 172-1, 31. 3 .1993., Redovni borbeni izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 9., pov. br. 404/1, 1. 5. 1993., Mišljenje o primljenim aktima; HR-HMDCDCR, 8., kut. 46., Komanda OG-1, str. pov. br. 189-1, 5. 4. 1993., Stanje i problemi u TG-4.

[1080] HR-HMDCDR, 8., kut. 2. Komanda OG-1, str. pov. 237-2, 24. 4. 1993., Redovni borbeni izveštaj; HR-HMDCDR, 8., kut. 48., Komanda TG-4, str. pov. 368, 3. 5. 1993., Redovni borbeni izveštaj.

Četvrta taktička grupa ukinuta je 21. kolovoza 1993. kad i Prva operativna grupa.[1081] Između 20. i 25. kolovoza predala je položaje Banijskom bataljunu koji je preuzeo njezine zadaće kao 6. motorizirani bataljun u sastavu 92. motorizirane brigade. Zapovjedno mjesto premješteno je iz Karina Donjeg u Donje Bature.[1082]

8.2. Privremeni sastavi 7. korpusa u 1995. godini

Od proljeća 1995., kad je postalo očito da su hrvatske snage učvršćene na Dinari i uzimaju dominantne uzvisine, Komanda 7. korpusa organizirala je privremene sastave od već postojećih snaga na Dinari i novih snaga iz većine jedinica korpusa. Tijekom travnja 1995. formirana je Prva taktička grupa (TG-1) sastavljena od dvije borbene grupe, jedne sastavljene od pripadnika korpusa, a druge od pripadnika milicije. Zapovjednik je bio poručnik Nikola Vučković iz 75. motorizirane brigade koji je neposredno podređen zapovjedniku 7. korpusa. Grupa je djelovala u zoni odgovornosti 1. lake brigade i u suradnji sa snagama 2. krajiškog korpusa VRS-a.[1083]

Tijekom lipnja 1995. radi objedinjavanja snaga i borbenih djelovanja na području Dinare i Bosanskog Grahova u suradnji s 2. krajiškim korpusom VRS-a formirana je Borbena grupa „Vijuga“, sastavljena pretežno od pripadnika milicije i dijelova jedinica 7. korpusa koju su već duže vrijeme bili po smjenama na Dinari. U lipnju i srpnju neuspješno su sudjelovali u borbama na planini Šator i na Dinari.[1084]

Nakon što su hrvatske snage 28. srpnja 1995. oslobodile Bosansko Grahovo i dodatno ugrozile zonu odgovornosti 7. korpusa SVK, od pretežno milicijskih snaga formirana je Treća borbena grupa (BG-3) na čelu s načelnikom štaba 7. korpusa pukovnikom Miloradom Radićem sa zadaćom sprječavanja napredovanja hrvatskih snaga prema Kninu. Grupa je na Dinari držala zonu od 14 kilometara, a u sastavu je imala četu MUP-a, tri čete milicajaca SUP-a Knin, Specijalnu jedinicu milicije iz Sjeverne Dalmacije s vodom „Minđušara“, 30

[1081] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., RSK, GŠ SV, str. pov. br. 682-1, 14. 8. 1993., Organizacija RiK; HR-HMDCDR, 8., kut. 6, RSK, Komanda 7. korpusa, str. pov. 1029/1, 20. 8. 1993., Organizovanje RiK, naređenje.

[1082] HR-HMDCDR, 8., kut. 46., Komanda TG-4, str. pov. br. 781, Karin Donji, 25. 8. 1993., Zapisnik o primopredaji dužnosti.

[1083] HR-HMDCDR, 8., kut. 7., Komanda 7. korpusa, str. pov. br. 6-275/21, 29. 4. 1995., Regulisanje RiK u TG-1, naređenje.

[1084] HR-HMDCDR, 20., kut 20., RSK, MUP, Uprava Specijalnih jedinica, br. 08/4-1-5229/1-95, Knin, 21. 6. 1995., Izvješće za period 4. 6.-17. 6. 1995.; HR-HMDCDR, 20., kut 20., Komanda 2. KK, Odelenje bezbednosti, str. pov. br.15/22-566, 20. 6. 1995., Zapažanje o držanju i ponašanju jedinice „Vijuge“ iz MUP-a RSK; HR-HMDCDR 8., kut. 20., 2.pbr. pov. 626-1/BG VIJUGA s. Luka, pov. br. 599, 25.7.1995., vanredni borbeni izveštaj K-di 3. pbr Benkovac-Šopot.

izviđača 7. korpusa SVK i nepotpunu pješačku četu vojske. Kratkotrajan vijek postojanja grupe do raspada u *Oluji* obilježio je loš odnos između milicije i vojske.[1085]

[1085] HR-HMDCDR, 20., kut 20., RSK, MUP, Uprava Specijalnih jedinica, br. 08/4-1-6353/1-95, Knin 2. 8. 1995., Izvještaj o angažovanju milicije na Dinari.

9. ZAKLJUČAK

Vojne snage pobunjenih Srba na području sjeverne Dalmacije između 1991. i 1995. činili su milicija SAO Krajine (po svome bojnom djelovanju i uporabi), Teritorijalna obrana, Posebne jedinice milicije i 7. sjevernodalmatinski korpus Srpske vojske Krajine. Najjača i najvažnija oružana formacija bio je upravo 7. korpus. Nastao je krajem 1992. u sklopu preustroja Posebnih jedinica milicije i Teritorijalne obrane Republike Srpske Krajine u Srpsku vojsku Krajine i bio je jedan od šest korpusa u njezinu sastavu. Izravno je nastao na temelju dotadašnjeg Zonskog štaba TO Sjeverna Dalmacija koji je krajem veljače 1992. osnovala JNA pružajući mu kao i ostatku TO pobunjenih Srba organizacijsku, kadrovsku i materijalnu podršku. Nakon formalnog povlačenja JNA s okupiranog teritorija Hrvatske, Zonski štab preuzeo je od 9. korpusa JNA zonu odgovornosti, naoružanje, opremu i organizacijsko – ustrojbenu strukturu. Zonski štab nastao je na organizacijskim osnovama strukture Teritorijalne obrane socijalističke Hrvatske, odnosno, iz 1. operativne zone Teritorijalne obrane SAO Krajine što je bila prva organizacijska struktura TO pobunjenih Srba. Do ustrojavanja Zonskog štaba za Dalmaciju poslove iz njegove nadležnosti obavljao je Štab TO SAO Krajine te je ujedno funkcionirao kao sjedište štaba TO za sjevernu Dalmaciju. Od rujna 1991. i potpunog uključivanja JNA u rat u Hrvatskoj s ciljem uništenja hrvatskih snaga i rušenja demokratski izabrane vlasti, ona je u potpunosti preuzela organizaciju i zapovijedanje nad snagama pobunjenih Srba, osim milicije koja se nije uklapala u djelovanje JNA. To se najbolje očitovalo u kadrovskim rješenjima zapovjednog kadra Teritorijalne obrane koji su bili izbor i kadar JNA, što je nastavljalo praksu dotadašnjeg odnosa JNA i TO u socijalističkoj Jugoslaviji. Takvim odnosom, JNA je od jedinica TO tijekom borbi 1991. i u prvoj polovici 1992. dobila upravo ono što je tražila, a što je i bila koncepcijska uloga snaga Teritorijalne obrane u sustavu općenarodne obrane; statične jedinice prostornog karaktera za držanje i osiguranje položaja i pomoćna snaga u operacijama. Bojni značaj jedinica TO tijekom borbi u sjevernoj Dalmaciji zadnjih mjeseci 1991. bio je zanemariv i u potpunoj sjeni 9. korpusa JNA. Jedinice i štabovi TO sporo su se formirali, bili su nepopunjeni vojnicima, oružjem i opremom, slabe bojne spremnosti, što je svoj vrhunac doseglo u ljeto 1992. nakon odlaska u SRJ skupine oficira iz sjeverne Dalmacije. Demobilizacija, paralelno postojanje TO i Posebnih jedinica milicije kao sastava kojim su pobunjeni Srbi htjeli izigrati odredbe Vanceova plana o demilitarizaciji te jedna vrsta nesnalaženja nakon odlaska dijela zapovjednog kadra JNA te čitav niz drugih problema naveli su tadašnjeg zapovjednika Zonskog štaba TO Sjeverne Dalmacije da ustvrdi kako tada nije postojala prepoznatljiva

struktura TO te da se o njoj ne može govoriti kao o čvrstoj i stabilnoj vojnoj organizaciji. U jesen 1992. uz pomoć Vojske Jugoslavije počelo je stvaranje učinkovitije vojne organizacije – Srpske vojske Krajine. Sedmi korpus nastao je na organizacijskim osnovama Zonskog štaba i preuzeo njegovu ustrojbenu strukturu, kadrove i zonu odgovornosti. Sastojao se od šest brigada, od čega dvije motorizirane, četiri pješačke, tri puka, dva bataljuna i pozadinske baze. Po ovim značajkama, od svih korpusa SVK bio je najbliži ustrojbenom korpusu JNA. Ubrzo po osnivanju, 7. korpus suočio se s napadom hrvatskih snaga u operaciji *Gusar* te je usporedno morao voditi bojne operacije, raditi na popuni, mobilizaciji i formacijskim rješenjima pri čemu je dolazilo do problema koji će izaći na vidjelo tijekom i nakon višemjesečnih borbi. Oni su se očitovali u konstantnom smanjivanju broja vojnika, padu morala i discipline i lošem pozadinskom osiguranju, što se nadovezivalo na postojeće nezadovoljstvo općom lošom gospodarskom situacijom i nefunkcioniranjem tijela civilne vlasti u RSK.

Zona odgovornosti 7. korpusa u prvim mjesecima 1993. bila je poprište najžešćih borbi između hrvatskih i snaga pobunjenih Srba od Sarajevskog primirja do kraja rata. Nakon što su hrvatske snage u operaciji *Gusar* odbacile snage 7. korpusa od Zadra, Komanda 7. korpusa krajem siječnja 1993. pokrenula je protunapad s ciljem vraćanja izgubljenih područja. Udarni dio snaga 7. korpusa činili su privremeni sastavi formirani od jedinica korpusa, jedinica iz ostalih korpusa SVK i raznih dobrovoljačkih skupina. Iako se većina dobrovoljaca koja se tih mjeseci slila u zonu odgovornosti korpusa pokazala bojno neupotrebljivom i prilično problematičnom, najveći uspjesi u protunapadu postignuti su na dijelovima gdje su sudjelovale organizirane, sposobne i bojno iskusne skupine dobrovoljaca. Ratni napori i iscrpljenost u ovim borbama ostavit će nepovoljne posljedice na bojnu spremnost korpusa kojih se nije riješio sve do prestanka postojanja. Nakon sudjelovanja manjeg dijela vojnika u pokušaja slamanja 5. korpusa Armije BiH, gotovo sve buduće bojno djelovanje snaga korpusa odvijat će se na planini Dinari, gdje su od prosinca 1994. hrvatske snage ugrožavale sjevernoistočnu granicu zone odgovornosti 7. korpusa. Otada su na Dinari boravile kombinirane snage korpusa koje su, s ojačanjima, od travnja 1995. organizirane u taktičke grupe. One su u operacijama *Ljeto '95* i *Oluja* bile brzo razbijene čime je hrvatskim snagama bio otvoren put do Knina. Većih i dugotrajnijih borbi i otpora snaga 7. korpusa na ostalim smjerovima u *Oluji* nije bilo, već se korpus, drugi dan *Oluje*, zajedno s civilnim stanovništvom počeo povlačiti prema Bosni i Hercegovini gdje je predao oružje i opremu snagama bosanskohercegovačkih Srba.

Bojna spremnost korpusa bila je u stalnom padu. Na to su nepovoljno utjecali svi elementi bojne spremnosti. Sustav rukovođenja i zapovijedanja patio je od manjka profesionalnih i stručnih zapovjednih kadrova, mobilizacija je bila otežana zbog stalnog smanjivanja broja vojnika i lošeg rada mobilizacijskih tijela te povećanog dezerterstva koje je dijelom bilo posljedica slabog morala i discipline. Potonje je bilo dobrim dijelom uzrokovano na trenutke vrlo lošim stanjem pozadinskog osiguranja, općim siromaštvom i potpunim nepovjerenjem u politički i vojni vrh pobunjenih Srba. Komanda korpusa nije imala elemente i načine učinkovitog sankcioniranja stegovnih prekršaja ili kaznenih djela, a ni poboljšanja stanja u jedinicama. Pokušaji rješavanja problema završavali su na prebacivanju odgovornosti na Glavni štab SVK ili Vladu RSK te pukom ustvrđivanju stanja i deklaratornim zapovijedima za poboljšanje, dok u stvarnosti nije bilo ni kapaciteta ni kadrova ni uvjeta za provođenje mjera. Do određenih povoljnih pomaka došlo je profesionalizacijom vojske u proljeće 1994. i nakon poraza u operaciji *Bljesak*, no to nije značajnije utjecalo na povećanje bojne spremnosti, što je uskoro pokazala sudbina korpusa u *Oluji*. Može se reći da je u relativnom razdoblju zatišja, od Zagrebačkog sporazuma u ožujku 1994. do kraja 1994., propuštena najbolja prilika za konsolidaciju kako snaga 7. korpusa, tako i snaga SVK u cjelini. Tijekom cijelog postojanja, 7. korpus primao je pomoć u kadrovima i opremi od Vojske Jugoslavije te je bio dosta dobro naoružan topništvom i oklopno mehaniziranim snagama. Većina profesionalnog zapovjednog kadra bili su pripadnici Vojske Jugoslavije, a rezervni sastav činilo je lokalno stanovništvo. Tijekom nepune tri godine postojanja 7. korpus promijenio je čak pet zapovjednika što je također nepovoljno utjecalo na stabilnost i kontinuitet rada.

Na temelju svih izvora i postojećih dokumenata koje sam nastojao iscrpno analizirati u disertaciji te po svim elementima bojne spremnosti, ostalim iznesenim značajkama i napokon, brzini i načinu sloma obrane korpusa u *Oluji* može se zaključiti kako 7. korpus kao posljednja i najjača formacija vojnih snaga pobunjenih Srba od 1991. do 1995. nije ispunio svoju primarnu zadaću obrane i zaštite svoje zone odgovornosti kako je bila definirana planovima uporabe snaga. Iako je korpus bio dobro naoružan i opremljen, Komanda korpusa nije uspjela osigurati čvrstu kontrolu nad vojnicima koji su napuštali položaje i zonu odgovornosti korpusa čime je istovremeno gubljen nadzor nad prostorom dok se drugi dio plana uporabe, očekivana vojna pomoć snaga Vojske Republike Srpske i Vojske Jugoslavije, pokazao iluzijom.

10. IZVORI I LITERATURA

10.1. Izvori

10.1. Neobjavljeni izvori

Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb

HR-HMDCDR, 2., Paradržavne i paravojne postrojbe na okupiranom teritoriju RH 1990. – 1995.

HR-HMDCDR, 3., Skupština Republike Srpske Krajine

HR-HMDCDR, 4., Vlada Republike Srpske Krajine

HR-HMDCDR, 5., Ministarstvo obrane Republike Srpske Krajine

HR-HMDCDR, 6., Glavni štab Srpske vojske Krajine

HR-HMDCDR, 7., 9. korpus Oružanih snaga SFRJ

HR-HMDCDR, 8., 7. korpus Srpske vojske Krajine

HR-HMDCDR, 13., Skupština općine Knin

HR-HMDCDR, 18., Zbirka digitalnog gradiva

HR-HMDCDR, 20., Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske Krajine

HR-HMDCDR, 23., SUP Knin

HR-HMDCDR, 27., Vrhovni savjet obrane RSK

HR-HMDCDR, Zbirka privatnih imatelja

10.1.2. Objavljeni izvori

Sudski spisi Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju u Den Haagu, (http:/www.icty.org/cases)

Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. – 1995., dokumenti, Knjiga 1., Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku (1990. – 1991.), (ur. Mate RUPIĆ), HMDCDR, Zagreb, 2007.

Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. – 1995., Knjiga 7., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (siječanj – lipanj 1993.), (ur. Mate RUPIĆ), HMDCDR, Zagreb, 2009.

Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. – 1995., Knjiga 17., Dokumenti vojne provenijencije "Republike Srpske Krajine" (svibanj – listopad 1995.), (ur. Julija BARUNČIĆ PLETIKOSIĆ i Petar MIJIĆ), HMDCDR, Zagreb, 2015.
Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880. – 1991.: po naseljima, Svezak I.-V., (priredili Jakov Gelo, Ivan Crkvenčić, Mladen Klemenčić), Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 1998.
Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava 31. ožujak 1991.: stanovništvo prema narodnosti po naseljima, Republički zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 1992.
Zbornik dokumenata iz oblasti odbrane i bezbednosti Jugoslavije 1990.-1991. godine, priredili Slavoljub ŠUŠIĆ, Zlatoje TERZIĆ, Nikola PETROVIĆ, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 2002.
Dossier: Knin veljača 1990. – veljača 1991., Ministarstvo informiranja Republike Hrvatske, Zagreb, 1991.
Narodne novine, Zagreb
Službeni glasnik RSK, Knin
Zakon o opštenarodnoj obrani, NIRO „Književne novine“, Beograd 1982
Korpus Kopnene vojske, pravilo (privremeno), Generalštab oružanih snaga SFRJ, Centar visokih vojnih škola oružanih snaga “Maršal Tito”, Beograd, 1990.

10.2. Tisak

Pobjeda, Podgorica
Vjesnik, Zagreb
Vojska Krajine, Knin
Vreme, Beograd

10.3. Literatura

10.3.1. Knjige

ANTIĆ, Ljubomir, *Velikosrpski nacionalni programi, Ishodišta i posljedice*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2007.

BARIĆ, Nikica, *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990. – 1995.*, Golden Marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005.
BOLJKOVAC, Josip, *Istina mora izaći van…*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2009.
DIZDAREVIĆ, Raif, *Od smrti Tita do smrti Jugoslavije*, Oko, Sarajevo, 1999.
ĐUKIĆ, Borislav, Razbijanje Jugoslavije: mesto i uloga Hrvatske, Srpsko kulturno društvo Zora, Beograd, 2008.
ĐURIĆ, Dragan, MUNJIN, Bojan, ŠPANOVIĆ, Srđan, *Stranke u Hrvatskoj*, Radničke novine, Zagreb, 1990.,
HOLJEVAC TUKOVIĆ, Ana, *Proces mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja*, Despot Infinitus, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2015.
JELIĆ, Ivo, *4. brigada ZNG -čovjek i rat 90/92*, Hrvatski časnički zbor, Split, 2005.
JOVIĆ, Borisav, *Poslednji dani SFRJ*, Prizma, Kragujevac, 1996.
KADIJEVIĆ, Veljko, *Moje viđenje* raspada, Politika, Beograd, 1993.
KALEB, Jadranko, *Zadar u Domovinskom ratu 1994. – 1995.*, Knjiga 3, Udruga hrvatskih veterana Domovinskog rata Zadarske županije, Zadar, 2004.
KOLŠEK, Konrad, *1991. Prvi pucnji u SFRJ (Sećanja na početak oružanih sukoba u Sloveniji i Hrvatskoj)*, Dan Graf, Beograd, 2005.
LUČIĆ, Ivica (Ivo), *Uzroci rata, Bosna i Hercegovina 1980. – 1992. godine*, Despot Infinitus, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2013.
MARIJAN, Davor, *Domovinski rat*, Despot Infinitus, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2016.
MARIJAN, Davor, *Obrana i pad Vukovara*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2013.
MARIJAN, Davor, *Oluja*, HMDCDR, Zagreb, 2007.
MARIJAN, Davor, *Slom Titove armije: Jugoslavenska narodna armija i raspad Jugoslavije 1987. – 1992.*, Golden marketing, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2008.
MIŠKULIN, Ivica, *Imas puska, imas pistol?: o mirovnim operacijama Ujedinjenih naroda u zapadnoj Slavoniji*, Hrvatski institut za povijest-Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 2014.
NAZOR, Ante, *Počeci suvremene hrvatske države*, HMDCDR, Zagreb 2007.,
NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 90-ih*, HMDCDR, Zagreb, 2011.
NOVAKOVIĆ, Kosta, *Srpska krajina (usponi, padovi, uzdizanja)*, Srpsko kulturno društvo Zora, Knin, Beograd, 2009.
PERIĆ, Ivo, *Godine koje će se pamtiti*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.

RADELIĆ, Zdenko, MARIJAN, Davor, BARIĆ, Nikica, BING, Albert, ŽIVIĆ, Dražen, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, Školska knjiga, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2006.
RUŽIĆ, Slaven, *Djelovanje „Vlade Republike Srpske Krajine“ 1991. – 1995.*, HMDCDR, Zagreb, 2017.,
SEKULIĆ, Milisav, *Knin je pao u Beogradu*, Nidda Verlag GmbH, Bad Vilbel, 2000.
SENTIĆ, Marija, *Kronologija Republike Hrvatske 1990.-1998.*, Školska knjiga, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2015.
SIMIĆ, Novica, *Operacija Koridor-92*, Boračka organizacija RS, Banja Luka, 2011.
ŠPEGELJ, Martin, Sjećanja vojnika, Znanje, Zagreb, 2001.
ŠULJ, Tomislav, BRNARDIĆ, Vladimir, *Operacija „Maslenica“ – Sjećanja sudionika*, HMDCDR, Zagreb, 2014.,
TOMANIĆ, Milorad, *Srpska crkva u ratu i ratovi u njoj*, Medijska knjižara Krug, Beograd 2001.
VALENTIĆ, Mirko, *Rat protiv Hrvatske 1991.-1995. (Velikosrpski projekt od ideje do realizacije)*, Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Baranje i Srijema, HMDCDR, Zagreb 2010.
VASILJEVIĆ, Aleksandar, *„Štit“, akcija vojne bezbednosti, dnevničke beleške operativca*, Beograd, Izdavački grafički atelje „M“, Beograd, 2012.
VIII sednica CK SK Srbije, Nulta točka „narodnog pokreta“, (priredili Slaviša LEKIĆ i Zoran PAVIĆ), Beograd, 2007.
Vojna enciklopedija, II. izdanje, sv. 9, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1975.,
Vojni leksikon, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981.
VRCELJ, Marko, Rat za srpsku Krajinu, Srpsko kulturno društvo Zora, Beograd, 2002.
Zapovjedni vrh JNA: siječanj 1990. – svibanj 1992., (ur. Ante NAZOR i Ivan BRIGOVIĆ), Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, HMDCDR, Zagreb, 2010.

10.3.2. Članci i rasprave

BRIGOVIĆ, Ivan, „Odlazak JNA iz Zadra, Šibenika i Splita“, *Časopis za suvremenu povijest*, 43/2011., br. 2.
BRIGOVIĆ, Ivan, RADOŠ, Ivan, „Zločin JNA i srpskih postrojbi nad Hrvatima u Škabrnji i Nadinu, 18.-19. 1991.“, *Kroatologija*, god. 1., br. 2, Zagreb, 2010.

CRKVENČIĆ, Ivan, „Sjeverna Dalmacija – „Hrvatski most“ (Kninsko – drniški kraj)“, *Političko-geografska i demografska pitanja Hrvatske*, Savez geografskih društava Hrvatske, Posebna izdanja, svezak 8, Zagreb, 1991.
FRIGANOVIĆ, Mladen Ante, VOJNOVIĆ, Franka, „Hrvati, Srbi i Talijani u gradovima sjeverne Dalmacije 1910. – 1991.“, *Društvena istraživanja*, br. 9, god.3 (1994.) Zagreb.
KLANAC, Luka, *Demografske promjene obrovačkog kraja 1857-1991.*, Hrvati od etnocida do genocida, Zagreb, 1992.
KNEŽEVIĆ, Domagoj, „Srpska demokratska stranka od osnivanja do konstituiranja prvog višestranačkog Sabora“, *Časopis za suvremenu povijest*, 43/2011., br. 1.
MARIJAN, Davor, „"Jedinstvo" – Posljednji ustroj JNA“, *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 6/2003., br. 1.–2.
MARIJAN, Davor, „Djelovanje JNA i pobunjenih Srba u Lici 1990. – 1992. godine“, *Senjski zbornik*, 2006., br. 33.
MARIJAN, Davor, „Sudionici i osnovne značajke rata u Hrvatskoj 1990.-1991.“, *Časopis za suvremenu povijest*, 40/2008., br. 1.
NAZOR, Ante, RADOŠ, Ivan, „Arhivsko gradivo o području Bihaća pohranjeno u Hrvatskom memorijalno – dokumentacijskom centru Domovinskog rata“, *Zbornik radova sa naučnog skupa „Dokumentaciona osnova ratnih zbivanja u Bosni i Hercegovini (1992 – 1995)*, Tuzla, 2016.

10.4. World Wide Web

Hronika Republike Srpske Krajine
www.krajinaforce.com/dokumenti/hronika_rsk_89_91.pdf; Hronika Republike Srpske Krajine 1989 – 1991.
Stranice udruge Crvene beretke (Srbija)
http://www.crveneberetke.com/o-jedinici/
„Na današnji dan 1993. umro Veljko Milanković, komandant Vukova sa Vučjaka“
http://www.prnjavor.info/na-danasnji-dan-1993-umro-veljko-milankovic-komandant-vukova-sa-vucijaka/

11. KRATICE

ABKO – atomsko biološko kemijska obrana

ARJ – artiljerijsko raketne jedinice

AVL – aktivna vojna lica

b. – bataljun

b/d – borbena djelovanja

b/g – borbena gotovost

BG – borbena grupa

BiH – Bosna i Hercegovina

BOV – borbeno vozilo

br. – brigada

br. – broj

brTO – brigada Teritorijalne obrane

BsT – bestrzajni top

BVP – borbeno vozilo pješaštva

Bzi – bataljun za izviđanje

čv – četa veze

DT – državna tajna

EZ – Europska zajednica

god. – godina

GŠ OS – Generalštab oružanih snaga

GŠ SV – Glavni štab Srpske vojske

GŠ SVK – Glavni štab Srpske vojske Krajine

GŠ TO – Glavni štab Teritorijalne obrane

hab – haubički artiljerijski divizijun

HDZ – Hrvatska Demokratska zajednica

HMDCDR – Hrvatski memorijalno – dokumentacijski centar Domovinskog rata

HSLS – Hrvatski socijalno – liberalni savez

HV – Hrvatska vojska

HVO – Hrvatsko vijeće obrane

ICTY – International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju)

IKM – izdvojeno komandno mjesto

int. – interno

inž. – inženjerijski

inž.bat. – inženjerijski bataljun

IZM – izdvojeno zapovjedno mjesto

Jbr – jurišna brigada

JNA – Jugoslavenska narodna armija

JRM – Jugoslavenska ratna mornarica

K – korpus

KAG – korpusna artiljerijska grupa

KC – kadrovski centar

K-da – komanda

k-dant – komandant

k-dir - komandir

KK – krajiški korpus

km – kilometar

KM – komandno mjesto

KO – kontraobavještajni

KOP – kontraobavještajna procjena

KOS – Kontraobavještajna služba

KOV – Kopnena vojska

KSJ – Korpus specijalnih jedinica

kut. – kutija

lad – laki artiljerijski divizijun

lard – laki artiljerijsko raketni divizijun

larp PVO - laki artiljerijsko raketni puk protuvazdušne obrane

lbr – laka brigada

m – metar

m/v – motorno vozilo

mab – mješovita artiljerijska baterija

mad – mješoviti artiljerijski divizijun

map – mješoviti artiljerijski puk

marb – mješovita artljerijsko raketna baterija

MES – minsko eksplozivna sredstva

MF – mirnodopska formacija

mm – milimetar

MO – Ministarstvo obrane

mob. – mobilizacijski

mpoab – mješoviti protuoklopna artiljerijska baterija

mpoad – mješoviti protuoklopni artiljerijski divizijun

mpoap - mješoviti protuoklopni artiljerijski puk

mtb. – motorizirani bataljun

mtbr – motorizirana brigada

MTS – materijalno tehnička sredstva

MUP – Ministarstvo unutarnjih poslova

MZ – mjesna zajednica

NATO – North Atlantic Treaty Organization (Organizacija Sjeverno – atlantskog saveza)

NC – nastavni centar

NDH – Nezavisna Država Hrvatska

NO – narodna obrana

NŠ – načelnik štaba

OB – organ bezbednosti

OBO – obavještajno – bezbednosni organ

OdTO – odred Teritorijalne obrane

OG – operativna grupa

okb – oklopni bataljun

OM – oklopno mehanizirani

OMJ – oklopno mehanizirane jedinice

ONO i DSZ – općenarodna obrana i društvena samozaštita

OpšTO – Općinski štab Teritorijalne obrane

OT – oklopni transporter

OUN – Organizacija Ujedinjenih naroda

OUR – organizacija udruženog rada

OZ – operativna zona

pb. – pješački bataljun

pbr – pješačka brigada

PJM – posebne jedinice milicije

PkPo – pomoćnik komandanta za pozadinu

PoB – pozadinska baza

POd – prednji odred

PoOb – pozadinsko obezbeđenje

pov. – povjerljivo

poz. – pozadinski

PU – plan uporabe

PU – Policijska uprava

PVO – protuvazdušna obrana

reg. – registrator

RF – ratna formacija

RH – Republika Hrvatska

RiK – rukovođenje i komandovanje

RJ – ratne jedinice

RR – ratna rezerva

RS – Republika Srpska

RSK – Republika Srpska Krajina

RV I PVO – Ratno vazduhoplovstvo i protuvazdušna obrana

RZ i PZO – Ratno zrakoplovstvo i protuzračna obrana

s. – selo

SAD – Sjedinjene Američke Države

SANU – Srpska akademija nauka i umetnosti

SAOK/SAO Krajina – Srpska autonomna oblast Krajina

SDB – Služba državne bezbednosti

SDS – Srpska demokratska stranka

SFRJ – Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

SJB – stanica javne bezbednosti

SJS – stanica javne sigurnosti

SKH – SDP – Savez komunista Hrvatske – Savez za demokratske promjene

SKJ – Savez komunista Jugoslavije

SnSl – Sanitetska služba

SNV – Srpsko nacionalno vijeće

SO – Skupština općine

SR – Socijalistička republika

SRH – Socijalistička Republika Hrvatska

SRJ – Savezna Republika Jugoslavija

SSNO – Savezni sekretarijat za narodnu obranu

ŠTO – Štab Teritorijalne obrane

str. pov. – strogo povjerljivo

SUP – Sekretarijat unutarnjih poslova

SVK – Srpska vojska Krajine

SVLR – samohodni višecijevni lanser raketa

SZUP – Služba za zaštitu ustavnog poretka

TG – taktička grupa

thad – topničko haubički divizijun

TO – Teritorijalna obrana

Tsl – Tehnička služba

tt – trigonometrijska točka

TVIK – Tvornica vijaka Knin

UN – Ujedninjeni narodi

UNPA – United Nations Protected Areas (Zaštićene zone Ujedinjenih naroda)

UNPROFOR – United Nations Protection Forces (Zaštitne snage Ujedinjenih naroda)

v/o – vojni obveznik

VBR – višecijevni bacač raketa

VD – vanredni događaj

VES – vojnoevidencijska specijalnost

VJ – Vojska Jugoslavije

VO – vojna oblast

VP – vojna policija

VP – vojna pošta

VPO – Vojno pomorska oblast

VPS – vojnopomorski sektor

VRS – Vojska Republike Srpske

VRSK – Vojska Republike Srpske Krajine

VSO – Vrhovni savjet obrane

VSOA – Vojna sigurnosno obavještajna agencija

z/o – zona odgovornosti

ZNG – Zbor narodne garde

ZnŠTO – Zonski štab Teritorijalne obrane

ZPI – Zbirka privatnih imatelja

ZŠ – zonski štab

ZS UN – Zaštitne snage Ujedinjenih naroda

12. ŽIVOTOPIS AUTORA S BIBLIOGRAFIJOM RADOVA

Ivan Radoš rođen je 15. prosinca 1978. u Zagrebu gdje je završio osnovnu i srednju školu (Nadbiskupsku klasičnu gimnaziju). Studij povijesti i latinskog jezika završio je 2005. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Od siječnja 2006. zaposlen je u Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata (HMDCDR) na radnom mjestu arhivist. Sudjelovao je na nekoliko znanstvenih i stručnih skupova. Suautor je jedne monografije i autor više znanstvenih i stručnih članaka u stručnim publikacijama. Urednik je šest knjiga u izdanju HMDCDR-a.

Bibliografija:

Autorska knjiga

101. brigada HV-a, Zagreb, 2013. (suautor Ivan Brigović)

Izvorni znanstveni radovi

JNA u službi velikosrpske politike – napadi na Šibenik 1991., *Zbornik s međunarodnog znanstvenog skupa „950 godina od prvog spomena Šibenika.*, Šibenik 2018., (suautor Ante Nazor).

Prikupljanje i vrednovanje memoarskoga gradiva iz Domovinskog rata metodom usmene povijesti, *Radovi 49. savjetovanja hrvatskih arhivista - Arhivi i Domovinski rat* (Plitvice 26. – 28. listopada 2016.), Zagreb 2016., (suautor Tomislav Šulj).

Zločin JNA i srpskih postrojbi nad Hrvatima u Škabrnji i Nadinu, 18. – 19. 1991., *Kroatologija*, god. 1., br. 2, Zagreb, 2010., (suautor Ivan Brigović).

Pregledni radovi

101. brigada HV-a na istočnoslavonskom ratištu (studeni 1991. – lipanj 1992.), *Zbornik radova sa skupa Slavonski Brod i Brodsko – posavska županija u Domovinskom ratu*, Slavonski Brod, 2018. (suautor Ivan Brigović).

Pregled arhivskoga gradiva o brigadi HVO „Rama“, *Rama - nekoć i danas : zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa*, Prozor; Rama, 2010.

Stručni i ostali radovi

Ratno gradivo o području Bihaća pohranjeno u Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata, *Zbornik radova sa naučnog skupa „Dokumentaciona osnova ratnih zbivanja u Bosni i Hercegovini 1992-1995“*., Tuzla, 2016., (suautor Ante Nazor).

Operacija „Oluja“ i srbijanski dnevni tisak („Večernje novosti“ i „Politika“), *Časopis za suvremenu povijest*, br. 1., 1-384., Zagreb 2011.

Uredništvo

Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995., Dokumenti, Knjiga 20, Dokumenti, 9. korpus JNA (1992.), (ur. Ivan Brigović, Ivan Radoš), Zagreb, 2017.

Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995., Dokumenti, Knjiga 19, Dokumenti, 9. korpus JNA (1991.), (ur. Ivan Brigović, Ivan Radoš), Zagreb, 2016.

Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995., Dokumenti, Knjiga 18, Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (svibanj – kolovoz 1995.), (ur. Željka Križe Gračanin, Ivan Radoš), Zagreb – Slavonski Brod, 2015.

Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995., Dokumenti, Knjiga 12, Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj – lipanj 1994.) (ur. Željka Križe Gračanin, Ivan Radoš), Zagreb, 2012.

PEITEL, Davor, *Na prvoj crti protiv smrti (Prilozi o povijesti regije Gacke u Domovinskom ratu 1991.-1993.*), (ur. Ante Nazor, Ivan Radoš), Zagreb, 2011.

CHARUEL, Marc; BESSON, Gaston, *Život na meti (francuski dragovoljac u Domovinskom ratu),* (ur. Ivan Radoš, Tomislav Šulj), Zagreb, 2011.

Sudjelovanja na znanstvenim skupovima

5. kongres hrvatskih arhivista, Zadar, 25. – 27. 10. 2017., *Privatni imatelji arhivskog gradiva iz Domovinskog rata – iskustva, značajke, stanje*, (s Tomislavom Šuljem).

Međunarodna konferencija „Education, Research, Development“ (8th international conference) 4. – 7. rujna 2017., Elenite, Bugarska., *Homeland war in Croatia as an example of contemporary european history: research opportunities, results, perspectives*, (s Julijom Barunčić Pletikosić).

49. savjetovanje hrvatskih arhivista „Arhivi i Domovinski rat“, Plitvice, 26. 10. 2016., *Prikupljanje i vrednovanje memoarskoga gradiva iz Domovinskog rata metodom usmene povijesti*, (s Tomislavom Šuljem).

Međunarodni znanstveni skup „950 godina od prvog spomena Šibenika“, Šibenik 26. – 28. 9. 2016., *JNA u službi velikosrpske politike – napadi na Šibenik 1991.*, (s Antom Nazorom).

Znanstveni skup „Slavonski Brod i Brodsko – posavska županija u Domovinskom ratu“, *101. brigada HV-a na istočnoslavonskom ratištu (studeni 1991. – lipanj 1992.)*, Slavonski Brod, 22. i 23. 9. 2016. (s Ivanom Brigovićem).

Znanstveni skup „Dokumentaciona osnova ratnih zbivanja u Bosni i Hercegovini 1992 – 1995.“, Tuzla, 5. 12. 2015., *Ratno gradivo o području Bihaća pohranjeno u Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata*, (s Antom Nazorom).

Međunarodna konferencija “Digital testimonies on war and trauma”, Rotterdam,12. – 14. 6. 2013., *War in Croatia – An oral history of foreign volunteers.*

IV. kongres hrvatskih povjesničara, Zagreb, 1. – 5. listopada 2012., *Zločin u Škabrnji 18. – 19. studenoga 1991. u svjetlu srpskih dokumenata*, (s Ivanom Brigovićem).

Znanstveni skup „Sjeverna Dalmacija, južna Lika i Krbava u Domovinskom ratu – uzroci i posljedice", Zadar, 9. 12. 2011., *Stanje morala pripadnika 7. korpusa SVK tijekom 1993. godine.*

Međunarodni znanstveni skup “I. kroatološka konferencija”, Zagreb, 1. – 3. 10. 2009., *Zločin JNA i srpskih postrojbi nad Hrvatima u Škabrnji i Nadinu, 18.-19. 11. 1991.* (sa Ivanom Brigovićem).

Međunarodni znanstveni skup “Rama nekoć i danas”, Prozor, Rama, 18. i 19. 6. 2009., *Pregled arhivskoga gradiva o brigadi HVO „Rama“.*